LES AVENTURES DE DONATIU MERCANTIL

(Texte integre)

B e p e s.

Devegades ve gent a casa. Si hi són entrants em troben amb les mans a la màquina d'escriure.
- Què fas?
- Oh, mira, escric.
- Es que sempre que vinc et trobo escrivint.
- Si que vols que faci...N'estic aprenent.
- I quan penses saber-ne?
- Mai. Si en sabés ja hauria plegat. Quan un pinta un quadre molt be, ja no n'hauria de pintar cap més. Els que segueixen pintant és que no han fet el quadre que voldrien haver fet. Quan els afeccionats a les travesses treuen coses per a posar una botiga d'arròs i fideus, és natural que vagin provant. Ara, quan treuen doscents-vuit milions, ja no cal que en facin més de travesses. Un galan pot anar festejant i festejant fins que troba la dona que li fa dir: "Aquesta!". Llavors ja no cal que festegi més. Em segueixes?
- No.
- Vull dir que si jo hagués encertat el "llibre", ja m'ho hauria deixat córrer, però no l'encerto.
- Així què penses fer?
- Seguir escrivint.
- Fins quant?
- Fins que l'encerti.
- I si no l'encertes mai?
- Perxò tinc de seguir escrivint.
- Sabent que no l'encerteràs?
- Sí.
-I no podries fer una altra cosa que escriure?
- Encara les faig més malament. Què vols que faci? De metge? No en sé. En coses de metge només puc estar malalt. De músic? Desafino. De sastre? Em podrien sortir unes calces amb tres cuixots. De camàlic? No tinc força. De ministre? Ja n'hi ha d'altres que en saben menys que jo. De dibuixant? De jove una vegada que vaig dibuixar un despertador se'm va dir que aquell despertador no despertaria mai a ningú. De marinyer? Em marejo. De rendista? No tinc quartos. De còmic? No tinc taules. De botiguer? Vaig fluix de compliments. De llevadora? Encara em costa creure que sortim del lloc que sortim. De pagès? La terra és baixa, baixíssima. D'hoteler? Per have d'anar a cobrar de l'Estat a l'hivern? De torero? De les banyes quan més lluny, millor. D'electricista? Tota mena de corrents em fan més por que als gitanos. De militar? Les poques canonades que he sentit encara em tenen espantat. De mestre? He sentit a dir que la mainada ara ja neix ensenyada. De capellà? Un capellà sense sotana és com un llit sense coixins. De manobre? No em veuria en cor de poder manternir el cotxe. De notari? Els notaris-notaris, solen tenir dotzenes de criatures. Jo no en tinc. De banquer? Es que a la vila hi cap un altre banc? D'infermer? El pols em tremola. Mai podria posar una injecció en el mateix forat de la del dia abans...Sí, podria fer, m'agradaria fer de taper.Però ja no es fan taps de la manera que es feien abans, ni es fan les coses, totes les coses, que feien els tapers.
- Així...
- Així seguir escrivint. A veure si millorem. I ací tens "LES AVENTURES DE DONATIU MERCANTIL", el llibre que fa vint, i que sembla que no hem millorat gaire....

Bepes.

LES AVENTURES DE DONATIU MERCANTIL

Presentació de Donatiu. 1
L'estudi.
La tia Eugènia i el firaire.
"I allà on no arribin les herbes, arribaré jo!"
Una rifa.

Influències d'un llibre de grans homes. 12
Els familiars.
"Bogatell, ja m'has vist la camisa?"
Un calador de focs.
El cosí Baldomer.
El contrabandista Nicanor.
El metge Horaci.
El tartaner Climent.

Els dubtes de Donatiu. 27
Raptes.
El frustrat, a la carnissera Magina.
Nou intent amb la vidua Fabiana.
Tercer fracàs amb Valentina, del convent de monges.

Les primeres prometences de la petita Angela. 48
Coses de llibres. A fer de Robinson toquen!
Convenis laborals de resultats negatius.
Sol de l'Illa deserta.
"Si torna, digueu-li que m'esperi", llegenda al peu d'una foto d'una dona riolera.
Aparició de la tortuga Conxita.
Angela surt en les converses amb Conxita.
Desig de companyia.
El cas del senyor Adrià i la senyoreta Dula.
De nou el mal de la soledat.
Els escatadors.

Tornada al poble. 71
Fallida bancària i pèrdua de la rifa de la tia Eugènia.
La guerra.
L'adéu de la petita Angela.
Una trinxera sense feina.
Canonades fatals.
Inventari de fracassos.
A la recerca de desertors.
Justificació de la poca roba de la senyora Sanahuja.
Confidències de la vidua Manuela, protectora de republicans.
La gran batalla de l'hostal.
Primera trobada amb l'anarquista Maruny.
El reconet d'Angela al pensament de Donatiu.
Antònia.
Il.lusions i tres fortes envestides anant pel carrer.

L'anarquista Maruny proposa anar a conspirar a França. 106
Ivonne, francesa, morena i riolera.
Una nova guerra.

Quan amb l'ajuda de tomes de Pernod se les prometia
felices, els alemanys entren a París...!
Pétain, Laval, De Gaulle.
El maquis.
Francesca, esquer amb poca roba.
Presoners.
Proposicions sensacionals.
De nou Francesca.
El gegant que les tombava totes i la bella.
"Ara ho heu espatllat tot!"
La fugida amb Francesca a coll.
Noves il.lusions, i el marit de Francesca.
Semblava estrany però els alemanys perdien!

Gelosia i espionatge.
Una sentada Donatiu-Maruny. 145
Soledat altra vegada...

L'obsessió d'Ivonne.
Una volta a França cercant-la. 157
Es perd la volta.
Angela, encara.

La malaltía del desencís.
El privilegi de ser camperol. 164
Com a premi, un Mas i la pubilla Paperasse.
Conseqüències de néixer amb esquella.
Anglaterra? Rússia? Guanya Mèxic.

La ciutat l'espanta.
Les històries i les arrugues del pastor Tizoc. 168
Els consells del pastor Zapata.

Resurrecció.
Tornar a casa!
"Encara no hi som?" 178
Donatiu pensa que s'ha errat de país.
El recader.
Petit vademècum del poble.
Pollastres antics i moderns.
El recader no coneix Angela.
L'arribada.
"Mira-te-la! Es Angela. S'ha esperat més de vint anys!"

Les dades que es tenen de Donatiu Mercantil són que havia vingut al món d'una manera normal, absolutament normal, en la data exacta que la seva mare es pensava que hi havia de venir i amb la intervenció habitual, acostumada, regular i usual de la llevadora. El pare de Donatiu era home de bigoti, un gros bigoti de puntes refilades, i quan s'aplicaren al nou nat unes quantes natxades per a determinar com estava de veu, la veïna Sobrepere, espectadora del part, va dir mirant-se al pare i al fill:

- Damià, aquest noi no se t'assembla pas gaire...

L'anomenat Damià va contestar:

- Què volies, que ja sortís amb bigoti?

La veïna Sobrepere no va dir res més.

O sigui, tot va anar normalment. La única cosa que alguna vegada preocupà a Donatiu, més tard, fou que ell havia fet l'entrada en aquesta vida a tres quarts d'onze de la nit. Aquest fet, que a molta gent no preocupa, a Donatiu li deixà una impressió que faria tard en moltes coses, que no hi arribaria a temps, que no se'n sortiria. Va consultar horòscops però tots els consultats deien que se li presentarien grans oportunitats, que viuria bé, que faria molts anys i un gran casori. I si els horòscops ho asseguraven...Ara, a n'ell, allò d'haver nascut a tres quarts d'onze de la nit el tingué un temps preocupat. Aquesta preocupació l'havia consultada amb algú i el consultat li havia dit que en aquest món se n'han de tenir de preocupacions, si no, malament.

Donatiu havia anat a estudi com molts nois en edat d'anar-hi. Hi havia anat perquè s'hi havia d'anar, perquè no hi havia més remei. Era d'una generació en la qual encara hi havia grans trencadors de bombetes, elements que excel.lien en les pedregades i que allà on posaven l'ull posaven la pedra. Era el temps que encara es feia rodó, profitós devegades quan hi havia fruita - hi ha qui sosté que la fruita robada és la que té més bon gust -, o perquè sí altres demostrant amb això que les afeccions protestaries de l'home ja es manifesten a cap edat. S'havia d'anar a estudi, doncs no s'hi anava. L'escola on anava Donatiu era una escola particular regentada pel mestre, senyor Josep. El senyor Josep era un mestre més aviat de cara grossa, de mans gruixudes i panxa tirant a major. La quota mensual tenia tendència a la baixa, i en un temps que els mestres tenien fama de fer repassos fluixos, els senyor Josep era una excepció de la famosa regla. Era rar que algú fes mai cap regal al mestre. La gent considerava que la discretíssima quota que es pagava era una quota de la qual el mestre n'havia d'estar content de sobres. Els nois de la barberia no pagaven ja que el barber servía el mestre de franc i el mestre administrava regles de tres també gratis als nois del barber. L'escola era una gran aula amb una pissarra vora la tarima damunt de la qual el mestre tenia la taula amb uns quants llibres arrenglerats, el diari i una regla de fusta que unes vegades servia per a reclamar silenci picant al damunt la taula i altres per a millorar d'una manera directa la memòria d'algun alumne que dubtava de quins eren els rius de la Peninsula. En una de les parets laterals s'hi veia un gran mapa-mundi i un cartell dient amb lletres vermelles, mal del vi. Els dijous no hi havia classe de tarda, de la qual cosa mai no en va protestar ni Donatiu ni cap dels demés deixebles. A mitjant matí i a mitjant tarda hi havia uns

minuts de lleure, i els vailets que tenien privat alçar la veu i saltar a classe, ho feien a cor què vols durant els curts minuts de l'esbarjo en el pati de l'escola adornat al capdamunt amb una palmera. Part del personal que anava a tenir tractes amb l'aritmètica era de pagès, i en el temps de les magranes i els codonys feien un gran negoci a cinc cèntims la peça o la mossegada de codony.

Pels volts de Pasqua Florida, el senyor rector anava a l'escola a convidar els nois a anar a doctrina quina assignatura era desconeguda a la classe del senyor Josep. Aquest, malgrat que devegades per a comparar bons i dolents es valia d'epissodis de la Història Sagrada, qual el senyor rector era fora deia que ell mai no s'oposaria a que els nois s'anéssin a posar bé amb el senyor rector, però que tampoc mai obligaria a ningú a fer-ho. Per la gent de novena, el senyor Josep era més aviat mal vist, i portaven llurs fills a l'escola dirigida per religiosos. Aquests, ultra el sistema d'ensenyament F.T.D. de pagament obligat acabaven de fer bullir l'olla venent la "Boisson Blanche" molt adequada per a depurar la sang i contra els enyoraments.. Hi havia encara les escoles nacionals en les quals la mainada no pagava, i allà sí que els mestres pesaven poc. A les escoles de la vila hi havia grans mandronaires, a la del senyor Josep menys, i a la dels religiosos, cap La vila, per la mainada, estava dividida en barris i cada barri tenia un comandant. La colla d'En Joan, la colla del Gitano, la colla de la Creu, la del Coix...El comandant era el que dirigia la vailetada a l'hora de les pedregades o dels partits amb pilota de draps entre barri i barri. Deixar-se portar per un cabdill ja ve de menut, es veu. Per a fer mèrits davant el que manava es passava, de la feina innocent de tocar els timbres a les cases

que en tenien, a estirar les cues de les noies, a fumar vidiella i a portar un compte de les bombetes trencades. El punt fort per a estar bé a les altures era fer algun rodó o a procurar una pilota de drap, una "draposa" a la colla. Es tracta per això darrer, de trobar accéss a les mitges negres maternals, omplenar-ne de llana un tros posant-hi prèviament un petita pedra al mig i relligar la cosa formant quedricules amb cordill. El propietari de la pilota era molt ben considerat, i a l'equip de carrer se'l deixava jugar al lloc que volia. Les pedregades entre barris ja eren paraules majors.. Un gol dubtós o un insult provocava un desafiament, i els comandants precisaven el lloc del combat. Hi solien haver els executius i els de serveis auxiliars. Tant com les pedres passaven a prop o es veien venir i s'evitaven saltant o ajupint-se tot anava bé. El drama era quan es feia un blanc contundent, una "aixeta", i hi havia sang pel mig. El combat s'aturava i el costat productor de la baixa al veure les consequències del cop de pedra abandonava el camp de batalla, i mai es podia saber del cert l'autor del nyanyo. Part de la mainada del bàndol en el qual s'havia enrolat l'afectat si l'aixeta rajava molt, l'acompanyaven a casa. Però ningú podia contestar a la pregunta de "Qui ha estat?". No se sabia. Ells jugaven tranquil,lament i uns nois d'un altre barri s'hi havien fet a cops de roc. No, no se'n treia l'aigua clara de com havien anat les coses. Les mares solien acabar dient que la mainada era de la pell del diable. Els pares deien als nois tocats, que ara veurien quina cosa era embolicar-se amb xicots més grans, sense pensar que quan som petits tenim la mania, si som com s'ha de ser, de voler prcisament tenir tractes amb els més grans. Fumar i ballar abans d'hora, dir que es festeja, que s'han

vist les calces de la noia del jutge, o fent el gran portant a la colla "La Traca" o algun altre setmanari picant..

Donatiu no fou mai comandant de cap colla. Era un més, un de tants. Feu algun rodó per admiració als que en feien sovint, però no els feia bé i algun cop, a mig fer-los, se'n desdeia i es presentava amb el cap jup davant el representant de la pedagogia. I si el nostre heroi no havia sobressortit fora de classe, tampoc ho feu a dins. Era dels que cridava més cantant la taula del cinc per cinc, la qual es deia en castellà perquè segons el mestre entrava més, però a l'hora de resoldre problemes de "conjunta" , de regles de tres composta i de falsa posició, mai no va ser dels primers a portar les solucions a la taula del senyor Josep. Formava part de l'equip del mig tirant avall quan es tractava de dir de cor les fàbules d'Isop, els rius de l'Asia o els noms dels reis visigots. Per Nadal se solien donar unes estampes signades pel mestre als tres o quatre alumnes els quals s'havien partit els tres o quatre primers llocs durant l'any els quals no eren elements de rodó ni pedregades, i tant per això com per les estampes eren molt mal considerats per una gran majoria de llurs condeixebles. A l'hora de l'esbarjo, si es jugava a runy o a saltar i posar i els de les estampes hi prenien part se'ls baquetejava abundosament.

Donatiu va sortir de l'escola amb un "premi a l'aplicació". Fou l'únic que obtingué i a n'el darrer curs d'anar a classe. El premi consistía en un petit llibre en el qual s'hi lloaven, en poques ratlles, els que segons l'autor mereixien l'adjectiu de grans: Homer, Fidies, Cèsar, Colom, Newton, Napoleó, Darwin, Edison, Marx, Luter, Lenin...Donatiu , de primer mirà els "sants" d'aquell llibre, però un dia determinat, aquell dia que un resol declarar-se a una noia, comprar una bicicleta o fer una revolució, l'home,

impulsat per quelcom que mai va saber quina cosa era, es va decidir a entrar a fons en els fets portats a cap per aquella col.lecció dels "grans" que figuraven en el seu petit llibret. Donatiu, llavors, encara no havia fet l'entrada a la minyonia i els seus pensaments eren pensaments de noi tendre. Pensà que cap d'aquells homes importants del llibre havia sortit de l'escola del senyor Josep. I pensà també que potser més d'un ni hi havien anat a l'escola, i que es podia arribar a gran home sense saber el nom de tots els reis visigots o a quin lloc de l'Himalaia naixia el riu Ganges. Son pare era carboner i Donatiu no fou mai Donatiu fins temps després, fins que la tia Eugènia s'escapà amb l'herbolari Teodor i li deixà una rifa. Fins que la rifa feu l'entrada en la seva vida, Donatiu era el noi del carboner. En aquell temps els nois de casa bona sortint de l'escola local anaven a col.leccionar assignatures a col.legis extra urbans. Els pares de nois de casa bona exigien que en els nous col.legis, sobretot ensenyessin francès a llurs fills. El món s'acabava a França per la gent de la vila durant molts anys. A la vila, el francès només s'ensenyava al col.legi del senyor Josep els dijous al matí. El carboner sostenia que per anar a passar carbó no feia cap punyetera falta - deia ell -, saber com se'n deia en francès d'un rellotge o d'unes sabates de xarol. En efecte, el carboner tenia raó. Mai, passant cabbó, Donatiu tingué necessitat de fer servir el francès per a parlar de rellotges o sabates de xarol. Donatiu, doncs, que a l'escola havia gastat molt pocs llibres i que els pocs que havia gastat havien servit més d'una vegada per a senyalar l'espai de porteries de futbol, cada dia, una estona o altra se'l podia veure de colzes a la taula anant-se deixant seduir per aquell seu llibret d'homes famosos. Vingué un moment que ja el sabía de

memòria. Ja cada nit s'adormía amb un o altre al pensament. Tant aviat ho feia amb Beethoven, com amb Carlemany, el Dant o Abraham Lincoln. No tothom havia tingut el privilegi de dormir amb gent de tanta importància. L'home, malgrat dormir amb gent tan principal no passà, durant anys, de ser el noi del carboner.. Els carboners, en aquell temps, feien honor a l'ofici i llevat dels diumenges que es rentaven les parts vistes, mans i cara, corrien tot el dia emmascarats, inconvenient que tenien molt en compte les noies de la vila i que es traduien en no passar de donar bons dies a Donatiu, les del barri.. L'home ja la veia la poca afecció de les noies envers els homes que havien de remenar carbó segurament perquè el carbó deixava i una festejada amb un carboner podia ser facilment descoberta, però ell es conformava pensant que si la noia del bacallaner Hilari no li feia bona cara, ell, aquella nit, dormiria amb Napoleó o el pintor Picasso, cosa que no podria fer la presumida de la noia del bacallaner. I així anaven més o menys les coses fins que s'esdevingué el cas de la tia Eugènia. La tia Eugènia era festejadora la qual cosa no seria cap mala afecció si no hagués estat que ella volia festejadors de recanvi. I això era, llavors, en general mal considerat, sobretot pels familiars de la tia Eugènia, els quals quan la trobaven pel carrer es limitaven a saludar-la amb un cop de cap i encara amb un cop de cap menor. De la vila n'havia festejat qui-sap-els i, foraster que venia, foraster que s'apuntava al festeig de la tia Eugènia. En sabia de festejar. I com que, ultra aquesta predisposició era plantosa i riolera, era rar que estés en vaga en qüestió de festeig. A despit de la tibantor que envers ella demostrava la familia, Donatiu n'estava de la tia Eugènia. Potser pensava que hauria pogut figurar amb tot mereixement entre els famosos del seu llibre. Sovint

passava alguna estona a casa la tia on sempre hi trobava un vaset de vi dolç i quatre carquinyolis, fins que la tia Eugènia li deia:
- Ara veste'n, Donatiu, que tinc de festejar. Demà torna, sents?
I Donatiu hi tornava l'endemà fins a l'hora del festeig. Algun cop segons quina mena de festeig es feia, la tia Eugènia permetia a Donatiu que es quedés una estona.
La tia Eugènia, en el temps que les mitges de dona foradades es cosien, es dedicava a reparar-les, i es deia que tenia unes mans per a fer sargits, que enamoraven. Un dia, entre els forasters que baixaven a la vila, hi baixà el firaire Teodor el qual venia tota mena d'herbes guaridores. La tia Eugènia, si bé festejant o sargint hauria d'haver merescut premi, es queixava de desventrellaments que la tenien amoinadíssima ja que quan se li presentaven havia de deixar corrents la feina que fes, provar-se vestits o festejar. I quan comparesquè davant el firaire Teodor preguntant-li si tenia herbes contra els desventrellaments, el firaire, al veure-la tan ben plantada,
- Senyoreta - li va dir -, si vostè vingués amb mi li passaria tot!
Hi ha vegades que fer decidir a una senyora costa mesos, fins i tot anys si són dones que volen compliments, que es fan pregar, que no s'acaben de decidir. Aquella vegada, fos perquè el firaire hagués posat molta convicció en la proposta, fos perquè la tia Eugènia pensés que festejar a un firaire podía ser un bon festeig,
- Ja podem marxar quan vulgui! - va contestar.
I marxaren. La marxada portà la renyida total amb la familia llevat amb Donatiu el qual trobà encertat que la tia Eugènia tinguent com tenia problemes de desventrellament marxès amb un venedor d'herbes recomanades contra tota mena de mals. Endemés el firaire tenia figura, bona figura i havia despatxat molta herba, segons es corria, més per la seva aparença que per les virtuts guaridores de la seva

mercaderia. Se sabé que a la tia Eugènia li passà el desventrellament, i que agafà altres coses, però el firaire Teodor sempre disposava de l'herba precisa que deixava Eugènia com nova.

- I allà on no arribin les herbes, hi arribarè jo! - deia el firaire cada vegada que la tia Eugènia agafava un mal nou.

Visqueren junts molt temps i la tia Eugènia es convertí en la firaire guapa. Vivien contents anant de poble en poble, i això que la questió econòmica no era massa brillant. El firaire Teodor quan anava sol se n'anava sortint ja que malgrat vendre herbes contra les consequències del tabac proporcionava picadura i fulla d'amagat a molts fumadors dels mercats als quals concorria. El ser, ara, dos, els ingressos s'havien de partir, però la situació econòmica mai ha preocupat massa als que festegen, i la parella sostenia que era molt més important festejar que patir per si alguna vegada s'havien de passar repassos per alt.

El firaire Teodor, a la seva manera, ja intentava nivellar el pressupost familiar. Posava a la rifa. De primer ho feu il.lusionat pensant que un o altre les havia de treure les rifes, però al cap de temps veient que sempre les treien els altres, jugà sense convicció, d'esma...I fou quan no hi comptava, quan deia que jugar a la rifa era per un costat llençar diners i per l'altre destinarlos a que els ministres portéssin barrets amb punxes i florejats, que un treta de rifa fou la causa de l'eliminació del firaire Teodor.. Quedà sobtat en tanta de manera, que:

- M'ha agafat tan de sorpresa, Eugènia, que em penso que contra la commoció que m'ha produit aquesta tocada de rifa no hi haurà herba que hi valgui...-m va dir, ja camí de les últimes.

I no hi va haver herba que hi valgués. Els que diuen que hi ha alegries que maten tenen més raó del que la gent es pensa.

La tia Eugènia, amb el firaire llest, no va durar gaire. Del firaire no se sabia que tingués familia. Ell sempre li havia dit que havia nascut en una casa que el pegava tothom, i que un dia, a cap edat, es va cansar de rebre i fugí de casa. El va trobar mig mort de gana l'herbolaire Voldó, i al sentir la petita i trista història del menut se l'emportà a vendre herbes pel món. Voldó era ja de la tercera edat quan trobà el petit Teodor i, per herbes que prengué no va poder passar de la quarta.. Va deixar a Teodor el secret d'una pila d'anguents i el de moltes herbes, i, una vegada ben ensinistrat el noi de com havia de portar el negoci i de saber, per la cara que feien els que l'escoltaven mercant herbes quins eren els que n'hi comprarien, li va desitjar sort, li va dir adéu i se'n va anar. Per tant, no es podis pas pensar, per part de la tia Eugènia, en fer arribar la rifa a la familia del firaire desaparegut. I pensà amb la seva, de familia. Segur que ara, amb la rifa, tothom li riuria les seves ànsies festejadores. Però la tia Eugènia pensà que no era just que amb una rifa pel mig aquells que només la saludaven amb el cap ara mudéssin de sentiments. I fou en aquest moment que es recordà de Donatiu el qual no sols no se la mirava malament sinó que fins i tot alguna vegada assistí a alguns dels seus festeigs. I li deixà la rifa amb l'advertiment que no escampés l'import de la mateixa ja que si la gent el sabés convertiría el nostre heroi en una qüestió econòmica. Donatiu va complir l'encàrrec i va dir que la tia Eugènia li havia deixat una rifa més aviat modesta. I, oficialment, seguí fent de carboner. I, com a tal, sense cap noia que se li acostés per mor de les emmascares. Era un carboner solitari Donatiu. Però la seva soledat tenía una fi. Aquell llibret que feia anys li havia regalat el

senyor Josep, i que durant temps fou el seu amic i el seu redòs, s'havia convertit gràcies a part de la rifa de la tia Eugènia, en una bona col.lecció de llibres dedicats a la vida i miracles d'homes i dones excepcionals. El trobem a 22 anys, lliure de lleves per ser fill de vidua, i sol a la carboneria. El carboner, son pare, havia passat avall mesos abans. Quan vingué la República digué que ja es podia morir i ho endevinà. Hi ha coses que no s'haurien de dir mai. Si de més jove amb un llibret de poques planes restà admirat de saber que al món hi podien haver homes com aquells dels quals el llibret parlava, ara que n'anava sabent més coses la seva admiració era total. A molts d'aquells homes en l'aniversari del seu neixement els dedicaven manifestacions, discursos i ofrenes florals i orfeonistiques. Algunes vegades si els aniversaris eren de segons qui, els manifestants eren abundosament empaitats per les forces de l'ordre. Les forces de l'ordre han de creure els ministres i d'acord amb la mena de ministres que manen les forces de l'ordre es troben que de tant en tant han d'empaitar els uns i de tant en tant els altres. Les forces de l'ordre, cada vegada que hi han eleccions es pregunten a quin costat hauran d'empaitar. Ells saben que hauran d'empaitar gent. Si guanyen els blancs, hauran d'empaitar els negres, i si guanyen aquests els empaitats seran els blancs. Les forces de l'ordre voldrien que sempre manéssin els mateixos i d'aquesta manera podrien actuar sense maldecaps, però a determinats paisos tan aviat manen els uns com els altres i resulta que les forces de l'ordre han d'estar malament amb tothom. Però no és de les forces de l'ordre que s'ha de parlar encara que hagin sortit al pas que sovint hi solen sortir. S'ha de parlar, altrament haurien de sortir unes històries en lloc de les altres, del propie-

tari d'aquella biblioteca plena de volums dedicats a promocionar l'obra d'un equip d'homes que el món, ara que ja no hi són, ha posat al davant de llurs noms el mot de "Gran". La cursa de l'exaltament de Donatiu envers els consagrats va arribant al ple. Tant que la famosa pregunta de quin és el fi d'aquesta vida, ell se la respon pensant que és arribar a ser o assemblar-se amb algun, sigui el que sigui, d'aquells elements els quals, bo i morts, segueixen en actiu per tots els que volen que la vida sigui quelcom més que menjar, dormir, anar de ventre i portar elàstics. I el nostre home pensa i més pensa si aquells destacats en el camp de la saviesa havien sortit amb determinades vísceres més ben posades que els altres mortals, degut potser a la posició de segons quins astres quan vingueren al món, astres que ja voltaven molt abans de coneixer-se amb els noms que es coneixen ara trets de moradors de l'Olimp i que si ara tenen influència en les vides i comportaments d'homes i dones moderns, ja en devien tenir quan encara eren uns desconeguts en el color dels clavells, en el gust de les peres de Sant Joan i en el resultat de batalles entre lluitadors de fulla de parra i destrals de pedra. O potser el mèrit de ser com eren era degut a que al posar la primera pedra del seu engendrament llurs productors no tenien altra cosa al cap que la de manufacturar un fora de sèrie...O sorgien perquè sí els genis, sense que ningú en sabés la raó, de la mateixa manera que al costat de mars degollades hi ha temporals desfets, o que al costat de noies recatadíssimes en surten que no tenen aturador. Si no sorgíssim homes carregats o tocats per gràcies especials, el món seria una milionada de gent vulgar, tota igual, amb els mateixos vicis i les mateixes virtuts, amb els mateixos pensaments, les mateixes cames, els mateixos mals i les mateixes cares com si fossin japonesos que diuen que tots són iguals...Si no haguéssin sortit

ciutadans amb senys superiors, encara s'aniria a peu a totes hores, no es podria telefonar, aconductar-se amb metges ni pagar els diaris a cinc duros. D'on treurien les setmanades que es treuen les dones de fer feines a hores si no haguéssin existit els homes i dones que figuraven en els llibres de Donatiu? Sense immortals, on serien les anades a la lluna, les sabates, els ous a la turca i la Generalitat? I era el per què hi havia homes com aquells que tenia preocupat a Donatiu Mercantil. Enquadrats en diversos volums, s'hi deien les gestes de generals, descobridors, músics, inventors, revolucionaris, astrònoms, filosofs, ministres, però res es deia de que fossin construits de distinta forma que els demés humans. Hi havia músics que a cap edat ja dirigien concerts; pintors que quan anaven a estudi ja dibuixaven un despertador millor que els altres condeixebles, metges que s'afeccionaven més als microbis, quan aquests encara no es veien, que al festejar; Sants Pares que ja de joves tenien una mà dreta la qual ja es veia que era destinada a beneir multituts; banquers que ja de menuts, a l'hora de repartir-se coses deien: una per a tu, una per a tu i dues per a mi; generals que de criatures ja dirigien pedregades de forma impecable...Què hi havia en tot això? Qui les repartia aquestes facultats imparables? Qui les donava aquelles inspiracions per a guanyar una batalla, fer un poema, una catedral, fer apuntar un telescopi al punt just on hi havia una nova galàxia, crear una simfonia, descobrir territoris, emportar-se senyores sense massa protestes o construir unes calces que caiguin bé? Per què aquestes vocacions, valentía o traces no es poden repartir a tothom? O és que sempre hi han hagut classes fins a l'hora de fer una gent més ben muntada que l'altra? Si no és aixi, per què no tothom pot cantar Il trovatore com

el senyor Caruso? Per què hi ha un sol Homer? Per què Velàzquez tenia el pols que tenia? Quin estel, quin mandat, quina força hi ha davant, darrera, damunt o a dins de Sòcrates, Marc Polo, Cèsar, Cervantes, Ford, Einstein, Raquel Meller o el que no s'hi veia prou i inventà les ulleres? Tot això i moltes coses més es preguntava Donatiu remirant aquelles vides comentades en els seus llibres. Es repartiren en temps llunyans uns quants cervells de grau superior toquéssin a qui toquéssin, i de tant en tant a la tercera, quarta o cinquena generació aquelles facultats extraordinàries sorgien i es desenvolupaven en algú que no s'hi comptava? Eren, doncs, limitats, els cervells de primera divisió? O encara hi ha possibilitats que en el moment menys pensat surti algú que descobreixi la manera de viure sense treballar, de fer guanyar una Lliga al Barça, d'allargar la vida a quatre-cents anys o de qualsevulga altra cosa amb dret a figurar a la galeria de cervells il.lustres? De molts, Donatiu sabia que havien arribat on arribaren per una qüestió de voluntat, de superar inconvenients, fables i encamalletes. La voluntat havia fet miracles o coses que s'hi assemblaven. Els genis, tenien parentela genial? S'heretava el geni? Un o altre dels ascendents dels genis devien posseir facultats desconegudes pels altres pobladors del planeta...I Donatiu revisà els comportaments dels familiars coneguts...

Son pare era carboner. Carboner, caçador i federal. I si bé ell consideraba que ser federal era la millor cosa que es podia ser, no havia passat mai d'anar a aplaudir l'orador de torn, digués el què digués, i anar a votar en temps d'eleccions i, si podia ser, anar-hi al mateix temps que el veí, senyor Benet el qual era dels altres, per aixafar-li el vot. Com a caçador era un de tants en una terra de

poca caça, de conills ensenyats i d'una sola llebre. Si mai caçava abans d'entrar a casa seva passava per la plaça per tal de que la gent del casino s'adonés del trofeu cobrat. Una de les vegades es presentà amb un conill casolà perdigonejat, i malgrat que el pare del nostre amic jurava que la baixa havia estat feta a bosc, el veí Maties assegurava que aquell conill ja havia sortit del galliner amb perdigons al damunt. L'avi era carreter. I si bé tenia un cavall, el Nevat, que quan convenia anava a fer els encàrrecs sol, no fou home de monument l'avi Moreno. Era home de poques paraules, i amb l'únic que tenia grans converses era amb el cavall. Això sí, era de gènit viu. Feu córrer pel poble a cops de fuet al regidor Quintana per haver tirat quatre floretes a la dona del carreter propietària, ella, d'uns davants abundantíssims. Si no hagués estat la guàrdia-civil encara avui, i això que fa anys del fet, l'avi Moreno faria córrer a cops de fuet pels carrers del poble al regidor Quintana. Si bé amb el fuet als dits l'avi Moreno era perillós quan algú comentava la pitrera de la carretera, quan se li morí el Nevat el plorà com si se li hagués mort un familiar de bon tracte. Mig poble acompanyà al sentiment a l'avi Moreno. S'estava tan acostumat a veure la carreta tirada pel Nevat pels carrers de la vila, que el dia de l'enterrament el comerç tancà en senyal de dol. I coses que passen en aquest país que de tot se sol donar la culpa als capellans, uns ultres cremaren unes palleres del rector... L'oncle Peret? Ben poques coses en sabia ell de l'oncle Peret. Havia sentit a dir que sempre fugia de fam i de feina, però que tenia una gana que se l'emportava. Llavors els poblets dels voltants tots celebravan la seva Festa Major anual. Es llogaven quatre músics, es feia un envelat i dues o tres cases feien porcions. L'oncle Peret ja hi va anar en una d'a-

quelles Festes Majors, sobretot per les porcions les quals el tenien boig. I aquell anys l'oncle Peret veia que no hi hauria porcions degut a la manca total d'efectiu. S'estava ensalivant vora la porta d'una de les cases productores de calories, i li arribaven clarissimament les ordres que es donaven a la cuina: Quatre de punta! Dues de cap-i-pota! Marxin tres de cargols a la llauna! Una de seques amb llomillo!...L'oncle Peret no pot aguantar més. Veu una taula de gent desconeguda. Es lleva l'americana, es posa un mocador al braç, i s'aventura...

- Vostès què hi tenen?

Se li diu el què s'ha menjat i,

- Avui és Festa Major i no es va a mirar prim. Deu rals i tots contents! - diu l'oncle Peret.

La taula paga, l'oncle cobra, i se'n va a fer porcions a la casa del davant.

L'altre oncle era l'oncle Bogatell. L'oncle Bogatell dormia sempre, i moltes vegades quan no havia de dormir. Donatiu havia sentit a dir a la tia Magdalena que l'oncle Bogatell se li havia adormit durant el pròleg i la funció de la nit de nuvis....

- Que se m'hagués adormit després, mira, - deia la tia Magdalena-, però abans...Jo justament havia estrenat una camisa amb ben poca roba, ja que la que tenia previst estrenar era una camisa d'abans d'aquelles que mirant bé s'arribaven a veure els peus, i la mare la va vetar. "Magdalena", em va dir "Ja saps que en Bogatell dorm molt. Posa't una camisa de les curtes que potser no se t'adormi...." A mi em feia una mica de vergonya presentar-me tan poc encamisada, però era consell maternal. En Bogatell ja era al llit, i jo, pensant-me que m'hi esperava vaig dir: "Bogatell, ja m'has vist la camisa?" Ja no em va contestar. Va dormir tota la nit. I com aquella moltes, portés

la camisa que portés...

També hi havia l'oncle Jeroni. L'oncle Jeroni feia taps. I els taps, devegades sortien i devegades no. L'oncle Jeroni era molt sol.licitat quan els taps no sortien. Els cremava. Hi tenia la mà trencada. Fer actuar l'oncle Jeroni era picar segur. Un dia els taps que no sortien eren els seus. Si se'n queixava, sentia:

- Tu rai!

Tu rai, tu rai...Una cosa era anar a cremar taps a domicili i l'altra calar-se foc a casa. No obstant, quelcom s'havia de fer amb l'estància plena de carracs. I l'oncle Jeroni ho feu. Agombolà una pila de saques i hi posà al voltant un fulminant de pelies que és un fulminant assegurat. Fora llumins. Una espelma. La posa al damunt l'escampall de pelies, l'encen, tanca la porta i se'n va de casa sense tombar el cap endarrera. Puja el cim d'un petit comal d'on es veu el poble allargassat al lluny. "En mitja hora ja no deu quedar res", pensa. Es mira el poble. Ni la més petita columneta de fum, d'aquell fum negrós, tan conegut d'ell. Espera una mica més. Devegades els carracs són molls i costen de cremar...Res. Ni mostra de fum. Decideix tornar. Troba passants,

- No heu pas sentit a dir si s'havia calat foc?

- No.

Fa la mateixa pregunta diverses vegades amb la mateixa resposta negativa. Arriba a casa seva. Els veins els saluden amb l'amabilitat de sempre,

- No heu pas sentit pudor de socarrim?

- No, no... que has deixat alguna cosa al foc?

- Sí...no, no...però em semblava que sentia tuf de socarrim...

Obra la porta de l'estància amb por pensant que potser algú coneixedor de les seves activitats en bé del comerç de las fàbriques parades,

l'estava esperant. No hi troba ningú. L'espelma seguía ben col.locada a mig pam del fulminant. Veu que al tancar la porta al marxar el vent de la tancada havia apagat l'espelma la qual, tant ella com les pelies estava ben disposades.

- Amb aquestes coses no s'hi ha d'anar barroer! - deia l'oncle Jeroni. I no hi anà.

La nit d'aquell mateix dia es tocà a foc indicant a tocs de campana el districte on vivia l'oncle Jeroni. Hi havia una prima pel bomber que arribés primer al lloc del sinistre. Un dels bombers, per a cobrar-la, arribà a la cremada amb un casc metàl.liv i una corda. I no fou ell sol.Altres bombers arribaren corrents pensant que algú portaria les mànegues amb el carro i les destrals.

- Així no l'apagarem pas! - diu el cap dels bombers.

L'oncle Jeroni es brinda per anar a cercar el carro i els materials amb altres bombers els quals, mirant, ben poca cosa hi feien en aquell foc.

- No cal que correm. Ja hi serem a temps - diu pel camí -. Els taps cremen molta estona...Voleu dir que no porteu massa mànegues? No hi haurà prou aigua per a fer-les anar...

- On aneu amb una sola mànega! - diu el cap dels bombers.

- Oh, ha estat aquí qui ho ha dit. El foc és seu...- se li respon.

- Bé, vos el voleu apagar aquest foc, o voleu que cremi? - diu el cap del cos a l'oncle Jeroni.

- Es clar que el vull apagar. Però val més una mànega amb aigua que tres sense...I en lloc d'atacar el foc de front jo seria partidari de fer-ho des de l'hort del veí que dóna damunt l'estància.

- Potser no hi serem a temps si fem tantes estaries...

- Oh, miri, si es pensa que no hi serem a temps deixem-lo cremar.

- No, no, un bomber és per apagar-los els focs. Però si passem per l'hort del veí potser amb aquesta mànega farem curt.
- Que portin les altres.
- Perderem més temps.
- Devegades aquesta mena de focs val més deixar-los fer una mica. Si es volen apagar a mig cremar, sovint han quedat calius amagats i s'ha fet feina en va.
- Veureu, el foc és vostre, no?
- Sí.
- Doncs vos maneu. L'apagarem a la vostra manera...

La fama de calador de focs que tenia l'oncle Jeroni era ben merescuda. Ben poca gent s'hi ha pogut comparar, i això que un temps cada dos per tres els focs estaven de moda. Ja tenia el seu mèrit, ja, l'oncle Jeroni, però no prou, es veu, per a posar-lo com a model en un llibre de grans homes.

Entre altres familiars hi ha el cosí Baldomer, el qual feia anar la màquina de projectar pel.licules. Quan ell actuava la màquina es movia a manès. Llavors es feien cintes amb epissodis i la gent patia tota la setmana per a veure si el tren aixafava la dona lligada a la via, si el dolent tallava la corda al bo el qual penjava al buit, o si el monstre es ficava al llit on dormia la noia ingènua sense pensar que monstres hi hagués. L'afecció al cinema s'anava convertint en una mena de virus imparable. La gent ho deixava tot per anar a veure els galants i vampireses de l'època. Al cinema s'hi anava convençut i es prenia part en moltes escenes. Quan el bo perseguia al dolent vencent tota mena de trampes i dificultats, els crits, els aplaudiments i les picades de peus a l'emfustissat de la sala feien por. Era rar que la gent estés callada segons quines escenes es projectaven. Potser els únics que no deien res a viva veu eren els que

al cinema hi anaven a festejar activitat que s'hi podia portar a cap prescindint de tot quan s'esdevenia a la pantalla. Quan la senyora Bertini feia estiraments de coll abandonada pel senyor Carminati, a la sala hi regnava un silenci total alterat només per una multitud rosegant caramel·ls amb llàgrimes cara avall...Uns desconeguts començaven a fer parlar d'ells: Max Linder amb "Gerent d'Hotel" i Xarlot amb "Armes a coll". Algú no creu amb el cinema i surten detractors. Diuen que dintre poc un 90 % dels assistents a les sessions cinematogràfiques hauran de tenir tractes amb oculistes. Altres diuen que la cosa passarà com els cabells "a la garçon", i que allà on ha d'anar la gent és al teatre, que hi ha llum, la gent hi pot anar mudada i se senten les coses que es diuen de dalt l'escenari, que el teatre matarà el cinema, que el teatre és cosa de sempre, que els grecs ja en feien segles ha...Potser sí que d'ençà de l'aparició de "Soborn" o "La moneda trencada" hi ha més gent que porta ulleres, però la majoria dels ciutadans que en porten segueixen anant al cinema. Quan arribà el cinema sonor, els que pronosticaven la victòria del teatre s'emportaren un gran disgust. Mai per anar a sentir els crits del senyor Borràs s'organitzaren veritables caravanes com les que es feren per assistir a les primeres pel·licules parlades i cantades que es feien als pobles forasters. El cinema, no sols morí a mans del teatre sinó que aquest rebé una fabulosa garrotada que encara li fa mal.

Llavors les funcions de cinema es complementaven amb actuacions de cançonetistes, endevinadors de pensaments, gimnastes i malabaristes. Els que regentaven les sales d'espectacles volien que els espectadors en sortíssin contents. I hi sortien. Es treballava de cara a la clientela llavors. Els botiguers eren gent amable, sabien tirar quatre floretes a les dones que n'anaven endarrera, tocar les galtes

dels infants que portaven a coll, lloar els vestits de les presumides, parlar de conills als caçadors, o de la politica que defensaven compradors de diverses tendències...Els serenos, quan passaven per les cases a cobrar portaven una butxacada d'anissos de frare per la mainada dels visitats. Les peixateres, si bé venien a terces, segons de quin peix es tractava feien bon pes i, si venien a dotzenes utilitzaven la dotzena de frare. I a les fleques hi havia torna. El pa es pesava i si no feia el pes, el comprador sabia que podia comptar amb la torna. Al casino hi havia canya a desdir a la disposició, gratis, dels senyors usuaris del cafè. Els diaris, com moltes coses es passaven a domicili... El client era el client. Hi havia un servei de drapaires que s'ho emportaven tot, i pagant. Quan n'era temps et portaven les castanyes a casa i, tot l'any, el cafè matinal, i a casa sovint et portaven peix, verdures, ànecs, recuits, vi, forasters...Uns gitanos especials et proveien, si volies, de talles de trajo, llençols o eixuga-mans. Una altra mena de gitanos et venien a fer concert a domicili amb un manubri executant les cançons de moda...En aquell temps, al client se li donava la importància que sempre hauria d'haver tingut. Quan la gent es queixa de que no ven, que faci examen de consciència i miri de quina manera tracta a la clientela.

El cosí Baldomer, doncs, feia anar la màquina del cinema del poble. Aquell dia era el darrer epissodi dels quinze que composaven la cinta, i sigui perquè el cosí Baldomer, nerviós, rodava malament o que la pel.licula ja passava de l'edat, la cosa és que a cada moment es trancava, i s'havia d'encendre la llum mentre es portava a cap la reparació amb gran enuig del públic en general i dels festejadors en particular...Apagada de llum. Callada general. Renovació del festeig. La cosa no dura. De nou trencada de cinta., encesa de llum

i crits a desdir. Un festejador es posa nerviós i diu:

- Es que ni es pot festejar tranquil, en aquest poble?!

El cosí Baldomer torna a provar i falla de nou, A la fi, davant una possible alteració de l'ordre públic, es presenta davant dels espectadors, reclama silenci, i es disposa a explicar de viva veu l'acabament de l'episodi. I ho fa davant la complaença, no hi havia altre remei, del respectable. El festejador que s'havia posar nerviós, comenta:

- Està bé que ens expliqui l'argument, però tant per tant faci-ho a les fosques que farà més efecte...Així no hi ha manera de festejar!

No se li sabien gaires coses més al cosí Baldomer, llevat potser que era un home tocat per la fantasia. Deia mentides i se les creia. Donatiu recordava l'actuació del cosí Baldomer en el cas del vapor que feu embarrancar de pensament a una de les platges del poble. En el temps del cosí Baldomer a les platges s'hi anava i venia a peu. A cavall només hi anaven els vells o els que venien d'Amèrica amb quartos. El coasí Baldomer era afeccionat, molt, a pescar a la canya. Feu algunes captures, però digué que n'havia fetes moltíssimes més que no se sabien. Ja se sabia que a l'hora de parlar de mides el cosí Baldomer s'hi guanyava la vida, i algun cop se li preguntava presentant-li un amic:

- Baldomer, digues-li quan feia aquell peix que vas pescar...

- Quin? El gros o l'altre?

- El que vulguis.

- El més gros era com un llit de sis pams.

- I l'altre?

- L'altre, alçant-lo per la ganya a tot alçar, la cua no se li movia de terra.

- Ho veus? - es deia a l'amic.

Baldomer venia de la platja. A la poca estona es creua amb un anant.

- Ja saps que hi ha un vapor embarrancat? - li diu.

- No.

- Doncs afanya't i el veuràs.

Aquella pregunta la repetí deu vegades. A la que hagués estat l'onzena, Baldomer s'aturà i començà a pensar mirant a terra i gratantse el cap, gest que solen fer els que dubten pensant, que potser sí que a la platja hi havia un vapor embarrancat. Ho havia dit tantes vegades...I girant cap i cua se'n torna a la platja a veure l'embarrancament.

Encara quedava el parent Prudenci, propietari del gos Colom el qual li portava el diari i mocadors al cafè. A n'el meu gos, deia Prudenci, només li falta el parlar. Un dia que l'home venia de mar amb una colla d'amics partidaris de l'estofat de bou, volgué fer una demostració de les aptituts de Colom. Vora el poble hi havia una mena de banc natural on els caminants s'hi solien parar a fer una cigarreta, i els pescadors s'hi canviaven les espardenyes de caminar per les d'entrar a la vila. La colla es para a fumar i acabada la fumada, Prudenci diu:

- Ara veureu amb quin gos us jugueu els quartos. Jo deixaré la petaca al banc i, quan serem un tros lluny, el gos me la portarà.

El parent Prudenci deixa la petaca al banc, i a la poca estona,

- Colom, m'he descuidat la petaca al banc. Ves-me-la a buscar!

Colom surt al galop. La colla espera dubtant uns i convençuts els altres.

El mariner Pompeu era dels que feia el canvi d'espardenyes al banc. Just quan tenía les d'entrar a vila a punt, arriba Colom i fuig corrents amb una de les espardenyes de mudar a la boca que deixa als

peus del parent Prudenci. Els crits del mariner Pompeu contra els gossos que s'emporten espardenyes noves i contra llurs amos feren retrunyir els vidres de les primeres cases del poble....Tampoc era home de figurar en cap llibre el parent Prudenci. Potser el gos Colom si se n'haguéssin sabut més coses...

Menys coses hi havien a fer amb el parent de part de mare, el contrabandista Nicanor el qual permetia fumar a molta gent quan els estancs anaven escassos de saca. No es podien fer públiques les seves activitats ja que les autoritats locals eren les primeres que fumaven tabac de Nicanor i no podien pas escampar-ne la procedència dedicant, com volia un regidor, una carrer al contrabandista. Era un benefactor del poble, i pels fumadors empedernits un benefactor sensacional, però era un home que donava felicitat d'incògnit. Quan morí, en reconeixement del bé que feu a molts, tant el dol com els assistents a l'enterrament, que eren molts, l'acompanyaren fins al cementiri fumant fàries en honor del difunt.

L'últim parent que restava al poble era el metge Horaci el qual s'hi havia anat a instal.lar perquè li havien dit que era un poble amb pocs malalts. Era en el temps que les medicines es feien a la mà de morter i eren de molt mal prendre, i com que el metge Horaci amb els malalts hi volia estar bé, els finals de visita eren sovint un: "Ja passarà!" Ell estava convençut que el cos humà estava preparat per a combatre per ell sol la majoria de mals. Només a copia de sentir: " I no li recepta res?" feia una recepta amb lletra de mal entendre deixant a la mà del farmacèutic que hi posés els ingredients que li semblessin ja que per a quelcom eren farmacèutics. Si un malalt li agafava una malaltia que ni el bon fer del farmacèutic la podia combatre, el doctor Horaci deia que la millor cosa que es podia fer era fer venir un

metge de fora. Ell no volia estar malament ni amb els malalts ni amb llurs familiars. Si un malalt se li havia de morir, que es morís a un metge foraster. Aquesta politica li permetía tenir amics a tot el poble, i que per el seu Sant la gent li portés coves de préssecs i recuits de drap que li agradaven molt.

Dels parents dels pobles veins, la llista era curiosa però no passava d'això. La senyora Lola era mestra i solia cobrar amb aviram i fruita. Tenia un mestratge especial, potser únic. Ella volia que tot l'alumnat sabés les mateixes coses, i, quan un deixeble en sabia més que els altres el castigava en lloc de premiar-lo. A classe no hi havia primer i, per a evitar coses, les taules eren rodones. Després es deia que donava lliçons d'anatomia al ferrer Andreu i al paleta Guillem, i que ambdós anaren a cops de martell un dia que la senyora Lola alliçonava sobre diferencions estructurals de regions compromeses.

Les fortunes es poden fer de moltes maneres. L'aigua ha fet rica a molta gent, però el parent Adrià fou dels primers que explotà a fons les possibilitats econòmiques del discutit element. Tenia vaques i altres animals això sí, però tenía pou. La llet la venia al 50%, i potser per tenir el pou molt aprop de l'estable el gust de la llet era molt semblant al de la pura de vaca. Abans d'anar a mercat obligava a beure abundosament a qualsevol animal que hi portés, de vedells a pollastres. I tot ho venia a pes. Acabà d'arrodonir la seva fortuna servint aigua del pou totes les novenes que es feien en temps de sequetat...

Un altre parent, el parent Hilari, havia estat a Cuba. Si el sentieu parlant dels quatre anys que passà a l'Illa semblava que era l'únic que hi havia anat de tota la Peninsula.. Ell era barber i l'haver superat quatre anys a Cuba amb el racionament que es donava lla-

vors a l'exèrcit moltes vegades a base d'aigua i unes galetes que ni posades en remull s'estovaïen per mesos que s'hi tingüessin, li venia de tenir bona mà. Això li permeté estar bé amb l'oficialitat i en moltes ocasions se'l tenia a la reserva. Ara, segons ell, havia pres part en tots els combats que tingueren lloc als quatre punts cardinals de l'Illa. La traça en moure bé la navalla li permeté, uns dies de gana que no hi havia ni aigua ni galetes, degollar primorosament una vaca la qual sense saber-ho s'havia passat del camp insurrecte. Sabia tots els secrets de la campanya apresos de diverses fonts, entre elles, d'haver fet la barba al propi general Weyler. Tornar de Cuba, entre els mosquits, la gana, els insurrectes i les mulates, era considerat un miracle dels bons, i el barber Hilari, junt amb els pocs que en tornaren al poble, eren considerats com una mena d'intocables. Ells sostenien que després de tornar de Cuba, amb ells no hi havia res a fer. La cosa certa és que al barber Hilari no el tocà mai cap metge i que en tota la seva vida, amb penes i treballs un dia s'obtingué fer-li prendre una aspirina. A la tornada s'establí de barber i tota la clientela, amb el temps, s'aprengué amb tots els ets i uts les accions bèl.liques o no que formen el paquet d'aquells gloriosos per a uns i llastimosos pels altres quatre anys de la història de l'Illa. Si algun dissabte coincidien a la barbería del parent Hilari els tres o quatre supervivents de Cuba, a les intervencions rèpliques i contra-rèpliques d'entrades i sortides de focs només hi faltaven per acostar-se a la realitat, que s'hi disparessin canonades. Tots els que tornaren de Cuba s'apuntaren amb els federals, però ni una cosa ni l'altra els serví per a figurar amb primers papers en cap llibre particular.

Tampoc era cosa per a fer toar campanes el cas del tartaner Climent. Quinzenalment passava uns dies ell i tartana fora del poble, i hi tor-

nava carregat amb ampolles d'aigua miraculosa, de Loudres, deia ell, i que es va saber era d'una font dels afores de la vila. La cosa a notar, però, és que amb tomes d'aquella aigua s'hi guariren mals de tota mena i s'hi arreglà més d'un matrimoni...

Per a Donatiu Mercantil, com es veu, les parenteles conegudes no permetien esperar que ell, per herència, portés a cap accions d'anomenada forta. S'ho havia de guanyar tot ell si volia que el món en parlés. Era questió d'alçar la bandera de la voluntat amb la qual en més d'una ocasió s'havien convertit en primerissimes figures homes que havien entrat al món de la manera que hi havien entrat milions i milions. Els llibres de Donatiu ho deien. I Donatiu s'ho creia. A cegues. Si gent consideradíssima havien passat per ser alimentats a dida, per a mullar-se repetidament calces amb pipís, per anar a estudi, si havien passat pel sastre, el barber i el dentista, i havien arribat qui sap a on, també ell, Donatiu, havia passat per aquells episodis i podia portar a cap quelcom per a fer parlar d'ell abundosament, Què? No ho sabia, però quelcom havia de fer comptant amb la voluntat. Sense aquesta potència de l'ànima, segur que no s'hagués parlat de capitans, descobridors, gramàtics, atletes, navegants i marqueses guapes, de la manera que se n'ha parlat.

Fa balanç d'on pot dedicar les seves activitats. En fa davant la seva col.lecció de llibres, i els ulls se li posen a l'Odissea. Què pot fer ell escrivint si l'únic premi que obtingué a l'escola se li donà perquè en marxava? Els versos de l'Odissea eren justificats, però és que es podien posar en vers les coses esdevingudes al país? Primer calia saber fer-los els versos. Després Donatiu pensava si se'n podien fer tocant l'entrada i sortida de ministres, de les proclames del senyor Lerroux, del Barranc del Llop, de l'atemptat de Serajev, de les Juntes de Defensa, dels discursos del senyor Maura

contra les autonomíes, de l'expedient Picasso, de la Dictadura, del combat de boxa Dempsey-Carpentier, de la reorganització de l'Unió Patriòtica, de la declaració republicana del senyor Alcalà Zamora, de l'entrada del senyor Ventosa en el ministeri que feu les eleccions d'aquell 12 d'abril que portà la República...Aviat és dit posar aquestes coses en vers. El conflicte era no sols posar-les-hi, sinó posar-les-hi bé. Trobar assonàncies per els mots Lerroux, Serajew, Picasso, Unió Patriòtica, República i Barranc del Llop, fou considerat per Donatiu impossible, almenys per a ell. No va trobar cap mot que rimés bé i lloant-los, aquells damunt dits. Després, Donatiu no n'havia fets mai de versos, i segons ell sabia, Homer, abans de la Iliada i l'Odissea ja deia versos en festes i banquets i potser en aquelles intervencions ja recitava passatges del sonat viatge d'Ulisses o de la guerra de Troia. A més a més Homer parla amb tan coneixement de causa de la familia de l'Olimp que no és cap cosa impossible que la dita familia li posés a la disposició les muses de més anomenada i Homer es limités a fer de copista. I la familia de Donatiu ja se sap quina mena de familia era perquè l'home podés esperar-ne inspiracions vàlides. I Donatiu decidí que versos, no.

Tampoc podé decantar-se per les activitats musicals per afecció que sempre hi hagués tingut. Al poble es fundà un orfeó. El nostre heroi s'hi presentà oferint la seva veu. Era una mala veu es veu ja que el director de l'Orfeó quan el sentía se'l mirava malament. Recordava com si fos ara el dia del debut. A casa el vestiren de gala, marinera blanca, llaç al pit i gorra al cap amb "Jaume I" a la visera. El moment era solemne. L'orfeó anava a cantar davant l'ajuntament. Al balcó, el senyor alcalde amb tota la regidoria. Voltant l'orfeó, familiars dels cantadors i tot el poble. El mestre passa per la rotllana de cantaires i, a cops de diapasó va donant el so del la normal.

I, al passar davant el petit Donatiu, tan mudat, "No cantis!" li diu. L'orfeó cantà molt bé sense la veu de Donatiu. Ell no cantà, però damunt aquella marinera blanca hi caigueren llàgrimes com cigrons. D'aquell dia, que Donatiu no pogué afinar mai més. Sempre que es disposava a cantar feia una nota per altra. Mai més, ni de gran donà ni el bon dia a l'home que li posà el vet el dia que l'Orfeó s'estrenava davant les autoritats i tot el poble. No, tampoc podia fer-se músic per més que fos partidari de cent compositors. Quan en lloc d'un re a un li surt un fa, no hi ha voluntat que hi valgui. Amb qui es podia emmirallar d'aquells genis que tenia a dues passes enllibretats? A tots, a tots, hi havia la barrera de la saviesa. A tots? Alto, es diu Donatiu. L'italià Joan Jacob Casanova. Sí, havia estat seminarista, soldat, tocador de violí, diplomàtic, espía, jugador...però la fama, la gran fama de Casanova era que les tombava totes, que dona que envestia, dona que trabocava. Cap d'elles es va preocupar mai, deia el llibre de Donatiu, si Joan Jacob havia fet altres oficis abans de fer el d'aventurer conquistador. I algunes senyores amb les quals Casanova no havia tingut temps de pensar li feien arribar missatges posant-se a la seva disposició...Donatiu, si en aquell moment hagués volgut escriure les seves memòries amoroses, haguéssin resultat unes males memòries. S'havia declarat tres vegades infructuosament abans de la rifa de la tia Eugènia. Després de la rifa les tres autores de les tres negatives mudaren d'opinió però també hi mudà Donatiu.

-- Donatiu, potser vaig anar massa depressa al dir-te que no aquell dia... Veuràs, la vida és dura, tot s'ha apujat...Ara és diferent...

- Hortensia - havia contestat Donatiu -, amb la rifa de la tia Eugènia s'ha exagerat. Es tracta de cinc duros per duro...

- Així, com si no t'hagués dit res!

Les altres dues contestaren, quan Donatiu digué l'import de la rifa, una:

- Que cinc duros per duro eren molt poca cosa per a fer decidir una dona.

I, l'altra:

- Donatiu, saps quan costa avui un llit de matrimoni?

Les tres a les quals s'havia declarat havien fallat, però Donatiu amb el llibre de Joan Jacob a les mans, pensà que al poble n'hi havia moltes altres de dones. I pensà amb raptes. Sabia que molts raptadors se n'havien sortit. Algunes dones si no se les havia avisades s'hi solien resistir a ser raptades, però una vegada el rapte fet mudaven d'opinió. Donatiu disposava d'una vinya fora poble. Hi portaria la raptada. I la raptada seria la carnissera Magina la qual era la mena de carnisseres que plavien a Donatiu. Ja estava dit.

La carnissera Magina dormia al costat dels baixos de la tenda que donaven al carrer. Era temps d'estiu i la noia solia dormir amb la finestra oberta defensada per una persiana pintada de verd, segurament de bon obrir. Som a mitja nit. El carrer és solitari, i el sereno fa poc que ha passat i cantat les dotze i serè. Donatiu, per una ratlla de la persiana pot veure la carnissera Magina quan es fica al llit. Veu que és una carnissera de palpissos, que són les que valen. Fa, rapidament, una colla de pensaments: Esperarem que s'adormi. Desperta potser no s'espantaria prou i cal raptar-la espantada i, millor que millor desmaiada. Quan es desperti ja serem a la vinya...

La carnissera Magina triga a adormir-se. Té una llum encesa a la tauleta de nit i, d'un calaix, en treu un retrat. Se'l mira una estona i li deu dir quelcom però els mots no arriben a Donatiu. La noia s'acosta i s'aparta el retrat amb les mans fins que acaba besant-lo fu-

riosament primer i posant-se'l dessota el coixí després per a dormir-hi ben a prop. El retratat se'n pot sentir ben cofoi de com el porta la carnissera Magina. Ara ha apagat la llum. Donatiu, cobert el rostre amb un passa-muntanyes que el fa suar abundosament, espera una estona. Compta mentalment fins a 43 i, agafant alè, tira la persiana amunt, la qual ha donat tota mena de facilitats, i entra a la cambra dormital de la carnissera. La noia s'ha adormit amb un somriure dolcíssim a la boca. Donatiu està decidit. De deu punts, només n'hi ha un que el preocupa, i fort. El pare de Magina, el carnisser Romaní, té certa anomenada d'arreglar les coses a la violenta. Sempre que surt al carrer, va al mercat o al cafè, ho fa acompanyat d'una vara amb una baga de cuir al capdamunt, i és fama que aquella vara ha fet importants actuacions en preus de bestiar, escandalaires nocturns i discusions politiques. Fins i tot, pensa Donatiu, que el carnisser Romaní dorm amb la vara a mà. Però si no existissin dificultats les coses serien de molt bon fer i a l'abast de tothom. I ell es troba a la cambra de Magina per a emportar-se-la a la vinya. Ja se l'emportarà, pensa, però si ho pot evitar, sense que el carnisser se n'adoni...S'acosta al capsal del llit i veu que la carnissera serà una mica de mal portar, però ja és al ball. Es decideix, però, per les bones paraules.

- Magina...- diu en veu baixa.

Ha de repetir el nom tres vegades. La noia es desperta. Encen la llum.

- Anem! - diu autoritari Donatiu.

- A on?

- Et vinc a raptar!

- Però...

- Et vinc a raptar, dic!

L'home està a punt de saltar de content al sentir:

- Avui m'he adormit pensant-hi que em vindries a buscar, però...

- Doncs no ens hi pensem més i anem a la vinya!

- Quina vinya? Mai m'havies dit que en tinguéssis cap de vinya!

- Ja fa temps que la tinc, i una vegada siguem a la vinya, si ens troben ja tot estarà llest.

- Què vols dir tot estarà llest? Què és el que s'ha d'enllestir? Potser hem de tenir paciència, Joanet...potser anem una mica massa depressa...Potser el pare si sap que tens una vinya no hi vingui tan malament que festegem.

- Tinc una vinya i he tret una rifa!

Magina, que ja no havia trobat natural la veu de Joanet, també s'adona que l'home que té al davant proposant-li d'anar-se'n a una vinya porta un vestit que no li havia vist mai...I ara allò de la rifa. No, aquell home no és Joanet amb el qual ha de festejar d'amagat perquè el pare s'oposa a n'aquell festeig. No li sap cap greu donar un disgust a n'aquell raptador desconegut. I es posa a cridar amb tots els crits que pot...

- Pare! Pare! Socors!! M'ha entrat un home per la finestra!!

Donatiu intenta consumar el rapte estirant Magina d'un braç, però la noia, segura de que el raptant no és el que ella es pensava fa una gran defensa de la seva copiosa humanitat sense deixar de cridar:

- Pare, feu-ne vía, que m'estiren i vaig en camisa!!

S'obra la porta del dormitori i un segon abans que el carnisser surt la seva famosa vara. Donatiu es deixa córrer el rapte i surt com pot per la finestra. Un cop de vara fulminant i poderós parteix en dues la poc dotada persiana. El carnisser Romaní es disposa a sortir en perseguiment del raptor, però Magina l'atura al dir:

-Pare, no em deixeu que en pot entrar un altre!

Romaní s'atura i per la finestra oberta veu el visitant el qual no sabia com fer-ho per a córrer més depressa. Es mira la noia i veu al damunt del llit el retrat de Joanet que s'escapà de sota el coixí durant la petita lluita que sostingué Donatiu per a emportar-se Magina a la vinya i aquesta per a no anar-hi.

- Aquest! No sabrà on posar-se les garrotades que rebrà. Ja t'he dit cent vegades que no volia que tinguéssis tractes amb un manobre.

- No, pare, no era pas ell.

- Qui era, doncs?

- No ho sé...un que m'ha dit que tenia una vinya...i per a fer-me decidir m'ha dit que havia tret una rifa...

- I de quant era aquesta rifa?

- No ho sé. No he tingut temps de demanar-lihi.

- I la vinya, tampoc saps si era gran?

- Tampoc...

- Vols dir, Magina, que no era el manobre el que ha entrat?

- El Joanet no té cap vinya ni ha tret cap rifa, encara que per a posar-se bé amb tu de tant en tant es compra un dècim...

- Així s'ha de gastar els pocs quartos que guanya aquest estripat!

- No ho és pas, pare, d'estripat.

- Es manobre. Potser un dia aniran amb cotxe, però avui un manobre és una cosa que no arribarà mai a paleta...I això és a compte dels cops de vara que li fotaré quan el trobi! - digué el carnisser Romaní donant una poderosa garrotada al pobre Joanet del retrat.

Magina passà la nit plorant i jurant-se que si el Joanet se li presentava de nit ella el seguiria encara que no tingués cap vinya.

Els homes, quan hi ha faldilles pel mig, actuen mouguts per impulsos que no comprenen gaire els partidaris de la misogínia o els que en questió de dones no s'hi capfiquen massa. El carnisser Romaní no parà fins que trobà el manobre Joanet i, per si hagués estat ell el visitant nocturn de Magina, a garrotades el deixà com nou. Si no ho hagués estat, es digué Romaní, seria un avis. El manobre Joanet, si bé tingué de fer mig jornal de festa per a tenir l'esquena en condicions de pastar morter i pujar gavetes escales amunt, no estigué d'acord de cap manera en que set cops de vara - perquè les garrotades foren set -, fossin prou per a treure-li Magina del pensament. Un enamorat era un enamorat en aquell temps. I el manobre Joanet n'estava de debó de la carnissera malgrat l'oposició de Romaní i el perill dissuasiu de la seva famosa vara. Ningú ho hagués dit,veient-li portar un tauló o emblanquinant, que aquell manobre,seriós i treballador, fos capaç de fer les coses que va fer pels somriures de Magina. Envià un anònim al carnisser Romaní dient que vigilés que aquella nit algú li volía prendre la noia. Romani es passà tot el dia fent exercicis de vara i quan arribà la nit se la passà vetllant al peu de la finestra de Magina.

- Si el veus entrar, m'agradaria que el veiéssis sortir! - digué a la noia al començar la vetlla.

Magina dormí i no dormí aquella nit pensant que el Joanet podría ser el nou raptor ja que més d'una vegada, en els seus festeigs rellamp li havia sentit a dir que ell, encara que no fos més que un senzill manobre, estaria disposat a fer qualsevulga cosa per ella.

- De tota manera, pare, no pegueu massa fort...Qui sap qui pot ser el que salti per la finestra.

-Que ja saps qui és que hi ha de saltar?

- No, però d'ençà d'aquella nit que se'm volien emportar que els

homes em miren més que del compte.

- Qui és que et mira més que del compte?

- Sense anar més lluny, abans d'ahir mateix el notari nou i el fill del senyor Amadeu es van aturar a mirar-me.

- Bé, Magina, tots dos són clients de casa. I una cosa és que et mirin i l'altra que se t'emportin!

- Es que no miraven unicament.

- Alto! Què vols dir amb això?

- El notari va dir: "Has vist quins armaris porta la carnissera?. I el pocavergonya del fill del senyor Amadeu va contestar: Ja m'agradaria saber com van fets, ja!"

- Bé, si no van passar de comentar, són coses que solen fer els homes quan veuen carnisseres que ressalten. Ara tu dorm, i a veure qui sarà el guapo que alci aquesta persiana!

La nit passà sense novetat. El carnisser Romaní comptà totes les hores fins que es feu clar. I, a migdia, un nou anònim: "La nit escollida és avui", deia. Nova nit en blanc del carnisser. I nou anònim l'endemà. I nova nit en blanc de Romaní. I nou anònim... Fins que el carnisser pensà que allò era una mena de venjança del veí Torroella, el llibreter, al qual Romaní no havia comprat mai cap llibre. I deixà les guàrdies. I la nit mateixa que decidí dormir, es presentà a la finestra de Magina el manobre Joanet a emportàr-se-la.

- Magina...

La noia reconeix la veu però es fa repetir la cridada.

- Magina...!

- El pare ha vetllat totes aquestes nits...

- Però ara hi és o no?

- No, però es pot presentar a qualsevol moment.

- Vetllava amb vara o sense?

- Amb vara.

- Doncs cuita, anem!

- A on?

- No ho sé. Porto la setmanada entera. Arribarem on podrem...

- No acabis d'entrar per si el pare es desperta.

- Cuita, Magina, cuita!

- No et posis nerviós, Joanet. Deixa'm vestir. No voldràs pas que surti en camisa!

- A mi tant me faria ja que no t'hi he vist mai, però podriem trobar algú i qui sap què es pensaria!

Mai més se sabé res al poble, de la carnissera Magina i del manobre Joanet. Romaní agafà dos cabrots. Un, per la marxa de la noia, i l'altre per no haver pogut fer servir la vara a temps. Intentà fer-se'ls passar durant uns dies garrotejant sense compassió el llit de la fugidora...Durant una temporada la gent del poble no gosà contradir en res al carnisser Romaní. Ni ho feu l'esclopetera Berta, gran regatera, un dia que a la carnisseria s'erraren de pes en menys.

- M'hi falten almenys dues salsitxes, però qualsevol li va a dir res al carnisser ara estan com està...

Donatiu s'assabentà dels darrers fets de casa el carnisser, i pensà que una cosa era el senyor Casanova, galan de llibre, que moltes dones es batien per a formar part de la llista de tocades del famós conquistador, i l'altra era ell que comptava amb un intent i un fracàs. Però quan hi ha dones, ja s'ha dit, les reaccions masculines són variadíssimes. I Donatiu s'aferrà a la idea del rapte. Si el primer havia fallat, en provaria un altre, els que fossin. I planeja un nou intent. A la carnissera Magina se la considerava molt al poble degut a la seva plenitud pectoral, però al poble tam-

bé hi havia, amb dalts prepotents, la vidua Fabiana, i en aquest cas no hi havia el perill de la vara del carnisser Romanì. La vidua Fabiana vivia en una caseta dels afores del poble. Donatiu, abans de pensar en el nou rapte ben poques coses en sabia de la vidua. Sí, alguna vegada l'havia vista pel carrer i havia escoltat comentaris picats adreçats a la davantera de Fabiana. L'home hi parà esment i va veure que els comentaris eren justificats. Per això, al pensar en el segon rapte li vingué a la memòria la riquesa septentrional de la vidua.

Som a primers de septembre i el temps se sent repetidament lloat. La gent, devegades, sembla que viu a qui sap quin món. N'hi ha que estan tan acostumats a que les coses vagin malament que els sembla estrany que pel setembre faci bon temps. Sort, sort,que el temps no es creu a ningú i va a la seva com els cobradors de contribucions. Donatiu deixa tocar les dotze. Malgrat el mal resultat del primer intent segueix creient que és una bona hora per a raptar vidues amb bones galeries. Ja és fora poble. Li sembla que algú el precedeix, però suposa que no va amb les mateixes intencions que ell. No tothom es disposa a raptar vidues en una població de cens reduït. Amparat per la fosca va seguint el seu predecessor. Sí, va en direcció de la casa de la vidua Fabiana. Ja hi ha arribat. Dóna uns cops a la porta. Tres. Deu ser una senyal convinguda. S'obra una finestra del pis i en surt mig cos lleuger de roba de la vidua Fabiana que diu:

- Torni demà.

- Demà vaig a Barcelona.

- Doncs dimarts de la setmana entrant.

El nostre heroi veu la cosa malament, i en essent l'endemà torna a casa de la vidua a les onze. Però també hi ha algú que sé li ha avan-

çat i sent quatre trucades a la porta de la concorreguda casa. Als pocs moments surt la vidua a la finestra i aclareix:

- A vostè li toca divendres!

Donatiu comprengué que la vidua tenia tots els dies donats i que potser era inaraptable, però no es volgué donar i no es donà. I provà, decidit, una vegada més. No n'havia precedit ningú aquella nit, i s'aventurà a donar cinc cops a la porta. La vidua Fabiana sortí a la finestra amb aire d'amoinada, i:

- El número cinc no l'he donat.

- Es que jo la vinc a raptar!

- Què diu?

- Que jo la vinc a raptar!

- Amb què compta?

- Tinc una vinya, i he tret una rifa.

- Grossa?

- Psé...

- No m'interessa!

I tancà la finestra d'una revolada.

Donatiu es desorientà, però no es donà. Algú hi ha d'haver per a raptar en aquest poble, s'anava dient tornant de casa de la vidua. Torna a fer un balanç de les fembres raptables que estessin en bon estat...La dona del burot Gilbert ja havia marxat del costat del burot quatre vegades, i sempre hi havia tornat. Es veu que l'home ja ho sabia que la Gilberta tornava perquè quan se li deia:

- Diu que la Gilberta t'ha marxat?

- Ja tornarà - deia.

I la veritat era que la Gilberta al cap d'uns dies d'haver deixat el burot s'arrepentia i hi tornava feta una vall de llàgrimes. I el burot, quan la veia plorar ni li alçava la veu a l'obrir-li la porta.

Descartada,la Gilberta,si tornava tan sovint a casa...Donatiu pensa que raptar casades pot resultar un mal negoci ja que potser més d'una el seguiria sense parlar-ne més i sense necessitat de rapte. Un rapte de preu ha de ser un rapte d'una soltera i,si potser, que s'hi resisteixi. L'home pensa totes aquestes coses anant pel carrer quan veu les noies que venen del col.legi de les monges. Una monja! Per què no hi havia pensat abans? D'altres ho havien fet. Encara cada any per Tots Sants la gent es trencava les mans aplaudint l'assalt a un convent. El comte Arnau, i era comte, fou immortalitzat en vers per haver robat tota una senyora abadessa...Al col.legi de monges hi havia una noia ja feta, amb cua i ulleres, que acompanyava les col.legiales a llurs domicilis, que anava a plaça i feia tota mena d'encàrrecs pel convent. Seria la clau. Hi havia precedents. Potser costaria quartos raptar una monja, però es raptaria. S'assabentà del nom de la criada a tot us de les monges. Es deia Valentina. Tot era questió de ben disposar Valentina. Seguiria els procediments de casos sabuts. I els segui. Començà fent portar unes sabates noves al convent a nom de Valentina.

-,Ho veus com sempre hi ha algú de bons sentiments - deia la mare superiora a Valentina -. No sempre es mira el físic de les noies.

- Es que el meu és de molt mal mirar!

- Quelcom hi deu haver vist amb tu qui t'ha comprat aquestes sabates.

- Vol dir?

- En tens la prova.

- Es que no sé si posar-me-les, ja veu què li dic.

- No ho fessis pas, Valentina. Podries ofendre a qui te les ha regalades.

I Valentina estrenà sabates, cosa que no havia fet en molt temps.

I no fou unicament el regal de les sabates que arribaren al convent a nom de Valentina. Les monges n'estaven molt contentes d'aquelles demostracions d'afecte envers la noia.

- Veus, Valentina, tu et pensaves que només et tractavem bé nosaltres. I hi ha algú, tu que et creies que no et veia ningú perquè tens a la cara alguna llentilla de més i menys arrugues de les que et penses, que té els seus pensaments posats en tu...Te n'has de sentir orgullosa, Valentina.

I la noia, si les monges ho deien, doncs se'n sentí orgullosa de que algú desconegut, per ara, es recordés d'ella. Potser sí que no estava tan malament com ella es creia. Les dones guapes es pensen ser-ne més del que en són, i les tocades per la lletjor creuen que són més lletges del que realment són. Això darrer s'ho havia pensat sempre Valentina, però ara hi havia algú que li regalava coses...Potser sí que s'havia menysvalorat. Al convent no hi havia miralls i, d'haver-n'hi algun,tampoc l'hagués fet servir Valentina. Ho havia donat per entès que tindría un disgust si s'hi mirava. Però ara...I aquell dia anant de compres s'aturà davant un escaparata on hi havia un gran mirall a la disposició dels passants, i, "Valga'm Déu" havia mig exclamat Valentina veient-se tota. Segur que l'home dels regals havia sofert una gran confusió, però si les monges deien que no....No s'ho acabava de creure ella tot allò. Ella sabia que acompanyant les noies del col.legi ningú no se la mirava. Es miraven, això sí, les noies, sobretot les més espigades, però a n'ella, mai, mai no se la va mirar ningú. El poble donava per entès que Valentina era una admirable guardadora de les noies del col.legi, i que si algú n'hi hagués volgut prendre alguna Valentina s'hi hagués fet amb les dents. Ella això ho acceptava i fins

arribà a pensar que aquells regals rebuts era l'agraiment d'algú desconegut en premi del bé que portava les noies del col.legi a llurs domicilis, que la veritat, mai se n'hi va perdre cap. Pensar que els régals tenien un altre objecte després d'haver-se mirat al mirall de l'escaparata, no ho acabava de veure clar Valentina. Es clar que si les monges ho deien...Valentina les havia cregudes a ulls clucs tota la vida a les monges...

Donatiu anà observant que Valentina, després de les sabates s'anà posant,amb els dies, unes arracades, un llaç i un passador del cabell.

Les monges, quan les sabates arribaren al convent n'estigueren contentes, però no passaren d'estar-ne. Quan hi arribaren els demés regals,

- Les sabates, mira, potser sí que algú ha vist que feia temps que portaves les mateixes, però les arracades, el llaç i el passador, ja no són coses de bons sentiments d'un convilatà que s'ha donat compte que necessitaves mitja-soles, ja és senyal que hi ha quelcom més que evitar que et mulléssis els peus en temps de pluja...

Valentina seguía sense acabar-s'ho de creure, però si les monges ho deien...

Donatiu, doncs, al veure que la noia porta la totalitat dels regals creu arribat el moment de planejar l'assalt al convent.

Valentina torna de deixar a son domicili a la nena Teixidor la qual viu al capdevall del carrer més llarg del poble. Ha de tornar sola al convent. Donatiu la segueix de lluny. S'hi va acostant. La noia es dóna compte que algú la segueix i apreta el pas al propi temps que el cor li comença a batre poderosament. Se sent retrunyir per dintre seu aquells batecs mai no sentits abans, en tanta de manera que tem que arribin a orelles dels passants, i s'hi posa la mà al

damunt. Serà el dels regals? es pregunta Valentina. De cua d'ulls ha vist que el que ella creu que la segueix és un jove normal, sense defectes vistos, no va coix, no porta ulleres, fa anar els dos braços...Com és possible que un home aixi li hagi fet aquells regals? Hi serà tot? I si no ho fos aquest que em segueix, el dels regals? Si en pensa i pensa de coses la pobra Valentina durant el camí de tornada al convent, camí que mai havia trobat tan llarg. Ja viu una mica massa lluny la nena Teixidor, ja...I el suposat seguidor deixa de ser suposat i es converteix en seguidor autèntic. La noia se'n fa creus, però és aixi. I l'autenticitat es manifesta amb un:

- Valentina! Valentina! Sí, és a tu!

La noia no sap què fer. Si arrencar-se a córrer o girar-se al seguidor davant el primer fanal - ja fosquejava -, perquè la vegi bé. No pot pensar gaire coses més perquè ja té l'home al costat.

- Valentina, t'han agradat les sabates?

- Sí...no! Però...

- I les arracades...i el llaç, i el passador...? Té, vulguès prendre aquest anell, però que les monges no te'l vegin que qui sap què es pensarien.

- Però, senyor, ja m'ha mirat bé? Jo...

- Es clar que t'he mirat bé. Hem de parlar, Valentina.

- Ara, no. Tinc de tornar al convent.

- Demà...demà-passat!

- Cada dia hi tinc de tornar al convent...

- I on t'estàs, al convent?

- A la part del darrera, a baix...No! M'ha escapat...

- Es igual.

- Però hi ha reixes a les finestres...

- Es igual. Ja ho arreglarem...

Valentina no vol escoltar res més i agafa la direcció del convent corrent com si fugís del mateix diable el qual segons li havien dit alguna vegada les monges era un element que corria molt i que per a deixar-lo endarrera es necessitaven molt bones cames. El convent la veu arribar tan trasbalsada que li pregunta:

- Valentina, què et passa?

- L'he vist...m'ha seguit...m'ha parlat!

- Qui?

- El de les sabates, el del llaç, el de les arracades, el del passador...

- Però quants eren, quatre?

- No. Un de sol...I encara m'ha donat una cosa que no puc ensenyar... Jo...

-Calma't, Valentina, calma't. No n'hi ha per tant mentre et vagi donant coses. Els regals són més d'agrair que pas de fugir de qui te'ls dona...

L'endemà, la germana Benedicta, la més jove del convent fa costat a Valentina a l'hora d'acompanyar les noies. I tornen ambdues al convent després de deixar sense dificultats la noia Teixidor a casa seva. La germana Benedicta pensa que Valentina va veure una cosa per l'altra, però hi havia els quatre regals, i la noia treballava gairebé unicament per la vida diària i per la roba a temporades. Era impossible que ella mateixa s'hagués fet els regals...De cop, quan eren a mig carrer del que mena al convent,

- Ell! - diu Valentina.

La germana Benedicta es tomba per a veure de qui es tractava. Per tal de fer un millor reconeixement s'aparta una mica la volada de la toca i es troba a quatre passes de Donatiu el qual, al contemplar la cara de la guàrdia de Valentina pensa: "Aquesta, aquesta és la monja que jo necessito!"

Dels tres, només pensen coses dos ja que Valentina està massa espantada per a pensar res. La germana Benedicta pensa que si "ell" és aquell minyó que se les està mirant i que fa arribar sabates i coses a Valentina, el món està ple de misteris que no s'acaben d'entendre, i ella ha fet molt bé per no haver-ne entès alguns temps endarrera de passar la vida enconventada. Donatiu dedica dos somriures a les dues fembres, un a Valentina i l'altre, més marcat,a la monja. Valentina es veu obligada, una altra vegada, a posar-se la mà damunt del cor ja que està segura que si no ho fa li pot donar un disgust. La germana Benedicta, al veure l'esverament de la noia, procura treure-li esverament to caminant:

- Valentina, dona, tampoc n'hi ha per agafar-s'ho així. No tots els homes pensen igual veient una dona. Ni veient altres coses. Oi que sembla que tots haurien de pensar igual? Doncs hi ha homes que són socialistes, d'altres es fan de la Lliga, uns tercers d'Unió Patriòtica, uns quarts lerrouxistes, sí,aquests tenien un cabdill que ens volía alçat el vel a totes, després encara hi ha socis anarquistes, bolchevics i de la Lliga del Bon Mot. Amb tot això et vull dir que encara que segons tu altres homes no et miraven, aquest t'ha mirat i quelcom hi deu haver vist en tu. Després, pensa que no pots pas acompanyar noies tota la vida...Potser no li hauries de posar massa dificultats a n'aquest home, no esquivar-lo...

Aquella nit Valentina la passà fent petites botes-marines pel llit. Sort que aquest era petit i s'havia de contentar fent un parell de tombs cada vegada a dreta i esquerra. I tot era pensar amb l'home dels regals i, sobretot amb les coses que la germana Benedicta li havia dit i que ella no s'acabava de creure abans, de que els homes ténen gustos diversos en questió de dones i de partits politics...I la germana Benedicta li havia dit també que no posés les coses massa difí-

cils, que era tan com dir donar facilitats. No tenia ni idea de quina cosa era donar facilitats, però si la germana Benedicta ho havia dit.. Tocava la una quan li semblà sentir cops a la finestra. Valentina deixà de fer bota-marines i escoltà aguantant-se el respir. Sí, algú picava als vidres de la finestra. Per si fos "ell", el cor se li posa a batre com aquells despertadors antics que no deixaven dormir la gent. Té por que si el cor segueix batent-li d'aquella forma despertarà més d'una monja. No sap què fer. Es posa precipitadament tota la roba que pot damunt el cap, però així i tot sent cada vegada més forts els dos sorolls: els dels cops a la finestra i els del seu pobre cor disparat. L'un o l'altre acabarà despertant monges, pensa. Ara li passa una mica la por al recordar que la germana Benedicta li havia aconsellat que no posés massa dificultats...S'alça i s'acosta a la finestra. Sí, és l'home dels regals, el qual al veure-la li fa senyals perquè l'obri i li mostra una tira de reixa de la finestra. Valentina pensa que està bé no posar dificultats, però que si creu a l'home que li demana per entrar farà alguna cosa més que no posar dificultats. Està uns moments indecisa. S'acosta a la finestra. Se n'aparta. S'hi torna a acostar.I, a la fi, l'obra. La germana Benedicta, pensa, no es queixarà. Aquest home em deu venir a cercar, segueix pensant, i jo el tinc de seguir, contrariament posaria les coses difícils...

- Deixi'm posar una mica de roba al damunt...Tombi's d'esquena...

Valentina es vesteix apressadament.

- Li fa res que no em treni la cua?

- No...no, però...Valentina, aquella monja que t'acompanyava a la tarda, on la teniu?

- Ui, no tingui por. Dorm al segon pis i a l'altra ala del convent... Jo ja estic a punt. Ja podem marxar quan vulgui.

Valentina veu que l'home queda mirant-se-la uns moments sense dir

mot.

- Que no m'ha sentit? Ja podem marxar quan vulgui...Miri, porto les sabates que em va regalar. M'ho he posat tot, les arracades, el llaç, el passador i l'anell...Mai havia ni somniat una cosa així...

- Però...

- Però, què?

- Jo amb qui volia marxar era amb aquella monja jove que t'acompanyava.

- I...i tots aquests regals que m'has fet?

- Eren perquè em fessis de bo amb la monja jove...Jo...

- Així jo em tinc de tornar a ficar al llit?

- Valentina...

- Ja m'ho havia d'haver pensat que no podia ser...

I Valentina, a qui mai ningú li havia sentit alçar la veu en res, que quan parlava semblava que passava el rosari, no volgué donar l'escena per acabada passivament. Quelcom dintre seu es revoltà contra el seu físic, contra els consells de les monges, contra aquell home que no s'havia apuntat al seu partit, contra el món, i llençà una escala de xiscles que feren tremolar el convent. Donatiu pensa que per un mal entès de la noia ha perdut una nova batalla, i fuig ràpidament per on ha entrat collocant la tira de reixa al seu lloc al temps que diu:

- Valentina, ho sento.

però la noia atrafegada a xisclar no el sent. El convent s'ha mobilitzat en tòtum i tota la comunitat es presenta a l'habitació de la xiscladora la qual no para d'emetre tota mena de crits aguts i penetrants i cada vegada més forts.

Tres o quatre monges fan preguntes a cop.

- Valentina, què tens?

- Què has vist?

- Però on anaves vestida de carrer a n'aquesta hora?

La mare superiora, la única que no estava massa esverada, diu:

- Hem d'esperar que agafi rogall i pari de xisclar si volem saber alguna cosa.

Tingué raó. Amb veu rogallosa Valentina digué:

- Els regals eren un esquer...I jo el volia seguir per a no posar-li les coses dòfícils...

La germana Benedicta recorda la conversa de la tarda i,

- Valentina, dona, una cosa és no posar dificultats i l'altra embarcar-se al primer crit!

- Es que no venia per mi...i jo m'ho pensava...

- Monges - diu la mare superiora-, és que ara us dediqueu a picar l'ullet als homes del carrer? I per qui venia aquest que ha vingut?

Valentina aquí es portà com la dona de confiança de les monges. Va declarar que no ho sabia, però sí que sabia que no havia vingut per ella...

Donatiu es dóna compte que ell no serà mai cap raptador afortunat. I ara les dones li començaven a agradar, però es veu que ell no agrada prou a n'elles. En tots els antecedents familiars només la tia Eugènia va deixar el collir punts de mitges i ho va deixar tot pel fíraire Teodor, però aquest no va tenir cap necessitat de raptar-la. La tia Eugènia claudicà a les primeres de canvi. En tingué prou amb mitja dotzena de mots ben dits. Dels familiars coneguts no hi havía cap element amb sang prou ardenta permetent raptar senyores. Més endarrera algun n'hi devia haver, fotre!, però amb els anys les sangs es devien haver anat refredant,refredant, i ja a l'arribar a la generació de Donatiu, eren sangs de tiratge normal, i amb sang de tiratge normal el nostre home veia que no hi podia haver raptes possibles. Les dones no en fan cas d'homes amb sang com la dels altres.

Estava vist. Un raptador ha de tenir ofici, com un pintor pintant, un escriptor fent drames o un administratiu quadrant balanços. Un raptador ha d'enlluernar dones, i ell no n'enlluernava cap...Però no era veritat això. Existia una dona a la qual Donatiu tenia enlluernada de temps, de quan les altres no se'l miraven massa o només se'l miraven de lluny quan passava carbó: la petita Angela. Donatiu no el podia prendre en consideració l'afecte que li portava la petita Angela ja que quan li deia que ella l'estimava molt i que es volia casar amb ell, no havia complert deu anys. A l'home li plavía la companyia d'Angela, veina seva, i alguna vegada la portà a contemplar els seus, per a ell, famosos llibres. I li contava les vides dels biografiats.

- Donatiu - li digué un dia Angela -, tu encara que ara passis carbó, arribaràs a ser com un d'aquests dels llibres? Llavors jo em casaré amb tu...i potser m'hi casaré encara que no deixis de passar carbó.

I Donatiu agafava la menuda a coll,i li feia fer uns giravolts, i la petita Angela estava tota cofoia de quedar una mica emmascarada.

- Donatiu et veig trist - li va dir un dia Angela després de la fallida aventura del darrer rapte.

- He volgut fer com algú dels llibres i no me n'he sortit...

- Ves-ho provant, Donatiu, ves-ho provant...Et queden molts llibres encara...

Tindria raó, Angela? Ja les sap totes de memòria ell les vides i miracles d'aquells homes d'excepció. Es la vegada que fa qui-sap-les que es passa mirant els noms dels lloms dels llibres...Un home amb rifa no es pot pas declarar partidari i fer les coses que van fer Marx i Lenin; Newton ja ho va deixar tot entès amb la gravitació universal. Ja se sap que la lluna no cau damunt la terra perquè ni la

terra ni la lluna estan mai quietes. Si n'estessin, la lluna ens cauria al damunt, nosaltres cauriem damunt del sol i aquest amb tots nosaltres a cop cauria damunt d'algú més gros que ell. Seria un caure seguit, sense aturador...Edison, va fer més de mil invents. I avui ja deu estar tot inventat. No se sent inventor Donatiu. Freud, Freud...un jueu que va passar fluix quan els nazis es van ficar a Austria. Els nazis no creien amb els acudits i les seves relacions amb l'inconscient, i el senyor Segismon anà a Londres a tractar les senyores angleses de barret i agulla de cap, sobre la psicologia de la vida eròtica. Tampoc s'hi veia en cor Donatiu de ficar-se a intertretar somnis o a determinar les causes d'un mal de cap. Què podia fer? Anar-se gastant la rifa de la tia Eugènia convidant amigots, estrenant vestits i protegint quintets està a l'abast de tothom. Gastar diners quan se'n tenen no és cap timbre de glòria. Aquesta mena de timbre en seria de gastar-se els diners que no es tenen...Aquell dia, malgrat la seva obsessió pels grans i els consells de la petita Angela, se sent una mica desanimat quan, de cop, veu les cobertes vermelles del llibre de Daniel Defoe "Robinson Crusoe", la història novel.lada del mariner Selkirk abandonat durant cinc anys en una de les illes, diuen, de Joan Fernandez. El mariner Selkirk s'ho hagué de fer tot sol i en tingué un cap a lligar, ja que en aquell temps s'hi passava raríssimament per aquelles illes i això que tenien fama de tenir les millors llagostes del litoral xilè. Es clar que menjar llagosta cada dia durant cinc anys deu ser una mala cosa...No calia, però, anar ni a Xile ni a una illa amb costes productores de llagostes. N'hi deu haver moltes d'illes per anar-hi a fer de Robinson. I per a robinsonar no calía saber ni com anava fet el món, ni dividir quebrats, ni haver fet de Roma un gran im-

peri, ni haver pintat "La rendició de Breda", ni haver inventat la "Simfonia Heròica", ni...Ja estava decidit. No s'hi pensaria més. Si se'n va sortir el mariner escocès també se'n sortiría ell...Ara es tractava de saber a quina illa s'havia d'anar. Tampoc era obligació d'anar massa lluny...En Pere Ralet, sí en Pere Ralet, un mariner conegut el qual, segons ell, s'havia passejat per les Set Mars i les coneixia com si fossin seves, i ara mal vivía de calar nansos i palangres...Hi havia l'afer de la rifa de la tia Eugènia. Si bé aquesta rifa li permetria aparellar un bot i pagar un mariner, què en faria del sobrant, que era un bon sobrant? No se'l podia pas emportar a bord, o deixar-lo a casa durant cinc anys o potser més...El banc, Mare de Déu, el banc! I quan tornés hi trobaria el sobrant més els interessos, una cosa que encara que Donatiu no l'acabava d'entendre, donaven els bancs. Si ell hagués estat banquer hauria fet pagar per a guardar diners, però els bancs encara donaven quartos per a guardar-ne. Allà ells.

I sí, parlà del viatge a Pere Ralet.

- Veuràs cinc anys. Són molts anys cinc anys...

- Tu cobraràs per endavant.

- Aixi ja no són tants anys...Amb quin vaixell hi vols anar?

- Això és cosa teva. Escull-lo.

- I quina illa et fa més gràcia?

- També és cosa teva.

-- Ara veuran si no sóc alguna cosa més que un pescador de palangre!- va dir Pere Ralet quan s'acabà de perfilar l'anada.

Donatiu s'acomiadà d'alguns familiars, i, com no podia fallar, de la petita Angela.

- I aniràs molt lluny Donatiu?

- Ui! Mira, faré totes les coses que va fer l'home d'aquest llibre amb cobertes vermelles. Quan sàpigues llegir bé veuràs la vida que faré durant anys.

- Ara sí que tinc més ganes de casar-me amb tu que mai. Algú en farà un llibre d'aquesta anada teva i el posarem al costat dels altres de la teva llibreria...Jo t'esperaré, sents, Donatiu, t'esperaré...

Donatiu trobà curiós que la única que el volia esperar fos una menuda que encara no havia complert deu anys. Pobra Angela. Quan tornés, si tornava, ja deuria ser mare de familia...Plegà la carboneria, i, un dia de bell matí, es feren a la mar amb Pere Ralet. Donatiu trobà que aquell vaixell pels quartos que havia costat era molt petit per anar molt lluny, però Pere li digué que un vaixell, si és mariner, ja ho és tot. La mar tenía bona cara i un ventet respectuós a tot ésser-ho amb la barca li posava la vela al punt. Donatiu digué que li faria il.lusió navegar només veient mar i cel. Pere Ralet n'estigué molt content, i ja els tenim navegant a mar oberta.

- On devem ser Pere?

- No ho sé. Jo he navegat molt però qui sabia on erem sempre eren els altres.

- Però tenim brúixola, no?

- Si, però és com si no la tinguéssim. Mai me n'he mirada cap. Jo, per a saber on sóc tinc de veure la costa.

- No tenim pas pressa, Pere...

Donatiu pensa que navegar és una bella cosa i li sap greu de no haverse embarcat abans. En les nits de calma Pere Ralet li canta cançons de Cuba. I tot anava bé fins que la mar mudà maneres. De moment Donatiu aguantà, callat, però a mida que la barca augmentà salts, pensà que de navegant també se n'ha de venir de mena. El malestar i les ganes de vomitar, conegut generalment per mareig, s'anava ensenyorint

de tot ell com si no hi fos a temps. Començà a renegar de pensament i a protestar de paraula.

- I si giréssim, Pere?

- Tu manes, Donatiu.

La barca girà, però l'esbojarrament de les ones seguí com si a la barca no s'hagués pres cap decisió.

- Si tornem endarrera no guanyarem res, Donatiu.

- Anem de costat, doncs.

- De quin?

- Del que trobem terra més aviat. Això és morir-se.

- Oh, ara jo no sé de quin costat en trobarem més aviat de terra. Haurem d'esperar que el temporal passi.

- I triguen molt a passar?

- N'hi ha de tots. Hi ha temporals que duren tres dies, altres dos i altres vuit. No solen durar sempre els temporals...

- Es que jo ja tinc ganes de baixar, la veritat.

- També en tinc jo, però ara no podem pas baixar, Donatiu...I si això dura haurem de fer un repàs únic. Ja m'hi he trobat altres vegades. Fins i tot a no poder menjar més que cada tres dies...

Aquell temporal fou dels que duren dos dies que foren dos calvaris pel nostre heroi. I els cops de mar cessaren de la mateixa manera que començaren. Sense que ningú els digués res.

- Em penso que veig terra, Pere!

- Cap a on?

- Cap a la dreta.

- Hi farem bordo...Ja la vaig veient...Ens trobem a poques milles del lloc de sortida.

- Què fem, doncs?

- De moment, desembarcar. I jo suggereixo, si s'ha de seguir viatge

d'aplaçar algú entès en brúixoles...

Se'n troba un al port proper. L'home de la brúixola, pensa Donatiu, ho arreglarà tot. No es pot anar a trobar illes a la babalà...

Es recala a Mallorca. Així dóna gust anar per la mar. A Mallorca, el bruixoler veient que sense ell l'expedició tenia moltes probabilitats de tornar sense voler al punt de partida, demana augment de sou. Donatiu, de moment, diu que no, i el bruixoler es declara en vaga, i Donatiu viu el primer problema laboral.

- Parlem-ne - diu el patró al treballador.

- Parlem-ne. Jo mai m'he negat a dialogar sempre que la part contraria no adopti actituds intransigents. Si no hi ha bona voluntad patronal la vaga pot ser il.limitada.

- Però si fas vaga no cobraràs.

- Això era abans. Ara els dies de vaga es cobraran i quants més dies duri la vaga més hauràs de pagar...

Donatiu es deixa convéncer i a bord del "Passarell" es signa el primer conveni marí conegut. Donatiu discutí fins on pogué, però a la fi el conveni fou signat. Tots dos digueren a Pere, fins llavors neutral, que el conveni era favorable a les dues parts.

- Dintre poc començarem a trobar illes gregues - anuncia el bruixoler.

- Quan les vegi et diré el nom de totes - comenta Pere Ralet.

Totes les illes que tocà "El Passarell" eren plenes. Allà no hi havia manera de fer de Robinson.

- S'ha d'anar més lluny? - preguntà el bruixoler.

- Es clar, què vols que hi fem aquí amb tanta gent?

- S'haurà de modificar el conveni si s'ha d'anar més lluny - diu el comandant de la brúixola.

- Donatiu - diu Pere Ralet -, em penso que s'haurà de fer un conveni col.lectiu. Aquest home només serveix per a mirar la brúixola, però

que fa anar veles i barca és un servidor...

Els quartos que de la rifa de la tia Eugènia s'emportà Donatiu per imprevistos disminuiren notablement amb el nou conveni, però la part laboral tenia la paella pel mànec i quan això s'esdevé ja se sap què sol succeir.

- Ara entrarem al mar Indic. Aquí hi ha illes pel pare i per la mare. Sí, se'n troben moltes, però totes tenen nom i estan més o menys habitades. I el periple segueix rumb al milenar d'illes de la nova mar. En troben de tota marca, descobertes per portuguesos, espanyols, holandesos, francesos, anglesos...Les illes un temps eren del primer que hi arribava...Fins que s'arriba a un illot desconegut i aparentment deshabitat. La tripulació, vist l'èxit obtingut i segurament flairant més quartos al patró, torna a demanar una modificació de conveni, i Donatiu té una afluixada: no vol afluixar. Ell se sent patró i si la patronal afluixa sempre serà un mai acabar, pensa. La part laboral, davant la negativa de la patronal a negociar la modificació del conveni, pren una determinació. Mentre Donatiu feia una inspecció per l'interior de l'illa, el bruixoler i Pere Ralet se'n van amb "El Passarell". Quan Donatiu torna al lloc del desembarc i s'adona de la jugada s'arrepenteix de la seva postura, però se n'arrepenteix tard. La vela del vaixell ja només és un punt blanc a l'horitzó...Es clar que ell havia sortit amb la intenció de tenir una illa per a ell tot sol, però aquella trencada de relacions de la part laboral la trobà una mica forta. Li havia passat exactament igual que al mariner Selkirk, i ara ja veuria com se'n sortiría. Tenia encara alguns diners dels que se n'emportà de la rifa de la tia Eugènia, i de moment, això l'asserenà una mica, però immediatament pensà què dimoni en faria d'aquells diners si a l'illa no hi havia ningú. La situació era amoïnadora, encara que ell tenia l'aventatge damunt

l'amic Selkirk de saber la majoria de coses que l'escocès va fer per a sobreviure durant uns anys. De moment l'Illa tenia palmeres productores de cocos. No sabia com podia parar un home menjant cocos durant cinc anys o potser més, però hi havia la mar. Sabia com s'havia espavilat Selkirk per a pescar. Pescaria.. Sabia com ho havia fet el marinyer per a construir-se un habitacle. Se'l construiria. Sabia com s'havia utillat per a caçar aus comestibles - al'Illa n'hi havia - , com havia aconseguit tenir un foc en actiu...El balanç, segons Donatiu, tampoc era per a passar el dia gemegant. I té, ara estava fins i tot content de no hvaer volgut modificar el conveni!

Trigà a construir-se estris per a pescar i caçar, i a trobar la manera de fer foc. La qüestió, s'anava dient, era no posar-se nerviós. Abans no va abatre un ocell amb un fletxa primària, errà un centenar de trets. La primera cosa que feu al quedar-se sol, fou un calendari. No sabia de què li serviría, però el feu. D'aquesta manera registrà el temps que li costà construir-se una cabana, una balsa relligant troncs que la mar potser en esperit col.laboracionista li deixava de tant en tant a la platja, i unes calces de lianes adornades amb plomes d'ocell. Selkirk devia ser enormament traçut per a fer, tot sol, les coses que va fer! El primer peix que Donatiu va agafar utilitzant com a ham una sivella dels pantalons amb els quals sortí de viatge, li feu tanta alegria que el tornà a l'aigua. Beure no era problema bevent suc de coco, però l'home pensa que potser en algun lloc hi podia haver aigua natural, si pogués ser sense gas. Amb ajut de la balsa, ja que les decisions les pren sense haver-les de consultar a ningú, dóna la volta al petit cap de sorra del cantó de garbí. Veu una altra platja semblant a la seva, en fa la travesía i, al doblar el nou cap veu que l'aigua entra molt terra endins. Al cap de poca estona es dóna tres visques a ell mateix. Al final de la llenca

d'aigua hi ha un rierol que baixa de muntanya. A mida que s'acosta al rierol per la seva riba dreta fa un descobriment que el fa tremolar. Arran de riba hi ha restes d'una foguera i, al damunt de tres pedres planes, una cassola amb traces d'haver servit...Mira al seu entorn, esperant. No, no es veu ningú, però una cassola és un estri domèstic on segons quines dones hi fan uns recomfortants estofats, dones i homes...Desembarca i a poques passes abans de que el rierol perdi la seva personalitat ficant-se a l'aigua, dissimulada per la verdor, una cabana! Donatiu no sap si estar content o entristir-se, però de tota manera s'acosta a la cabana i per instint, diu:

- Es pot entrar?

Cap resposta. Hi entra. No hi ha ningú. Veu més estris de cuina. Penjada a una paret lateral un petita destral...Era una troballa tot allò, però l'Illa havia estat habitada. Per qui? Quan? No feia molt temps que ho havia estat, es veia. Si l'Illa tenia un propietari, podia tornar a qualsevol moment. Donatiu suposà que durant tots els mesos que ell s'havia establert a la seva platja, l'"altre" no s'havia mogut del paratge on hi havia la cabana. Acabà de fer un inventari del contingut de l'habitacle. Una taula amb dues cadires. Per què, dues? Durant el temps que Donatiu havia passat sol s'havia acostumat a fer-se preguntes i a contestàr-seles. Doncs hi havia dues cadires perquè l'"altre" o hi visqué acompanyat a esperava un foraster. Donatiu recordava que el seu País hi era molt afeccionat a tenir forasters. La importància de determinades cases es coneixía i es valorava per la freqüència de tenir forasters tot l'any, i principalment per la Festa Major. Les cases que no tenien forasters per la Festa Major eren molt mal mirades pels sastres i pels venedors en general. Semblava que feia anys de tot allò. La majoria de cases del poble disposaven d'hort i galliner i gairebé totes engreixaven ànecs i pollastres de cara als forasters de la Festa. Si algú no podia engreixat ni un ànec la qual co-

sa es podia fer amb quatre fulles d'enciam dins una cassola d'aigua i amb cargols tendres, cargolins, que sempre que plovia es podien obtenir, i unes tomes de faves seques uns dies abans de la Festa, és que l'anarquia anava guanyant adeptes. Tingué temps sobrat de fer molts soliloquis durant aquella estada de mesos. Lloava postes de sol, mars degollades,, passades de lluna...S'acostumà a veure plore dies seguits, als crits d'una mena d'ocells que semblava, al cantar, que deien "Bona nit". La primera vegada que els sentí, el pobre Donatiu contestà: Endavant!....Troba una petita xarxa amb la qual el propietari devia pescar, dos bols, dos plats, dues culleres...tot duplicat. Hi ha un petit armari fet amb una caixa tancada amb un llisquet. L'obra. Sorpresa. Hi ha el retrat d'una senyora jove que riu. I, en un espai en blanc, aquesta llegenda: "Si torna, digueu-li que m'esperi. Adrià" El xoc que experimenta el nostre heroi és fort. Després de temps i més temps en la soledat més absoluta, de no veure cap rastre de ser humà, de no sentir cap més veu llevat d'aquell "Bona nit!" d'uns ocells nocturns, la troballa d'un retrat d'una dona jove rient i aquella inscripció al peu de la fotografia, tornaven al món que Donatiu havia dexat potser massa depressa amb la complicitat d'un marinen i un bruixolista els quals l'havien deixat sol per una qüestió de no modificar un conveni salarial. Es fa una copiosa tanda de preguntes i respostes. Quina relació tenia Adrià amb la dona del retrat? Era la dona que reia producte d'una afecció d'Adrià a raptar-ne? Havien viscut junts a l'Illa i la dona que reia havia trobat algun defecte a Adrià i l'havia deixat? Era Adrià un home d'aquells que vàen que la dona treballi? O era un naturista que volia procrear lluny de la civilització pujant els fills allunyats de tot tracte amb escoles, veins, telèfons i dentistes? Ell mateix s'ho contestà tot això, i acabà declarant que l'únic que podia aclarir dubtes era el signant de la llegenda. Aquesta tenia un final ben clar:...digueu-

li que m'esperi...Això volia dir que Adrià s'havia absentat temporalment, que tornaría, i que la que havia marxat primer era la dona que reia. I Adrià creia que ella pedía tornar, ja que deixava l'encàrrec a qui fos que si tornava l'esperés...La troballa era tan extraordinària que Donatiu no s'adonà fins més tard que la inscripció era feta en català. Quan ho remarcà el seu astorament pujà de grau. O hi havia catalans que en questió de dones no s'estaven de res, o tant Pere Ralet com el bruixoler l'havien estafat i aquella Illa no era tan lluny com semblava. Si tornava la dona primer que Adrià, com s'ho agafaria aquest si trobava els dos en una illa deserta? I com s'ho agafaria ell mateix si demà, demà-passat o quan fos es presentava la dona? Si havia de creure el mandat d'Adrià hauria de dir a la dona que s'esperés. Ara, en tindria ell d'espera davant d'una dona jove com la del retrat, si feia potser anys que ni sabia com eren les dones? De tota manera s'ho mirés com s'ho mirés no li tocava cap més remei que esperar. Esperaria, però les ganes de tornar a veure semblants l'anaven prenent cada vegada més. D'un bon solitari s'anà convertint en un mal solitari. Ja, de nits, tot soroll es despertava. Aquells "Bona Nit!" de la mena de pardals que li cridaven el tenien en sobressalt constant. Amb ajut de la petita destral de Cal Adrià es construí un petit observatori dalt del cim d'un promontori del seu primer refugi. D'allà dominava l'entrada de la cala del territori veí. Hi passà hores i hores dalt l'observatori, però mai va veure ni sombra de vaixell ni de res que se li assemblés. Per a convencer-se que no l'havia somniada la cabana d'Adrià hi tornà diverses vegades i no, no era un somni, sempre la trobà la cabana. Però sempre buida. I la tombada de dies i dies sense veure passar ningú que fes cap a la cabana veina li feu prendre el determini de no pujar més a l'observatori. Un observatori és per a veure coses

i, si no se n'hi veuen deixa de ser observatori. No hi ha res a observar, doncs no hi ha observatori. I Donatiu entrà en una època d'enyorament, de soledat. Vulgue's que no no se li movien del pensament el temps passats abans del seu malaventurat embarcament. Se li apareixien, com en una petita processó, amics, familiars, condeixebles, clients de la carbonería, la carnissera Magina, la vidua Fabiana, els disgust que per culpa d'ell s'emportà la pobra Valentina...I, amb més intensitat que altres aparicions, la que té més al cap és la petita Angela, aquella menuda que li repetí tantes vegades, a deu anys, que es volia casar amb ell i que l'esperaría. A deu anys es fan declaracions d'aquestes, però el temps passa i s'esborra tot. Però ho deia molt convençuda la petita Angela que l'esperaria...Què sabia ella de voler esperar un home que tenia vora de vint anys més! Ja no se'n deu ni recordar de mi, pensava Donatiu, però ell no deixava de pensar-hi cada dia una bella estona amb la petita Angela. Era una cosa més a encomanar-li un enyorament que anava tirant a fatal. No podia tenir ni la petita Angela fent-li companyia...No sabia si el mariner Selkirk s'havia enyorat i, cas d'haver-ho fet, com se l'havia fet passar. Allò que sabia era que ell, en aquells moments, era un solitari enyorívol i no hi podia fer més. Arribà a parlar amb l'aigua, els núvols, les palmeres i el sorral, però no és la mateixa cosa parlar amb elements que et tornen contesta, que fer-ho amb uns que t'ho deixen dir tot i no et diuen mai res.

Una tarda mentres pensava amb les perpsectives d'una soledat perpètua i de com acabaría, de peus a l'aigua, quelcom es remogué al seu davant: una gran tortuga marina. El reptil no donà mostres d'espantar-se davant la presència de Donatiu, ans al contrari. S'hi acostà a tocar, l'ensumà discretament, i desaparegué. Les ganes de com-

panyia de l'enyorat solitari es feren més intenses al veure la manera de produir-se de la tortuga i li sabé un gran greu que li hagués fet una visita tan curta. En essent l'endemà es repetí la visita de la senyora tortuga, i es repetí durant dies fins que entre l'home i l'animal es bastí una bona amistat. A l'hora de pescar, la tortuga jugant-se potser l'aprecí de families veines per la companyonia de l'home, portava a Donatiu als llocs on els peixos de preu hi eren en abundor, i, moltes sobre-taules paraven la fresca a l'ombra de les altíssimes palmeres del sorral. Donatiu ja tenía amb qui parlar, i que la tortuga l'escoltava i l'entenia fou cosa provada. Quan li contà els seus fracasos en matèria de raptes la senyora tortuga se'l mirà amb aire mofeta i amb un posat que deia ben clar: "Mare de Déu, quines coses de fer!" Li contà la història de tots els parents coneguts, i la tortuga va riure ben bé tres o quatre vegades. Li parlà de les declaracions de la petita Angela,

- Ja veus, quines coses de dir una nena de deu anys...

La representant de la familia dels quelonis alçà la pota dreta del davant amb un gest clarissim que volia dir "Mai se sap com van les coses amb dones pel mig!" Quan arribà l'hora de contar la defecció del bruixoler i Pere Ralet, la tortuga fou contundent. Feu acció de posar-se una mà a una butxaca imaginària demostració palpable de dir a la seva manera que n'hi ha que mai en tenen prou. Donatiu li parla de les troballes fetes a la platja d'Adrià. La tortuga, a la qual Donatiu havia batejat amb el nom de Conxita, fa acció d'anar a l'aigua i es tomba a esperar Donatiu. Aquest veu clar que Conxita sap alguna cosa d'aquella història i vol que el seu amic la segueixi. Hem arribat a la cabana d'Adrià. Donatiu mostra a Conxita les pedres amb la cassola, i pel posat del reptil l'home veu que tot allò ja ho tenia vist. Entren a la cabana i Conxita no es mostra

gens sorpresa de les coses que li va mostrant el seu amic. Li ensenya el retrat de la dona que riu. Conxita es posa una mà a la boca en senyal d'elogi.

- Fa temps que és fet aquest retrat?

La tortuga fa un nou gest significatiu. Fa bellugar una mà com si donés corda a un rellotge. Clavat. Volia dir: Així, així...

- Fou ella la primera de marxar?

El signe, amb el cap, és afirmatiu.

- Que no se li portava prou bé Adrià?

Conxita fesa les mans com si beneis i s'arronça d'espatlles amagant el cap que és de la única manera que ho pot fer. Donatiu tradueix: "Jo amb això no m'hi fico!"

- I com va marxar la noia?

Conxita fa una ratlla a la sorra i senyala amb el cap mar endins.

- Va marxar sola o la va venir a cercar algú?

Conxita, a la seva manera, es torna a arronçar d'espatlles. Es veu que ella volia ser neutral.

- I ell, Adrià, què va fer?

Aquí ja ho va tenir una mica més difícil la tortuga de fer-se entendre, però com que ja feia molts dies que tenien converses Donatiu entengué molt bé què volia dir Conxita revolcant-se repetidament pel sorral - el desesper d'Adrià per la marxa de la noia que reia -, i quan després feu una nova ratlla en direcció a la primera - que l'home seguí a la noia -. I encara feu una nova demostració la tortuga testimoni mut d'aquell drama: Uns borinots damunt la sorra. Formidable, el "Si torna digueu-li que m'esperi."

Aquella tornada a la platja del senyor Adrià li encomanà unes ganes boges de saber el resultat final de la desaparició dels dos habitants anteriors. Amb l'assesorament de Conxita es construí una barca. Al

seu aire ella ja li deia a Donatiu que s'embolicava, però una tortuga sap que l'home és un animal superior que no vol avisos.

- Ja tornaré, Conxita, dona! - li deia Donatiu quan veia que tot el temps que durà la construcció de la nau la tortuga se'l mirava amb mala cara.

El trobem amb la barca llesta, i a la mar mariners! Quin camí hauria seguit l'amic Adrià? Ho deixà a les mans del vent. Potser també ell ho havia fet. L'Illa es veu cada vegada més petita fins que desapareix de la vista del navegant. Conxita li ha anat fent adéu fins que no l'ha vist. Ella es pensa que l'home fa el què fa per la dona del retrat, i entra a l'aigua amb les mans al cap.

El vent s'ha aturat. Per l'aire hi ha una quietud estranya. De cop, un vent nou es posa a bufar sense miraments de cap mena. Potser la mateixa cosa va succeir a Adrià. I Donatiu posa popa al vent. Mar i cel. Recorda que és el nom d'un drama de Dn Angel Gimerà, aquell canari que s'afincà al País, n'assimilà planes i fou un dels homes que feu més separatistes. Mar i cel, doncs, però el vent anava creixent més i més cada vegada. Malament, pensa Donatiu. Pensa amb el primer mareig de temps endarrera que li havia frenat les ganes de convertir-se en un nou Robinson. Si aquest vent porta males intencions els maldecaps seran meus. I en tingué de maldecaps. Més dels que s'havia pensat. L'ha trobat en mig la mar un d'aquells ciclons que s'ho emporten tot i que els americans bategen amb nom de dona ocasionant protestes de pes entre el món femení. El cicló en feu el què volgué de Donatiu i la seva barca. No podia dir l'home el temps que passà enciclonat, fins que la més temuda de les tempestes el deixà en un sorral, fent-li mal tots els ossos, dels més petits als més grossos. Es tornava a trobar sol i en una nova illa, semblant a la seva. Pensa que haurà de tornar a començar. Tota la feina de mesos haurà estat en va. Primer es volgué desesperar, però

s'hi repensà. De què li hauria servit? Així que es pot valdre fa una petita descoberta. Palmeres, com en la seva illa. I ningú a la vista. Els cocos, com mesos enllà li salvarien el dia. Després... Aqui hi havia el gran enterrogant. El mariner escocès se sortí d'una illa, però ell s'hauria de sortir de dues, i, la veritat ho trobava massa fort. Si mai pot tornar a casa, que ho dubta, els cremarà tots aquells llibres causa de la seva perdició, com aquell tango de Sant Feliu. Els mals pensaments li volten pel cap, i en són tant de malignes, que un d'ells li recomana repetidament fer la vaga de la fam. Que es foti tot... Es trist tenir pensaments així malgrat que hi ha molta gent que els ha tingut i, cosa sorprenent, els ha seguit. Organitzar tòmboles a benefici de gent agafada, pintar a una paret que la gent no vagi a votar, pedregar un ajuntament...tot això es compren o hi ha algú que ho compren, ara, protestar d'una cosa, un disgust, puja del vi o la fugida de la dona no menjant, és un disbarat. No menjant no s'ha arreglat mai res. Es que davant un: "O em doneu més quartos o no menjo!" el qui ha de donar els quartos es pot sentir responsable de les consequències que al no menjador li pot ocasionar un dejuni llarg? Hi deu haver altres sistemes per a obtenir un augment de jornal que no sigui deixar de fer repassos. Donatiu recordava que quan era petit i algú no volia menjar se li havia dit que "votava contra el ventre" que es veu que era una mala manera de votar. L'home es va donar compte que la nova situació portaria una temporada de passar els dies pensant que també és una mala cosa si es pensa malament. En veritat l'home no veia deslloriqador per les dificultats que es veia venir. Ui, ui.. tornar a començar, tornar a construir-se un habitacle, eines de caça i de pesca, una cuina, no, no, veu que era molt possible que es decidís per la vaga de la fam. Tot aquest reguitzell de pensaments tenía a la platja, vo-

ra la mal ferida barca. No pensà ni amb la petita Angela, la única dona, encara que no tingués més de deu anys, que li havia dit que es casaria amb ell i que l'esperaria. Sí, sí, no menjaria. El llibre del senyor Defoe era un mal llibre...

L'aigua, lluny de ciclons, era una bassa d'oli. I quelcom es mou a poques passes de Donatiu donat als mals pensaments.

- Conxita! - exclama l'home com si veiés algú de la familia que tornava de viatge.

Conxita es veu que venia amb noves, i sense escoltar les coses que el nostre heroi li diu, de com l'ha trobat, de que volia començar la vaga de la fam, de si el cicló va fer molt mal a l'Illa, fa unes passes vers ell i se'n torna a l'aigua. Donatiu que ja darrerament a la tortuga l'entenia de tot, veu clarament que li diu que la segueixi.

- Però no veus com tinc la barca?

La tortuga es planta a la sorra mirant-se'l amb posat d'esperar. Per un moment es deixa córrer tota mena de vagues i tapa, com pot, les vies d'aigua de la barca.

- Quan vulguis, Conxita! - diu a la fi content d'haver tornat de mort a vida.

Conxita es posa al davant de la petita nau i la guia fins a l'illa que ja coneixem.

- Vals un impri, Conxita! - li anava repetint Donatiu.

La tortuga saluda polidament i li mostra, amb un cop de cap, la cala del senyor Adrià. Es clar que hi ha novetat. De la cabana en surt una columna de fum. A Donatiu el cor li va com si el fessin anar martells. Qui sarà l'organitzador de la fumera? La dona jove que reia en el retrat? No, pel que veu devia ser Adrià el qual ha vist la barca i tenía tanta pressa a veure qui arribava, que no espera el desembarc normal. Encara era una mica lluny de terra la

barca dels nostres amics que Adrià es llençà a l'aigua sense tenir espera. Conxita es mirà a Donatiu i la seva manera de mirar era ben entenedora: "Ja ho veus!" volia dir sense cap mena de dubte. Adrià, perquè era Adrià qui s'havia llençat a la mar impacient fins a dalt de tot, no volgué saber qui era el tripulant ni d'on venia. Només va dir amb la boca plena d'aigua:

- Me l'heu portada?
- He trobat un cicló, senyor Adrià.
- I s'ha negat?
- El que he estat a punt de negar-me he estat jo!
- Però i Dula, on és? On és Dula?
- Es això que jo feia dies que em demanava.
- Així tinc de seguir deixant el retrat a casa...

Som a la cabana d'Adrià. L'home parla mirant a l'aigua. Sempre hi mira. Només que vegi passar un ocell para de parlar i mira més intensament per si darrera l'au ve una barca que li porti Dula. I és sense que el senyor Adrià deixi de mirar a mar que Donatiu sap uns episodis del primer poblador de l'Illa.

-...i ella, ella fou la que m'ho va proposar. Em va proposar de fugir del poble i com més lluny millor. El poble era de la Marina de Llevant....Dispensi, no s'acosta pas algú? No, no...ja veig que no. Ella, Dula, era filla d'"americanos", un d'aquells que anaren a les Amèriques a fer fortuna i n'hi feren. Son pare era l'home idoni per a proclamar "El dinero que atesoro..." que diu la cançó. Carregat de quartos que no els podia dur de tants que en tenia. I jo era un pobre mariner. Això sí, un mariner de colló de mico, sap? Les noies, totes les noies es batien pels meus ossets. I també s'hi baté Dula, però hi havia els diners del pare pel mig...Perdó, no ha sentit enraonar al defora? Es el vent, ja ho veig, però un que espera, sap,

sempre ha d'estar a punt...I ella se'ls va jugar els diners de son pare, se'ls va jugar marxant amb mi. Els primers dies tot anà bé. No ha marxat mai amb una dona dalt d'una barca? Ja veig que no. No hi ha res que s'hi pugui comparar. Ni treure una rifa. No n'ha treta mai cap? Ja veig que sí. I on teniu els quartos? No m'ho vol dir, oi? Que com vam arribar aci? Jo ja volia desembarcar en altres llocs més aviat, però Dula em deia: "Anem més lluny que el pare ens trobarà!" Demanar per anar més lluny a un mariner de la Costa de Llevant amb una dona jove fugint amb ell? No hi havia d'haver prous mars...Un moment, no ha sentit soroll de rems? Ja torno... No, no ho era soroll de rems. Sempre em penso que a qualsevol moment algú me la pot tornar, sap...I vam arribar aci. Jo hi hagués passat anys amb ella al costat, però ella amb un trimestre en va tenir prou. Va començar a enyorar passejar-se per la Rambla de Mar, a anar al ball del casino...I,

- No aniries al cinema ara, Adrià? - i més tard-,...Qui sap si la noia del sabater Miquel s'ha casat...El pare, geniut sí que ho era, però patia de mal de pedra. El deuran cuidar bé.. Se'n té més de mal de pedra quan es passa un disgust com el que degué passar el pare?... La tia Angeleta devia fer noranta-tres anys un dia d'aquests. L'any passat em va dir: Ja no me'ls veuràs, fer, Dula...Ha tingut raó... Ja deu haver passat la Festa de Lloret, amb aquells envelats..." I això a totes hores, un dia i un altre dia. Jo per a tenir-la una mica contenta li cantava cançons aprofitant els moments que no parlava de les coses del poble. Però és clar, encara que un les sàpiga totes, jo he cantat a tots els coros que s'han fet al poble, ve un moment que acaba el repetori. I, "Adrià, aquesta ja me l'has cantada moltes vegades!" m'havia de sentir. I : Adrià aci m'hi moriré, jo. Jo ja volia anar lluny però potser n'hem fet un gra massa! Alló no

era viure. Haver-me emportat una dona jove, guapa i riolera, a una Illa que qui sap on parava, però que era ideal per a fer-nos-hi carentoines sempre més, i haver de sentir gemegar a perpetuïtat, era una mala cosa. "Dula", li vaig dir un dia, "Vols que ens entornem?" "Qualsevol hi torna a casa, ara, amb el gènit que té el pare!", em va contestar. Vaig intentar inclús construir-li un petit envelat per tal de veure si l'enyor li disminuia, però em va dir somiquejant que hi faltava l'orquestra. A mi de navegar no me n'ha d'enseyar ningú, ni ningú m'ha d'ensenyar res en moltes coses, ara, portar una orquestra ací i la que volia Dula...I algú degué venir un dia que jo havia sortit a pescar perquè quan vaig tornar, i amb una bona pesca per cert, Dula no hi era. Per les senyals de la sorra vaig veure clar que havia vingut una barca. Se me l'havien emportada o ella havia marxat voluntàriament? Si se l'havien emportada contra la seva voluntat, podia tornar.Per això en aquell retrat hi vaig posar "Si torna digueu-li que m'esperi" per si algú venía a l'Illa durant les meves absències cercant-la. Ho enten, ara? He recorregut totes les illes dels voltants. I ni les habitades ni les que no ho són m'han pogut donar raó de Dula. I la segueixo cercant. Amb la munió d'illes que gràcies a Déu hi han al rodal tinc feina per temps. No l'acabaré mai més. Tornar al poble, pensa? I si Dula no hi ha tornat, vostè sap quines idees té un americano al qual se li han emportat la noia al veure arribar el que se li va emportar i sense noia? I així estem. Quan he vist arribar la séva barca he pensat que algú em tornava a Dula. Es rar que es vegin barques per ací. Si no és pas la d'alguns corallers cercant refugi d'un mal vent, estarà mesos sense veure'n cap...Potser amb diners algú me'n podria donar raó de Dula. De franc ningú fa res per aquests rodals...

A Donatiu aquell relat li trencà el cor. Dels diners que s'havia em-

portat de la rifa de la tia Eugènia, malgrat la disminució que havien sofert amb dos convenis col.lectius, quelcom havia sobrat, poca cosa, la veritat, i:

- Si és questió de quartos i aquests li valen...- va dir al senyor Adrià.

- Home, sempre és millor anar pel món amb quartos a la butxaca. Segur que m'ajudaran a trobar Dula. I miri, ara mateix me'n vaig a fer noves recerques. Jo solc tornar cada mes a veure si és aci...

Han passat mesos. Donatiu s'ha tingut de refiar de nou de passar conversa amb la turtuga, fins que Conxita anà a fresar qui sap a on, i tornà a viure en soledat i, de nou, trist i enyorat com la senyoreta Dula i renegant a viva veu del qui feu el llibre del senyor Robinson. Tornà a passar hores a l'observatori, i novament foren hores mortes, hores gastades en va. Els somnis, quan podia dormir, eren plens de barques que arribaven en veritables esquadres. Moltes vegades es despertà en plena nit i sortí a la platja a mirar. Res. La mar quieta i solitària de tots els dies. Devegades la lluna, una lluna molt més blanca que la que estava acostumat a veure abans de la seva dissortada embarcada, hi dibuixava un camí plata al qual Donatiu havia aplaudit més d'una vegada al principi de la seva estada a l'Illa, i que ara madeia, però res més. La senyoreta Dula tenía tota la raó a enyorar les coses que havia deixat i això que ella tenia el senyor Adrià al costat...I ell s'ho havia de passar tot sol, i no un dia, setmanes mesos. Robinson... la mare que el va robinsonir!. Per què aquells pardals que cantaven dient "Bona niiit!" ho deien tantes vegades aquell dia, ja amb sol alt? Donatiu coneixia bé la manera d'expressarse de Conxita però no tan bé la d'aquells pardals als quals les primeres vegades que va sentir va contestar: Bona nit tinguin...Ho era de debó

o s'ho pensava que una barca s'acostava a la caleta del senyor Adrià? Es fregà i refregà els ulls més d'una vegada. Demanà a qui fos que els ulls veiéssin coses vistes i no es desitjades. Fou escoltat, es veu, perquè la barca era una barca autèntica, real. De moment pensà que el senyor Adrià tornava a veure si algú li havia trobat la senyoreta Dula, però dalt la barca s'hi veien tres personatges. Hi anà a l'encontre amb la seva embarcació fent tota mena de crits i senyals. No, la barca forastera no passà de llarg com potser algú hauria desitjat per a fer més desastrosa la situació del nostre baldat heroi. Els forasters s'acosten a la barca de Donatiu i ho fan amb curiositat al veure com anava vestit i portant una barba d'anys. Com el senyor Adrià temps endarrera, Donatiu no té espera i es llença a l'aigua abans que la barca nova sigui més a la vora. Dos dels tres tripulants l'ajuden a pujar. Veu, pel carregament, que són corallers. Donatiu comença a parlar apressadament i de tant en tant, senyalant, l'illa fa un gest donant-se un cop amb el braç dret al mig del braç esquerra. Diu que ell fa anys que està sol a l'Illa, que n'està tip, que se'n vol anar, que el senyor Defoe, autor de Robinson Crusoe, era un animal, i que valia més que hagués fet un llibre parlant de l'antipatía que els anglesos tenien contra el rei Jordi I, un alemany que anava vestit sempre de negre i que tenia la seva muller tancada tot l'any, o parlant de com s'ha de fer un bon bacallà a la llauna... Els forasters se'l miren arronçant-se d'espatlles, i, amb signes li diuen que van a la caleta a proveir-se d'aigua. El nostre amic diu que no hi vol tornar més a l'Illa, que es va errar. Se li senyala que es calmi, que només ells hi van per aigua...

Quan marxaven, Conxita, la qual havia tornat de fresar, els va fent adéu fins que la barca es perd de vista. Donatiu li torna l'adéu i sent com si una cosa seva s'hagués quedat a l'Illa. El deixen a una

altra illa més gran que la seva i habitada. L'home abraça repetidament a tothom que veu. Se li diu que de tant en tant ve un vaixell gros que va a terra ferma. Les ganes d'anar-hi creixen a cada moment. Cada hora és un any, cada minut un mes, cada segon una setmana. Li pagaren el viatge amb corall. Ell ja intentava dir que tenia una tia, la tia Eugènia, que li havia deixat una rifa però que per questions laborals primer i per haver volgut ajudar al senyor Adrià després, s'havia despès dels pocs diners que s'emportà a l'embarcar-se. Ningú no l'entenia i li contestaven amb somriures, però ell, l'entenguéssin o no, va voler deixar les coses ben sentades...

Una ciutat. Un port. Vaixells. Mariners. Grues. Soroll de sirenes. Barques amb veles de jonc s. Gent que hi fa vida a dalt...A l'Illa anterior l'havien vestit, però li digueren que es deixés la barba, que li estava molt bé. Fa tres cursos de polissó amb relatiu èxit. El darrer el feu amb un marsellès el qual bé i havent hagut de deixar França per una punyalada, l'enyorava tant que hi tornà a tot risc.

- Si la punyalada va anar malament - deia el marsellés -, i m'agafen, em portaran a una presó francesa, cosa molt millor que el temps passat amb gent que no entenia. A França a les presons deixen cantar i jo n'anava endarrera de cantar cançons marselleses.

Viatjar d'amagat encara es pot fer. Ara viatjar-hi i que et mantinguin és demanar molt. El marsellés, ultra manejar bé el punyal, era un excel.lent pescador d'ostres, i la primera etapa del viatge fou el menjar diari. Les ostres, diuen els entesos, predisposen l'estómac per a resistir menjades copioses d'altres aliments. Ells només visquéren ~~xxxxxxx~~ durant uns dies de l'acopi d'aquells mol.lusc que abans de marxar feu el company de Donatiu. O sigui que només visqueren de vermuts i arribaren a Marsella amb sis quilos de menys. Però per la vida es perd la vida, o es perden sis quilos. Donatiu pas-

sà un temps a casa del marsellès, a un carrer del Vell Port, i descobrí que la millor cosa que es pot fer, si es té una tia la qual ha deixat una rifa és anar-se-la gastant sense maldecaps fins que no hi hagi rifa. Treballà uns dies al Port i podia veure sovint vaixells que sprtien a totes les rutes del planeta. Li agafaren el marsellès per mor d'aquella punyalada, i quan s'acomiadaren l'home li digué:

- Me'n vaig a cantar a la presó, amic.

Donatiu restà sol, i quan recollí els diners justos per arribar a un port molt aprop del seu poble, s'embarcà. Passa les hores a coberta, rient. S'ha acabat el patir, pensa. En arribant a casa la primera cosa que farà serà posar mà a la rifa de la tia Eugènia...Que hi vagi qui vulgui a una illa deserta!

Ha arribat al poble. Va de dret al banc. Amb el temps que ha estat fora han passat moltes coses, es veu, i, una d'elles, és que aquell banc havia fet fallida i qui havia rebut havia rebut. I, per si les noves no fossin prou complicades, troba el País en guerra. Un dels oncles li diu:

- Nosaltres ja ho veiem que el banc anava malament, però no sabiem com fer-ho, no sabent on paraves, per a notificar-t'ho.

Quan arribà a casa seva, sense saber-li greu de cap mena, agafà el llibre del senyor Defoe i l'anà a negar al pou que hi havia al cap davall de l'hort de la carbonería. També hi negà els dotze volums de les Memòries del senyor Casanova.

Sí, hi havia guerra. El poble, el qual havia estat sempre un poble pacífic, on com a màxim de tant en tant algú cridava perquè la dona no tenia el dinar fet, la mainada trencava un vidre jugant pel carrer o demanant canvis de coll a la manilla, era un poble, això sí, com molts, que el mot guerra era a cases particulars, als carrers,

als casinos, a les barberies, a les parades de fresca i a Plaça de Mercat. Als pobles bèl.lics, als pobles batissers, en temps de guerra s'hi veu la gent que ja camina marcant el pas, neguitosa,esperant el moment de batre's. En els pobles de cens pacific, en els quals la guàrdia civil es veia més sovint fent manilles i canaris que portant arma,potser més que per afecció al joc per a evitar, amb la seva presència, que qui perdés s'ho agafés massa a la valenta, el mot guerra tenia la gent espantada. Al poble de Donatiu, doncs, la gent estava espantada. Al principi, quan només marxaren voluntaris, l'espant era relatiu, però quan el nostre heroi es reconvilatà després d'aquells anys passats fora, i es començaren a demanar lleves, l'espant era general. Els diaris deien que tot anava bé, i el poble no entenia massa que anant bé s'anéssin demanant lleves i més lleves. Tots els que han pogut,o fa temps que han passat la frontera o s'han amagat, que aquella fou una guerra que la feu tothom a la seva manera. Falta aclarir, quan hagi passat més temps, si els que marxaren o s'amagaren eren contraris a fer la guerra amb el govern que els havia llevat , o si eren objectors de consciència. Donatiu, el qual no ha viscut els anys precedents d'aquell juliol famós, ni sap de què vingué, ni qui l'inventà, demana detalls a un dels oncles lliures de lleves.

- Però quina mena de guerra és, aquesta? Qui ens la fa? Els francesos que de tant en tant ens la declaren?

- No. Es una guerra de nòs amb nòs.

- Què voleu dir de nòs amb nòs? Ens l'han declarada els de la capital per questions de futbol? Tan amunt ha arribat les conseqüències d'un penal?

- Donatiu, tu has estat molts anys fora sense saber res de res. Potser sí que algú de la capital hauria volgut que nosaltres fóssim a l'altre costat...Els moros, Donatiu. Els moros han entrat a Espanya.

- Que no hi podien entrar?

- Fins ara no se'n veien gaires, però ara han entrat amb escopetes.

- Carai! I els han deixat entrar?

- Es que en el lloc per on han entrat s'hi han aliat els que no els havien de deixar entrar.

- No ho entenc això, oncle.

- Espéra't. I amb els moros i llurs aliats del pais, s'hi han aliat alemanys i italians. I volen canviar el govern a canonades.

- I el govern no se'n va?

- El govern no vol que les coses del pais s'arreglin a canonades, però no ha tingut més remei que mirar d'arreglar-les-hi a canonades.

- Bé, però amb el govern que no vol arreglar les coses a canonades i les hi ha d'arreglar, qui hi va?

- Per això hi ha guerra, home de Déu! Per això el govern demana lleves, per anar contra els que s'han aliat amb els moros.

- I el govern no ha llogat ningú de fora, com els altres?

- Sí, primer vingueren gent de per tot arreu. En deien Brigades Internacionals, però ara s'ha creat, a fora, un Comitè de No Intervenció per a treure tots els combatents estrangers, però sembla que s'ha fet trampa i només se n'han anat els del costat del govern d'aquest costat.

- I qui la guanya, aquesta guerra?

- Tots.

- Com voleu dir, tots?

- Els de l'altre costat diuen que la guanyen ells, i els d'aquest costat diuen que la guanyem nosaltres.

- Però, oncle, qui la guanya de debó?

- Aquestes coses se saben com comencen però no se sap com acaben. Ells s'alçaren contra el govern que hi havia l'any 36. Si aquell govern hagués plegat ja no hi hauria guerra. Però aquell govern com que al principi guanyava, no va voler plegar. I fou ~~quan~~ ~~quan~~ els altres, al veu-

re que el govern guanyava, van llogar alemanys i italians, i canons i demés eines de guerra d'aquells paisos actuaren a casa nostra. No es creu que amb el magatzem d'eines bèl.liques que tenien aquella gent se'l guardéssin comptant que havia d'esclatar la guerra que se'n va dir espanyola un temps que era una guerra plena d'estrangers a cada costat. A menys, a menys que algú s'hagués arribat a Alemanya, dic jo, i hagués dit:"A casa nostra tenim un govern que no és dels vostres i nosaltres en som. Es un govern de gent tossuda i si ha d'anar per ells n'hi ha per temps. Nosaltres tenim pensat fer-nos-hi a canonades, que és un bon sistema d'espantar governs per tossuts que siguin. Pot passar que algú de fora vagi a l'ajuda d'aquest govern amb ministres que no saben ni portar barret ben portat. Si envestim, ens donareu un cop de mà?" La contesta, penso jo, deguè ser: "Ja podeu tirar endavant!" I per això segurament abocaren les armes que van abocar ací. Per a ensenyar com es fa per a treure governs tossuts de la circulació i perquè si algú de fora s'hi volia embolicar sabés com les feien ells aquestes coses. Si guanyen ells i de debó van començar les canonades per a treure el govern del 36, ja veurem quina mena de govern posaran. Si guanyem nosaltres...Mira, guanyi qui guanyi, en aquest pais sempre s'ha anat contra el govern. Fins ara s'hi havia pogut anar amb relativa tranquilitat. Potser d'acabada la guerra endavant s'hi haurà d'anar d'amagat...

Donatiu començà a pensar. Quan la tia Eugènia li deixà la rifa i la rifa hi era tota, ell potser se n'hauria hagut d'anar a França o amagar-se. Ara, amb els convenis laborals perduts i la fallida del banc, les coses havien canviat. No podia tenir dubtes respecte a quin costat s'havia d'apuntar. Creient-se la gent dels seus llibres havia fet diverses males cregudes, ho veia, Ara bé, sempre

les coses han de sortir malament? Quan pensa això darrer els ulls se li'n van als llibres d'Hannibal, Cèsar, Carlemany, Pere el Gran, Napoleó, Garibaldi, el Mariscal Foch...Gairebé tots eren gent ben dotada pel seu ofici, dots que, segons Donatiu s'havien de tenir tant per a fer una catedral, robar abadesses, pintar Giocondes o guanyar batalles...Però no tots els generals de nom han estat gent de carrera, Garibaldi, Panxo Villa, Pere Joan Carrasclet...Garibaldi fou capità de la marina mercant, i ni de Panxo Villa ni de Pere Joan Carrasclet se sap que haguéssin tingut cap bona nota en acadèmies militars. La carrera de les armes al país, el qual havia passat molts anys en pau ja que les campanyes del Marroc feia anys que havien precrit, era una carrera de paciència. Els galons es guanyaven per antiguitat. Un a còpia d'anys podia arribar a general, però quan hi arribava, si hi hagués hagut una guerra només hauria pogut cridar. En canvi, quan hi havia guerra, se sabia que elements amb galons de tinent, o de sergent arribaven a dalt de tot per mèrits de guerra. Guanyar segons quines batalles vol dir per un oficial de baix, augment d'estels a la mànega, i de sou. I sobretot les ferides. Les ferides compten molt, les que es poden comptar, a l'hora dels quinquenis. Les ferides i les medalles. El codi militar ho té establert així, i el legislador devia saber el què es feia. El legislador devia creure que un home ferit era un home valent, un home que havia anat al davant. A l'hora de comptar les ferides no es mira si han entrat per davant o per darrera. Un ferit pel darrera, és un que primer ha anat endavant. Han de valer i s'han de pagar les ferides, és lògic. A l'hora de premiar un guerrer el qual ha pres part en moltés batalles, si se li pregunta:

- Quantes vegades heu estat ferit?

I el guerrer diu:

- Cap.

El premiador arrònçarà el llavi superior. En canvi si la contesta és:

- Disset vegades!

el premiador no tindrà dubte de cap mena.

Ara hi havia guerra, i una guerra plena d'oportunitats pels amadors de fer-hi una bona carrera. Aquesta fou la conclusió dels pensaments d'aquell dia de Donatiu. Ho provaria una vegada més. Creuria una vegada més els llibres. Se li havia dit que l'exèrcit del govern anava fluix d'oficials. Decidí fer-se'n. Deixà de banda les epopeies dels homes de segles endarrera, i s'omplenà de mariscal Foch, guerrer dels nostres dies. Ara les guerres han canviat. Els sabres, els quals durant un temps tinguéren intervenciens decisives, i que fins i tot molts duels es feien a sabre, han passat de moda. Tampoc modernament a les guerres s'hi veuen llances ni mandrons, ni bombes massisses com formatges de bola. Avui és questió de canons que tiren sense veure l'enemic, de tancs, d'avions i, fins al temps del mariscal Foch, de passar mesos dins una trinxera sense deixar-hi entrar els altres per baixes que hi haguéssin de cada costat. L'enemic no havia de passar, i no es tenia en compte els morts que el voler passar li costava. No s'han tingut mai en consideració els morts de l'enemic per més que en tingués. En la vida normal els que fan un esforç molt esforç, encara que no els hi vagi la pell, tenen un mèrit, se'ls recompensa i se'ls recompensa més quant més gran ha estat l'esforç. A la guerra, no. Ni que els morts siguin a milers, si són morts dels altres, el sacrifici no els serveix per a res. Regles de la guerra. I, després de pensar-s'hi ben pensat, Donatiu s'anà a enrolar a una Acadèmia pre-militar de la capital. A l'hora d'acomiadar-se de familiars i veins, es trobà amb la petita Angela, l'abans petita An-

gela, la qual,prescindint de diferències d'edat, seguía essent una adoratriu del seu veí. Aquest sentí de nou aquells vells mots de:
- Pensa que jo em casaré amb tu, Donatiu. I que t'esperaré per temps que estiguis a tornar...
Donatiu s'ho agafà com temps endarrera, somrient. Angela plorava quan ell li deia que aquell casori no podia ser, anys enllà quan Angela era una mocoseta d'encara no deu anys. També somrigué ara Donatiu, però ara Angela era una preciositat de criatura a la qual no gosà alçar i fer-li fer giravolts com quan foren veins mesos seguits. Li podia ser pare de sobres, però com s'havia transformat Angela d'ençà que ell passava el temps construint cabanes i parlant amb tortugues...Donatiu sabia que aquell engrescament d'Angela havia de passar, que la noia es donaria compte, restant , que bé en devia saber, dels anys que anaen d'ella a ell. I que segur que l'engrescament passaria així que algun jovenot del poble se la mirés amb detall. Si no ho fes, i més d'un, sería que els joves del poble potser per causa del progrés haurien perdut el gust que per les faldilles havia vingut tenint el poble durant generacions i generacions. I un jovent així, ja podia plegar. Malgrat aquestes justes conviccions, la imatge d'Angela no se li mogué del pensament durant estones, tant se li plantà al magí, que a l'acomiadar-se de la tia Magdalena, la muller del dormidor Bogatell, li digué:
- Adéu Angela, fins a la tornada.
La tia Magdalena davant d'aquells mots, s'obrí molt d'ulls, s'alçà d'espatlles i va dir amb veu d'apuntador:
- Aquest noi entre els llibres, la rifa de l'Eugènia i els anys passats a l'altre fi de món, és ben vist que ha perdut els trucs...

Era veritat que l'exèrcit del govern del costat de Donatiu anava més que fluix, fluixissim d'oficials. Els de debó foren rebutjats per determinats elements que volien fer la guerra al seu aire, i alguns que vingueren de fora s'ho deixaren córrer al veure precisament com feien aquella guerra part dels guerrers del bàndol de Donatiu. Aquest, com que al cap de pocs dies de ser a l'Acadèmia començà a exposar els sistemes del mariscal Foch, fou fet tinent en un tres i no res. Va destinat a una Brigada del front aragonès. Encara li durava la morenor dels anys passats a la seva Illa, i s'havia deixat la mateixa barba. D'efecte en feia. Quan arribaven oficials nous, els soldats se'ls miraven més aviat malament ja que opinaven que es tractava d'oficials fets amb una vintena de dies i que de coses de guerres en sabien molt més ells que aquells oficials de carrera accelerada. Donatiu que fou assabentat de com pensava la tropa al veure oficials com ell, feu una bona presentació. Es presentà amb un penjoll de bombes de mà que enamorava, i, ja d'entrada va sentir:

- Si aquest és afeccionat a tirar bombes, ja patirem...

A n'aquell front passen dies de calma. Per un decidit a fer mèrits de guerra un front inactiu és un front perdut.

- Si ells no ataquen ni nosaltres tampoc, la guerra, ací, acabarà en taules - va dir a un altre oficial.

- Nosaltres, per entrar en foc, o hem d'esperar que ens vinguin ordres de dalt o que els altres ens envesteixin.

- Es que tu l'entens una guerra sense trets?

- Si fas la pregunta als de la trinxera et diran que és la millor guerra que hi ha.

- Però si no hi ha ganes de fer guerra això pot durar una eternitat. Com la voleu guanyar una guerra passant el temps amagats en aquestes

trinxeres?

- Una trinxera és per a estar-hi amagats precisament. Si aquests nois en lloc d'estar-se a la trinxera s'estéssin al defora ja faria temps que no en quedaria cap.

- I fa molt que esteu desocupats?

- Un mes.

- I que ja se sap que els altres han de passar per ací?

- Es la primera vegada que vens al front, no?

- Sí, però tinc molta experiència. Em sé de memòria totes les ordres que va donar el mariscal Foch des d'Amiens fins al Marne, des del Mosa fins a la mar...Tu ho sabies que quan el general Pétain va donar l'ordre de retirada general, Foch li va dir que era un caganer i la va revocar?

- No, però tu creus que aquestes coses ens valdran per quelcom aci?

- Si passem el temps amagats en aquestes trinxeres, no. Ni aquestes ni altres.

- Nosaltres no ens podem moure que a dalt no ho manin. A l 'estar-nos ací obliguem a estar-s'hi els que són enfront nostre.

- I ja se sap que enfront nostre hi ha algú dels altres?

- Em penso que sí...

- Però si heu estat un mes callats...

- Oh, també hi han estat ells.

- Però els veieu?

- No, però sabem que hi són.

- I si no hi fossin?

- A la guerra si només hi hagués un costat ja no hi hauria guerra.

- Un home no es pot batre amb ell mateix, necessita algú per a batre's...Tu ets casat?

- No, però tinc la veina Angela que es vol casar amb mi. Però només

té catorze anys.

- I a catorze anys...

- Ja li dic jo, però és una noia tossuda. De quan encara no tenia deu anys que diu que es vol casar amb mi.

- I ha estat cinc anys dient-ho?

- No. Amb cinc anys m'ho ha dit dues vegades. Es que vaig estar cinc anys fora del poble, jo. Vaig passar cinc anys en una illa deserta.

- Molt lluny?

- Ui! A milers de milles lluny.

- Estàs molt de llet, amic. Has començat molt bé amb el mariscal Foch, i ara surts amb aquest estirabot. Què vols que et digui...

De tota manera l'oficial de la conversa amb Donatiu va començar a tenir els seus dubtes respecte a si al davant hi havia o no hi havia enemic. Un mes sense sentir trets eren molts dies...I ho comentà amb oficials superiors.

- I d'on ha sortit això de que al davant no hi ha ningú?

- No ho sé, ho ha dit l'oficial nou.

- Doncs que ho vagi a comprovar ell si hi ha gent o no aquí davant.

I es decidí, sense dir-ne res a més amunt, provar si els altres eren encara al mateix lloc d'un mes endarrera, encomanant a l'oficial Donatiu que fes una descoberta.

- Esculli deu homes - se li digué -, i vagi aquesta nit al peu d'aquella muntanya, la Cota 435, a veure si els altres encara hi són.

Donatiu, com se sap, no feu el servei militar. No essent partidari de la Societat de Caçadors que hi havia al poble, es pot dir que no havia sentit mai un sol tret de prop. No essent tampoc amant de la

pesca al petard estava dejú d'haver escoltat explosions petarderes. Sabía que una bomba de mà, una bala de canó, un projectil de morter o un bombardeig d'aviació eren sorolls en potència però mai havia sabut de quina mena de sorolls es tractava realment, i de com reaccionaria quan els sentís de debó. La guerra, segur, li donaria l'oportunitat de saber-ho.

Agafa els deu homes i reparteix bombes de mà.

- Tantes? - pregunta algú de l'escamot.

- Val més que en sobrin. A més no les pagues tu. Les paga el govern.

La nit és fosca. Uns núvols priven de veure els estels els quals segueixen actuant com fa segles que ho fan, núvols enllà. Es una nit adequadíssima per anar a veure si hi ha gent dels altres al peu de la Cota 435. L'escamot camina en silenci precedit pel tinent Donatiu. La majoria desitja que a la trinxera del peu de la Cota 435 no hi hagi ningú,i, si hi ha algú, que dormi. Ja són a poques passes del refugi. El nostre tinent ordena a dos del grup que s'acostin més a la trinxera i hi mirin per a veure qui hi ha. Els dos escollits pensen que valdria més que aquella feina s'hagués encomanat a dos altres, i que els oficials sempre tenen la mania de donar ordres...

- Dormen! - diuen ambdós en veu baixa quan tornen de fer la descoberta.

Donatiu pensa que els dos soldats han fet trampa perquè ell s'ha quedat i, ple de mariscal Foch, s'acosta a l'objectiu.

- No us moveu d'ací...Ja torno.

- I ara els despertaràs? - pregunta un dels expedicionaris.

- A callar...

L'home s'acosta a la trinxera. Mira a l'interior. Acostumat a la foscor veu perfectament tres ciutadans allargassats al fons del rec,en posició dorment. Fa unes passes més enllà. Hi ha uns fusells col.lo-

cats damunt el parapet, però sense fuseller vist. D'una possible sortida d'emergència se sent el soroll d'algú que actua en desventrellament. I una veu que diu:

- No podeu anar més amunt a fer de ventre?

- Es l'aigua del poble. Si no la canvien el batalló estarà més temps de calces avall que posades...

Més endavant hi ha una mena de refugi i algú a dins. Parlen...

- Jo em penso que els altres ja fa dies que han marxat d'allà davant. Un mes sense donar senyal de vida, o han marxat o han plegat.

- Si passem el temps com ara, allò d'arribar a capità no arribarà mai.

- A nosaltres se'ns ha dit que no podiem perdre, que no haviem de perdre. Si és així, acabar la guerra de capità o de quelcom més en un temps que ser militar serà ser molta cosa, ja em diràs si no s'ha d'aprofitar. Ara, si ens tofa acabar la guerra esperant que aquests del davant facin alguna cosa i no fan res...

- I si s'anés a mirar si hi són o no hi són a l'altra trinxera?

- Provem-ho. Però vigilem l'aigua que beu la tropa aquell dia.

- Per què ho dius, per les caguetes? Mentre no es cagüin a les calces de por rai!

Donatiu reporta que, efectivament, al peu de la Cota 435 hi havia l'enemic. Que part, davant la tranquil.litat general de la zona, s'ho havia agafat dormint, i que part anava com les oques per culpa de l'aigua d'un poble veí, quina aigua potser s'havia declarat republicana. I que era possible que l'enemic fes una descobrta per a veure si la trinxera del govern era buida o plena...

-...i si només volen saber si hi som, no passa res, però hem d'estar preparats.

I la gent es prepará. Se suposà que els altres farien com ells, i es

decidí dormir de dies i vetllar de nits. Algú protesta dient que la nit s'ha fet per a dormir i que tota la vida s'hi ha fet servir i que tothom hi dorm de nits, llevat dels vigilants els quals comparativament amb la milionada de personal que hi ha al món, no compten...Donatiu és l'encarregat d'aixecar morals. Creu que és una bona feina de guerra i la fa a gust...Va dient a cada defensor de la trinxera del seu sector que si guanyen els altres no podran festejar mai més amb llibertat per més ganes que en tinguin...Que un moro, si se l'apunta bé és com un manobre de Pela del Rio... Que si guanyaven els altres segur que portarien a les escoles mestres alemanys que són de molt mal entendre...Que a fora, si veuen que guanyem nosaltres s'hi abocaran ja que ningú s'hi sol abocar massa al costat que perd... Que si s'aguanta, si bé ara de Rússia només s'han vist camions Katiuskes, s'hi veuran milers de siberians i els altres, només de veure'ls, no sabran on amagar-se...Que si els fumadors no hi posaven el coll, que s'acomiadéssin de fumar picadura al quadrat procedent de Cuba i que es disposessin només a fumar tabac de Canàries...
Els altres, però, les guerres tothom les fa amb més mala intenció que res més, decidiren comprovar si la trinxera enemiga era habitada o no i no de nit, com es temía, sinó a ple dia. I feren precedir la investigació d'un gran preparatiu a càrrec de canons i morters amb la cooperació d'avions tirant bombes a tort i a dret. Alló és nou pel nostre heroi. Es dóna compte que una cosa és llegir-les les accions de guerra i l'altra és trobar-s'hi pel mig. Veu que per més que els cronistes carreguin la mà quan parlen de canonades, mai, unes ratlles per ben fetes que siguin donen ni idea del soroll d'una colla de canons disparant a cop. La ploma més il.lustre queda curta a l'hora de descriure la caiguda d'una bomba d'aviació i l'espatec que fa quan esclata. A Donatiu li va donant la impressió que tota la gent que ha

escrit sobre canonades les ha sentides de lluny. L'autor que glosà les batalles del mariscal Foch en parlava molt de canonades, però Donatiu mai de la vida es pensà que un dispar de canó petés com petava al llençar el projectil i que aquest petés com petava a l'esclatar....Aquell volum de sorolls no havien estat ni imaginats per Donatiu i fou el primer espantat del batalló. Podia ser capità d'espantats. L'espant, després de tants dies en calma, fou general i s'anà passant a trinxeres de reserva. Donatiu, però, ja tenia l'espant a dins, i a mida que anà sentint canons a l'engròs, corria, menjava i dormia espantat. Si s'hagués tractat de fer una guerra silenciosa potser l'hagués feta a gust, però una guerra quins primers papers estaven encomanats a tota mena de bombes, no era la seva guerra.
Hi ha un oficial amic el qual, al confesar-li Donatiu que en una guerra sorollosa com aquella d'ell no se'n faria res, el feu destinar a cercar gent amagada a la reraguarda. Definitivament res del llibre del mariscal Foch. Un nou fracàs a la llista. Però potser trobant gent amagada, que n'hi devia haver molta se li havia dit, podria fer un bon treball.
Les primeres actuacions foren desanimadores. Els que s'havien escapat dels fronts o s'havien fos o s'havien amagat al centre de la terra. L'escamot de Donatiu ho regirà tot: convents, palleres, cases de senyores alegres, pous, armaris...Cap desertor no fou trobat. S'hagué de reconèixer que hi ha gent que en sap d'amagar-se.
I Donatiu mudà de sistema. Segur que vestit d'oficial se'l veia venir. I decidí actuar vestit de paisà i sol. Les dones en edat de festejar o les casades, amb xicots i marits al front, no poden pas fer la mateixa cara de les que no hi tenen ningú. I tampoc poden fer la mateixa cara les que tenen gent amagada. Devegades, les altures, preocupades per altres coses, no hi pensen en mirar-se la cara

que fan les dones. I a la guerra s'ha de pensar en tot. Al primer poble que actuà passà uns dies només mirant-se a la gent. Les dones, si tenien amagats,ho dissimulaven molt bé. Ell estava segur que si hagués estat dona i hagués tingut algú amagat, se li hagués vist d'una hora lluny. Ara anava comprenent perquè les dones enganyadores de marit, les que els enganyen que no deuen ser totes, no delataven per res, amb la cara, els dits enganys. Les dones són un món apart. Ja ho veia. Fan la cara que volen. Devegades fan la cara d'enganyar el marit perquè la gent s'ho pensi, i no l'enganyen. I altres vegades enganyen i fan la cara d'una mestressa de casa lliura de fer mal pensar en res. De tota manera ell n'havia tractades molt poques de dones i mai pogué endevinar si la cara que feien era la de debó o una cara arreglada...

Es presentà com a delegat del govern amb la missió de veure com anaven les coses del camp. Anaven bé. Feien la feina els vells o els de la segona edat en amunt. El camp sempre ha estat de mal treballar. Un home fent moltes hores a cops d'aixada es canviaria en qualsevol altre ofici. Els notaris o els sastres, els quals solen treballar asseguts, són ocupacions desitjades per molta gent que va per la vida amb mans carregades de mules. Però al poble la gent d'edat anava fent. No, el govern no ho podia pas arreglar que ells haguéssin de passar el temps cavant, segant o construint regues. A menys, cosa que suposaven no es podia esperar, algun ministre els anés a donar un cop de mà...Al poble hi ha dos hostals. Ell s'apunta al del carrer Major el qual té porta al dit carrer i porta a la Plaça. Davant per davant de la porta que dóna al carrer Major hi ha una fleca. Les dones en surten amb un pa de tant en tant. N'hi ha algunes que s'emporten més pa que les altres. La mestressa de l'hostal li dóna detalls de les famílies de les compradores de pa, i de si és justi-

ficat o no que segons quines comprin més pa que les altres. Serà una pista per a trobar desertors? En temps de guerra s'han d'aprofitar totes les eventualitats per poc importants que semblin. Donatiu es presenta a casa d'una de les compradores de pa aparentment amb excés. I quan l'home comença a dir que ell l'ha vista sortir de la fleca molts dies i que feia molta més patxoca que altres compradores, la dona diu:

- I el senyor m'ha vist que portava més pa que les altres, no? Miri, a casa el pa ens agrada molt. Al pare li toca estar al camp la major part del dia, la mare no reposa ni un moment per casa, jo faig el què puc ajudant...Sí, tinc un germà. Es a la guerra. Sabem que va estar a la batalla de l'Ebre. Fa temps que no en sabem res. Vostè ve a veure com van les coses del camp, oi? Ja ens convindria ajut, ja. El pare de fa un temps no fa la mateixa feina d'abans...Ui, el camp és fora del poble...Es clar que li puc acompanyar. El pare estarà content de saber que algú es preocupa per les coses del terrer. Encara que sempre ens té dit que el dia que volguem anar al camp li diguem abans...No, no, és igual ja li acompanyaré...

Som al camp. Hi ha una caseta présidint una veta d'horta. Donatiu veu un home, el qual deu ser el pare de la noia que l'acompanya, que en tanca la porta. L'arribada dels nou vinguts ha estat avisada per un gos de mitja edat, vermell amb taques blanques, el qual al reconèixer la parella de Donatiu s'hi acosta fent-li tota mena de festes. L'home de la barraca, el qual deu ser el propietari del gos, per a dir quelcom de moment al veure sa filla companyada d'un forastèr, fa un petit elogi de l'animal.

- Encara que el vegi petit, senyor, aquest gos no té preu. Ara havia entrat una estona a la barraca i m'ha avisat totseguit que s'acostava algú...Eh, Valent que ets un bon guardià! No, a la barraca no hi ha

ningú ja...No et moguis d'aquí! Quiet, Valent!

La cosa és clara. A la barraca hi ha algú, pensa Donatiu. Segur, aquest germà el qual han dit que era a la guerra...Fa unes preguntes de rutina i, mentre va parlant, fa acció d'acostar-se a la caseta que presideix l'horta. L'home del camp segueix la conversa aturat. Es veu ben bé que a la barraca hi deu haver un amagat, no falla, pensa Donatiu. Demana si l'aigua és bona allà. Se li diu que sí, molt. Segueix dient que li agradaria provar-la, que fa temps que no en beu d'aigua bona. Hi ha una bomba vora un safareig que l'omplena quan s'ha de regar. Se li diu que haurà de beure a gallet si vol beure aigua de la bomba. Ell respon que no sap si en sabrà de beure-hi ja que ell, encara que ara es cuidi de coses del camp, sempre ha estat home d'escriptori. L'home del camp li fa unes demostracions per animar-lo a beure a raig de bomba.

- No, no, no en sabria - diu Donatiu -. A la caseta deveu tenir algun estri per a beure, no?

- Ai, no. Poc hi tenim res ací. Només hi ha eines de treball...

Però Donatiu és un home en acte de servei, i si amb canonades pel mig ha hagut de mudar d'ofici, el que se li ha encomanat ara el farà com el millor. A dins d'aquella casa hi ha un desertor. Ho ha provat primer el gos volent-hi tornar, i ho prova ara aquell home no volent que s'hi entri. Però ell hi entrarà, ja ho crec que hi entrarà. I per maca que sigui aquella noia que l'ha acompanyat, el desertor serà portat de nou a defensar la causa. I, pensat això, d'una revolada obra la porta de la caseta, i se sent un gran xiscle de senyora. La noia es mira son pare, i Donatiu acaba de mirar l'interior de la barraca. Es aviat mirat perquè és de reduides dimensions, però té temps de veure que hi ha una senyora, ben revinguda per cert, la qual al veure un foraster es posa apressadament roba al

damunt que es veu que no en devia portar gaire.

- Perdó - fa Donatiu.

- Pare! - diu la noia

- Ara sí que l'ha feta bona vostè amb la mania de no voler beure a gallet! Res, és la senyora Sanahuja que ha arribat del camp tota suada i li he dit que entrés i es poses una mica a la fresca...

Donatiu, durant el curt examen que va fer de l'interior de la caseta, va tenir temps de veure, damunt una petita taula, un pa, encetat, dels que la noia treia de la fleca, al costat de dos gots mig plens, una ampolla amb vi rodat i mig pam de llonganissa ben curada i olorosa...La major ració de pa era potser justificada en el cas de la senyora Sanahuja, la qual, una tarda de calor tornant de feinejar al camp, havia demanat permís i se n'hi havia donat, per a posar-se una mica a la fresca dins una barraca, i el barraquer, home amable, l'havia convidada a pa, vi i llonganissa...

Fou un error de càlcul, i Donatiu ho reconegué. Seguiria una segona pista: la de la senyora Manuela la qual, vivint sola, era una de les que sortia del forn amb molt més pa que altres consumidores. Aquí era ben clar que la senyora Manuela no podia, ella sola, menjar-se tot el pa que comprava. A jutjar pel consum de pa, els amagats devien ser molts. I tan sols en trobés un per a quedar bé davant les autoritats Donatiu ja estaria content. Es clar que la reintegració d'un home sol en un exèrcit de milers no representava gran cosa, però si ell en trobava un i es fes públic que s'anava a fer un registre a fons i que hi havia dos dies de temps per a presentar-se...Donatiu no s'hi pensa més i es presenta a casa la senyora Manuela com a delegat governamental de proveiments públics. I pregunta de dret a la senyora Manuela per què comprava, essent sola, més pa que les altres dones del poble. I l'adverteix que digui la veritat que tothom

hi sortirà guanyant. Altrament es podria trobar amb dificultats ella i algú més.

- I dic això perquè som en un temps que s'han de protegir els homes de la República, uns homes que no s'han de deixar patir, que mereixen tota mena de sacrificis...

- A vostè algú, i segur la vella de l'hostal, aquella solterassa que mai ha menjat calent, i jo ja sé què vull dir amb això, a la qual l'enveja d'haver fet tard amb aquesta mena de menjar se la menja viva, li deu haver dit que jo era vidua i que m'entenia amb tota la part republicana del poble...No, no, deixi'm dir, senyor. Si no li ha dit amb mig poble és perquè els republicans ací són en minoria. Miri, jo sóc una vidua d'abans de la guerra. El meu home morí de malaltia, de manca de calç als ossos. Sí, tothom es mor de la manera que pot. Jamai havia estat de massa vida. Jo, ja quan em va demanar relacions, li vaig dir que jo, com podia veure, era molta dona i que ell era un pes pardal. Vull dir que pesava poc, sap? Però ell dient quenno i que no i que casant-se es faria per dos...Ja festejant vaig veure que aquell home havia escollit malament. Jo no sé si fou per a passar per més home del que representava o que el mal d'ossos l'havia de tenir igualment, la cosa és que em durà poc, poquíssim. I això que era un bon home, i republicà...Ui, si n'era de republicà, republicaníssim era el meu menut. Que en aquest poble n'hi ha pocs, i molts en són segons com van les coses. En són un dia i l'endemà ja no en són. Quan la guerra anava bé el cens republicà creixia. Quan la guerra ha anat malament només quedaven els pocs de sempre. I els de l'hostal, els de l'hostal són uns carques furibunds. I monàrquics. Encara criden Visca el rei, d'amagat...No, no, ho hagués dit igual. Vostè m'ha dit que volia la veritat. La vol? La tindrà. A mi m'envestí molta gent del poble quan van veure que em quedava

vidua, però jo vaig fer bandera del "No passaran!" molt abans que vingués la guerra. I no van passar, sap? Si vostè és del govern potser m'entengui quan arribi al final. Esperi's, esperi's...Els que amb més poca-vergonya m'envestien eren els absolutistes, els explotadors, els que feien trampa en les eleccions...la gent de l'hostal i la seva camarilla. Però no se'n sortiren. Jo era una vidua republicana. El veu venir el final? No? Es estrany, que no ha fet res fort vostè per la República? Bé, ja m'ho contarà un altre dia. Ara escolti'm. Ja li he dit que aquest era un poble monàrquic mentre la monarquia feia els ulls grossos amb les coses que segons qui feia a la vila. Havien vist tants anys els reis i els princeps a les úniques revistes que arribaven ací, que semblava que hi fossin cosins amb els reis. Els escassos republicans del poble n'havien de ser clandestinament, i el clan dels de l'hostal no va donar mai cap diner a guanyar a cap republicà. Només li diré que quan va venir la República els republicans d'ací tingueren d'anar a celebrar l'aconteixement al poble del costat ja que en aquest eren molt més els partidaris de la monarquia. A mi no sé per què em vigila, però a qui hauria de vigilar és a l'hostal i a la gent que hi va. Ho sabotegen tot, donen diners a qui en lloc d'anar amb l'exercit republicà,s'amaga... Les autoritats del poble...Són calcades de la gent de l'hostal. Només hi ha el regidor Maruny, anarquista, però és sol contra el clan de l'hostal. Qualsevol altre ja hauria plegat, però ell deu estudiar per a màrtir i no plega. Les decisions es prenen per majoria de vots i el regidor Maruny salva l'honor amb el seu vot en contra en totes les sessions. Que què diuen els altres pobles? Tots els del rodal són més o menys com aquest. I quan algú ha portat les coses que passen a oelles de gent de més amunt i ha vingut al poble algú

de compromis, els caciques locals han comprat veins per a jurar que governaven com els àngels i que el regidor Maruny se li plovia al teulat. I malgrat tot això al poble hi ha republicans que no poden dir que en són, i que jo que sóc republicana per matrimoni me'ls estimo molt. En té prou o vol saber per què compro més pa que les altres? No, no, he començat i acabaré. Jo em pensava que els delegats del govern hi veien més clar, la veritat. A mi, la naturalesa, sense deixar de rebaixar ni així el meu republicanisme, m'ha fet veure a temps que tornar-me com la solterassa de l'hostal era un desastre. I, senyor, ara visc sense nervis, sense somnis perillosos, sense mal de cap, sense signes d'anèmia, en ple equilibri salutifer...Pel seu descans i pel de l'exèrcit republicà li diré que els republicans amb els quals també passem alguna estona parlant de la República són pocs i tots lliures de lleves. Ho enten, ara, per què a casa devegades hi ha d'haver més pa que de costum? O no? Si encara no ho enten li presentaré algun republicà dels que venen a casa i en parli amb ell que són coses d'homes això...

Donatiu torna a l'hostal. S'ha errat una vegada més. Però creurà a la senyora Manuela. Demana quants hostes hi ha. Se li digué que no es portava cap registre...

- A més, vostè ja els ha pogut veure a l'hora dels repassos.
- Si, però a mi m'agradaria veure'ls a l'hora de dormir.
- Això - digué amb ràbia la coneguda solterassa de l'hostal - és cosa de la vidua Manuela, a casa de la qual hi fan cua tots els desvagats del poble. A casa només hi dorm gent honrada.
- Millor, senyora...
- Senyoreta!
- Millor, senyoreta. Així no hi haurà molèsties per ningú.
- A casa només hi ha anants i vinents. Vol registrar habitacions

aquesta nit? Doncs vingui aquesta nit i registri, registri...
La nit del registre, com és de suposar, fou un registre ful. La única habitació trobada en actiu fou la de la cuinera Guillerma la qual feia equilibris amb el matelot Palau, i al veure entrar la mestressa acompanyada de Donatiu, digué indignadíssima:
- Senyora, si ha avisat els altres també em podia haver avisat a mi i no haver-me fet passar aquesta vergonya!
Donatiu, el qual havia sentit a parlar de quintes columnes, pensà que la d'aquell poble trebllava bé. Ell havia estat comissionat per augmentar l'exèrcit republicà i, fins ara, no havia pogut fer altra cosa que disminuir-lo temporalment al ser-ne fora ell. Però ell havia d'escatir els misteris de l'hostal. La vidua Manuela feia cara de dir la veritat. A més, a més, la cuinera Guillerma havia dit ben clar que la mestressa havia avisat gent...Decidí actuar d'una altra manera. I s'acomiadà de l'hostal.
- Faci'm el compte que me'n vaig aquesta tarda.
- Tan aviat?
- Si. Ja he vist tot el què havia de veure.
- Vol dir? Les autoritats també?
- Per què ho diu? Que no van dretes les autoritats?
- Les d'ací, sí. Sort en tenim. Les d'altres pobles es dediquen a empaitar la gent de diners, i a la gent de diners se li hauria d'anar a favor. Una guerra sense gent de diners és una mala guerra.
- Així vostè creu que aquesta guerra la guanyarà le gent de diners?
- Ah, jo no dic res. Jo no dic res. Només dic que una guerra sense diners fa de molt mal guanyar.
- Potser te raó, veu...
- I és clar que en tinc, burrango! Sap quan val un canó?
- No en tinc ni idea.
- Doncs si un té diners per a comprar canons i l'altre no, qui és

que comprarà més canons? I les bales que disparen els canons també valen un ull de la cara. I a les guerres si un ha d'estalviar les bales i l'altre no, no hi ha dubte que un en tirarà més que l'altre, i el que en tiri més...no sé si m'enten!

- No hi havia pensat abans en tot això. Ho tindré present...Tingui, cobri i passar-ho bé..No, no, s'ho quedi...per a la cuinera Guillerma que l'hem espantada amb la visita...

- Li ha sabut greu perquè l'ha vista un foraster, sap...Avui les cuineres escassegen i amb algunes coses hi hem de passar per alt. Quan es va llogar va posar com a condició que l'hostal no es ficaría amb les visites que podia rebre tots els divendres...

Donatiu hi pensà amb el finançament de les eines de guerra. En veritat una guerra era una cosa complicada. Si un costat tenia canons a dojo i l'altre els havia de llogar, potser sí que tenia raó la mestressa de l'hostal. I què en treuria ell de fer anar gent amagada als fronts si no hi havia canons per a tots? Es clar que encara no n'havia trobat de gent amagada, però després de tot hi havia cartes a jugar... S'allotjà a l'hostal número dos, i esperà la vinguda de la nit amb un pla al pensament. De pensar Mare de Déu si en sabia l'amic Donatiu! Nit entrada es dirigeix a l'hostal número u. Troba la porta tancada. Si vol sorprendre una reunió o trobar gent amagada i truca, no hi haurà sorpresa ni ningú amagat. Hi ha una finestra que dóna a la Plaça i es veu llum per unes escletxes. S'hi acosta. Sent remor de veus comentant les noticies d'una ràdio posada a mig to. Són quintacolumnistes, segur. Abans d'actuar definitivament el nostre heroi pensa que si els reunits són gent de lleves que no s'han deixat llevar, si es porten al front faran més mal que bé...Ara, es pot deixar impune una reunió de quintacolumnistes si en realitat aquella n'era una? Quelcom degué dir la ràdio que s'escoltava a l'altre costat de finestra,

ja que se sent un aplaudiment i algú que recomana moderació. Sent, clarament, que algú diu: "No us amoineu...això ja està llest. El govern ja és a Barcelona!". "No us engresqueu tan aviat. La ràdio d'ells diu que és ara que vindran els russos en alt i en pes". "Ja no hi seran a temps. En quatre dies serem a la frontera..Seran, vaja, però moralment hem estat en totes les avençades. A casa ja tenen les banderes a punt. I jo ja tinc la llista de l'ajuntament feta, i també hi tinc la llista dels que s'han d'agafar..."

Donatiu no passà comptes bé. No pensà que ell era tot sol contra un nombre indeterminat d'enemics. Prengué embranzida i es llençà contra la finestra la qual s'obrí amb gran espetec de vidres trencats. De terra estant, on quedà mig estabornit al care-hi, va dir amb veu per cert una mica fluixa:

- Quedeu detinguts en nom de la República...

De moment hi ha unes estones de pànic autèntic. Algú s'atreví a dir:

- Ja us ho deia jo que haviem anat massa depressa...

Dnatiu, per causa del cop d'obrir una finestra de la manera que no s'ha d'obrir, i de la mala caiguda al sòl de la cambra de la reunió clandestina, no pot veure quants eren els reunits. Aquests es donen compte que el que vol fer detencions en nom de la República és un de sol ja que darrera seu no ha entrat ningú més. Estant uns moments esperant, fins que un diu:

- Ha vingut sol, vostè?

- Sí, senyor...- li escapa de dir a Donatiu.

Els reunits, als fronts, deurien haver estat uns perfectes zeros a l'esquerra, però al veure que la República només havia enviat un element a sorprendre aquella reunió, es llençaren com feres damunt l'intrús republicà. La que pegava més fort era la solterassa de l'hostal...El soroll de la trencada de vidres primer i dels quintacolumnis

tes pegant i cridant després, origina l'entrada de nous actors, i es veu que eren partidaris dels de l'hostal perquè s'ajuntaren a l'apallissament del pobre Donatiu. Ara qui entren són uns quants dels pocs republicans del poble, i, en aquella vila que no hi havia hagut mai front hi té lloc, de una a dues de la nit, una fenomenal batalla. Perderen els republicans perquè eren més pocs i tots de la segona edat, però el futur alcalde senyor Constantí, fou copiosament garrotejat. Si arribés, com es pensava, a regentar el poble, la llista d'agafables seria més llarga que no creia...Algú portà la nova de la batalla a l'ajuntament, i el serè de guàrdia anà a despertar el batlle i regidors. Tingué lloc una sessió extraordinària amb cares de son, i s'acordà mobilitzar les forces de l'ordre. Aquestes, assabentades del fet, es mobilitzaren amb tota parsimonia pensant que la gent de l'hostal huaria passat mestre del reduit cens republicà del poble.. El comandant de les forces de l'ordre, per tal de retrassar més la seva intervenció, passà, abans de sortir, revista a la tropa i trobà que el número Miquel portava un botó de la guerrera descordat i el feu quedar a la caserna. El número Miquel era l'únic número republicà de la guarnició. Quan les forces de l'ordre amb l'ajuntament arribaren al lloc on s'hi havia lliurat la batalla, només hi trobà republicans gemegant i la solterassa de l'hostal dient que aquella gent havia assaltat la casa i que si hi hagués justicia haurien de tenir deu anys de presó. Tropa i autoritats van creure la mestressa de la casa llevat de l'anarquista regidor Maruny el qual sabia que aquell hostal era un niu de conspiració, però era sol a l'ajuntament a anar contra els conspiradors. De tota manera, per si algú algun dia fes la història d'aquella nit, digué:

- D'acord que li han volgut assaltar l'hostal, Secundina, cosa que

a mi fa molt temps que m'hagués agradat fer, però vol dir que vostè tota sola ha pogut contra tots aquests senyors mig esgalabrats?

- Uns viatjants que tenia a casa m'han ajudat al veure que aquests despentinats feien l'assalt, i que potser la seva intenció era, ultra l'assalt a la propietat, assaltar-me a mi personalment. Encara hi ha viatjants de fiar, regidor Maruny!

- I on són ara?

- Quan han complert la seva missió, com els cavallers d'abans, han marxat ja que han pensat que si venia segons quina autoritat en podia fer una questió politica d'aquest assalt...A més a més de l'assalt, se m'ha insultat. Un dels assaltadors, perquè jo em defensava a cops i a xiscles, m'ha gosat dir que jo era dels altres perquè havia arribat a la solteria que he arribat. I que per més que xisclés i anés contra la República hauria de dormir sola sempre més. Vostè creu que està bé, això?

- Però vostè no hi vol dormir sola?

- Jo dormo de la manera que vull!

- Però dorm sola o no?

- Això són coses personals, regidor Maruny. Que l'ajuntament ens obligui a declarar l'oli que tenim, passi, però que se'ns obligui a declarar de la manera que dormim, què vol que li digui...

- Dormi de la manera que vulgui. Ara, jo, si fos de vostè, si tanta por li fa dormir en companyia...

- Qui li ha dit que em feia por dormir acompanyada?

- Però hi dorm o no hi dorm en companyia?

- No n'ha de fer res ningú de la manera que dormo!

- Miri,si li fa por dormir en companyia, jo li aconsellaria que es fes posar panys de seguretat a la porta de l'habitació. I si vol li posarà l'ajuntament aquets pany. Seria una llàstima que havent-se

conservat soltera durant tants anys, ara algú li entrés a la cambra a desolterar-la...

Donatiu, igual que els pocs que combateren al seu costat, en sortí com pogué de la batalla de l'hostal. I va pensar que en lloc de cercar amagats allò que calia era agafar tot el poble, republicans apart,, ja que va veure ben clar que es tractava d'un poble enemic. Però almneys per una quetió de principis ell n'havia de trobar algun d'amagat. Encara que fos un de sol. Mal l'hagués de pagar! Per dues vegades havia seguit pistes falses. Encara quedava una tercera. Encara havia d'aclarir per què una tercera dona comprava més pa que les altres. Sabé que es deia Antònia i que era la bella del poble. Segur que aquesta devia tenir el xicot amagat. I què que fos la bella del poble? Ell, després del fracàs de tres raptes, mig renyi amb les dones. I els anys passats a la seva illa deserta acabaren de mal posar-lo amb l'altre sexe. Només amb la petita Angela havia fet bones, però era impensable recordar la petita veina amb un altre pensament que no fos un pensament tendre, d'home fet a un petit infant, tant infant que li deia que es casaria amb ell i que l'esperaria per temps que estigués fora...El primer temps passat a la seva Illa hi pensà sovint amb dones, però per més que procurava retenir les imatges de convilatanes de prestigi, sempre s'hi interposava la de la petita Angela. A mida que passà anys en solitari les dones pensades o somniades anaven mudant de contingut i se li apareixien sota les formes més fora de lloc i que res tenien a veure amb volums delicats, amables, temptadors...Tant que li hauria convingut aquells mesos de soledat poder veure, ni que hagués estat de pensament, dones naturals, i les aparicions femenines, imaginatives totes, li havien deixat un mal record. Sovint les havia somniat en forma de monstres carregats

de bonys de dalt a baix corrent-li al darrera cridant i armats de poderosos garrots...altres vegades les veia amb mamelles com bocois llençant un líquid vermellós amb una força que res podia aturar... d'altres, la cosa enorme era el cap, voltat de multitud de boques cridant totes a cop...Mai, mai, els darrers anys va poder-se sortir de tenir al pensament visions de noies amb salut, ben pentinades i amb les dents blanques. La única que se li apareixia inalterable era la petita Angela, però ell no hi podia pas pensar amb la petita Angela! I la noia aviat li arribaria el temps de no recordar-se de les promeses de casament fetes de quan encara no havia complert els deu anys. Quan ell deia que amb les dones hi havia renyit recordant aquelles aparicions esperpentòsiques i embogidores, deia la veritat. Per això no li feia res anar a casa la bella del poble a descobrir amagats. No es deixaria commoure ni per la delicadesa ni per la formosura de cap dona per més delicada i formosa que fos.

Antònia vivía al sector oriental del poble i era filla del republicà Mallart. Aquest rebé a Donatiu. I es veu que coneixia la batalla de l'hostal, perquè:

- Vostè és dels de la batalla, no?
- Sí...no...m'hi vaig trobar sense saber com.
- Es un poble dels altres, aquest. No sé si li ha dit algú...
- Sí, la senyora Manuela.
- Ah, és una gran republicana. No deixa patir a cap republicà. Es clar que som pocs...Vostè no sap el que és ser republicà en un poble que no ho és. Quan hem protestat i ha vingut gent de fora, ells, ells vull dir els altres,, es disfressaven de bona gent, els botiguers abaixaven els preus, i tot eren somriures. Els de fora ens van arribar a dir que erem uns exagerats...I quan els forasters van marxar, es van treure la disfressa i foren els mateixos de sempre. Tots

els d'ells cridats per les lleves van marxar, sí, però es passaren tots. Tots llevat del fill del lleter Macabeu, el qual s'errà i amb l'afecció a passar-se sortí corrents i com que era de nit es tornà a ficar a les files dels nostres i s'hi presentà alçat de braços i cridant els crits de reglament convençut que se n'anava amb els seus. Si no tingués els anys que tinc, i una cama que no em va bé...però no puc deixar sola a Antònia a la qual me la solfegen tots. Fins els que se sap que són amagats surten un moment o altre de l'amagatall i me la solfegen...Ho maneguen tot. Molts botiguers no et venen res si no crides els visques que criden ells...No, no ens ha valgut de res anar a l'Ajuntament ja que aquest, fora el regidor Maruny, és un ajuntament de l'any 27. I què pot fer el regidor Maruny si quan la seva dona va a comprar si no crida aquells visques li diuen que no li vendran res?

- A casa, sou sol amb la vostra filla?

- Sí. Tinc un fill al front i la noia crec que hi té el xicot. Ara, ambdós són al front del govern que encara governa, sap?

- M'han dit que era molt guapa la vostra filla.

- Està al punt, senyor. La seva mare va morir de part, i em va dir abans del fatal desenllaç : "Mallart m'hi he mirat molt i em penso que tindràs una noia molt guapa...". Va tenir raó. Antònia, Antònia! Porta una ampolla del celler, i grana de capellà, vull dir grana de músic, enten? Sóc federal, jo.

- No, no, si ací en dieu grana de capellà, que porti grana de capellà!

L'entrada d'Antònia desorientà Donatiu. Si hagués gosat s'hauria posat a picar de mans, i ja havia obert els braços quan recordà que feia poc havia dit que ell amb les dones hi havia renyit. Antònia portà el vi i la grana i s'assegué a la taula. Donatiu seguí tota una llarga dissertació del republicà Mallart sense deixar de mirar a Antònia. Allò era una dona. Aquella, aquella hagués volgut ell que

hagués presidit els seus pensaments i els seus somnis durant la temporada que passà lluny dels homes en ple oceà Pacific. La noia, de moment es tornà una mica vermella, però mentre anava durant el monòleg de son pare s'anava tornant valenta i aguantava el mirar de Donatiu a tot risc. Ella tenia un xicot, sí, però la barba de Donatiu la tenia cor-presa. Ella no faria cap tort al seu xicot, però s'anava convencent que si no hagués festejat aquella barba li faria fer qualsevol disbarat. L'organitzador de la sèrie sabuda de sentits que es mouen pel còs humà va fer les coses tan ben fetes que devegades ni s'ha de parlar ni s'han d'assaltar convents perquè un home i una dona s'ho diguin tot. Segur que fou el cas d'aquelles dues mirades sostingudes. Quan el republicà Mallart després d'explicar la defensa de Madrid era a mig camí de València, Antònia i Donatiu ja havien passat, només de mirar-se, de dir-se bona tarda, a que es pla vien molt. Quan el republicà, detallant batalles, arribà a la famosa de l'Ebre, els dos miradors es deien que no sabien per què però que d'aquella trobada se'n recordarien temps. Quan Mallart, fugint amb el govern, va arribar a Barcelona seguint el seu relat, Donatiu i Antònia ja s'havien compromès per a trobar-se l'endemà on fos. Mallart, acabat el seu trist relat, diu:

- Què li semblaaa vostè?

- Jo no em pensava pas acabar aixi - contesta Donatiu amb el cap posat amb la sensació que li anava produint Antònia.

- I ara què hem de fer? - insisteix el republicà.

- Trobar-nos demà!

Antònia queda meravellada de veure com el foraster havia interpretat la seva mirada. Sí, ella festejava, però es trobaria amb Donatiu encara que fos per aclarir les coses ja que ella no en podia festejar dos a la vegada. El republicà Mallart estigué content cosa

de no dir al saber que el foraster tornaria l'endemà. I Donatiu deixà la reunió ple fins a dalt de la bella imatge d'Antònia quina imatge l'acompanyà tota la nit. De tant en tant la petita Angela li recordava la seva promesa i la seva decisió d'espera, però Donatiu no hi volia saber res després d'haver vist Antònia. A més per què una noia de catorze anys havia de posar fre a tenir Antònia al cap? Ara, maca com era, ja devia tenir un reguitzell de jovenets que li feien l'aleta...No, no, Antònia, Antònia! Ara tenia la clau de quina era la seva feina en aquesta vida. Fora llibres! Antònia. A més els llibres que tenia ell parlaven de històries de grans homes. De dones que tinguéssin el "Gran" al davant no en tenia cap. Sabia que algunes havien tingut una molt mala influència en molts dels seus grans homes. Reis del País i de fora havien perdut batalles i fins i tot imperis per mor de trobades amb fembres. I no sols reis, sinó generals, ministres, governadors civils i gent sense càrrecs oficials veieren perillar fisiologies i calaixos fent més cas que del compte a les gales materials que lluien determinades senyores o senyoretes. Les dones quan van veure que la gent se les mirava de debó, van deixar un posat passiu que portaven de segles, i es van posar al dia, i d'aquí en vingueren reines, generales, comandantes, matalesseres, burotes i banqueres. I Donatiu va veure clar que Antònia era la dona que podia capgirar el pas d'ell per aquesta vida. . Si l'hagués trobada abans no hi hauria hagut intent de raptes, una anada d'anys a fer de Robinson ni un enrolament a les forces de l'Exèrcit Popular. Per un home que per questions d'ofici, vocació o timidesa, hagi ignorat que al món hi hagin milions de dones, poden passar dues coses: o que segueixi fent el sord li passi pel costat la mena de dona que li passi i s'apunti a la misogenia per sempre, o que segons el moment que el trobi una senyora de bones propietats a la vista

el destaroti amb totes les consequències.. Aquest fou, es veu, el cas de l'amic Donatiu. I ho proven tres envestides que tingueren lloc l'endemà de la trobada amb Antònia anant de l'hostal número dos a casa el republicà Mallart.

- Senyor, que no s'hi veu! - sent que li diu la senyora Roseta, la muller del metge -. Miri que jo encara que es passi gana, estic ben grassa! Si és que no s'hi veu bé demani hora al meu marit...O m'ha envestit per alguna altra cosa? Llavors en lloc de visitar al meu marit serà ell qui el visitarà a vostè. I estar malament amb un metge té els seus inconvenients si no ho sabia!

El segon envestit, portant Antònia al cap, fou el ferrer Daniel.

- Jove, si troba les voravies poc amples vagi a l'ajuntament que potser a un foraster el cweuran i les faran més amples! Cony, quina trompada! Aviat no es podrà anar pel carrer. Abans de la República aquestes coses no passaven...

La tercera envestida la feu a l'estanquera Miquela. La trompada fou tan forta que a l'estanquera li caigué un grapat de fàrias que portava amagades al devantal. L'estanquera en pensà malament primer d'aquella envestida, perquè:

- Com ho ha sabut que portava fàrias? Qu és de l'Arrendatària, vostè? Miri, si de tant en tant no en fes passar alguna al senyor alcalde...

- Perdoni, senyora, perdoni. Les porti a qui vulgui les fàrias...Jo...

- Doncs si no és de l'Arrendatària s'hi miri més anat pel carrer. Mai m'havien envesttit d'aquesta forma a mi! Serà possible!

Donatiu, per tal d'evitar coses, passa pel mig del carrer, i pot arribar a casa el republicà Mallart sense cap dificultat major.

Antònia és sola a casa. El pare ha dit que tornava totseguit. De la visita del dia abans, ja sabem com ha reaccionat Donatiu: envestint

transeunts. Antònia, si bé la barba del seu visitant li feia molta sed, es decidí pel seu xicot. S'havien dit massa vegades que s'estimaven, i a Donatiu, i encara mirant-se'l, només li havia dit que era una pena que no s'hagués presentat temps endarrera. De moment ambdós es tornen a mirar com el dia abans, però aixi com llavors el contingut de les mirades gairebé coincidiren, ara no hi ha consens. L'home li diu, mirant-se-la,tota mena de bestieses d'enamorat aprenent. En canvi, ella, li exposa, també a força d'ulls, la situació tal com és, però no se'n surt. I es disposa a explicar les coses amb una intervenció parlada. Però l'home la segueix mirant, i probablement no se l'escolta. Situació molt pròpia d'un aprenent d'enamorat.

-...i el pare ja li va dir com és el poble. A la gent que té familiars o amics amagats restant les files de l'exèrcit republicà, troba més queviures a les botigues. Jo, al saber que els que tenien gent amagada, o ho deien, trobaven més facilitats a l'hora de comprar espatlles de xai, oli o sabates, vaig comprar més pa que d'ordinari ja que el flequer és el primer cacic del poble. "Es pel teu germà; oi?" em van dir pensant que el tenia amagat. "Sí, i pel meu xicot!" Vaig contestar...A l'arribar a n'aquest punt del relat Antònia s'atura esperant la reacció de Donatiu. Aquest no reacciona de cap manera. La segueix mirant com si no hagués dit res. La noia, però, vol deixar les coses clares per greu que li sàpiga.

-...molts fan veure que tenen gent amagada sense ser veritat. El meu pare diu que ja que no podem fer altra cosa, que els enredem encara que hagim de menjar més pa que del compte...I n'hi ha que ho diuen que tenen gent amagada, i d'altres que la hi tenen de debó...I jo...jo a la vinya del pare hi tinc dos amagats: el meu germà i el

meu xicot!

Donatiu en aquell precis moment pensava que casar-se amb Antònia bé valía totes les coses que li havien succeit durant els darrers anys. Llàstima de no haver-la conegut quan tenia entera la rifa de la tia Eugènia...

- Senyor, senyor!- li fa la noia passant-li la mà per davant dels ulls per tal de tornar-lo amb ell al veure que qui sap on s'havia enfilat mirant-la -. Senyor, que no m'escolta?

- Sí...sí...

- Ja sap el què li acabe de dir?

- No, però és igual.

- Li acabo de dir que a la casa de la vinya del pare...

- Hi podem anar tots dos?

- Senyor, per favor, desperti's bé! A la casa de la vinya del pare hi tinc amagats el meu germà i el meu xicot!

- I no hi podem anar?

- Senyor, senyor...- i al repetir aquest mot la pobra Antònia es permet donar unes quantes estirades a la barba de l'amic Donatiu.-. Em vol escoltar bé o ho deixem córrer?

- Sí, si, ja em vaig centrant...M'has de perdonar Antònia, és la primera vegada que em passa...Sí, alguna cosa he entès d'una casa de la vinya de ton pare...

- Que a la casa de la vinya del pare hi tinc amagats el meu germà i el meu xicot! Jo et juro que si no hagués festejat t'hagués festejat a tu, però has arribat tard. I si s'ha d'agafar a algú, agafeu-me a mi. La guerra és la guerra, però aquests dos nois són per a mi més que una guerra. Si hagués passat quelcom a cap d'ells m'hagués tirat al rec del molí...

Donatiu ha passat de la lluna de mel a la lluna de València. Pensa

que a n'aquest món passen coses que no haurien de passar. I pensa que un dels seus pecats ha estat potser mirar-se massa Antònia sense tenir el precedent d'haver-se'n mirat mai d'altres. De què li serveix haver sentit a dir a la noia que si no hagués festejat quan es conegueren l'hauria festejat a n'ell? De res. I ves per on, en aquells moments de depressió sentia com si la tingués al costat a la petita Angela, ditxosa Angela!, que li deia repetidament que podia comptar amb ella...En sortí mal parat Donatiu d'aquell petit discurs d'Antònia. Li hauria volgut més seguir-la mirant i no despertar-se del somni que li encomanava mirar-la.

El pare d'Antònia, el qual acaba d'arribar,li coneix amb la cara que les coses no van bé.

- Que ja sap les noves?

- Ho sé tot.

- Mai m'havia pensat fer la fi que s'ha fet.

- Jo tampoc, però es veu que ja festejava...

- Senyor, em penso que parlem de coses diferents. No sé vostè de què parla, però jo parlo de la guerra. Pel poble es diu que tothom fuig, que ells ja tenen banderes a punt i que potser les posin més aviat del que la gent es pensa...Vostè parlava de la guerra?

- Amic Mallart, jo plat que toco plat que trenco. Jo...jo he passat tants anys sol que devegades segons què em passa no em troba prou centrat...Es perd la guerra?

- Sí. Jo al veure'l amb la cara que fa em pensava que ja ho sabia. Sí, es perd la guerra.

- Jo també l'he perduda, una guerra curtíssima, meravellosa i sense canonades...No s'amoini, ara vindran els russos.

- Ja no hi seran a temps, si és que al final es decideixen a venir. De moment ja no cal que es cerqui gent amagada.

- Ara que en començava a trobar...

- Antònia!

- No, encara que me'ls hagués ensenyat no n'hi hauria tocat cap dels dos amagats que té...

Donatiu surt del poble amb el régidor anarquista senyor Maruny. Aquest era un conspirador de neixement i li proposà anar a conspirar a França.

- No en sabré, Maruny...Resulta que no n'endevino cap.

- De conspirar en sap tothom, ja ho veuràs. Un, quan perd, en té la obligació de conspirar. Perdre i fer-se dels que guanyen està a l'abast de molts.

- Està bé, Maruny. Conspirarem.

Fa camí abatut com en el temps de soledat de la seva Illa deserta. I passa llargues estones parlant sol com feia quan no tenia ningú a qui dirigir la paraula. Al principi l'anarquista Maruny li deia:

- Que em preguntaves quelcom?

- No, no...és que hi havia estat tan acostumat a parlar sol que devegades encara no me'n puc estar. Oi que em comprens, Maruny?

- Tu mateix, Donatiu. Els anarquistes comprenem més coses que la gent es pensa. Em faig càrrec que l'acabament de la guerra t'hagi afectat com t'ha afectat. Seràs un bon conspirador!

I l'anarquista Maruny quan sentía que Donatiu parlava sol anava unes quantes passes més endavant per tal de no distreu-re'l.

Donatiu aquell dia soliloquejava sobre llibres, sobre els seus llibres. Deia que potser hagués valgut la pena que a la seva petita biblioteca d'homes grans hi hagués figurat algun volum parlant de ciutadans normals, sense història brillant, sense haver d'exclamar "carais!" a cada plana. Al costat d'aquells milionaris que començaren venent diaris, seria bo haver parlat dels que hi començaren i hi acabaren venent diaris. Que algú s'hagués atrevit a fer un llibre

d'un barber de tota la vida...O de què hagués estat de Napoleó si en lloc de distingir-se per bé durant el seti de Toló s'hi hagués distingit en mal. O de Newton si al caure-li una poma damunt del cap no n'hagués fet cas i se n'hagués anat a parar la fresca dessota un arbre amb fruit de més aguant. O si Copèrnic hagués donat la raó a n'els que deien que la terra era el centre de l'univers. O si el rei Jaume, quan se li proposà anar a Mallorca hagués contestat: "Aneu-hi vosaltres!". I si Cèsar en lloc d'estudiar per general s'hagués establert de llauner? Algun element hi ha intervingut en la vida dels grans per a fer-los diferents dels demés cobradors o pagadors de contribucions. Sense aquest element el senyor Hitler podia haver estat biciclista i fer cada any la Volta a França en lloc de voltar-la a canonades. Sense la intervenció imparable d'aquell element o elements, haurien existit, de la manera que s'han produit, Lincoln, Velàzquez, Darwin, Rasputin, Cleopatra i el doctor Negrin? D'una manera o altra tots ells i una gran llista foren portats de la mà per algú que no figura en els registres de cap jutjat...I jo em pregunto, deia ja més fort parlant tot sol Donatiu, si jo em puc refiar que algú, en una cosa determinada, m'hi porti de la mà...

L'anarquista Maruny, el qual sentí ben clarament les darreres paraules del siloloquista, va dir:

-De moment jo et portaré a França, però ara convindria que callessis una mica ja que caminar de nits enraonant i passar desapercebut no és massa recomanable en els moments que passem.

Salten d'un mas a l'altre i sempre ben recomanats pel darrer que han estat. I ja som a França. Al primer mas francès que toquen opinen que són massa a prop de la frontera i que val més que s'instal.lin més a l'interior. No se sap si vetllant per la integritat dels dos fugitius, o perquè aquell mas fronterer en temps normal era visitat

per carrabiners que hi anaven a proveir de "Gitanes", i els del mas no volien compromisos. Ben avalats, arriben a un mas de l'interior. Donatiu pregunta quina cosa hi ha de fer ell en un mas encara que sigui francès, però l'anarquista Maruny era home de camp i li va dir que es limités a imitar les coses que feia ell, i que si hi posava voluntat se'n sortiria. Durant un temps les coses marxaren bé, i Donatiu si no es convertí en un pagès per anar tot sol, es convertí en un que podia anar fent. Els dies de festa, un mas veí del en el qual feien vida els nostres amics es convertia en una tòbada de jovent, i quatre músics ben dotats pel buf feien ballar els concorrents a cor què vols. Donatiu es feu pregar una mica per anar a ballar. L'anarquista Maruny li deia que la guerra ja estava perduda igualment i que l'anar a fer giravolts amb les noies franceses no portaria pas més maldecaps a llur vençut Pais...

-...a més, totes aquestes noies són republicanes. I que nosaltres hi poguem ballar sempre és un consol, Donatiu.

- No és una qüestió republicana la meva...Es que només he ballat un cop.

- Què vols dir que només has ballat un cop?

- Sí, home...Està vist que jo no puc excel.lir en res. La primera vegada que vaig treure una noia a ballar em vaig passar el ball trepitjant-la...Quan a la festa siguent vaig anar a demanar un ball a la metixa noia, aquesta, per tota conesta es va mirar les sabates i em va dir que ja els ballava tots. Allò, tothom és com és, em va acomplexar de tal manera que mai més vaig actuar en cap ball.

- No t'amoinis, les noies franceses te n'ensenyaran de ballar!

Feu tal com havia dit l'amic anarquista. Les noies franceses, pel sol fet d'haver dit Donatiu que no ballava, en feren una qüestió de prestigi de treure'l a ballar. La que més volia que ballés era Ivonne ,ne-

gra de cabell, vermella de llavi i alta de pit. El nostre heroi d'ençà d'aquell ball de trepitjades del començament de la seva minyonía que no havia posat la mà a l'esquena de cap dona i mai cap se l'havia mirat tanta estona de tan a la vora i somrient com se'l mirava la bella Ivonne mentre l'ensinistrava en els secrets dels balls francesos. Poc instruit en coses de dones, sent que li està passant de bones a primeres, el mateix enlluernament que sentí quan es mirà per primera vegada a Antònia, la filla del republicà Mallart, la qual privà de dos elements a l'exèrcit republicà. I té por de donar-se a l'engrescament inicial pressentint un nou fracàs. Pensa que potser ell en aquesta vida hi ha vingut per a fracassar en cada cosa que vulgui fer, i no s'acaba de decidir malgrat que li sembla que la noia dóna tota mena de facilitats ja que a més a més d'ensenyar-lo a ballar a la francesa li reforça el poc francès de que disposa ell...

- Repeteix: Je t'aime,no, no, la "e" més tancada...Ara...però pensa que va de lliçó, que estem conjugant, de paraula, un verb de la primera conjugació...

A Donatiu el van treure a ballar altres noies, però ell fos quina fos amb la que voltés sempre li semblava que tenia Ivonne als braços. El darrer ball fou un ball galopant en el qual, a cada cop de bombo s'havia de canviar de parella. L'home perdé una pila de vegades a Ivonne i la tornà a recuperar fins que, amb l'assentiment de la interessada no la deixà anar per cops de bombo que sentí. Passaren unes estones com afegits. Un cop de bombo més poderós anuncià la fi del ball.

- Ara hem de plegar, catalanet...Fins a diumenge, si t'ha agradat de ballar amb mi. I per ser la segona vegada que balles ho has fet très, très bien!

Estem en una època que el temps passa molt depressa. Hi ha qui sosté que mai el temps ha passat tan depressa com ara. Fa relativament poc que Donatiu exerceix d'ajudant de pagès, quan Europa tremola com no havia tremolat d'ençà que algú de pes la va treure de l'aigua. Herr Hitler, a crits, ha embarcat milions d'alemanys, els ha vestit de soldats i els ensenya al món perquè aquest s'espanti al veure'n tants. Hi ha algú que s'espanta i algú que diu que tot es pot arreglar amb bones paraules. No s'hi arregla. Què n'havia de fer aquell home de tants soldats, de tants canons, de tants tancs, de tants avions i de tants generals? Naturalment, fer-los servir. Se li declara la guerra per tal de veure si l'espantat és ell, però el Herr contesta la declaració agafant un pais cada setmana. A França hi ha una onada de pànic, però algú parla de la Linia Maginot i assegura que els alemanys per allà no passaran...

Al mas de les ballades ja feia temps que hi havia alguna baixa de gent de lleves, però el jovent que encara hi pot anar aprofita fins a la darrera semifusa. Les noies eren majoria i multiplicaven els compliments als concorrents masculins fossin de l'edat que fossin. Ivonne i Donatiu ja conjugaven verms irregulars, malgrat que l'home dubtava, volia i dolía. La gent de més edat feia rotllanes separada dels joves, parlant de la guerra ja gairebé general. Algú mirant-se el voltar de les parelles, comenta:

- Avui hi sóu, joventut...

Aquell diumenge ja es féu festa, però fou una festa amb alguna lletra de menys. Tornant al mas, l'anarquista Maruny va dir:

- A ne'ls anarquistes ens diuen que sempre pensem amb coses tràgiques, però el dia menys pensat no es podrà fer ni ball.

- Jo també m'ho penso, Maruny...I encara penso altres coses.

- No cal que les pensis massa fortes, que tu no ets pas anarquista...

En pocs dies els que pensaven malament ho anaven endevinant. No s'acabava de creure, no es volia creure, però la famosa Línia Maginot, i tants quartos que va costar, no serví. Al mas dels balls encara n'hi ha. Tampoc cal que la gent defalleixi i, per tal d'alçar morals, algú ha posat a l'era una taula amb pastissos i beguda. Les noies, convençudes que elles hi poden fer molt amb la questió moral, es presenten més rioleres que de costum. Ivonne sembla que s'ha vestit de rialla. Donatiu passa de llarga a la taula de beguda. De jove no n'havia estat partidari, i les coses que li havien succeit més tard no es prestaven a celebrar, bevent, cap aniversari.

- Que no beus, Donatiu? - se li deia.

I també li havia dit, rient, la mateixa Ivonne. Primer deia que ja beuria, però quan es feien alçades de veire comunals, drindant per la "patrie", no podia pas fer-les amb el got buit. I, cosa curiosa, anà observant que la beguda, a mida que la practicava li anava donant una mena d'agosarament que mai no havia experimentat abans en res i que no es podia comparar amb la que li havia donat temps endarrera la lectura dels episodis contats en els seus llibres. A les poques rondes es donà compte que trobava la gent més amable i, sobretot, a Ivonne més guapa. Volgué comprovar si allò era veritat i plantant-se davant la noia,

- Espéra't - li digué.

i begué un gran got amb els ulls tancats. Quan els obrí corré a mirar-se Ivonne i, sí, era molt més maca que moments abans. Per a veure fins on arribava la bellesa d'Ivonne seguí bevent i no fallà, la noia era cada vegada de més bon mirar. Començà el ball. Donatiu cercà els braços d'Ivonne i li diu el que mai havia dit de prop a cap dona.

- Ivonne, ets més guapa que mai...N'ets més que totes...I mai havia abraçat una cosa com tu...però si rodem em penso que rodarem malament...

Sí, Ivonne era més guapa que mai, però el nostre amic es dóna compte que l'equilibri, el qual recordava era de tres meres: estable, indiferent i inestable, anava guanyant la darrera posició. De moment, tenia la sort que Ivonne encara contrarestava la seva tendència a perdre la verticalitat.

- Donatiu, jo encara et puc aguantar...

- Uvonne, estimada Ivonne , aquests diables de músics toquen uns balls que fan rodar el cap i jo...jo per a dir-te el què et voldria dir, estaria més bé assegut...Ja em sap greu de no tenir-te abraçada perquè ets de molt bon abraçar, però aquests músics s'hi haurien de mirar de la manera que toquen...O seiem o bolco...

Ivonne el condueix a un banc de fusta apartat de l'aldarull del ball.

- Ivonne, encara sento aquests diables de músics!

La noia el porta més lluny.

-Encara els sento massa...

- Donatiu, si no sentim els músics tant se valdria no haver vingut al ball!

- També tens raó, veus...T'agrada molt el ball?

- Sí. I a tu?

- M'agrades més tu. Això no ho havia dit mai a cap.

- Ai, Donatiu, que acabarem malament.

- Jo ja hi he acabat..Ivonne, jo ara et voldria dir...però encara sento aquests diables de músics!

- Es igual. Digues-m'ho amb música el que m'hagis de dir.

- Ja ho saps Ivonne, que aquí on em veus volia raptar una monja?

- Un meu avi en va raptar quatre.

- I a una carnissera...També va raptar carnisseres el teu avi?

- No...

- I a una vidua...

- Home, Donatiu!
- I que em vaig enamorar d'una republicana...
- Ací en som totes de republicanes.
- I que vaig passar cinc anys tot sol en una illa deserta...
- De debó?
- Sí, aquesta barba que duc encara és la d'allà...Hi vaig trobar un company, el senyor Adrià que s'hi havia emportat una noia i que li va fugir perquè enyorava passejar-se per la Ronda de Mar, les pel.licules i els balls de deu...
- Ja són coses d'enyorar...Jo sóc molt impulsiva i després m'he tingut de penedir de moltes coses.
- De moltes? Ai, Ivonne que em penso que en tens més per explicar que jo...Ets tu la que hauries d'haver fet els brindis que he fet jo i ara em podries contar totes les teves...les teves combinacions.
- Mira, tothom en té de històries per a contar.
- I tu...tu en tens moltes?
- Les noies, a França, ja fa temps que no anem al llit quan es fa foscs com hi anaven abans...Veuràs, quantes dones has volgut raptar tu?
- Tres.
- Doncs posa-hi que a mi m'han raptat tres vegades.
- Però jo no vaig arribar a la consumació dels, raptes...
- I si elles haguéssin dit que si?
- Ah, és clar...Hi hagués hagut rapte. I tu, vas dir que sí?
- Home, pas desseguida!
- Ivonne, i no me n'explicaries un de rapte...un només...Un i prou.
- Donatiu, són de mal explicar aquestes coses. Si tu fossis un raptor consumat no me'n donaria vergonya de contar segons què, però tu de les coses que una se'n donaria vergonya de contar no en saps, es veu,

res. Som de mànegues diferents tu i jo. Jo, com t'ho diré, devagades no miro massa prim. M'agrada que agradi als homes. Ara, un home tota la vida és com portar sempre el mateix vestit, o menjar ànec a la taronja a perpetuïtat que per bo que sigui ve un moment que aborrreixes al cuiner. Jo, amb els tractes amb els homes, diuen que sóc de la mànega ampla. A França, veure sempre un element amb calçotets de topos no ens agrada gaire...

- Tant-me-fa...Jo voldria que em descobrissis totes ples planes d'un rapte. I paraula que no en diré res a ningú, ni a l'anarquista Maruny amb el qual ens ho fiem tot...

- De debó no ho diràs a ningú? Es que em sembla que ho tinc de dir a una criatura a la qual aquestes coses no se li poden dir.

- Jo t'ho he dit tot Ivonne...I encara et diré, es veu que el beure convida a dir coses, que tinc una promesa de casori...Sí, de la petita Angela...Me la va fer quan encara no tenia deu anys quan jo em vaig embolicar a fer de Robinson...La vaig veure abans de la guerra que en el meu País es feu contra un govern republicà i m'ho va tornar a repetir...Ella tenia catorze anys i jo ja portava aquesta barba...Segur, segur que ja és casada, però perquè vegis que jo amb les dones no sóc pas tan poca cosa com et penses...

- Pobre Donatiu...

- El rapte, Ivonne, el rapte...

- Com vulguis. Mira, la primera vegada, sempre hi ha una primera vegada, saps...?

I en el moment que tant nosaltres com l'amic Donatiu estàvem disposats a escoltar les escenes d'un rapte contades per una protagonista excepcional, els músics paren de tocar. S'escolten murmuris, crits, i algú envesteix els compassos de La Marsellesa.

- Donatiu, quelcom passa al ball...Ja t'ho explicaré un altre dia...

Ivonne arriba corrents a l'era del mas. Troba diverses rotllanes. Veu parelles abraçades amb les noies somicant. Dels abraçats no en treu

res. S'acosta als desabraçats. Els alemanys tenen París a tret.

- Que tothom vagi a casa seva! - diu algú -. Això va de debó!

- He deixat Donatiu vora la riera...!

- Ja el portaré al mas jo - diu Maruny...

Costà tornar Donatiu al mas. L'home reclamava la presència d'Ivonne. Maruny li fa la moral.

- Maruny, tu ets anarquista i aquestes coses no les entens...

- Donatiu el beure t'ha pujat al cap i no ets tu. Els anarquistes volem cremar moltes coses i canviar-ne d'altres, però per convicció, no per haver begut més que del compte.

- Potser sí he brindat una mica massa, però mai havia vist Ivonne tan guapa. I li he dit tot. Fins i tot, ja veus, estimat Maruny, li he dit que tenia una promesa de casori. Sí, no t'ho havia dit mai a tu? Doncs la tinc. D'una noia de deu anys. Es diu Angela... Com la tracta un anarquista una promesa de casori d'una noia de deu anys?

- Un anarquista si dóna una paraula la compleix.

- Alto, alto, Maruny! La que em va dir que es casaria amb mi va ser ella, i a deu anys. Jo ja en tenia molts i per a no donar-li un disgust potser sí que li vaig dir que d'acord...Me s'ofendrà Angela si arriba a saber que he trobat a Ivonne tan guapa? Ha estat la mateixa Ivonne que m'ha dit que a França amb aquestes coses no van a mirar massa prim...Què hi diu l'Anarquia en tot això?

- L'Anarquia t'aconsellaria no aturab-te tan sovint. Anar al mas que amb la marxa que portem no hi arribarem mai, dormir unes bones hores, i de mà en tornariem a parlar de tot plegat.

Aquella nit Donatiu s'adormí veient giravoltar la bella Ivonne i pensant si la petita Angela s'enutjaria molt si sabia que ell

havia passat hores veient giravoltar la riolera francesa i a la qual li havia demanat repetidament que li contés què passava exactament en un rapte...

En els pròxims dies les coses van tan depressa que sembla que no hi hagin de ser a temps. Els alemanys han entrat a Paris. La dolça França és una França trista. El govern ha d'anar de Paris a Tours i de Tours a Burdeus. Mussolini ha declarat la guerra als francesos. Petain s'ha passat, ha fet un govern presidit per Laval, persegueix els partidaris de la Resistència i declara traidor al general De Gaulle. Els partidaris de la Resitència augmenten. Saben que no es poden batre contra el poderós i imparable exèrcit alemany, però el faran emprenyar. Al mas on treballaven Donatiu i Maruny hi ha reunió. L'amo és un home entrat a la setantena, francès de moltes generacions, i el trobem que diu:

- ...i ara ve la questió vostra, amics. Fins ara ací ningú us hi ha vingut a dir res. Diuen que França està dividida en dues, la part alemanya i la part regida pel vell Petain. No ho cregueu. França és un França dominada per alemanys. Ja no hi ha res segur. Sé que gent vostra s'ha allistat amb els maquisards, i que és buscar-seles. Jo comprenc que no tothom té pit per a fer-ho...

L'anarquista Maruny interromp,

- Si ens troba segons qui ens pot fer tornar a l'Espanya d'ara on segons es diu només hi respiren bé els que van guanyar la guerra. Això si no ens porten a Alemanya o qui sap a on. Què et sembla, Donatiu?

- Ens hi havem de pensar, Maruny, ens hi havem de pensar...

L'home encara va ple d'Ivonne i de voler saber els sécrets d'un rapte. Acudeix al mas del ball. Ja no n'hi ha. S'hi veu poc jovent.

Alguns miren a terra Les noies fan el que poden per a desenseriosir rostres. Com a màxim obtenen algun somriure forçat.
- I Ivonne? - gosa preguntar el nostre amic pressentint números vermells.
- Es va apuntar al maquis.
- Apuntar i prou?
- No, no, se n'hi va anar...

- Maruny, i si ens hi apuntéssim a la Resistència?
- Ho dius de debó o te s'hi ha apuntat aquella noia que reia tant?
- Ja sé que no la trobaré. Totes les coses que fins ara he desitjat m'han sortit al revés. M'arribo a pensar que si m'apuntés amb els alemanys potser perderien la guerra...

- M'hagués sabut greu anar-me'n sol, Donatiu - deia Maruny al nostre heroi dies després quan ambdós deixaven el mas camí de la Resistència.
Reunions al bosc, fer i desfer camins, rostres nous, desconfiats primer i comprensius més tard quan l'anarquista Maruny provava documentalment la seva afiliació...I ja tenim dos resistents més.
- Mireu, la cosa no és fàcil ni molt menys. Ens ho havem de fer sols. Molts hi petarem i el nostre nom no figurarà mai en lloc. Devegades gent que es dirà de la Resistència serà dels altres i ens descobrirà. Estar bé amb els que manen, encara que manin malament, encara té adeptes. Si us hi haveu pensat bé, endavant. De moment, canvi de documentacions...No hi ha més remei, resistent Maruny. Si mai podeu tornar a Espanya i hi trobau anarquistes, segur que us faran un carnet nou. Aci passareu gana, anireu bruts, dormireu al ras, si veieu dones a la colla seran dones d'acció, vull dir que

no estaran per orgues, sabeu?

Maruny consulta ocularment a Donatiu. Aquest veu que encara que trobés Ivonne no hi podria ni ballar, però potser una causa perduda com pensava molta gent que ers la Resistència seria la clau de tancar la porta als molts fracassos que portava registrats.

- Sí, sí, jo m'apunto - diu.

Maruny dirigint-se al cap de l'escamot puntualitza:

- Ja podem començar quan vulgueu.

- Mireu, el pla és anar a aixecar la via al quilòmetre 47. Això en temps de pau no és gens complicat. Avui, si us hi atrapen no n'aixecareu mai més cap de via. Mentres els uns treballen, els altres vigilaran. Si venen alemanys, la senyal seran tres xiulets i llavors serà questió de córrer fort. Tant si van mal donades com no ens trobarem a l'Arbre Gros. S'ha d'alçar la via amb procediments normals. Aquesta vegada no podem actuar amb dinamita. Es escandalosa i se sent de molt lluny. Es tracta de deixar les vies sense suport, que caiguin quan el tren hi passi pel damunt. Aquesta és la missió dels debutants. Que no es preocupin que si tot marxa bé ja tindran oportunitat de portar a cap accions de compromis autèntic. I ara ve la tasca dels experimentats. Just damunt el quilòmetre 47, el marge té uns vint metres d'alçada. A baix hi haurà un tren que no es podrà moure...

A Donatiu se li encarregà desfer els suports de la via. L'anarquista Maruny sol.licità treballar dalt del marge del quilòmetre 47. L'operació sortí tal com s'havia planejat. El tren s'aturà i els elements de dalt del marge hi deixaren anar al damunt una bona quantitat de bombes de mà. Donatiu experimentà al sentir el soroll el mateix pànic de quan sentí les primeres canonades a la guerra anterior. Sort de tenir Maruny a la vora el qual l'anà serenant.

- Tot el que vulguis, Maruny, però no em digiuis, que això és una

cosa molt bèstia.

- Són coses de la situació, amic. Els alemanys s'hauran emportat un bon disgust, i si poden ens capolaran. En canvi, molts francesos si coneixen el fet, ens aplaudiran i ens faran monuments...

L'escamot feu arribar tard i malament molts trens. Li costà més d'una baixa, però una guerra, segons sostenia Maruny, encara que sigui clandestina és una guerra, i en una guerra hi ha d'haver baixes. Per això es fan. La colla compta ja amb una, per a uns brillant, i per altres maleïda fulla de serveis. Ara es tracta d'una empresa arriscada. El portaveu en fa la presentació:

- Aquesta és Francesca. Mireu-se-la bé. Dic això perquè en el nostre grup mai hi havia actuat una dona com ella. Que sàpiga tothom, vegi el que vegi, que aquesta dona és dels nostres. La seva missió és entretenir l'oficial enemic que hi ha al poblet. Metre duri l'entreteniment l'oficial ha de ser eliminat. Per primera vegada anem contra un home sol. Aquest home ha torturat homes i dones del poble per a saber on s'amaga la gent de la Resistència, nosaltres. No ha de poder torturar ningú més. Amb l'oficial hi ha uns soldats de guàrdia. Demà a la nit es fa una festa i la majoria dels soldats hi acudiran. Francesca ja s'ha deixat veure per l'oficial, i han quedat entesos per una visita definitiva quan la gent sigui a la festa. Disposem de tres vestits de soldats alemanys. Dos per a desfer-se de dos possibles guàrdies i un per a desfer-se de l'oficial. Voluntaris per a excloure l'oficial...

La totalitat aixeca un braç enlaire. Es fa un sorteig. Donatiu treu la rifa. L'home pensa si tot allò és necessari, però hi ha guerra. Fer descarrilar un tren en temps normal és penat de debó, i més encara tirar bombes als senyors passatgers, però ara el temps és molt

lluny de ser normal. Com tampoc és normal restar un oficial d'un exèrcit. Si ells havien d'eliminar oficials de un a un, amb la quantitat que l'exèrcit enemic en tenia la guerra anava per llarg. Mentre pensava això es mira Francesca. La primera cosa que li vingué al pensament és que ell també es deixaria entretenir per aquella dona. L'havien escollida bé. I experimentà com un rodament de cap. Ell, ja se sap, mai havia tingut temps de portar dones al pensament, però d'ençà que havia arribat a França ja no podia dir la mateixa cosa. Potser ell no era prou fembrer, o potser les dones franceses posseien elements decisoris que les d'altres llocs no tenien...Però la seva feina no era entretenir-se amb aquella francesa esplendorosa, sinó deixar fora de combat a n'el que l'endemà a la nit s'hi voldria entretenir.

El capdavanter del grup acaba d'exposar el pla.

- I si surt malament? - pregunta algú.

- No hi pot sortir. L'únic que n'ha de sortir malament és l'oficial alemany.

- I Francesca? - se li escapa de dir a Donatiu.

- Francesca és la número 512. Si s'actua bé no corra perill. I acabada aquesta missió en té d'altres. Si nosaltres actuem a la violenta, ella actua amb la seva formosura. A la Resistència tothom hi fa la feina que sap fer millor. Entesos?

A les 9 començà la festa. Uns quants del grup es barrejaren amb els que hi acudiren. La casa on l'oficial esperarà Francesca és a la recolzada del rec d'un molí. Les ordres són de no fer res fins que la gent de la festa s'hagi engrescat bé. Amagats al verder de la reconada del rec hi han tres personatges vestits d'alemany que no en són. Donatiu, no hi pot fer més, pensa què pot passar amb Francesca des de

les nou fins que ell actui. Voldria que les ordres fossin d'haver d'actuar totseguit en evitació que la noia hagués de passar per moments de compromís, però les ordres són les ordres. S'han de creure. Uns músics enceten un ball. Els tres disfressats d'alemany respiren a fons. Es van acostant a la casa. L'oficial es veu que no volgut destorbs i ha deixat anar tota la guàrdia a la festa. Es veu llum a una finestra.

- Calleu! - diu algú.

Hi ha una amagada general. Francesca arriba acompanyada d'una parella de soldats alemanys autèntics. Entren a la casa i en tornen, sols, al cap de poca estona. Els amagats no saben què diuen, però per les rialles que fan mirant-se la casa, ho suposen...D'enllà, al cap de poc, junt amb les notes dels músics, se senten crits d'eufòria i xiscladissa de noies. Es el moment. Dels tres, dos es queden davant la porta. Donatiu, ensalivant fort, obra el portal. El rep una gran sala. Hi ha una escala i al capdamunt una porta oberta d'on en surt prou llum perquè el nostre resistent vegi un gran rellotge de paret i, al damunt un gran quadre potser del fundador de la casa. Un senyor escàs de cabell però poblat de bigoti, el qual porta un penjoll de raim a la mà esquerra. Es deu tractar de l'amo d'un mas productor de vi. Donatiu vol acabar de fer un petit inventari, però de l'habitació il.luminada se sent el soroll d'una ampolla destapant-se seguit d'una rialla grassa. Donatiu es deixa córrer d'acabar l'inventari començat i veu que s'acosta l'hora de la veritat. Un calfred li pessigollega l'espinada a l'escoltar la veu de Francesca que diu:

- Espéra't, home!

La dona es defensa, pensa Donatiu. Retrassa tant com pot la inter-

venció enemiga esperant el moment de la lliberació. L'home de la rialla diu uns mots ~~amb~~ alemanys que Donatiu no enten però que li sembla que són mots d'algú que porta pressa...Ell no deixarà que Francesca sigui assaltada en tòtum encara que sembla que el veure-s'hi exposada sigui la seva feina en el camp resistent. Va pujant escales amunt. Es de fusta i un escaló cruix al posar-hi un peu. Donatiu es pensa que el gemec de la fusta s'ha sentit de qui sap a on, i s'atura aguantant-se el respir. Però a l'habitació es veu que no senten res, almenys qui ho havia de sentir que era l'oficial el qual, ocupat en empaitar a Francesca que li fugia voltant una taula de centre, no hagués sentit en aquells moments ni el dispar d'una bateria completa d'artilleria de muntanya. Donatiu s'atreveix a seguir pujant. Treu el cap per la porta de l'habitació il.luminada.Un oficial alemany, amb roba interior i una ampolla mig buida a la mà, ha començat l'assalt de Francesca. Aquesta, amb un moviment de va-i-ve el manté d'esquenes a la porta.

- Espéra't, home...- li diu una vegada més.

Francesca va tota nua. Malgrat actuar en acte de servei, el pobre Donatiu que no n'hi havia vist mai cap de dona nua, sent com si un llamp li hagués caigut als peus. Ha quedat literalment enlluernat. No sap, ofuscat per aquell excés de llum, si podrà portar a cap el seu comès. Està a punt també de dir a l'oficial alemany que s'esperi una mica. Potser algun cop se l'havia imaginada una dona nua, però la realitat supera totes les imaginacions. Prescindeix del tot de la presència de l'oficial enemic i segeuix, del tot encantat, contemplant Francesca quan es fica al llit. En aquell moment la Resistència qui sap on era i està a punt de ficsr-se al llit amb Francesca, però qui s'hi fica és l'oficial alemany. Francesca apaga el llum. La Resistència torna pels seus furs. Francesca,

la qual sap quan ha d'acabar la seva actuació té por que qui ha d'entrar en joc faci tard i intenta guanyar temps...

- No vagis barroer! - se sent.

Per la finestra oberta es poden sentir els músics executant un ball picat, i més xiscles de noies. Donatiu, de nou a la Resistència, compleix l'encàrrec que se li feu. Francesca surt de dessota l'oficial.

- Ja em pensava que no venia ningú...Alguna vegada s'ha fet tard i els treballs han estat per a mi...

Donatiu sap que té la noia a tocar i sense noses.

- Francesca... - diu.

El to de veu delata un sentiment. Serà un nou fracàs del nostre heroi.

- Amic, me'n faig càrrec, però les meves actuacions són totes per la causa.

- Però...

- Tu durant aquesta guerra hauràs fet o faràs alguna baixa. Una vegada acabada faràs vida normal, no?

- Tan sols deixa'm veure't una mica tal com vas. No n'he vista mai cap de dona així...

- Pobre home...Però ara és perillós encendre la llum. Després jo, fora dels actes de servei sóc tan virtuosa com la que en sigui més.

Se senten passes al defora que s'acosten a la porta. Francesca es posa ràpidament roba al damunt.

- S'acosta gent i qui sap quina gent és. Hem de sortir! - diu Francesca.

Es la gent de l'escamot de Donatiu.

- Donatiu...esteu? Depressa que venen!

Una vegada reunida la colla, desapareixen els vestits d'alemany i

Francesca es deixada en un mas de confiança. La colla va a cercar feina en altres contrades.

- Maruny, tu havies fet mai coses així per l'Anarquia?
- Tot hi ajuda, Donatiu. Quan més desballestat estigui el món més la cosa se'ns posarà bé.
- Però amb la quanitat de baixes que portarà aquesta guerra, vols dir que arribarà la vostra? Jo em penso que no quedaran ni anarquistes.
- El món és molt gran, amic, i en aquesta guerra encara no hi petarem tots. Quedaran molts pobles acabada aquesta guerra els quals seguiran patint com si guerra no hi hagués hagut. Aquests, si no són mussols, s'han de fer dels nostres.
- I vols dir que la veurem acabada nosaltres aquesta guerra?
- Els pessimistes tenen un gran percentatge de no veure-la-hi.
- Així jo tinc de ser optimista suprimint alemanys? I si en fossin els alemanys d'anarquistes?
- Els alemanys creuen a qui els embarca. Si Hitler en lloc de ser la cosa que és hagués estat anarquista, Alemanya seria la primera potència àcrata del món...

De nou hi ha feina pel grup. Allò és un mai acabar. Té la paraula el cap de fila...

- Hi ha uns camions carregats de material de guerra que es dirigeixen al Nord. La majoria dels ponts del camí estan vigilats però els camions no han d'arribar a destí. Sabem que els alemanys estan enfadadissims però és la nostra feina que ho estiguin, Hi ha reflectors a cada entrada i sortida de pont. Tenim confidències que el pont número tres no està tan vigilat com els altres. Es el nostre objectiu. Dividirem l'escamot en dos. Aquesta vegada no hi haurà

ningú esperant. Actuarem tots. De quan desapareixin les guàrdies fins al pas dels camions hi haurà una hora per a col.locar explosius. Es posarà una carreta amb palla prop de la sortida del pont per a entretenir una estona el pas dels camions. No es pot anar per la voravia del pont perquè els reflectors la tenen il.luminada. Ens hem d'espavilar actuant darrera dels reflectors. La nit serà calorosa i podem tenir la sort que els guàrdies parin la fresca. De nou surten trajos de soldats alemanys. Els que han d'actuar contra els homes dels reflectors s'hi vestiran tots. Simularan un canvi de guàrdia i els que la feien no n'hauran de fer ma i més cap. L'escamot ho té tot previst i compta amb elements els quals podrien recitar el Werther, de Goethe, com si l'haguéssin fet... Tot ha anat bé. Ja a l'entrada i sortida del pont número tres els alemanys que fan guàrdia no són alemanys. El que acompanya a Donatiu és un dels que poden envestir la recitació del Werther. A Donatiu li recomana que si algú dels camions li diu res, que faci el sord. Els alemanys són puntuals, malgrat ser batissers, i, a l'hora prevista pel cap de l'escamot se sent el roncar dels primers camions. Passen per davant del reflector del pont número tres sense aturar-se. Aquella gent, per alemanyna que fos devia anar morta de son. Només hi ha aixecades de braç amb gran disgust del company de Donatiu el qual havia après Goether de memòria de franc. Hauran passat tots? No hi ha temps de pensar massa coses. S'ha apagat el reflector de l'altre costat de pont. El company de Donatiu el qual fa estona que parla amb alemany li diu que apagui el seu reflector. Donatiu no l'enten i l'altre segueix insistint parlant nazi. A la fi s'adona del canvi de llengua i diu:

- Noi me n'he volgut fer passar les ganes...Apaga el reflector...

Perill. Se sent un camió que no s'hi comptava. I ve amb totes les llums enceses, i de l'altre costat de pont. Alguna cosa deu haver fallat. El lector de Goethe es planta al mig de la carretera i amb un alemany puríssim conmina a la tripulació a apagar les llums que hi ha enemic pels voltants, però la tripulació no en fa cap cas i l'home s'ha d'apartar apressadament del radi d'acció del vehicle. I sent que surten de la cabina del camió, clarissims, aquests mots: "Alemanys mal-parits!" emesos en l'idioma del senyor Poincaré. El camió fuig carretera enllà, quan a l'altre costat de pont sembla que venguin terratrèmols. Els dinamiters s'han emportat un triomf. Han mal ferit un pont i un carregament d'explosius ha esclatat abans d'hora. Es va dir que el camió que reculà portava tripulació francesa i deixà la formació. Coses de la guerra.

-...i tots van a proveir-se d'aigua a la Font Vermella. La gent nostra està avisada de no tocar-la fins passats uns dies. Tres. Per a obligar a treure l'aigua del bassi de la font s'ha allargat el canó del doll per dessota el nivell del dipòsit. Això que hi has de tirar, Donatiu, és incolor i, ja veus, de procedència alemanya.

La missió és considerada de poca importància i això que es tracta d'emmetzinar a quanta més gent millor, i Donatiu és enviat sol a la Font Vermella. Abans de despurar l'aigua se'n fa un bon tip. I just quan de pensament diu: "Missió llesta" es troba de nassos amb una patrulla alemanya. Ja unes passes abans alça un braç. La patrulla també. Però li diuen quelcom que l'home no enten. Ell amb el seu francès els diu que si l'haguéssin trobat uns dies abans tenia un company que sabia l'alemany més bé que ells. No lliguen caps. La patrulla, amb signes, li senyalen que mostri papers. Do-

natiu els porta en regla. Són a nom d'un ciutadà d'una vila propera. La patrulla s'estranya que aquell home vagi sol per aquells camins. El nostre amic diu, com pot, que va a veure bestiar al Mas de la Gauche, que el tenen bé de preu...Els maquisards estaven ben instruits per si mai es trobessin amb patrulles enemigues, i a més a més n'estaven determinats masos de confiança els quals declararien, si s'havia de fer i els alemanys hi donaven temps, a favor dels sospitosos. Però aquella patrulla, no sabia per què, volia aclarir coses que per la barrera de l'idioma no aclaria prou bé Donatiu. El porten a un casal on hi ha una mena de quarter general. Hi ha detinguts els quals havien pertangut als primers equips on s'enrolà Donatiu. Per mediació d'un intèrpret es presenta Donatiu als detinguts. Tots diuen que no l'havien vist mai ni a ningú que se li assemblés.

- Tu en coneixes algun d'aquests? Ja sé que diràs que no.
- Que són maquisards aquests senyors?
- Per què no parles un francès com els altres?
- Jo, senyor, vaig viure molt temps pels voltants de Perpinyà on s'hi parla català.
- Català, per què?

Contesta de Donatiu a través de l'intèrpret:

- Perpinyà, formà part un temps, del Pais Català.
- I per què se'n sortí?
- Baralles i mals entesos. I per anar contra la Catalunya Vella uns reis se'l deixaren prendre, i es portà la frontera als Pirineus.
- Nosaltres vam fer guanyar la guerra espanyola a n'els que manen ara. Digueu-li - diu a l'intèrpret -, que si identifica a algun d'aquests detinguts o en descobreix d'altres dels que busquem, que

podem tornar Perpinyà a n'aquest Pais que diu. Guanyarem la guerra i arreglarem el món a la nostra manera.

Donatiu diu a l'intèpret:

- Espereu-vos que me'ls tornaré a mirar!

El gran carregament d'ingenuitat que el nostre amic porta al damunt li fa pensar, uns moments, que té a les mans l'oportunitat de refer una hegemonia territorial desfeta d'anys. Si a canvi de denunciar uns quants maquisards, que segurament també farien mala fi, aquell oficial tirés les coses endavant potser la llista de fracassos s'hauria acabat. Segur que el món parlaria d'ell i arribaria a tenir llibre. Ocasions com aquella només passen un cop a la vida...Els antics companys saben la procedència de Donatiu, i com altres resistents estimaven aquella procedència. Algun sap que el petit Pais va proclamar dues o tres vegades la República, que hi ha gent que malgrat haver-les perdudes totes dues o tres no s'ha donat i espera...I a despit d'haver passat situacions difícils hi ha qui pensa que potser aquell home és un separatista convençut i es pot haver deixat convèncer pel farol de l'oficial alemany, i espera la nova intervenció ocular de Donatiu amb l'ai al cor...A Donatiu Mercantil ja li plauria ser l'autor de la nova confederació catalano-aragonesa, ja, però se li apareixen vulgue's que no alguns dels fets que sabia dels detinguts que tenia al davant, i d'altres que seguien fent la seva feina per viles, boscos i camins. Recorda els molts que ho perderen tot en acte de servei, una llista incabable de sacrificis lluitant contra un gegant, pobles enters deixats sense cens per a guardar silenci, delacions, pèrdues d'oficis, carreres i virginitats... El fa decidir quan l'intèrpret diu:

- I si vols diners...

- Tots aquests fan cara d'haver begut molta aigua de Vichy...- diu després d'haver-se mirat a fons els presoners.

L'oficial alemany fa un petit apart amb l'intèrpret, i aquest fa una pregunta desorientadora a Donatiu.

- T'agraden les dones?

- He estat molts anys sense veure'n.

- Que no n'hi havien a Perpinyà?

- No...sí, però jo no les veia.

- Però t'agraden o no?

- Home...les guapes sí. Si mai n'he vista alguna l'he recordada anys.

L'intèrpret surt uns moments i torna acompanyat de Francesca. Donatiu està a punt de deixar anar un "Tú?" que se li recargola pel canyó. Se sent mirat, com si tinguéssin espines, pels ulls dels detinguts. Francesca apareix com si no passés absolutament res, amb un posat de indeferència total, com si aquells encaraments fossin una cosa de cada dia com esmorzar a fer-se la clenxa. Donatiu ha de fer un esfuerç formidable per tal de no trair el què sent al veure Francesca. Ha de rebutjar un batalló de pensaments que li recorden aquella nit que la va veure poca estona sense roba i que ell li va demanar que es deixés veure una mica. Intenta frenar aquella visió de Francesca amb els milers d'alemanys escampats per tota Europa fent funcionar canons, tancs, avions i bombes de tota mena contra tot el continent, pensa que ell ha format part d'un moviment de revolta contra una força més que bruta, nazi, pensa amb el què es diu de les grans cremades de jueus...sí ja hi pensa amb tot això, però la visió de Francesca sense roba és fortíssima. Per tal de no delatar uns resistents s'ha perdut la reunificació dels Paisos Catalans, Si sabés, pensa, que me l'haguéssin de donar,

diria que la conec, però i si no me la donen? I de la mateixa manera que es va jugar la Confederació es juga la possible propietat de Francesca. No serà mai un gran home, es veu.

- La troles guapa a n'aquesta?

- Molt! - respon l'home pensant que aquesta afirmació és veritat i no pot perjudicar a ningú.

- Et recorda a algú?

- Mai n'he vista cap de tan guapa com aquesta.

- L'havies vista abans?

Hi ha unes ensalivades silencioses.

- Es que ha estat a Perpinyà?

Francesca fa que no amb el cap.

- No l'has vista en lloc més?

- Encara que l'hagués vista ella no m'hagués vist a mi. Què voleu ni que em miri a mi una dona com aquesta. Que no m'ha mirat bé, senyor intèrpret...

- Però l'has vista abans en aalgun lloc o no? Mira-te-la bé! Tenim medis per a fer tenir memòria a la gent, però tracteu amb un bon oficial que per ara no els vol emprar...Pesa damunt aquesta dona l'acusació de conquistar oficals nostres...

- Qui en pogués ser, amic!

- Si ens dius que en saps alguna cosa et podem ingressar a n'el nostre exèrcit i fer-te oficial.

- I si després resulta que no és veritat que conquista oficials, com quedo jo?

Francesca ha variat el seu posat d'entrada. Fins fa poc mirava al sòl, a les parets o a les sabates de l'intèrpret. Ara té una mena de lluisor als ulls mirant-se Donatiu. Els detinguts tornen a respirar amb normalitat...

Una pallera fa de présó. La primera cosa que vol fer Donatiu és tenir una sentada amb Francesca, però un de la colla li diu que de cap manera, que la guàrdia entra en el moment menys pensat per tal de veure si sorpren xerrades en grup, i que el senyor intèrpret té elements escoltant tot el dia i part de la nit per les finestres. Quan entren a l'estància encara hi ha una mica de llum, i Donatiu es pot mirar Francesca que allò no ho devia pas privar la guàrdia. La noia li envia un petit somriure. Ell n'hi torna deu, però Francesca no passa del primer. Hi ha una petita llum arran de porta. El nostre amic no pot veure on fa vida Francesca, però sap l'indret on la fa i hi mira tota la nit. El dia el troba encara amb els ulls oberts mirant. La noia li dedica, agraida, un nou somriure. Donatiu creu que un somriure diari és molt poca cosa, però si no hi ha res més...

- A veure, el darrer entrat! - diu algú entrant del defora.

Donatiu s'alça.

- Seguiu!

Un nou interrogatori. Amb l'intèrpret i l'oficial ara hi ha el que havia estat un temps cap de l'escamot de Donatiu.

- Us coneixeu? - es pregunta.

- Jo he viscut sempre a pagès - diu el cap de fila -.Us penseu que un pagès, que no s'ha mogut mai d'un barri, pot conèixer a tots els empadronats de França?

- Ací no volem comentaris. Us coneixeu o no?

- Jo tenia un parent que s'hi assemblava bastant, però fa deu anys que és a Amèrica...

- Prou! Tu coneixes a n'aquest home? - es pregunta a Donatiu.

- No sé d'on ho ha tret que jo m'assemblava a un parent seu. Segur que em confon amb un farmacèutic de Perpinyà el qual deien

empaitava a totes les noies que entraven a la farmàcia. Era una farmàcia en la qual només hi podien presentar réceptes els homes. De tota manera aquell farmacèutic anava una mica coix, duia mitja cama de fusta, i jo, mirin...

- Es igual...un o altre caurà. I avance'ls - diu a l'intèrpret -, que es passarà per tots els masos on hi hagi gent fora i que si no poden explicar-ne la causa rebran i rebran fort...Això que feu si vosaltres sou del maquis, i jo crec que ho sou i acabareu confessant, és un disbarat. Us penseu que podeu destorbar l'exèrcit alemany? Beneits, més que beneits...Ja sabem que aneu a colles, que si us eliminem a vosaltres en sortiren d'altres, ja sabem que no hi ha un director general i que treballeu independentment. No sigueu mussols i no us deixeu enredar per aquests els quals lluny dels llocs dels fets us diuen per radio que ens haveu de seguir emprenyant. No en treureu res. Com a màxim fer agafar algun cabrot i segons qui l'agafi us el farà pagar car a vosaltres o als vostres familiars...No tot és gent com jo a l'oficialitat, però us adverteixo que vaig acabant la paciència i que seguiré els mètodes dels altres. I no sóu tants com us penseu. Són aquests de fora que es pensen que tots els francesos ens volen fer a l'ast. La gent de seny la qual ha vist que contra nosaltres no hi ha res a fer, no sols s'ha rendit sinó que s'ha fet alemanya. Ho enteneu?

Acabada aquella intervenció el cap de l'escamot de Donatiu es posà a picar de mans. Donatiu havia passat tants mesos seguint l'exemple i obeint les ordres d'aquell home que també s'hi posà.

- Aquests dos - comentà l'oficial a l'intèrpret - o són dos desgraciats o dos murris colossals. Però he dit que havia acabat la paciència i l'he acabada. Ja ho veuran!

Donatiu, mentre torna a la pallera pensa que aquell home que l'acompanya, o s'ha deixat agafar per a veure les coses com van o que si l'han agafat sense ell voler-ho s'escaparà. I ell el seguirà i s'emportarà a Francesca. Hi pensa hores i hores amb tot això, sobretot en escapar-se emportant-se'n Francesca. Havia passat anys sense ni veure dones, però ara se li ha despertat el desig venturós de passar una nit mirant la lluna amb una dona agafada pel coll quina cosa no ha pogut fer mai, i que la veritat, és molt de doldre.

Aquell dia l'intèrpret fa una visita als presoners acompanyat de l'anarquista Maruny. Ja hi ha una bona part de l'escamot de gala amb el qual treballava Donatiu.

- I a n'aquest tampoc el deveu conèixer, oi? - pregunta sabent per endavant la resposta.

Hi ha un general arrònçament d'espatlles.

- I tu tampoc en deus conèixer cap? - fa al senyor Maruny.

- A qui conec més ás a tu que ja fa estona que et veig...

- Penseu que aquest oficial és un bon home comparat amb altres. Si pot ho arreglarà tot amb bones paraules. Sé que malgrat renegui dels vostres fets, si és que sóu maquisards que tot podria ser, en el fons els dadmira ja que la vostra lluita és una lluita impossible. Com voleu sortir-vos d'una cosa que no ho han pogut fer els exèrcits de cinc o sis paisos? Si us confesseu o ens diueu on treballen altres companys vostres, l'oficial m'ha promès que us donarà la llibertat. A les altures es dirà que us ha eliminat. El tracte és un bon tracte...

En aquest precíss moment el cap de grup, Monsieur Blanchemine, deixà anar una ventositat fenomenal, seguida d'un:

- Pardon, Madame...- adreçat a Francesca.

L'intèrpret girà cap i cua sense acabar allò que volia dir. Se senten un seguit de rialles retingudes. Tots pensen que allò no acabarà pas així com així. Tots llevat de Donatiu el qual només segueix pensant que s'escaparà amb Francesca i, essent així la noia no voldrà pas deixar de compensar-lo. Com, no ho sap, però si a n'ell l'ajudés a escapar una noia li oferiria tot el que demanés i ho faria encara que no l'hi demanés. Potser ell, ja estava pensat, no demanaria res. Deixaria a la mà de Francesca donar-li la paga de l'alliberament. Pensar que podia ser la paga que ell desitjava el tenia hores i hores que semblava que no hi era. Quan els demés se'l miraven ja veien que pensava coses que ells no pensaven. No sabien en què pensava però l'aspecte facial del nostre heroi no era ni d'odi, ni de venjança, ni de com s'hauria de fer per tal d'eliminar alemanys. Semblava que estava bé al món, que se sentia com el peix a l'aigua en aquella pallera que podía representar l'avant sala d'una colla de futurs condemnats a no poder fumar mai més.

Són cridats tots a l'habitació de l'oficial. Junt amb l'intèrpret hi trobem un alemanyàs de grans proporcions. L'oficial es veu que ha mudat de procediments. Algú el deu haver convençut que amb bones paraules ben poca cosa en treurà d'aquells presoners. Ell es resisteix a donar passaports definitius a una colla de francesos els quals no han pogut justificar què feien o havien fet durant les darreres setmanes. Vol fer una nova prova la qual està segur donarà bons resultats. Si de debó són gent de la Resistència no hi veu altre remei que privar-los de tornar a resistir...I de bell antuvi fa plantejar un programa fort a l'intèrpret.

- Aquest alemany que contempleu té fama, i molt ben guanyada per cert, de tombar totes les dones que tingui al davant, i no per la

seva cara que com veieu més aviat les hauria d'espantar, ni per la seva llàvia perquè sol dir poques coses, sinó per la seva empenta. Quan envesteix no hi ha força humana femenina que l'aguanti! Es un cavall desbocat, i no hi ha hagut cap dona que no hagi claudicat. Totes se li han rendit i no vulgueu saber com han quedat després de la rendició. Bé, tots heu negat conèixer o tenir o haver tingut relacions amb aquesta dona que tenim al davant. En presènvostra aquest alemanyàs farà amb aquesta dona el què ha fet amb moltes. Es la seva feina en aquesta guerra. Si no hi teniu res a veure podreu contemplar un espectacle que en altres llocs haurieu de pagar. Si hi teniu quelcom a veure, penso que no voldreu ser testimonis d'una actuació d'aquest home el qual actua d'acord amb els seus dos metres d'alçada i els 120 quilos que pesa....

Hi ha un silenci anguniós entre els presoners. Francesca devia tenir de la Resistència un altíssim concepte o devia saber com actuava el gegant perquè amb posat desafiant es comença a treure roba. Sorpresa en el camp oficial i en el del gegant, i sorpresa en el camp dels presoners. Sorpresa general, en fi. Francesca ja està a punt de fer una bona promoció de roba interior femenina. El gegant, acostumat a resoldre aquells afers en mig de xiscles i plors, no sap què fer, no es posa en forma i diu a l'oficial que ell d'aquella manera no pot treballar bé. Davant l'actuació de Francesca els presoners si bé com a resistents la comprengueren, com a homes i tots a la vegada, amb Donatiu al davant llençant un crit que ningú no el sentiria mai més, i abans que ningú tingués temps de reaccienar, amb les mans, amb les dents i amb els peus, feren tres baixes fulminants. Quan Francesca anava a dir: "Ara ho heu espatllat tot!" no tingué temps de dir-ho. Tots surten al defora furients. Donatiu

s'emporta Francesca la qual encara té temps de dir:
- Que sempre m'hagis de veure amb poca roba...Un moment, que em poso quelcom!
Fugent tots en direccions diferents bosc enllà...Quan la guàrdia s'adonà del fet, entre mirar què es feia amb els tres immobilitzats i ordenar qui havia d'anar a la recerca dels fugitius, aquests ja eren qui sap a on. Dispararen en totes direccions. Alguns provaren d'endinzar-se pel bosc, però les nits de la Resistència eren nits que anaven del tot a favor dels resistents...

Francesca era bona en extrem per a presentar-se amb poca roba davant oficials enemics representant papers estudiats d'avantmà, però era una mala corredora i més de nits, pel bosc.
- No puc més...- diu al nostre amic -, córrer pel bosc ja no és la meva feina.
- Ens agafaran i ara rebrem de debó - fa Donatiu -. Hem de seguir!
- Segueix tu sol...Molt serà que em trobin aquesta nit...
Donatiu es converteix, en un moment, en quan a força corporal, en aquell alemany escollit per tal de desarborar Francesca. I potser com dos alemanys com aquell. Té la noia respirant fadigosament a dues passes. La nit, nit de la Resistència, era fosca, molt fosca, però els ulls de Donatiu tenen prou llum per a entreveure blancors memorables - recordem que la noia s'havia posat roba al damunt de la manera que havia pogut -. Posseït d'aquella força germànica l'home no ha ni pensat deixar Francesca sola. Pensant fer el sord si protesta, l'agafa d'una revolada i la porta en braços com si l'anés a oferir a algú. Francesca no ha protestat. Fa una mena de somriure al veure que ell la porta, amb un trot molt enraonat, com si no portés res. Donatiu, en aquells moments, no s'hagués can-

viat ni pel mateix general De Gaulle el qual des d'Anglaterra anava animant a la gent a fer baixes alemanyes. Tenia Francesca als braços. Es meravellà que pesés tan poc, però a mida d'anar fugint pensà que era natural que no li pesés gens ja que ell s'havia convertit amb aquell gegant alemany.

Trotaren en silenci una llarga estona. Donatiu hagués volgut que aquella caminada no s'acabés mai més. Tenia Francesca als braços i sentia els d'ella voltant-li el coll, i el seu respir li feia pessigolles a l'orella. No la deixaré mai més, era la única cosa que pensava durant aquella venturosa marxa, elmenys per a ell. Un moment intentà acostar els llavis als de la noia. Aquesta els aparta suaument. "Hem de caminar una mica més!", pensa Donatiu. I ho fa. I fins i tot alegra el trot que portava. "Potser, ara", pensa. I fa un segon intent. Francesca no diu res però torna a dirgir la seva boca al front. Donatiu pensa que ha caminat poc, i que si caminar més és el premi que espera, caminarà tota la vida.

- Francesca...- diu a poca veu.

La noia li posa un dit als llavis. "No vol que digui res", pensa l'home. "Vol que camini més..." I ho fa com si aquella caminada hagués de salvar França. Clareja.

- Para't, amic...Ja estic millor. Ja puc caminar...

Donatiu no l'hagués deixada ni davant del món en pes demanat-li a genollons. I no la deixa. I segueix caminant com si de llavors endavant aquell fos el seu ofici.

- Para't, amic. T'ho prégo. Estem en terreny de gent amiga. Aquest soroll d'aigua és, em penso, del rec del Mas Gueule-de-loup. Al mas hi ha gent nostra.

- No et puc baixar, Francesca. Els braços m'han quedat encarcarats. Sempre més els tindré com si et portés a tu a coll.

- Deixa'm a terra, t'ho prego. Només has d'ajupir-te una mica...
Era un segon prec de Francesca i Donatiu creié. Però tal com ell havia dit, després de deixar la noia al sòl restà amb els braços com si encara la portés a coll.
- Tu, no et moguis d'ací. No, no tinguis por, al mas hi ha gent amiga, ja t'ho he dit. I tornarem a cercar-te...
Donatiu la veu marxar en la mitja claror del sol que estava a punt de dir bon dia a tothom. No se senten canonades i el paisatge és el paisatge de la dolça França, d'aquella França que s'havia pensat, i molt ben pensat, que ho tenia tot entès fent enseyar davants i darreres a les seves noies més escollides dalt dels escenaris d'un Paris que ja li tocava fer aquestes coses d'ençà d'aquella degollada general d'anys endarrera, i que ara veia que s'havia de gastar els quartos fent a correcuita tancs i canons per tal d'evitar que aquells davants i darreres fossin vistos només per un públic alemany.
Francesca triga. Donatiu no té espera, Si al mas hi ha gent enemiga, ell en treurà Francesca. Veurà del què és capaç de fer per una dona un home que no ha festejat mai. S'acosta al mas i s'amaga dessota una figuera. Del seu amagatall veu clarament la porta de la casa. Hi entrarà i ho envestirà tot per a tornar a tenir Francesca, i si encara està cansada la tornarà a portar a coll. Ja té els braços a punt, ja ho sap ella...Quan es disposa a entrar en acció la porta del mas s'obra. En surten Francesca i un element portador d'escopeta. Però no va vestit d'alemany i Francesca el porta agafat del braç...Desorientació en el camp Resistent. La parella s'acosta. Donatiu pot sentir perfectament el què diu Francesca al seu acompanyant.
-...i m'ha tret del Mas Chandelier ple d'alemanys. Jo estava fent

una comèdia davant d'un gegantàs alemany que si no sent ais i gemecs no serveix per a res. Tot hauria anat bé, però aquells nois qui sap què es pensaren i no els aguantà ningú. I ell ha fugit amb mi, i quan m'he cansat m'ha portat a coll...

- I on has dit que l'havies deixat?

Donatiu vol aclarir situacions i diu:

- Ja sóc ací...

L'acompanyany de Francesca deixa, de moment, la noia i s'engalta l'escopeta en direcció d'on ha sentit la veu del nostre home.

- No, Pierre, és ell! Es ell!

L'anomenat Pierre fa un canvi de cara. El gest de resistent inicial es converteix en un somriure ample i amical.

- Perdó, amic...però en aquests temps que passem s'ha d'anar amb un dimoni a cada orella. Em permeteu que us abraci?

El company de Francesca deu dir aquests mots perquè veu que Donatiu té els braços a punt com si encara portéss la noia a coll. Intervé Francesca:

- Amic Donatiu, Jean Pierre Villeneuve, mon marit.

Els braços de Donatiu preparats per a portar Francesca sempre més s'abaixen al sentir la presentació de la noia com si s'hagués trencat el ressort que els tenia immobilitzats d'estones abans. Una cosa més, la que més volía, li surt malament com n'hi havien sortit d'altres. Francesca s'adona del posat llastimós del pobre decebut. S'emporta el seu marit unes passes. Li diu quelcom. L'home fa que sí amb el cap. Ambdós tornen al davant d'un element que al conèixer un estat civil ha quedat desarmat.

- Amic, si jo no fos ja de Jean Pierre, si ja no en fos de molt temps qui sap si hagués pogut ser teva. Però jo sóc de Jean Pierre en còs i ànima. Sóc de la Resitència perquè ell n'és. I en sóc a la meva ma-

nera. Que un dia em pot sortir malament? Molts resistents hi acaben tots els dies malament. Per a mi Jean Pierre ho és tot. I ell sap que tu no sabies el llaç que ens uneix.

- Sí, senyor, i ben poca cosa hauria estat jo si no m'hagués enamorat de Francesca! - diu el marit -. I no trobo gens estrany que vos..

-...doncs perquè has estat una nit enamorat de mi i perquè m'has tret d'un lloc de mal treure, amb el permís del meu marit et faré amb tota l'ànima el bes que m'has demanat tantes vegades anit passada.

I Francesca alçant-se de puntetes acostà la seva boca a la de Donatiu. Aquest sentí la tebior d'uns llavis que el deixaren encantat.

- Senyor - digué al marit de Francesca - , jo per això aquesta nit hagués mort a qualsevol. Es el primer que m'han fet en la meva vida. Ja veieu com el tinc de valorar bo i sabent que és un bes autoritzat. Si arriba a ser el que jo hauria volgut que fos, guanyo la guerra.

- D'on sóu, amic?

- Sóc català.

- Que sigueu ací sóu dels que van perdre, no?

- Sí.

- I per què vau perdre?

- A mi, la veritat, quan sentia canonades no sabia on amagar-me.

- Però no tothom debia pensar igual.

- Les canonades no van bé a ningú.

- Però si tothom s'amagava per què s'ha donat tan mèrit a qui va guanyar el qual per a fer un part de guerra dient que havia guanyat va necessitar tres anys.

- Oh, no tothom fugia al sentir canonades. Hi havia gent tan valenta com vosaltres, però eren pocs. Les darreres lleves ja eren homes amb ventre abundant i carregats de criatures. I quan a la guerra es pensa massa en què deu fer la dona i si la quitxalla fa bondat, la gue-

rra no sòm donar els resultats que ha de donar.

- Però al principi, almenys ací es va dir, el sollevament havia de durar cosa de vuit dies.

- També es deia allà. Ara, a casa nostra l'alçament no es va poder alçar massa. I es va portar el front a terres aragoneses. Llavors jo no hi era com no hi eren molts als quals les canonades espantaven.

- I per què no hi eres tu?

- Jo feia de Robinson en una illa deserta a moltes milles del front aragonès. Sí, coses dels llibres, saps? Seria molt llarg d'explicar...Quan vaig tornar a casa la guerra ja feia molts mesos que durava i la gent la trobava llarga.

- Ací es va dir que era una guerra de rics contra pobres, i es trobà estrany que havent-hi més pobres que rics la perdessin els pobres.

- No has sentit a dir mai que Espanya és diferent?

- Sí.

- Doncs una guerra que s'havia de guanyar es va perdre....Després els rics han manat sempre a casa nostra, i durant molts anys els pobres estaven convençuts que el seu ofici era creure els rics. Ja n'hi va haver que amb la guerra van dir que n'hi havia prou de creure, però van fer espantar la gent del mig la qual feu del País allò que era abans de la guerra, i, amb aquella gent espantada acabà espantant-se tothom. I no una guerra, res no es pot fer amb una gent espantada. Un metge que treballi espantat receptarà una cosa per altra; i ja em diràs quins decrets pot fer un consell de ministres que hi treballi espantat...Molta gent està abonada a la patologia degut a què la llevadora va actuar espantada..que hi estés la partera, mira, no són coper agafar-se-les rient... No es pot fer cap ofici estant espantat, i menys una guerra. S'ha vist. Un costat tenia tota mena d'eines, i

l'altre, refiant-se de les democràcies tenia moltes promeses i poques eines. Al començament hi havia combatents de molts paisos, però les democràcies van dir que si en aquella guerra s'hi anava embolicant gent de fora es convertiria en una guerra general...I tenien por de les coses que podien passar si la guanyessin els pobres.

- Doncs ja veus com, a despit dels pensaments de les democràcies ara ja la tenim una guerra general i moguda pels que us van fer perdre a vosaltres. Darrerament aquests animals d'alemanys s'han anat a batre amb els russos amb els quals tenien un pacte de no passar de dir-se paraules amables. A Rússia, amb la fred que hi fa! Ja veurem com ababaran. Ací falta que els americans es deixin de discutir i s'hi fiquin. Si ho fan la Resistència no haurà estat en va...

Entren a la casa. Hi ha rostres nous voltant una taula. Hi ha elements aparentment poca-cosa, amb ulleres i poc pes, i que sembla que un cop de vent una mica fort se'ls ha d'emportar. Jean Pierre en fa un gran elogi i explica a Donatiu que aquella gent que no sembla res, té tota una fulla de serveis admirable.

- Són culpables - diu -, magnifics culpables, d'haver fet renegar molts alemanys.

Es fa un petit repàs. Jean Pierre fa un gràfic en un paper on hi senyala els llocs on és probable hi trobi el cap Blanchemine i la seva gent. Quan s'acomiaden l'home recomana a Donatiu que es miri bé el gràfic i que el destrueixi.

- Amic, m'heu tornat Francesca i això per a mi ho mereix tot. Si jo manés i les canonades encara us espanten, us faria passar la guerra sense sentir-ne i us aixecaria un monument.

Quan tocà el torn a Francesca, Donatiu rebé el segon bes de la seva vida.

De nou tenim al nostre heroi integrat a l'escamot del darrer temps. Hi ha arribat baix de moral com a consequència del resultat completament dolent del cas Francesca. I, com sempre que experimentava un desengany d'amplada, sentia, com si la tingués a tocar, la veu de la petita Angela que li repetia que ella l'esperava. Punyefla d'Angela, pensava Donatiu, per què li sento sempre dir-me que m'espera quan les coses no em surten bé? Si ja deu fer temps que és tota una mestressa de casa...Però havia perdut voluntat i ja no en tenía ni per a evitar sentir les promeses fetes anys enllà per una mocoseta de deu anys.

L'anarquista Maruny el qual sabia l'estat d'ànim de Donatiu quan feia actuacions errades, en feu sabedor a Blanchemine, l'immortal Blanchemine, i aquest, gran coneixeder dels homes, el tingué un temps a la reserva esperant que es centrés. L'escamot portà a cap petitàes però grans intervencions durant les quals Donatiu actuà com si cantés de segon, sense primers papers.

- Aviat acabarem la feina - deia un dia Blanchemine -, i ja veurem quines coses fem una vegada acabat tot, una gent que s'ha guanyat la vida durant mesos fent renegar alemanys...

Les ràdios clandestines ja no en són tant, sobretot d'ençà que els americans, japonejats a Pearl Harbour, decidiren que la millor cosa que podien fer era portar homes amb fusells i bombes a Europa per a decantar la balança. A mida que els alemanys eren acomiadats dels territoris ocupats, molta gent ja gosaven posar els aparells de ràdio a tot volum...Els esdeveniment s'no tenen aturador...La destitució del mariscal von Rundstedt, la misteriosa mort de Rommel després d'uns dels atemptats sabuts que es feren al Fuhrer...Montgomery agafa dotze divisions alemanyes...Els americans desembarquen ja al Sud de França i la Resistència puja com un carabasser...No es dóna l'abast a tantes

noticies com es van succeint. N'hi ha masses. Allò que semblava que no podia ser, és. Pétain, de por dels maquisards, és portat pels alemanys a Sigmaringen. També hi va Laval. Els diuen que allà no hi entrarà mai cap aliat...La policia i el poble de Paris fan un va-i-tot i es llença al carrer amb males intencions...S'anuncia l'entrada del general De Gaulle a la capital i ho fa encara a mig de trets d'algun alemany que no s'acaba de creure que allò sigui veritat...Tornen a respirar pobles i ciutats...Els aliats ja s'han ficat a Bèlgica i Holanda...Ja hi ha canonades en terres germàniques...Els pocs sobrevivents de camps de concentració, amb milers d'hores de patir, s'hi tornen...Ja s'escolten noms de ciutats alemanyes lliures de creus gamades...La ràdio de Berlin anuncia la mort del Fuhrer i l'emmetzinament d'elements que es pensen que amb allò paguen el mal que han fet...En lloc d'himnes bèl.lics la ràdio berlinesa toca música de funerals...Pétain, al veure la fi alemanya té un gest i es presenta als guanyadors. Laval, pensant-se que a Espanya hi ha molta gent amb gorres alemanyes, se n'hi va. Pétain és condemnat a mort, però el general De Gaulle, el qual a França ja feia i desfeia i ho havia de fer molt temps, li commuta la pena gran per la de cadena perpètua. El mariscal, el qual ja va acabar la guerra vora de noranta anys, només té temps de fer-ne sis dels anys d'aquella cadena perpètua. El pobre Laval quedà fotut, els francesos demanaren l'extradició, i com que els alemanys ja havien perdut, la gent de la Divisió Blava va servir Laval amb safata a la frontera...

La Resistència reeixi en molts epissodis, i en altres no, i en alguns com en el cas de l'espionatge del Mas dels Gallets la cosa no fou per a sol.licitar medalles. I, de cap de les maneres una actució de resultats negatius, ni deu, havien d'entervolir un conjunt

de fets mereixedors, pels partidaris de les bombes de mà, d'una legió de Legions d'Honor.

Trobem l'escamot al paratge del Molí Vell. Blanchemine té la paraula:

-...i ara es tracta, no de suprimir alemanys sinó de suprimir francesos.

La gent es mira el comandant amb ulls més oberts que del compte, i pensa que les angúnies i penalitats passades durant mesos i mesos li han afectat els alts. Ells coneixen casos: el maquisard Fontaine després de la seva darrera actusió portada a cap entre un infern de trets i crits i que se'n sortí ben just, fou pres d'un tremolor general que no el deixà mai més; el resistent Audemard també sortí afectat per actuacions picades. No pot enraoner. Canta...Es contava també el cas de Couronne, el qual tenía un alemany engabiat amb un gramofon dins la gàbia tocant les vint-i-quatre hores del dia La Marsellesa...i el pobre Saint-Etienne el qual agafà un tartamudeig perpetu...

Blanchemine el qual pel temps passat amb els seus resistents en tants i tants moments de compromís sabia fins les coses que pensaven els seus homes només de mirar-se'ls, va dir:

- No, ni m'he passat ni necessito una temporada de sanatori. Això darrer al menys per ara. Tenim un cas d'espionatge. La central és al Mas dels Gallets. Se sap que, de nits, homes una, i dones l'altra, van i venen del Mas dels Gallets al Mas Negre i al Mas del Vent. Què poden fer homes i dones anant de l'un a l'altre Mas i de nits si no és fer passar informació? La confidència que s'ha tingut sembla provenir de bones fonts. I, si es confirma, no hi ha excusa ni perdó. Ja sabeu la fi que sempre, per mèrits que els donin els que els fan treballar, han fet els espies....A tenir en compte, i això va pels impressionables en questió de dones, que la mestressa dels Gallets

és una mestressa que fa rodar el cap. No cal fiar-se'n, i és prou segur que si és sorpresa utilitzarà a fons les seves gràcies femenines les quals, repeteixo, es diu que són extraordinàries, per a fer canviar d'opinió a qui s'hi hagi d'encarar en acte de servei...

L'escamot es divideix en tres grups. Un a cada Mas. A Donatiu li toca anar al Mas del Vent. Se l'ha informat que, precisament els dimecres, algú del Mas dels Gallets es va a reunir amb algú del Mas del Vent. Hi ha llum a una finestra de la pallera. La finestra és a poca alçada del sòl. L'home s'hi acosta. Es questió d'escoltar per si se sent quelcom important o de mirar per tal de veure si hi ha canvi de papers...Per què, pensa Donatiu després d'haver fet una primera intervenció ocular, a mi sempre m'ha de tocar, en casos de guerra o d'espionatge, ser testimoni de veure senyores amb poca roba? I aquella que té a poques passes deu ser la mestressa del Mas dels Gallets perquè respon a la descripció que en feu Blanchemine. Efectivament, aquella senyora, i sobretot tal com anava, podia fer canviar d'opinió a qualsevol si aquest qualsevol tingués una opinió contrària a la seva, és clar. Però segons observa Donatiu allà no hi havia opinions contràries sinó una coincidència total entre la magnificam mestressa del Mas dels Gallets i el personatge amb el qual celebrava aquella reunió. El nostre amic pensa que hi deu haver moltes maneres de fer espionatge i que potser sí aquella parella en feia i es deia coses a l'orella i que podien ser coses de transcendència nacional les quals segur que la mestressa del Gallets estava conseguint al seu aire que era un aire ben especial tanmateix. Però el resistent és allà per actuar i no per a fer d'espectador de segons quins espectacles que tant deuen impressionar a gent com ell que no ha tingut mai oportunitat d'esser-ne protagonista. I, obrint d'una revolada la finestra:

- Alto, en nom del general De Gaulle! - diu amenassant a la parella amb un nou llarg.

- El meu home! - exclama una mica esverada la mestressa dels Gallets. El personatge masculí es parapeta ràpidament darrera unes bales de fenc fresc. La senyora, al veure que el qui actua en nom del general de Gaulle és un desconegut, es tranquilitza bastant i diu:

- Senyor, encara que em trobi en aquest estat, si vostè és de la Resistència sàpiga que jo he resistit com el primer.

A Donatiu se li escapa de dir:

- Ja ho he vist, senyora, ja ho he vist...

- Pel bé de la nació es pot treballar de moltes maneres...Bé, em poso roba o no me'n poso?

Donatiu pensa que segons quina contesta faci està perdut o ho estarà si aquella dona posa en joc arguments femenins.

- Senyora, pel bé de França, val més que se'n posi...Hem d'anar a judici.

- A judici per això? Si ací això no és res de l'altre món...Si fa anys que està de moda i és una moda que no passa. Que és un resistent forastèr vostè?

- Sóc català, jo.

- Aneu flacs de vaudeville al vostre poble. Per això heu perdut la vostra guerra.

- No em dirà que les guerres es guanyen de la manera que les enten vostè!

- Però home de Déu, miri...

Donatiu pensa que la senyora dels Gallets està disposada a posar en joc les seves armes personals, i, primer resistent que res més,

- A callar, senyora. Roba, i a judici. I vostè, senyor, posi's presentable i a judici...

Els altres dos grups de l'escamot Blanchemine es trobaren amb les mateixes escenes que contemplà Donatiu. També ho trobaren estrany que l'espionatge es fes d'aquella manera, però ells,de feia mesos, quan Blanchemine disposava una acció la seguien a cegues. I portaren els sospitosos i sospitoses a judici, perquè aclarissin, entre les variadissimes formes de fer espionatge quins aventatges tenia la que havien contemplat al damunt de les fins llavors sabudes.

El judici tingué lloc davant un tribunal de la Resistència. Sí, s'aclariren coses. Es registraren dues contestes de dos marits quan s'assabentaren dels descobriments fets pels resistents:
Un "Ja m'ho pensava!", a càrrec de l'home del Mas dels Gallets, i un: "Ja ho sabia" del del Mas del Vent.
Segons sembla,els marits, quan sortien de casa de nits, deien que anaven a actuar de resistents. Les tres mullers, coneixedores de la poca afecció de llurs marits a episodis amb bombes pel mig i no podent, ja de temps, tirar primeres pedres, quan tenien els homes a casa també sortien amb missions, deien, de Resistència. Per a no dir noms, si la cosa no era tal com una confident l'havia feta arribar a Blanchemine, aquest va numerar els Masos. El dels Gallets era el número u, el Mas Negre, el dos i el del Vent, el tres. Quedà fora de tot dubte que la muller del Mas número u visitava el marit del número tres, aquest a la muller del número dos, la muller d'aquest al marit del número u, i la muller del número tres al marit del número dos. I que la muller del Mas número u, per mor de la seva ostensibilitat, era visitada pels marits del número dos i del número tres. O sigui, que l'intercanvi de visites era general, continuat i consentit. La mestressa del Mas dels Gallets declarà que la denuncia, segur que l'havia feta Madame Mousqueton a la qual tothom passava pel costat sense fer-n'hi cas, i sobretot l'amo del Mas del Vent al qual Madame Mousqueton no va poder ni fes-

tejar, i no podent dir, per enveja, la veritat de les sortides, va fer sortir la cosa d'espionatge.

Blanchemine envià un delegat a casa Madame Mousqueton amb l'encàrrec de dir-li que la Resistència havia suprimit l'amo del Mas del Vent per pétainista. La dona tingué un disgust molt alt, i entre plors confessà exactament el que havia anticipat la mestressa del Mas dels Gallets.

Blanchemine acabà el judici arxivant l'expedient, amb aquesta intervenció:

- Jo, no havent-hi espionatge, no em puc ficar amb la manera de passar el temps de tots vostès. Només sento que amb l'excusa de la Resistència s'hagin fet unes visites que es podien haver fet igualment sense carregar-les en compte del maquis. I, ara, abans de deixar l'afer per mort, alguna vegada els marits i mullers de cada Mas han passat alguna nit junts al Mas propi?

- Home... alguna vegada sí. - va dir el marit del Mas del Vent en nom de la comunitat de visitadors.

La guerra ja és acabada. Surten estadístiques dels milions de morts i ferits, dels jueus cremats i de les ciutats destruides. Surten drames familiars, malalties noves i gent sense pis i sense quartos. Surt el Procés de Nuremberg per tàl de jutjar crims de guerra dels que havien perdut (dramàtic avís a n'els que perdin guerres). No havent pogut agafar viu al Fuhrer, es jutja i penja a segons i tercers. No els hi val a n'aquests dir que ells complien ordres. Potser si el Fuhrer s'hagués pogut portar al tribunal ell hagués pagat per tots, però el Fuhrer degué pensar que l'únic que el podia matar a ell era ell mateix....Els paletes no donaran l'abast, però qui els pagarà? Un secretari d'Estat, el general Marshall, com que a Amèrica no hi ha caigut cap bomba, està pensant deixar diners, i els deixa-

rà, a tots els que s'ho gastaren tot amb canons. Es veu que amb els americans s'hi va haver de comptar abans de la guerra, amb la guerra i després de la guerra. Amb gent aixi, va dir algú, dóna gust fer guerres de tant en tant...

Donatiu té una sentada amb l'anarquista Maruny.

- Noi, som uns sense feina - diu aquest.
- I ara què hem de fer?
- Què hem de fer, què hem de fer...Jo a Espanya no hi torno.
- Per què?
- Sóc anarquista.
- I això què hi fa?
- Donatiu, tu amb el temps passat fora de casa t'has descuidat de moltes coses. Els que manen ara hi han renyit amb els anarquistes.
- Si només hi han renyit i prou....
- Devegades fas contestes de criatura. Tu has renyit mai amb algú?
- No.
- I si hi haguéssis renyit, què faries?
- No ho sé, potser ananá pel carrer si el trobés no li diria bon dia.
- I si tu fossis govern, haguéssis guanyat una guerra i hi hagués gent que l'hagués perduda i que bo i havent-la perduda anés contra tu, què faries llavors?
- Veuràs jo havia sentit dir al pare, que era federal, que a Espanya sempre s'hi ha anat contra el govern. I no eren pas els anarquistes sols que hi anaven. Que vols dir que ho sóm tots anarquistes els que han perdut la guerra...
- Donatiu, deixem-ho córrer.
- Doncs deixem-ho córrer, Maruny.
- Doncs ja està deixat córrer. Però jo, que segueixo essent anarquista, a Espanya no hi torno.

- Mai més?

- No ho sé. Si els que manen ara manen molts anys, potser quan hi pugui tornar ja seré un anarquista jubilat.

- I manaran molts anys?

- De moment a l'amo l'han fet amo vitalici. I a Espanya ja no hi ha República.

- I això vol dir que no hi ha republicans?

- Donatiu, home, jo no sé si ets diferent dels altres o si vius en un altre món! Es clar que hi ha republicans, però es feu una guerra, els republicans, en general,passaren el temps tirant pilotes a fora, la perderen i ara és com si no n'hi hagués. Si els russos s'hi haguéssin embolicat més en la guerra espanyola, potser els americans ho haguéssin arreglat.

- I els anarquistes no ho podrieu arreglar això? Que no hi esteu bé amb els americans? Encara deuen estar carregats d'arms...

- Donatiu, saps què et dic? Que el que t'has d'arreglar ets tu. Que hi vols tornar tu a Espanya?

- Veuràs, a França, en pau i en guerra només m'ha tocat veure senyores lleugeres de roba. Després...

- Després hi ha algú que et va fer una promesa de matrimoni.

- Ah, la petita Angela...Ja hi penso de tant en tant, sobretot quan les coses no em surten bé, que són la majoria...Sí que es volia casar amb mi, i m'ho assegurava molt formal quan encara no tenía deu anys. Pobre Angela. Quan em deia que m'esperaria jo ja li portava més de vint anys...Ja deu ser una senyora mare de familia, i potser numerosa i tot. Com vols que hi torni per Angela? No ho sé, per altres coses, per tot, no ho sé encara què faré...

Diuen que el país no és el mateix de com el vam deixar...

- Oh, Donatiu, tu també en dius cada una! Com vols que sigui el ma-

teix un país que feia coses republicanes amb un que no les hi fa?
- Que seria el mateix si els anarquistes haguéssiu guanyat la guerra?
- No, és clar. Però és que ara hi ha un manador únic, un partit únic, un sindicat únic, un diari únic encara que n'hi hagi molts, un idioma únic i una boina única. Què et sembla?
- Però no la voleu els anarquistes una cosa única?
- Sí però la cosa única ha de venir imposada des de baix i no des de dalt. No n'hi ha d'anarquistes a dalt. Però el món acabarà essent anarquista. Quantes més guerres hi hagin, més serem. Els que mouen les guerres no ho saben això. Són uns pallussos. Es gasten tots els diners fent canons i amb això s'erren. Si un canó servís per a fer ponts, fàbriques i cases barates i provoqués neixements, mira...Peró no hi ha cap canó sabut, que no hagi fet al revés. Tu saps els ponts i les fàbriques que han enrunat els canons? I les cases barates, que són les que s'enfonsen més aviat? I les baixes, que fan els canons? I després d'això, què? La crisi. I quan els que fan les guerres es veuen fotuts, no veuen altra sortida que fer-ne una de nova. Ja veus quines solucions tenen aquesta gent. Es tiren terra als ulls perquè després de cada guerra la societat anarquista té més socis. Saps què vol dir una crisi? Gent que no treballa, preus que no paren de pujar...I saps què són tota aquesta gent?
- Si, sense feina.
- Anarquistes, Donatiu, anarquistes! I aquests cap-cigranys perquè no n'hi hagin faran una nova guerra.
- Maruny, jo no les entenc gaire aquestes coses, però si es van fent guerres i hi peta la gent que ha petat en aquesta, no quedaran ni anarquistes. Les crisis són cosa del progrés. El progrés fa màquines que suprimeixen homes...
- Hi ha coses que encara no les poden fer les màquines: llevadores,

notaris, pintors, poetes, pianistes, cuineres, cap-i-puntaires, oradors, còmics, biciclistes...

- I són anarquistes tota aquesta get?

- Tothom, quan neix, és un anarquista en potència. Es quan intervenen la teneduria de llibres, la urbanitat, l'aigua de colònia, les postes de llarg, els bancs i les confiteries que es perden molts anarquistes.

- Maruny, veig que estudiar per anarquista és molt dificil. Hauran de passar molts anys perquè no es passin comptes, la gent no es moqui, les dones no estrenin vestits, no es perfumin, no es portin diners als bancs, o no se'n treguin, i no es mengin tortells havent dinat. Vosaltres no voleu governs, què se'n farà dels ministres? Si tots som propietaris, al suprimer la propietat privada essent com dieu que és, la propietat un robament, què serem llavors els nous propietaris?

- Mira, Donatiu, val més que no en siguis d'anarquista. Jo volia intentar fer-te soci i veig que ens faries comprometre. Al cap i a la fi si no hi hagués gent que no en fos nosaltres no en podriem ser...

Maruny es quedà a França. Digué que el pais havia posat molt a punt pel cultiu de l'anarquia, malgrat que ho veiés una mica malament si el govern exigia danys i perjudicis als alemanys. Si aquests pagaven el govern faria quartos i no hi hauria cap ministre anarquista. Ara, si els alemanys no paguéssin, qui sap...

Donatiu ha restat sol. Les actuacions de quan era resistent el portaren lluny d'aquell mas primer on hi feu l'aprenentatge de pagés i de francès. Ara hi pensa amb les coses del començament, i, sobtadament es recorda dels balls ballats amb Ivonne. Què s'haurà fet

d'Ivonne, de la bonica Ivonne, la primera que li capgirà pensaments? I si mirés de trobar-la? Sap que serà feina en va, com sempre que ha decidit tirar una cosa endavant, però el pensament de trobar la noia no se li mou del cap. No pot pensar res més. I ja era una bella cosa pensar amb la bruna i riolera franceseta. I, amb la mateixa decisió inicial dels raptes, del robinsonejar, d'anar per general i de resistent, es dóna tot a la nova tasca: cercar Ivonne. Què farà quan la trobi? No ho sap, però la cercarà. No podria fer altra cosa encara que volgúes...

Al Mas dels balls hi passaren alemanys. Es veu que els feren enfadar i el Mas s'ha de fer de nou. Sí, algú ha sentit parlar d'Ivónne. Qui? Sí, el capataç d'un altre Mas, mestre Paloux, sembla. El nostre amic arriba al Mas que li han dit. Pregunta per mestre Paloux. Mestre Paloux és un gran francès, amable, cumplimentaire...

- Ah, sí, la petita Ivonne. Sí, la recordo. Tothom que l'havia vist una sola vegada l'havia de recordar. Venia a casa a portar formatges. una xicota de molt bon veure, que reia sempre...ui, sí, fins i tot quan venia a portar formatges...Un dia qui va venir va ser son pare. "I l'Ivonne - li vaig dir jo". "A casa, mestre Paloux, només la vam tenir a n'ella. Quan va esclatar la guerra, jo em queixava de no tenir cap noi per a suprimir alemanys. M'ho va sentir a dir tantes vegades Ivonne, això, que un dia es va apuntar a la Resistència. Era el temps que estàvem plens d'alemanys. Jo li vaig dir que feia un disbarat, però em va contestar que no m'hauria de doldre més de no tenir cap noi per anar contra els alemanys..." Sí, el pare d'Ivonne viu a tres quarts d'hora d'ací, al Mas de la Chatte. En diuen el Mas de la Chatte perquè l'àvia d'Ivonne era posseidora d'uns bigotis de sis pèls per guia allargassats a cada costat de nas...

-...i vos també hi ereu? Es clar, n'hi havia a molts llocs de resistents...Ivonne, al principi, escrivia i rebiem totes les lletres perquè teniem un carter de tota la vida. De tota manera ho haviem d'interpretar allò que ens escrivia...Que feia mal temps, però que alguna cosa s'havia collit; que s'havia fet amiga d'un alemany molt simpàtic, però que hi havia renyit...Aquest mot, renyit, portava una ratlla dessota agafant les sis lletres; que la casa on treballava es feia molta feina; que dissortadament algú, per confusió, degué posar una herba que no era la de sempre en els formatges i que uns convidats que tenien els pairen molt i molt malament aquells formatges...Plou, plou molt i s'ha mullat molta gent...Aquesta és la darrera que vam rebre. Ens van canviar el carter i mai més s'ha rebut cap més carta. Hi va haver una confidència insinuant que el nou carter era pétainista, i ja no eren les cartes unicament que es perdien. Es va perdre el carter. A son domicili se li trobaren encara uns paquets d'envelops que el carter enviava al comandant militar del poble per si es podia saber d'on venien les cartes i què s'hi deia. Els mata-segells de les cartes eren sempre de llocs distints. A cap dels envelops hi havia cartes d'Ivonne. Si va escriure després de la darrera que vam rebre, ja la degué tenir el comandant...Ací han vingut més d'una vegada a fer registres. Aquestes poques cartes que us he dit les teniem amagades dessota la llauna de la gàbia del canari, un canari-flauta que cantava a totes hores però que cada vegada que tinguerem registre no va fer ni una nota. No volia que cap alemany sentis cantar un canari francès...Ni idea de on pot ser, si és que és en algun lloc...Si no ha fet mala fi, tornarà... Un seu ballador? Li agradava molt ballar. Sí, ballar i festejar. Era una gran festejadora. Potser en excés, ja veieu. No sé si ho dóna el fer formatges o l'aire d'aquest rodal, però Ivonne mudava sovint

de festejador. Jo, mentre tornés, si encara li dura aquesta afecció pels canvis, mireu, que li durés...Al principi que ens escrivia totes les cartes portaven llocs d'origen distints. No volien orgues, ells. Es veu, però, que algú de la seva resistència quelcom devia tenir contra el vell Pétain perquè totes les cartes, darrerament, venien marcades com si procedissin de Vichy. O aquell home volia fer creure als alemanys que el districte de Lapalisse era ple de resistents, o era un element el qual, bo i essent un bon maquisard patia de la bufeta i volia resistir prop d'aquell centre d'aigues termals. Tinc entès que n'hi ha més de 30 fonts a Vichy...

Tan absurd com es vulgui, però l'amic Donatiu es referma i cada dia més, que la seva missió actual és anar a la recerca d'Ivonne. Se'l va veure amb un sarró a l'esquena per totes les carreteres de la França central. Trucà a la porta de centenars de Masos.

- Ivonne?
- Sí, Ivonne Clamart.
- I per què la cerqueu?
- No, per res, per a trobar-la...Erem balladors.
- Ací no hi és ni hi ha estat mai.
- I no sabeu on la podria trobar?
- Ja heu mirat a casa seva?
- Sí, sí, és clar.
- I si no l'haveu trobada a casa seva, que bé la deuen conèixer, com voleu trobar-la ací que no la coneixem?
- Era molt jove i riolera...
- Sí però si no la coneixem, ja en podia ser de jove i riolera.
- I era de la Resistència.
- Alto! I a on actuava?

- Darrerament vora algú que prenia les aigues a Vichy...
Es fan gestions amb supervivents de la Resistència i, finalment, un dia Donatiu és posat en contacte amb un element que va conèixer Ivonne.
- Sí, molt riolera, negra de cabell i molt festejaire...La darera vegada que la vaig veure, ens va dir adéu, ja sense alemanys armats al país, de bracet d'un com es deia...com es deia...sí, Marcel, Marcel Vignau, era un camperol del Nord, de la Lorena o la Picardia...Li deia que li ensenyaria a fer formatges...
Nova pelegrinació ara per la Lorena i la Picardia.
- Sí, la mateixa. Va ensenyar al noi a fer formatges, i quan el va tenir ensenyat se'n va anar. I ara també ha marxat el noi a cercar-la. Deu ser a ensenyar de fer formatges a algú més...No, no ho sé cap a on. Jo us puc dir tots els que fan formatges dels voltants, però hi ha molta gent que en deu fer lluny d'ací...
Noves gestions infructuoses.
- Si que fem formatges...No, no, no ens n'ha ensenyat ningú. Tota la vida que en fem. Uns passats nostres ja hi van celebrar la vinguda de la primera República...Ivonne? No, no... Es especialista en formatges? No crec que els faci millor que els nostres. Proveu-los proveu-los...Què us sembla, són bons o no? Que no havieu provat mai els fets per aquesta noia que cerqueu? Així no podreu mai fer comparacions, home de Déu!

Ara hi ha, sabuts, dos homes que cerquen Ivonne. I no és cap cosa portentosa que un dia es trobin ambdós en una de les cases visitades.
- Mestre Pinoxet, ací n'hi ha un que també pregunta per la mateixa noia!

Donatiu fa la coneixença del darrer vist en companyia d'Ivonne.

- Ah, doncs mira, que passi, que passi...Aquest senyor també pregunta per una senyoreta que es diu Ivonne, bruna, riolera, resistent i manufacturadora de formatges...

Els dos cercadors s'amiden amb la mirada, i fan llurs càlculs de possibilitats.

- Marcel Vignau, ~~Pierre Langlois~~, encantat de saludar-lo.

- Donatiu Mercantil, més encantat que vostè.

- Aci, senyors meus, no sabem res de la senyoreta Ivonne . Si saben d'algú més que demani per ella diguin-li que estalviarà feina de venir a cercar-la a casa.No hi és. A més, ací mai ens hem dedicat a la fabricació de formatges. Tota la nostra producció de llet la tenim compromesa amb una casa de Camembert...

Marcel ~~Pierre~~ i Donatiu surten junts.

- Veurà, vostè de quan la coneix?

- De la Resistència.

- Així jo la vaig veure primer.

- La va veure i prou?

- L'entrada dels alemanys a Paris em va privar de tirar endavant.

- A mi em va ajudar a tirar-hi.

- A mi, quan la guerra encara era una guerra petita, em va ensenyar a ballar.

- A mi, després de la guerra, a fer formatges.

- Jo fa setmanes que la cerco.

- Jo, mesos.

- I ara, què vol fer?

- Seguir cercant-la.

- Sol?

- Per què?

- Es que fins ara cercant-la sol no l'ha trobada.

- Vostè tampoc.

- Podriem cercar-la junts.

- I de qui seria llavors?

- Que decideixi ella.

- I si no la trobem?

- Vostè al principi de la Resistència comptava que se'n sortis?

- No.

- I la Resistència reeixí!

- Bé, ara ja es pot dir, sort dels americans...

- Què vol, que els americans ens ajudin a trobar Ivonne?

- No, si venen americnas ens se la quedaran.

- Fora americans, doncs. La cercarem nosaltres sols. Fet?

- Fet!

Amdós feren la recerca junts. Fou una veritable volta a França. Cap dels dos sabé si la recerca durà anys ó mesos. Un, Donatiu, feia el recorregut segur de no trobar la noia. L'altre resseguía França gairebé casa per casa, segur de trobar-la. Malgrat la diferent predisposició per a la recerca, la volta al país francès els feu amics en altíssim grau. Tant, que sense dir-s'ho, cadascun havia decidit, si es trobava Ivonne, de renunciar-hi en favor de l'altre. Això és amistat, senyores i senyors!. "La cercaré per l'amic Marcel ~~Pierre~~" pensava Donatiu. "La cercaré pel pobre Donatiu" pensava Marcel Vignau ~~Pierre Clemart~~. I així passava el temps.

- Vols dir que aquest Mas no el coneixem d'anys endarrera?

- Es igual. Per a preguntar no es perd res...

Com que aquella volta la feren a consciència, arribaren un dia al

Mas de la Chatte. El pare d'Ivonne, al qual ja coneixem, els sortí a rebre.

- Vostès diran.

- Veniem a veure si hi havia Ivonne, que no hi deu ser, oi?

- Doncs, sí. Va tornar a casa, va tornar...Que la coneixen?

- Jo ja havia vingut fa anys...- diu Donatiu.

- Jo és la primera vegada, però també fa anys que la busco - fa Pierre.

Ha arribat l'hora del sacrifici per un dos dos cercadors. Al saber que Ivonne ha tornat a casa, els dos es fan una reverència deixant-se l'un a l'altre el lloc d'honor que és el de posar llum verda pen entrar al Mas.

- Per a vostè, Donatiu Mercantil.

- Per a vostè, Marcel Vignaud.

- Ivonne! Ivonne! - diu el pare de la noia al veure el gest dels dos forasters.

Tots dos volen retirar-se deixant el camp lliure per l'altre.

- Així no ens entendrem, Marcel!

- Veig que no, Donatiu...

L'aparició d'Ivonne deixa els dos incansables caminadors amb la paraula a la boca, lloc on generalment s'aturen les paraules quan no s'acaben de dir. La noia surt al llindar de la porta del Mas de la Chatte amb una criatura a cada mà i una abraçada al coll. Bisbe a càrrec dels dos astorats visitants:

- Ivonne!

- Amb tot comptava menys amb vosaltres avui. Aquest darrers temps he tingutn vàries visites d'antics festejadors, i la veritat, alguna vegada m'anava dient: "En falten dos!"...I ja ho veieu...No, no, el pare de tots tres menuts és a casa...Albert! Albert!

Es presenta l'anomenat Albert. Es un element embigotat, vermell de galta, blau d'ull, panxa en estat de desenvolupament, camisa poc cordada i escura-dents a la boca.

- Mira, aquest és ~~Pierre Clamart~~ Marcel Vignaud. El vaig conèixer a la Resistència, i li vaig ensenyar a fer formatges perquè tingués un bon record de mi si l'hi marxava. I aquest de la barba és, sí, Donatiu, el catalanet...A n'aquest només li vaig ensenyar a ballar...Vas anar a la Resistència també?

- Sí...

- No ho sé, sembla que aquest sí no és massa sí.

- Ara ja ha passat tot, però jo em vaig apuntar al maquis per a trobar-t'hi.

- De la manera que em volies trobar ben poca cosa hi haguéssis fet. Encara em recordo del darrer ball...Ui, que temps fa d'això! Bé, i què us porta per aci?

~~Pierre Clamart~~ Marcel Vignaud fa signes a Donatiu perquè calli, que la cosa ja està llesta, però l'home no en fa cas. Ja sabem que devegades fa intervencions poc calculades.

- Doncs mira, fa una pila de temps que et cerquem. Es veu que no podiem passar sense tu, encara que jo mai pensava trobar-te...

- Però tots dos em cercàveu?

- Sí, ens vam associar per a treballar més bé.

- Jo us estic molt, però molt agraida. Albert ja sap que jo he estat molt festejadora. No és veritat, Albert?

- Sí, sí, i li he conegut molts festejadors. Gent de bon gust. En tota la França potser només n'hi han tres com Ivonne.

- Per a nosaltres una sola, senyor Albert! - fa Donatiu.

- Gràcies, senyor. Ivonne i jo els estem molt agraïts, no Ivonne?

- Sí, sí, molt...I ara només cal que jo aclareixi quelcom ja que

tots plegats ens coneixem de temps. Jo, de tant en tant, em sento les mateixes ganes de festejar d'abans. No, no, no cal que feu plans, amics. Albert i jo ens vam casar, cosa que ni ell ni jo haviem fet mai. Provem-ho?, vam dir. I ho vam provar. A l'hora de les confidències Albert em va dir que al casar-se es pensava seguir fent la vida de fembrer que feia abans de casar-se, i jo li vaig dir que estava segura que el casori no em privaria pas de ser l'homenera del meu bon temps...I sí, sí...primer vingué Georges, que és aquest que porto a l'esquerra, després Dominique, la de la dreta, i fa relativament poc vingué André que és aquest que porto a coll i que no vol deixar mai la mare. Albert cada vegada que li naixia un fill es tornava boig de content. I jo, és un dir-vos-ho a vosaltres, al tenir-los no reia gaire, però passat el mal pas estava tan boja de contenta com Albert. Sí, si alguna vegada Albert no em lloa prou un estofat o com li deixo les camises, m'ha passat pel pensament organitzar una tanda de festejades, però on tinc d'anar amb tres criatures que no me'ls puc treure del damunt!

- Jo no la festejaria a gust, la veritat, amb una dona amb tres criatures a coll - diu el nostre amic.

- Doncs jo hi festejo tots els dies, amic - respon el marit Albert.

- Oh, carai, si jo fos en el seu cas també hi festejaria!

- I tu, Marcel Vignaud, que no dius res?

- Què vols que digui...He fet la volta a França per a trobar-te, t'he trobat, i t'he trobat casada i amb tres criatures...

- Espéra't! Cada vegada que Albert ha pressentit que jo tenia mals pensaments, al cap de temps hem hagut de fer venir Madame Clèves, la llevadora. I com que va sentir, no fa gaire, que jo parlava massa dels xicots que havia tingut, Madame Clèves ja es pot anar preparant.

- Ha quedat molt fotut, amic Donatiu? - pregunta, mentres la parella fa camí havent deixat el Mas de la Chatte.

- Sí, però no del tot. Jo quan començo una cosa da fa un temps, ja penso que no l'acabaré com voldria.

- Així no la cercava amb convicció a Ivonne ?

- Al principi sí, com sempre que he començat quelcom, però quan veia que el temps passava i no la trobava, ja veia que no en sabia prou de carcar-la i ho feia perquè no fos dit. Quan m'acostava a una casa, tant quan anava sol com quan ens vam associar, ja em dia jo mateix: "Tampoc hi serà!" A vostè el veig molt afectat. S'ho pensava de debó trobar-la?

- Sí. Quan va marxar de casa em va semblar que el sol s'havia apagat. Deixar una dona és una cosa, Donatiu. Ara, que una dona et deixi a tu n'és una altra. El disgust em durarà anys, i voldria, ja veu si el tinc fort, que hi tornés a haver Resistència...

- Però, encara, Pierre, aquesta noia li ha ensenyat de fer formatges bons...

- D'on surt vostè en aquests moments a parlar de formatges...! Si mai en torno a fer no tindran gust de res. Vostè sap el que és aprendre a fer formatges al costat d'una dona com Ivonne? Ara que potser els hauré de fer sol trobaré la diferència.

- De tota manera el senyor Albert va dir que potser a França n'hi havia tres més com Ivonne...Qui sap!

- Res, com Ivonne, cap...Ja sap que després de tants anys d'anar junts tenia pensat que si trobéssim Ivonne la hi deixaria per a vostè?

- Coses de l'amistat, Pierre. Jo havia pensat regalar-la-hi si la trobéssim. Però ja ha vist que el senyor Albert se la vol per a

ell tot sol. Hi ha marits que són així, es veu...En fi, crec que ha arribat el moment de desfer la societat. Ja no podem cercar més Ivonne.

- Ha estat un plaer cercar-la junts.
- I tal, amic Marcel, i tal!

Donatiu torna a quedar sol. Se sent distint de temps endarrera. Aquells anys de recerca infructuosa, malgrat que interiorment ja es deia que ho seria, l'han deixat, en determinats moments, en un estat d'esperit especial. Ho prova el fet de que, lluny ja el trist desenllaç de la trobada d'Ivonne, encara que entrat en dues o tres cases a preguntar si la noia hi era. Fou en moments així que, de nits tornà a sentir la veu de la petita Angela refent aquella promesa d'anys enllà. No, ell no hi tornarà al poble. I no hi tornarà precisament per a evitar que la petita Angela l'esperi. Quant més trigui a tornar-hi, més segur serà que Angela s'hagi convertit en la mestressa de casa que una noia com ella tenia dret a ser...

L'acabament de les guerres mai es fa a gust de tothom. Ara resulta que als petits poblets de muntanya la gent que pot en fuig ja que s'assegura que a ciutat tots els manobres van en cotxe. Qualsevol no hi va! A Donatiu li costa poc trobar feina de camperol. En fuig tanta gent de treballar el camp, que a la casa on treballa el tracten com a un ministre de quan els ministres es tractaven bé. Es corra que hi ha un home el qual ha deixat les viles per a dedicar-se a treballar la terra. Allò és considerat extraordinari i a Donatiu se'l disputen tots els pagesos de la contrada. Tothom li fa proposicions més bones, i no pot treballar més que poques setmanes en un mateix Mas. Se sap que un d'ells arribà a oferir-li, ultra una gran

millora de jornal, la mà de la pubilla i, si vol, a prova abans de tancar el tracte. Allò era nou. No era a cap llibre dels que l'havien seduït anys enllà. I l'home accepta l'oferta del Mas amb pubilla. La pubilla era una mica feta, però el Mas era un senyor Mas. Donatiu veu que s'hauria de treballar molt i que per quelcom al llogar-lo se li havia regalat la pubilla. Es veu que la pubilla havia estat ja oferta diverses vegades, però entre l'haver de treballar molt i encara haver-se de carregar aquella pubilla, ningú no la volgué. I succeí quelcom de mal argumentar. Aquella pubilla, amb el festeig es transformà. Guanyà, millor dit, perdé ben bé deu anys. La familia i coneguts se'n feien creus. I Donatiu creié, per primera vegada, que havia reeixit en quelcom extraordinari: transformar la pubilla Paperasse en bé. I qui estava més meravellada de la favorable metamorfosi aconseguida era la pròpia pubilla Paperasse. Era, en veritat un canvi de formes, posats, caigudes d'ulls i presentacions que deixaven parat a tothom que havia vist la pubilla unes setmanes abans i la veia ara. Els que deien mal del festeig no tenien més remei que rectificar al contemplar el nous aspecte de la pubilla Paperasse... El festeig dóna resultats discutibles quan no s'hi entra convençut, quan se'n fa soci per rutina, per obligació o perquè no sigui dit. Quan s'hi va com hi anà la pubilla Paperasse la qual feia anys que volia festejar i que molts havien preferit deixar un Mas que rajava abans d'arrossegar amb la noia, que quantes més dificultats trobava per a deixar de ser soltera, més ganes tenia de deixar de ser-ne, el festeig ho és tot. Es passar de mort a vida, de gemegar a riure, de tenir tots els mals a no tenir-ne cap, de passar hores a la finestra mirant un camí esperant, a saber que ja no ha d'esperar res, que ja ho te tot, d'anar-se'n al llit trobant les nits

de mal passar, a anar-hi saltant i ballant que l'endemà hi havia festeig.

Donatiu se'n sentía tot cofoi de ser l'autor d'aquella transformació meravellosa. Havia convertit una pubilla repetidament rebutjada per una vulgaritat facial i una manca absoluta de desnivells en la seva anatomia, en un rostre jovenivol, somrient, amable, i una mena de fusta de planxar en una plata de formes admirables, gracioses i desitjables.

A qualsevol que el festeig hagués fet aquells favors s'hagués passat la vida anant pel món en actes de promoció aconsellant a totes les solteres, per solteres que fossin, que festegéssin, que si per a festejar havien de posar un Mas al festejador que l'hi posessin, que si havien de pagar, que paguéssin, que si havien de ferir que ferissin però que festegessin...Però, ai les dones! El fet d'haver passat d'una pubilla de museu a una pubilla en actiu, omplenà tant d'orgull a la pubilla Paperasse, que per una de les coses incomprensibles que de tant en tant passen a determinades dones, li donà per anar a proclamar les seves actuals esplendorositats davant els que l'havien rebutjada anteriorment. Les intervencions foren més o menys així:

- Mira què et vas deixar perdre!

- Carai...

Potser la pubilla Paperasse només volia portar a cap una mena de venjança, però els rebutjadors, com que havien rebutjat la dona i ara la dona era tota una altra, no la rebutjaren, ans al contrari. I l'omplenaren d'elogis, tants, que la pubilla que mai no n'havia sentit, no hi pogué fer el sord. I no l'hi feu. I ho prova quan digué a Donatiu:

- Haguéssis vist tots aquells que fa temps em van vetar de quina manera han variat d'opinió d'ençà que tu em vas obligar a canviar el retrat del carnet d'identitat! No me'ls puc treure del damunt, i ara som com carn i ungla...

Donatiu posà mentalment una nova "F" en el seu llibre interior de memòries al costat del mot "festeig". El fracàs no el fou per la pubilla Paperasse, però en opinió del nostre heroi, haver reformat a còpia de festeig una dona en benefici de tercers o de més, no era massa brillant, la veritat...I un dia, amb:

- Mireu, ara ja us he tornat la pubilla guapa, i us he deixat tractors als camps. Les terres ja sabeu com s'han de tractar, i avui a la pubilla ja us la voldrà tothom. Passint-ho bé...

I deixà el Mas.

De nou la soledat. A França, sense guerra i després de les aventures amb la frustrada trobada d'Ivonne, no hi està bé. Ha vist que les dones franceses són d'una altra marca de les que ell pensava havíen de ser. Si n'hi haguéssin poques, encara, però a França n'és ple de dones i la majoria carregades de compliments i, pel que es pensa saber Donatiu complimentoses amb tothom. A Espanya no hi vol tornar. Li han dit que només es pot cridar als camps de futbol, joc que no és del gust de Donatiu ja que troba que les portes són massa petites, motiu pel qual es fan tan pocs gols, o si et trepitgen. Després ell no vol tornar a Espanya per mor de la petita Angela perquè no pot permetre que la noia el segueixi esperant doncs seria com si esperés el seu pare. Ell no sent per aquella criatura les coses que senti per Francesca i per Ivonne...Si hi vaig, pensa, serà quan no hi hagi cap por que Angela s'esperi, que no s'esperarà perquè, ja ho ha pensat altres vegades, ja deu ser mare de familia

nombrosa. Sap que hi han espanyols que van anar a Anglaterra, a Rússia i a Mèxic. Anglaterra no li ha fet mai gràcia, hi ha molta boira i tothom parla anglès. No ho enten Donatiu que un braç de mar de vora trenta quilòmetres faci parlar d'una manera tan diferent als de cada costat de Canal. Es absurd que a Victor Hugo no l'entenguin a Londres i que a Shakespeare no l'entenguin a Burdeus. Rússia, ell sempre la recorda a través de les misèries que n'han contat els senyors Tolstoi, Turgúènev, Dostoievski i Gorki. Per més coses que s'hi hagin esdevingut alguna en d eu haver quedat encara de misèria si n'hi havia tanta com aquells senyors deien. El fred deu ser el mateix d'Ivà el Terrible, de Napoleó, d'Hitler i del senyor Lenin. No, la neu no l'hi anava a Donatiu Mercantil. A més, els russos fins i tot escriuen amb lletres al revés. I l'idioma? Ah, l'idioma! Abans de la guerra espanyola potser hi havien cinc ciutadans que sabien el rus. Ara, segur que tots cinc són agafats o qui sap a on...Resta Mèxic. A Mèxic la gent és com ha de ser. Malgrat parlar-s'hi diverses llengues, el 90% parla espanyol. Ultra això, a Mèxic, diuen, hi ha un govern republicà pels que una vegada van veure com havia d'acabar la guerra hi posaren la mar pel mig. Els que la van guanyar van perseguir el govern fins a la frontera però no es van veure en cor de passar-la i molt menys d'arribar fins a Mèxic empaitant governs republicans...

Ja li costà al nostre home embarcar-se recordant les primeres sessions de mareig viscudes anys endarrera, però s'embarcà. Qui sap com anirien les coses a Mèxic...

Ara porta a coll un important grau de timidesa encomanat, segons ell, per la travessía marítima. Va veure la mar tan fenomenalment grossa en comparació del vaixell i la gent que hi viatjava, que el feu tornar espantadís, sensació que l'hauria d'acompanyar durant

una bona temporada. Fruit d'aquest estat d'esperit, la ciutat dels desembarc li cau al damunt. L'anar i venir de la gent el destarota i pensa que viuria molt millor si pogués fer quelcom en solitari. Surt als afores de la ciutat i fa amistat amb el pastor Tizoc. El pastor Tizoc és un mexicà carregadíssim d'arrugues. Donatiu li pregunta per què en té tantes, i Tizoc li diu que cada any n'hi surt una. Donatiu calcula que el pastor deu tenir, si el nombre d'arrugues val, més de mil anys. Tizoc li proposa fer de pastor que és, diu, un gran ofici que es pot fer lluny de l'aldarull de les ciutats. Que xais i ovelles, mentre tinguin herba per anar rosegant, són els millors companys que hi ha...Donatiu accepta l'oferiment.

Els trobem als pasturatges d'estiu, a les valls altes. Al principi Donatiu passava hores i hores sense dir res, mirant passar els núvols, els ocells i l'aigua que baixava cantant dels reguerols que venien dels cims. Tizoc, el qual hi havia passat mot temps sol i aquella soledat era la causa de les infinites arrugues que posseïa, va declarar un dia, veient que Donatiu no deia mot, que no dir-se res dos homes sols sense ningú a moltes milles a la rodona era una solemne bestiesa.

- Sí, que vols que et digui, Tizoc? Que aquell núvol sembla el Pare Noel? Que no ho veus tu que sembla el Pare Noel? Si jo m'hi trobo bé callant i contemplant les poques coses que des d'ací es poden contemplar.

- Es que també t'hi he vist a les nits callat i mirant l'estelada. Es que les vols comptar potser? Mira que n'hi ha moltes i no hi pots deixar cap senyal quan reprenguis la comptada...

Tizoc veient que no obté resposta de Donatiu en la qüestió de comptar estels, prova altres temes. Ell sap per experiència que la soledat és una mala cosa, i creu que més mala cosa és una soledat en com-

panyia.

- Ets casat Donatiu?

- No.

- T'agraden les dones?

- Si.

- I no has festejat mai?

- No.

- Has fet guerres?

- Sí.

- Quantes?

- Dues.

- I quantes n'has guanyades?

- Cap.

Tizocm veu que aquell home no passarà de monosil.labs i ja, freturós de dir quelcom després de callar tants dies, diu:

- Vols que t'expliqui la història de casa?

- Si jo no tinc de dir res, sí.

- Què vols dir si tu no tens de dir res? Que la saps la història de casa?

- No. Per això no en vull dir res.

- T'ho ha dit algú que fas unes contestes una mica rares?

- Sí.

- Ah, sí? Així no cal que t'ho torni a dir jo...Te l'explico o no te l'explico aquesta història?

- Explica, Tizoc, explica. Potser resultarà que he vingut al món per a sentir-la...

Es una història que ha anat d'avis a néts i que, segons Tizoc, s'ha de seguir contant per tal de veure si algú la troba prou forta per a fer tornar Mèxic al temps d'abans de la conquesta...

-...i necessitem gent com la de la Nit Trista, en la qual Cuitlahuac feu als conquistadors vora tres mil baixes. Els mexicans d'abans erem poderosos i encara avui els bards canten cançons pels pobles de les coses que feu el rei Netzahualpilli...Teniem guerrers com Mixcoatl, tan valent amb la llança com en l'amor, el qual es va casar amb la sacerdotessa Chimalma, la intocable. Però Mixcoatl era Mixcoatl i li va dir que o es casava amb ell o la condemnava a la soleritat perpètua. No et pensis que s'hagués espantat massa Chimalma ja que li va dir que es casaria amb ell si li fes tenir un fill com no se n'hagués tingut cap més. Mixcoatl li va dir: "Deixem-ho per a mi!". I Chimalma va tenir el princep Ce Acatl, famós entre els famosos. Fou el sacerdot principal de l'antic déu de Teotihuaca del qual prengué la personalitat. Alçà palaus, feu carreteres, rellotges de sol, creà sistemes monetaris, i, quan arribà a dalt de tot va dir a Chimalma: " Tenia raó o no tenia raó el meu pare!". Segles després se l'adorà com a déu del comerç...M'escoltes, Donatiu?

- Si.

Teniem el cabdill Xoloti que encapçala una dinastia de deu reis. I venen nous reis, aquests ja del Mèxic autèntic. Eren onze entre els quals hi ha els dos Moctezumes. El primer va governar vora trenta anys de la manera que es governava llavors. Els reis manaven. Feien guerres, paus, lleis, condemnaven o absolien...Aquell primer Moctezuma era un fanàtic i la gent que no creia les coses que creia ell, ja havia rebut. El rei era el rei llavors. Si el rei portava barba, els súbdits se la deixaven; si el rei era un torero, les dones no sabien on amagar-se ja que els vassalls seguien les vocacions reials; si el rei era valent, tothom volia anar al davant quen hi havia batalles; si el rei era afeccionat al cant, el pais governat es con-

vertia en un pais de tenors; si el rei agafava un refredat fort, les pulmonies estaven a l'ordre del dia...El segon Moztezuma era emperador i gran sacerdot. La Inquisició qui sap on era encara i aquell Moctezuma ja aplicava, contra els que no creien o no creien gaire amb la religió de palau, càstigs sense solució. O sigui, que tenia molta gent emprenyada aquell Moctezuma, i quan Cortès va arribar a Mèxic trobà molts aliats. De tota manera el conquistador en cap el feu agafar a Moctezuma. Els conqusitadors creien, en aquell temps, que segons qui on estava més bé era a la presó. Quan arribaven a un lloc, la primera cosa que feien era construir presons...M'escoltes, Donatiu?

- Sí.

- Amb la vinguda dels conquistadors, nosaltres vam reaccionar de diverses maneres. La gent que no portava calces, al veure aquells homes tan mudats dalt de cavalls aviat ho va tenir entès: Va creure que es tractava de gent d'un altre món - això era veritat per poca llum que tingüessin els que no portaven calces -, però de l'altre món que es pensaven ells, enviats pel sol o algun estel d'anomenada. I, de moment, van decidir adorar-los com allò que es pensaven que eren, com a déus. La gent de dalt va pensar que se'l podia acabar de manar i es posà a veure venir amb armes a les mans. Algú del mig, el mig ha estat en tot temps de mal entendre, va dir: "Si han vingut, que vinguin!". Els conquistadors van veure que passat l'astorament del principi hi havia gent que els feia cara. Els que ens n'hi feien es van adonar que aquells nou-vinguts menjaven com ells, dormien com ells, es pentinaven com ells i anaven de ventre com ells. I van pensar que aquelles accions no eren ben bé accions celestials. Les escopetades primer els feren córrer molt, però atiats pels que no volien deixar de manar s'hi tornaren. Per això els conquistadors miraren d'agafar els que manaven. I per això agafaren a n'el segon

Moctezuma, el qual ja t'he dit que tenia molta gent emprenyada, primer per questions clericals i, després, perquè no s'havia batut amb els conquistadors. I résultà que mentre Cortès era fora, els que no portaven calces, manats pels pocs que en portaven, tenien el poblat en el qual s'havien establert els espanyols voltat sense deixar sortit a ningú. Algú degué avisar a Cortès que els assaltants tenien els assaltats al punt, i quan aquest tornà feu sortir Moctezuma per tal d'apaigabar els sollevats, però aquests,al veure l'emperador al qual no podien veure, el reberen a cops de pedra i de sagetes i l'home se'n feu la pell...M'escoltes, Donatiu?

- Sí.

- Quan nosaltres erem nosaltres, quan es moria un rei, es feia nou rei elegint-lo els parents del finat. Els guerrers distingits tenien dret a les places bones del País. El càrrec de cacic, governador dels pobles, era hereditari. Quan hi havia guerres, els presoners eren sacrificats. Si es deixaven vius un altre dia podrien tornar a guerrejar contra els que havien guanyat. Quan hi ha guerra i es guanya, no han de quedar enemics. Els camperols rebien terres, que llavors sempre en sobraven, amb l'obligació de treballar-les. Si no les treballaven dos anys seguits, les perdien. Tothom tenia el deure de treballar, i es treballava, oficialment, en col.lectivitat pel sostenimment de les guerres i de la clerècia...Nosaltres vam inventar l'agricultura, l'escriptura geroglífica que només enteniem nosaltres, els calendaris perpetuals i l'arquitectura...Jo no sé si amb les armes soles se n'haguéssin sortit els conquistadors, però no saps que feren? No? doncs coses de diables! Els guerrers espanyols es posaren a festejar les nostres dones, i el primer fou Cortès amb la india Malinxe, després Dona Marina, la qual li arreglà molt les coses. I deixaen festejar gent nostra amb espanyoles que jo crec que

ja les portaren expressament per si els fallaven espases i escopetes!...M'escoltes, Donatiu?

- Sí.

- I no et pensis, malgrat les festejades hi va haver un acord general per a tirar les conquistadors a l'aigua. El nostre Cuauhtemoc resistí setanta-cinc dies a Mèxic les envestides d'aquells homes armats fins a les dents. De moment ens van guanyar, se'ns casaren amb les mexicanes més guapes i es quedaren amb les nostres mines d'or i plata. Però no et pensis tots aquells generals i contra-generals que cada dia es tiraven al carrer portaven a dins sang d'aquells Xolotis i Mixcoatl i acabaren sortint-se'n. Els criollos se sentien estafats i es conspirava a la mateixa casa del corregidor. I venen sollevaments, i malgrat afusellar els insurgents, en surten de nous. No se sap d'on surten de tants com n'hi han...Xolotis i Mixcoatls! Els alçaments i contra-alçaments s'acosten al centenar...Xolotis i Mixcoatls...M'escoltes, Donatiu?

- Sí.

- La Revolució francesa, en un país revolucionari com el nostre, atia focs que semblaven apagats. La independència dels Estats Units va fent més feix. I en fa encara més quan es fa rei d'Espanya al germà de Napoleó...Algú, sense saber què feia, ofereix el tron de Mèxic al rei Ferran VIIè...Una part del Pais, cançat de canonades, demana ajut a fora i promet incorporar el territori al pais que els ajudi...Per sort, veient que cada quinzena un general nou es feia amb el poder i pensant que les mines d'or i plata ja eren passades de moda, ningú es va veure en cor d'incorporar-nos a casa seva. Erem de mal governar, ho reconec. Una vegada es va prendre l'acord de no pagar deutes durant dos anys. Per a nosaltres era un gran acord però Anglaterra, França i Espanya van venir a reclamar amb vaixells de guerra. Lla-

vors qui volia Mèxic, pensant potser que encara teniem or i plata o que seguiem tànint mexicanes guapes que també valen un trésor, era França, i ens portà un emperador autriac, el senyor Maximilià. Els americans, que devegades fan bé de ficar-se on no els demanen, van veure que tenir francesos tan a prop de casa seva podia ser una mala cosa, van exigir la retirada de les tropes franceses. El nebot de Napoleó, el qual estava llavors renyit amb els pruissians, va ordenar la retirada de les tropes franceses de casa nostra. Maximilià ja volia marxar amb la tropa i deixar-se córrer de ser emperador d'un pais que devia tants quartos a França, però la seva muller li va dir que els deutes no s'han pas de pagar tots i que a Mèxic s'hi estava molt bé. Ni mai ho hagués dit. El pobre Maximilià i la gent que el seguia feren la fi dels que fan mala fi...Som el pais que ha fet més revolucions del món. I a totes hi havia les ombres dels Xolotis i Mixcoatls! Fins que s'arribà al general Cárdenas el qual nacionalitzà el petroli, repartí terres i obri la porta als emigrats politics espanyols...M'escoltes, Donatiu?

- Sí.

- Ara la gent fa gratacels a les platges, i com que tenim els Estats Units tan a la vora, ens volem assemblar amb ells, tots volem anar en cotxe i mastegar xiclès. I la gent no es recorda que Texes, l'Alta Califòrnia i el Nou Mèxic eren territoris nostres, com ho era Arizona. Els nordamericans, quan fan una guerra i agafen coses no tornen res. Ens van agafar aquells territoris i saps què ens en van donar? No? Quinze milions de dòlars! A tu et sembla que aquests quatre territoris només valien quinze milions de dòlars? Es clar, a mi tampoc...Que et faria il.lusió de saber la història dels seixanta vi-reis que ens governaren després de Cortès, o dels més de cinquanta generals que ens manaren a partir del 1824? O

les alegries i disgustos que tingueren els governants pre-hispànics, de Tenoc a Cuauhtemoc...Si alguna vegada les he intentades contar a algú totes aquestes històries, m'han dit que ja les hi contaria un altre dia. Tu també ho penses, oi? Doncs ja en parlarem un altre dia, no?

- Sí.

- Jo la història dels meus no la puc contar a cap descendent meu. No n'he tingut jo, de descendència. Em vaig fer pastor molt jove, i les dones en aquest país no estan per pastors. Jo prou que, quan tenia l'edat anava a llocs on hi havia dones i mirava de tenir-hi tractes, però quan em demanaven quin ofici feia i jo deia: "Pastor!" es tombaven d'esquena i em deixaven amb la paraula a la boca. A la plantada número deu em vaig sentir ofès i d'ençà de llavors no he dit mai més res a cap dona. Què et sembla? I fa centenars d'anys que faig la mateixa feina, i ara feia molt temps que ningú m'escoltava la història de la meva gent. Ara ja em sento una mica més alleugerit, i m'hi sentiré més quan t'hagi contat la dels virreis i generals... Potser ja no tinc les mateixes arrugues que ahir, ja veus. M'he tornat com em veus a còpia d'anys i anys de fer de pastor i perquè sóc un maia autèntic. Reposa una estona. Demà hi tornarem, no?

- Sí.

Donatiu pensà molt aquella nit. I entre altres coses pensà que devía anar en camí de posseir les arrugues del vell Tizoc. Hauria vingut al món i hauría après la vida d'un grapat de grans homes per acabar fent col.lecció d'arrugues? Sí que estava ben guarnit!

Tizoc és fora. Ha marxat a inspeccionar nous pasturatges. I Donatiu té una visita. Feia temps que no veia més que l'arrugadissim pastor, xais, ovelles, gossos de ramat, per cert grans companys que mai es fi-

caven amb els silencis del nostre amic, núvols, ocells i aigua que sempre tenia pressa a viatjar prades avall, i la visió d'un ésser semblant l'animà una mica. Es tractava del també pastor Joan Zapata el qual anava també a inspeccionar prades més altes ja que l'estiu es presentava d'allò tant sec. Però és una altra mena de pastor. Es jove, nerviós, aixerit. Sí, coneix Tizoc, Mare de Déu si el coneix!

- Ui, si t'escoltes a Tizoc! Et tornaràs com ell. Ell ho diu que és maia! Ni ell ho sap ben bé quina mena de mexicà és. S'ha tornat tan arrugat de sentir d'un altre pastor que qui sap on és, les històries que d'homes i fets mexicans li va contar. I ara ell es pensa que si les pot contar a algú quedarà lliure d'arrugues. Sí, són coses de mexicans aquestes. I ací tu t'hi floriràs i si segueixes escoltant Tizoc t'arrugaràs que no hi seràs a temps. Ja t'ha contat la vida dels governants pre-hispànics? No? Doncs ja has fet sort. Després de la vida i miracles de la gent d'anomenada asteca, vindrà la dels vireis i del generals mexicans. Les sap totes. I mai ha trobat ningú que les hi escoltés...Tu ja les tenies aquestes arrugues que tens abans de venir a muntanya? No te n'has adonat que tens arrugues? No et calen miralls. Et passes la mà per la cara i te les trobaràs. I això que segons veig Tizoc no ha passat d'una història en síntesi. Prepàra't! Jo de tant en tant baixo a ciutat i en tinc sort. Que la ciutat et fa por, dius? Tu fas cara de viure espantat i si Tizoc ho cala no farà altra cosa que contar-te històries tristes de reis maies assassinats, de noies maies enganyades i de guerrers maies traicionats. Deixa'l estar a Tizoc, creu-me, i baixa a ciutat...Les ovelles? Tenen seny. Esperaran la tornada del vell pastor. Després, aquests gossos que

tens, amb el posat que fan els conec, no et faran quedar malament. Són capaços, altres coses han fet els gossos de ramat mexicans més sorprenents, de dir-li a Tizoc, a la seva manera és clar, el per què has deixat el ramat. Saps el camí de la ciutat? No tens pèrdua. Del damunt d'aquest penyal que tenim al davant, un antic volcà, veuràs el Popocatepetl, el pic més alt de Serra Nevada. Ja t'acostes a Tenoxtitlan. Des del Popocatepetl has de veure, si el dia és clar, l'Ajusco, i ja ets a Tenoxtitlan....Es Mèxic. Que no te n'havia dit res encara aquesta mòmia de Tizoc? Els asteques venien de lluny cercant una terra promesa, i qui organitzà la pelegrinació els va dir que quan trobessin un illot en el qual una aguila s'estés menjant una serp de dalt d'un nopal...si, home, vosaltres també en dieu figueres de moro, doncs allà seria la terra promesa. I fou a Tenoxtitlan, més tard Mèxic...Si esperes que Tizoc t'ho conti et dirà tot el camí que feren els asteques i les penalitats que sofriren des que sortiren d'Aztlan - terra de garces-, fins que arribaren a destí. Te'n faràs moltes arrugues si Tizoc t'ha de donar tots aquests detalls...I aquests barrets tan grossos que porten els mexicans que van a cantar pel món, només els porten quan van a fora. Creu a Joan Zapata, amic. Quan arribis als dominis de l'Ajusco on hi ha grans reserves d'aire net, ja no tindràs arrugues. Creu a Joan Zapata, que només vol bé a la gent...

Donatiu s'acomiadà d'ovelles i gossos recomanant-los que es portéssin bé, i deixà les prades fent nord al Popocatepetl. Per què havia cregut a Joan Zapata? No ho sabia. Havia perdut molta part de voluntat i segur que si l'amic Zapata li hagués dit que en lloc d'anar a Mèxic s'hagués quedat a les prades escoltant Tizoc, l'hagués cregut igualment..

Les coses marxen, però. A mida que s'acosta al pic de l'Ajusco veu, al passar-se la mà per la cara que les arrugues que setmanes endarrera s'hi trobava han desaparegut. Per un moment el nostre home creu que es pot començar a apuntar èxits a la seva dissortada fulla de serveis. I una punta d'il.lusió li va il.luminant aquell rostre que feia temps que només deia sí i no. L'ofici de pastor donava molt poc en aquell temps, però Donatiu havia recollit alguns pesos que li serviren per adecentar-se una mica.

- La barba, la treiem?

- No, deixeu-la. Encara em pot fer favor. Es una barba de molts anys i em sabria greu de desfer-me'n...

Com es veu l'home ja començava a parlar. Ell mateix es pensà que allò era una bona senyal.

El trobem de mosso de cafè. Troba que és un bon ofici que la gent et demani coses i tu les hi puguis portar. Era un cafè cèntric, molt concorregut, i de moment l'home no té temps de parar-se a escoltar les converses de les taules. Però un dia...un dia les escoltà. Fou un dia d'aquells que capgiren tota una vida, que mouen muntanyes, en bé o en mal, aquell dia que sempre arriba...el Waterloo del senyor Buonaparte; el que Beethoven s'hagué de fer repetir més de tres vegades l'hora que era; el que a Manila començaren a aprendre l'anglès; el del Compromís de Casp; el dia que a les pulmonies les hi sortí la penicilina; el dia D.; el del primer festeig, d'estrenar calces llargues, de fer-se republicà, de fumar el primer puro o de sentir canonades...Aquell dia, doncs, Donatiu escoltà converses al cafè on treballava. Eren exiliats. Uns eren exiliats convençuts. Parlaven de fer desembarcs a Espanya, de portar de nou a la ONU el cas d'un canvi de règim per la violència. Altres, la majoria, eren exiliats enyorats amb un enyorament que enternia. Mentres uns deien que la cosa clara

era la de Mèxic: un govern de la República espanyola,acceptant l'existència de Centres Catalans, Gallegs, Valencians i Aragonesos, la qual cosa volía dir que la solució la tenien els federals, els altres portaven a cap un curs complet d'enyorament i sortien descripcions detalladíssimes de festes majors, carnavals, rúes, batalles de flors, vuitaves de Corpus... I, a darrera hora exiliats convençuts i exiliats enyorats feien causa comú i tot era parlar del sol d'Espanya, de les dones d'Espanya, dels envalats d'Espanya, de les trobades vora mar presidides per favades asturianes, bacallans a la basca, paelles a la valenciana, arròs negre a l'empordanesa, i acabades cantant-les totes...I més tard Donatiu sent taral.lejar munyeires, la jota de la senyoreta Dolors, asturianeres, l'Emigrant... I algú que ja no es pot aguantar, i:

- Jo si no fos tan lluny ja hi hauria anat més d'una vegada!
- Doncs jo penso anar-hi passi el que passi.
- Com tinc dies aixi m'hi apuntaria.
- Veureu, veureu, anar-hi...Aci encara som republicans.
- Què pot passar? Ara diuen que ja no hi ha el verí de temps endarrera. Després el ser republicà no es porta pas escrit a la cara. Se'n pot ser igualment d'amagat...
- Jo no em puc pas aguantar més! - digué aquell que ja hi hauria volgut anar-hi al país, més d'una vegada.

Aquelles vetllades d'enyor portat a les darreres consequències seguiren i foren una trobla per Donatiu Mercantil. Tornar a casa! Per què no hi havia pensat abans? Ja, dintre seu desapareix tota altra cosa que no sigui al retorn a casa. Si de dies hi pensa, de nits hi somnia. Si de dies se li posa el cor petit sentint els emigrants, de nits se li mou pel pensament la pel.licula de l'enyor: les cales de vora el poble, amb la penya, els pins i el mirall de

l'aigua, els carrers, els personatges de la vila, les ballades a Plaça...i, per tal d'anar-lo convencent més, aquella pel.lícula dels somnis era una pel.lícula en colors! Ja està decidit. Tornarà a casa. Un company d'ofici li diu que per entrar al País es necessiten papers. A qui els demanarà? Donatiu pensa que els oncles i altres parents, com que ell ja no tenia la rifa de la tia Eugènia, li faran el sord. El company d'ofici li diu que si al poble saben que feu la guerra amb els que la van perdre i que després se n'anà a fer de resistent, no és fàcil que trobi gent que digui que ell tota la vida era dels que manen ara. Problema. La petita Angela? Les dones no poden lliurar avals. No se les creurien els del nou règim. Es pensarien que volen fer venir xicots o derivats. A més, la petita Angela que ja no devia ser tan petita, i segur casada, no es pot posar malament amb son marit dient-li que vol fer tornar a un veí al qual anys endarrera li havia promès casar-s'hi. Però el nostre heroi no vol saber res de dificultats. El tornar a casa l'ha agafat tan fort que no vol assimilar pessimismes. Hi tornarà, peti qui peti. Es una mena de ressurrecció que el té pres, encantat, seduit. No vol escoltar quan se li diu que allò que semblava que no havia de durar, dura, que és un règim tossut, que els gallegs en són molt. Com si no ho sentís Donatiu tot això. El company malda i malda, i al veure que l'home només contesta:

- Res. Vull anar a casa!

No té altre remei que dir-li:

- Ets més tossut que els del nou règim!

I ja, li diguin la cosa que sigui, la seva contesta és "Vull tornar a casa!". I això fou la primera contesta que feia, amb bon astoramen dels que li preguntaven què volía comprant-se sabates, anant a la baberia, al restaurant, a l'estanc o mirant-se una mexicana

guapa...No se'l podia treure del cap aquell "tornar a casa!" i en tanta de manera el tenia fondejat al pensament que, en ocasió d'agafar un taxi, el xofer mexicà, amabilíssim, li pregunta:

- On vol anar, el senyor?

- A casa.

- Molt bé, senyor. I on és a casa del senyor?

- A Espanya!

- Es curiós - diu l'amic taxista -, amb el senyor és el tercer passatger que em fa la mateixa resposta!

Només li faltava allò a Donatiu! Pregunta al conductor on havia portat els altres dos passatgers. Se li diu que es te un conegut al port que devegades arregla aquells problemes...

-...i si tingués la rifa de la tia Eugènia n'hi podria donar molts més de pesos, però mentre jo feia de Rebinson a l'altre costat de món, el banc en el qual tenia els quartos va fer fallida, i els pocs que me'n vaig emportar a l'altre costat de món em desaparegueren en un conflicte laboral uns, i els altres a mans del senyor Adrià per tal que pogué trobar a la senyoreta Dula la qual li fugí de l'illa on jo m'estava...després vingué la guerra petita, que vaig fer malament perquè la vaig perdre, i més tard la guerra gran, que bo i jo fer-la malament, es va guanyar. Més tard vaig arribar ací, vaig fer de pastor temps i més temps, fins que de por d'arrugar-me com l'amic Tizoc el qual tenia milàrs d'arrugues, a instàncies d'un altre pastor l'amic Zapata...

- Bé, senyor, es veu que vostè o és molt xerraire o feia temps que deia res. Ja ho arreglarem.

-Només deixi'm dir que vaig canviar d'ofici, em vaig fer mosso de cafè i vaig sentir uns emigrats que no sabien dir altra cosa que parlar d'Espanya, i dels llocs d'on eren, i de les coses que s'hi

feien, i de les cançons que s'hi cantaven, i dels balls que s'hi ballaven, i dels dots de les cuineres...

- Ja li dic que miraem d'arreglar-ho, home!

- Quants anys fa que vostè no ha menjat una rascassa amb suc, que no ha ballat a un envelat, que no ha tastat garoines arran d'aigua amb pa del dia i vi de raig...

- Però home...

- Es que feia anys que no havia dit tantes coses seguides, i ara m'ha vingut tot de p. Es que tinc de tornar a casa, senyor arreglador! Es que si no hi vaig faré qualsevol disbarat. Es que al govern espanyol d'ací no li va massa bé, m'han dit, de que nosaltres tornem al País. I jo crec que aquest govern està una mica massa lluny d'Espanya per a voler-la governar, i que és massa govern pel nombre d'espanyols que hi han ací. Un govern ha de governar milions de ciutadans i no una cinqantena de milers. Ací toquem a cinc mil persones per ministre i al meu entendre n'hi han de tocar molts i molts més. Un ministre necessita molta gent que pagui contribucions, i ja em dirà què pot fer un ministre que en cobri poques i que potser alguna vegada hi ha hagut d'afegir diners! Vostè n'és partidaris, de ministres així? Vostè...

- Senyor, senyor...Quan vol tornar a Espanya vostè?

- Ara mateix! Sóc dels que no em puc esperar més...

Li han donat papers i l'han embarcat de mariner.

I,

- Encara no hi som? - pregunta cada dia al primer que li passa pel costat.

I,

- Voleu dir que no passarem de llarg?

No s'ho acaba de creure que torna a casa. I té tota mena de pors. Té els nervis,no a flor de pell que és una manera normal de tenir-los-hi els que estan nerviosos, sinó qui sap a on de la pell.
- No tornem pas endarrera? A mi ja em va passar una vegada...

El trobem desembarcat. El País no és el mateix de quan ell hi era. Pensa que la guerra la degueren guanyar els rics perquè tothom va a cavall. Els carrers de la ciutat són una riuada de cotxes. Veu que hi ha gent que l'agafa el cotxe, per anar d'una casa a la del costat.Les escaparates de les botigues enlluernen de plenes a desdir de coses de preu. Als grans magatzems hi ha escales que pugen i baixen sense que els usuaris hagin de fer passes de cap mena... L'home ha estat una pila d'anys fora, en solitari la majoria, i queda literalment parat. Passa per carrers en els quals ell és l'únic que va a peu. Pensa que potser sí que el País s'ha convertit en un de gent rica perquè veu establiments bancaris a cada pas. Oh, i quins bancs! "Compreu sense diners!" propaguen uns. I,"Aquest banc és el vostre amic!", i "Si voleu diners no heu de fer més que demanar!" diuen uns altres. I contempla noves coses que el sorprenen. No s'ha de pagar en lloc, es veu. Tot es dóna a terminis, i llargs. "Pisos a pagar quan volgueu!". "Si vostè no és propietari és perquè vol!". "A casa nostra dos i dos faran sis..." El nostre heroi es dóna compte que ha arribat en l'època que els diners tenen una valor que no és la d'abans. Ara corren i abans s'estaven quiets. Abans eren a poques mans i ara es veu que no. Anys enllà hi havia gent que n'havia sabut fer i altra que no. Els primers eren com si anéssin amb cavall blanc i barret de plomes, els segons anaven autènticament

a peu i amb calces de vellut. I el món es dividia amb els que anaven a cavall i els que anaven a peu. I ja se sabia que les coses anaven així. I hi seguiren anant durant anys i panys. Els que anaven a cavall, i per això hi anaven, fundaren bancs, companyies navilieres, fàbriques, mines...Els que anaven a peu obrien les portes dels bancs, feien anar les màquines dels vapors, les de les fàbriques i treien carbó de les mines. Els que anaven a cavall solien fer uns grans cagarros, i els que anaven a peu havien de tenir les cloaques al punt. Els que anaven a peu feien carreteres i hi passaven els que anaven a cavall...De tant en tant, algun dels cavallers perquè no es digués, regalaven hospitals, manicomis, escoles, campanes i pollastres per Nadal. I tothom content. I aquella manera de moure's el món es considerava natural com sortir el sol, rentar-se la cara o fer-se bolets si plovia pel mes d'agost. Els que anaven a peu, de cent-en-quaranta tenien petits accesoris a la felicitat consistents en comprar mitjons a la mainada, criar gallines a l'hort i fumar una fària per festes senyalades...Fins que sortí algú que va començar a predicar que treballar, com es treballava llavors, tantes hores cada dia era un disbarat, i que treballar pels que anaven a cavall, un altre. Costà que els caminadors es fessin socis d'aquelles teories. Molts creien que l'ordre establert era el normal, i ultra això, creien que els que anaven a cavall no voldrien variar-lo aquell ordre ja que tenien a favor la tropa, bisbes, mestres i cuineres, serens, tartaners, advocats, banquers i governadors civils... Fins que jugant-se la carrera sorgiren sergents, capellans i gent de toga i de pupitre, els quals es decantaren pels que deien que no s'anava bé. I vingueren les guerres. En les primeres, com que els que solien rebre eren els que anaven a peu, tot marxava ja que els que les movien deien que fer una guerra de tant en tant era una

bona cosa per tal d'eliminar possibles protestadors. Però noves guerres han demostrat que aquella gent s'havia errat. Ho han declarat fins els rendistes que sempre n'havien estat i a cada guerra nova n'han estat de nom. Si les guerres haguéssin durant sempre potser haurien tingut raó els que les han mogudes, però cada acabament de guerra ha portat situacions impensables anys enllà. Aquell món que semblava inamovible, en molts llocs ha deixat de ser-ho. Segons quines guerres,quan s'han acabat han portat a la curta o a la llarga alteracions de consideració en aquella inamovilitat arribant a alterar fins i tot constitucions o a fer-les noves. Després d'haver fet milers i milers de baixes durant la guerra, hi ha constitucions que diuen que matar és pecat. Les vagues, vetades i desvagades per la força durant anys, en constitucions modernes són declarades gairébé d'us obligatori. I si les constitucions les permetes, doncs els constitucionalistes no hi poden fer el sord, i paradògicament, els que no en són tampoc l'hi fan. Es veu que fer vagues va bé a tothom sigui o no sigui governamental. No s'hi pot anar contra les vagues si les constitucions les abonen! Segons quins acabaments de guerres, malgrat semblar que les havien guanyades els que anaven a cavall han permès que els que anaven a peu treiéssin el titol de cavaller. Aquesta mena d'acabaments han estat uns acabaments pels aprofitats. Per tal de mantenir-se governant els que governaven, o per causes no sabudes, es diu que els governadors han fet els ulls grossos i han deixat fer els diners a cofes als que venien ferro quan no hi havia ferro, als que venien ciment quan no hi havia ciment, als que venien farina quan no hi havia farina, als que venien cafè quan no hi havia cafè, als que deien que tenien fàbriques de teixir sense tenir-les, als que venien fàries quan no hi havia fàries... I un dels darrers acabaments de guerra portà, amb el temps, aquell

assalt massiu als estris de locomoció que estava contemplant Donatiu a la ciutat. Aquella li sembla, resultats canten, que ha estat la guerra del cotxe. La guerra dels que anaven a peu per anar a cavall. Aquells de les teories que s'havia de treballar menys i que els diners hi tenia dret tothom es veu que tenien raó. Queda per veure, pensa el nostre ja vell amic, com s'ho agafaran això els que hi havien anat sempre a cavall. Si se'n parlarà, o seguiran volent-hi anar a tot risc.

Una de les coses que estranya a Donatiu és la falta de caps amb barret. Té dubtes de si aquella guerra ha deixat a tothom igual, o si els portadors de barret agafaren por i pel carrer volen semblar caps barats i només es posen barret per estar per casa. Una altra cosa que el desoriente una mica, és el nombre de dones que porten calces d'home. Com se n'haurà de dir d'aquells que abans es perdien per unes faldilles? Es que un ciutadà parlant de dones pot dir sense tornar-se vermell que s'ha perdut per uns pantalons vaquers? Veu homes amb cabells a la romana llarga, i no veu les boines úniques que li deia l'anarquista Maruny, i l'home arriba a pensar-se si s'ha errat de País...

No, no s'ha errat. Caminant per la ciutat troba el recader, un antic conegut de quan ell recorria per les vintenes. Es el mateix recader d'abans, però és un altre recader. Quan Donatiu el veia de tant tant al poble, era dels que es llevava més aviat del cens. Havia d'agafar el primer tren, que sortia a hores petites, i els que transitaven de nits el veien ~~xxxxxxxx~~ amb un mocador de grans dimensions a l'esquena i puro a la boca. A n'aquell recader no se li havia perdut mai cap paquet. Deixar-ne un a mans d'ell era deixar-lo practicament a mans del destinatari visqués on visqués de la capital. El recader tenia al cap i a les cames cada carrer de la gran

ciutat. Si s'hagués hagut de guanyar la vida recitant-los, els sabia tots...El recader s'acomodava al tren auxiliar amb el mocador ple de paquets entre mig les cames, i dormia fins a l'estació transbordadora. No l'havia de despertar mai ningú. Només se'l veia despert a l'hora de cada dia quan el tren portava retràs per mor d'haver carregat massa, de la mena de carbó que gastava, per haver relliscat pujant un comal amb la via molla o per haver-li invadit els seus dominis un carro tirat per un cavall el qual, aquell dia, acostumat sempre a deixar pas al tren, no es volia moure dels dos rails. Al vagó del recader si hi havia senyors passatgers que anaven a mercat o a fer-se vistar a la capital, respectaven el dormir de l'importantíssim company de viatge i es deien els preus dels ous, del blat de moro o dels xais de llet, i es contaven coses del fetge, del canyó o dels ronyons com si es confessessin... El recader li diu que sí que el recorda, però que al que recorda de debó és el carboner, son pare. I a algun dels seus oncles. I ha sentit a dir algun diumenge al casino la seva anada a una illa deserta i a la guerra, i que després com de molts que hi anaren no se'n sabé res més...

-...Sí, algun cop al cafè vaig sentir a dir a un dels teus oncles amb el qual no estàveu massa bé, es veu, de resultes d'una rifa... No, no m'hi fico jo si li vas o no fer participacions a n'aquell teu oncle...Sí ja ho sé que el banc va fer fallida, a la vila en dèiem que va anar de cánoca enlaire...Com sigui, aquell teu oncle deia que no havies escrit mai a ningú sabent que tenies tota la familia agraviada amb la questió de la rifa...Home, jo si hagués anat a Mèxic seguint el govern republicà si que hagués escrit a la gent per mor de conservar la parròquia per quan hagués tornat, perquè els recaders hem de ser neutrals...és diferent d'un particular

que aquestes coses no les ha de tenir en compte. Es clar, és clar, fer de pastor a les muntanyes de Mèxic dispensa molt...Ui, el poble! En aquell temps es deia que tenia una mala entrada i una mala sortida. Els forasters quan hi venien no se'n sabien anar! La gent era diferent de la d'altres pobles. Portaven a coll el fer i desfer dels que modificaren el poble fent taps. T'enrecordes tu de quan es feien taps? No, els que tu vols dir eren cap-i-puntaires els quals quan ja tothom anava a so de corn ells seguien treballant a la seva manera. No ho sé, potser sí que encara en queda algun. Jo vull dir els tapers de debó, uns elements que treballaven cobrant a tant per mil i que aquesta forma de treballar els permetía treure de la vida tot el suc que tenia. Eren rics i, si no ho eren, el feien o ho semblaven. Vivien bé, vivien bé...Feien tres festes majors i uns Carnavals! Cantaven sovint, cuinaven com els àngels i fumaven fulla sovint. Vivien més bé que no es viu ara, i això que ara la gent no sé pas com s'ho fa. Ja no hi ha calces de vellut ni espardenyes. Tu havies vist els paletes d'abans que ho portaven tot, quan anaven a treballar damunt un carro tirat a manès pels manobres? Doncs ara els manobres tallen el bacallà. I no parlem dels paletes! Un paleta aquest darrer temps ha arribat a ser més important que un ministre. Si fossim a Anglaterra, país que sap reconèixer la importància de la gent, a molts paletes els haurien donat el títol de sir. Tothom l'abilla, tothom té quartos, tothom en gasta i tothom va a cavall. Més que ací, dius? A proporció molt més...És un altre món, ja t'ho he dit. I ara hi ha el turisme. La gent de fora sembla que no hi ha de ser a temps...Ja ho crec, a milions venen. No t'enganyo. Els recaders ho tenim privat de dir mentides. Tot són hotels, xalets, apartaments...Se'ls han arribat a posar fins i tot llits a les cuines. Venen pel sol ells. Mentre puguin entornar-se'n amb les esquenes torrades ja no volen res més...El menjar? Es la gent del Pais que és

primmirada amb el menjar. Els paisans si un arròs no està al punt, el peix és passat o un estofat és cru, protesten i fort. Estan acostumats amb aquells cuiners i cuineres d'abans els quals per cada actuació per a més de vint-i-cinc forquilles rebien incomptables vots de gràcies. Ara els cuiners ho han de fer per a centenars i no és la mateixa cosa. Ara s'han inventat els cuinats rapids que tots tenen el mateix gust, en lloc d'aquells d'abans fets a consciència i en temps, els quals eren veritables rapsòdies. Els turistes, però s'ho foten tot. Són una gent que deuen tenir els estómacs plens de boira, cans-cans o aspirines...Sí, tot ho trobaràs canviat. Quan tu eres jove el poble era una mena de familia numerosa. Es coneixia tothom. Es deia bon dia a tothom. S'ajudava tothom. Els metges sempre sabien els malalts que tindrien quan feien llevants o després de festes senyalades. L'oli tacava fort. Els que menjaven pollastres menjaven aquells que es coneixien per grata-pallers, que cantaven quan es feia clar o quan una senyora gallina havia de dir: "Mira, noi, tu mateix!". Ara els pollastres no canten ni quan es fa clar ni quan és fosc i molts, pobrets, de gallines no n'han ni sentit a parlar...I aquelles taulades als cafès, i aquelles parades de fresca i aquelles festejades mútiples pels carrers...No, tot això ha desaparegut. I les noies, te les miraves les noies quan estrenaven vestits per les festes de compromís? No? Jo sí. Allò eren noies! Els viatjants que d'aquestes coses en sabien un niu, deien que eren les millors noies del Principat. Ara? Ara van com ací, amb calces vaqueres tant en dies de fener com en dies de festa. I festegen dalt dels cotxes. Sí, no m'ho faig jo. Hi ha tant l'afecció a anar a cavall que s'hi festeja i tot..Noi, no ho sé com es pot festejar bé dalt d'un cotxe, però s'hi festeja. Sí, és clar, en el meu temps es feia tot a peu, i moltes vegades no te-

niem altra solució que festejar passejant-nos...Jo ja fa temps que no vinc a ciutat amb el tren. Tenim camions els recaders, ara. El tren és un dels pitjors negocis que fa l'Estat. Ningú no els hi vol pujar. I és un absurd perquè el mal negoci després l'hem de pagar entre tots. No, no, la gent s'estima més pagar els números vermells del tren i anar en cotxe. Es un país que es permet el luxe de tenir tren, pagar-lo i no fer-lo servir. El cotxe s'ha fet imprescindible. S'hi va a l'escola, al cafè, a banyar-se, a caçar-hi bolets i a Perpinyà...Que què s'hi va a fer a Perpinyà? Es clar tu has estat anys fora...A veure-hi pel.liucles. Si que se'n fan aci, però la gent va a veure les de Perpinyà...Si són diferents les de Perpinyà? Com t'ho diré jo...Mira, per entendre'ns són pel.licules amb dones que ensenyen el cul. Home, ací se n'anava molt endarrera durant anys. Sempre havies de veure el mateix, el de casa. Ara es diu que totes aquestes coses s'arreglaran, i si la gent vol veure culs, els que manen no tindran altre remei que ensenyar-los. Diners? Mai n'havien circulat tants. Mira si en circulen que el govern perquè la gent no en tingui tants ha decretat que ja no és pecat jugar i ha donat tota mena de facilitats perquè s'obrin casinos i un s'hi pugui jugar els diners amb tota tranquil.litat i sense por que les autoritats t'agafin per diners que perdis o que guanyis...I ara hi tornaran a haver polítics. Sí com els d'abans però no amb els d'abans. Els d'abans vull dir els d'abans de la guerra, saps? No, no, nosaltres som neutrals. Sempre hem portat paquets de cada costat. Un recader és un recader, i no pot ser un recader de partit...El poble? Canviadíssim. Hi trobaràs molta gent nova. Sí, ha vingut de l'altre costat de riu. No, no, ni del Ter ni del Tordera, de l'Ebre. Oh, noi jo no en puc dir mal perquè també em fan portar paquets. I són gent de cotxe i de gastar-se la primera pela a plaça. Sí, sí, se'ls gaster. A plaça, als cafès i a les botigues.

Fan unes comunions que la gent no s'hi acaba mai. I quan encarreguen un pastís només demanen que tingui molts pisos. Han inventat els pastissos grata-cels. Hi estan com el peix a l'aigua al poble...Per ara no, però acabaran parlant-lo. Llurs fills ja ballen sardanes. Tot és questió de temps...No, si no en venen més no seran més que nosaltres. A més alguns tenen bon gust i es casen amb noies del país, i galans del poble es casen amb noies d'ells. La descendència ja serà bi-nacional...Sí, home, si s'adapten seran uns bons ciutadans. La cosa fotuda seria que en lloc d'assimilar-se ells a nosaltres, nosaltres acabéssim assimilant-nos a ells...Sí, ara ja es poden posar banderes catalanes als balcons i es torna a cantar l'Emigrant. I es parla que es repetirà Estatut...Carai, home, sí que n'hi havia hagut un altre...Tornar com abans del trentasis? Llavors ja no hagués valgut la pena que s'hagués fet una guerra!..Sí, manen els mateixos, i jo, com a recader neutral, et dic que seguiran manant...Sí, sí, republicans, socialistes, carlins, comunistes, aliancistes,nacionalistes...Mentre tots plegats no siguin més que els d'on són els que governen, es deixa ser a la gent del partit que vulgui...No, els franquistes no hi han pas renyit tots. Si són al govern? Fill, és la democràcia. Quan la van anunciar ja va dir que seria una democràcia a l'espanyola...Més endavant, més endavant...Ara ens hem d'europeitzar. I si quan ens hagim europeitzat, que sempre fem les coses en retràs, resulta que Europa va pel pedregal, doncs...No, no, una vegada ens hagim europeitzat ja no ens en podem dedir...A França és diferent. La gent es costipava quan el general de Gaulle es costipava, però ací, per ara, no s'hi veu ningú tan llarg com el senyor de Gaulle i que sigui capaç de fer posar bufanda a la gent quan ell se la posi...Angela, dius? Oh, veuràs si la darrera vegada que hi vas parlar tenia tretze anys ara ja

en deu tenir forces de picats. No, amb aquest nom no la conec, ni ningú que em fa portar paquets sé que estigui casat amb cap Angela. Angela, Angela...No, no em recordo de cap Angela...Es clar que deu hvaer crescut. I tant! Dius unes coses tu també...Potser és fora del poble ara. Sí, hi ha moltes noies que es casen amb gent de fora. En saben d'escollir noies aquests forasters! Es clar que hi has d'anar. Ara ja ningú et dirà res de les coses que et penses. Avui tothom va de cara a la pela. I es volen fer depressa! Ui! Abans et venien a fer dissabte per quatre rals o un paquet de roba vella. Avui tenir una dona de fer feines a hores a casa és com si hi tinguéssin un ministre car. D'ençà que es parla d'això del feminisme, han estat les primeres que s'han volgut fer pagar les reivindicacions atrassades...Sí que ho toquen els vents, però aquella tramuntana d'anys endarrera, aquella tramuntana que es deia que aixecava la cua dels gossos, fa temps que no miula com abans. No. Quina diferència! Avui els seus treballs tindría per alçar faldilles, entre altres alçaments, ja que totes les noies van amb calces d'home. Jo, ja et dic, com a recader sóc neutral perqqè els paquets són els paquets, però la meva opinió és que d'ençà que no hi ha República que la tramuntana no és la que era. I no crec que qui la feia moure en fos de republicà, però tampoc, al meu entendre, és dels d'ara, saps? No ens hi podem ficar amb els que controlen ventades i temporals, però quelcom deu haver passat que les tramuntanades bufin amb la poca empenta que ho fan. Potser és que la gent del País no es porta com s'hauria de portar i a dalt han dit que com que Tramuntana i Empordà eren socis de temps i molts empordanesos s'han desempordanitzat, doncs la Tramuntana ha deixat la societat. N'hi ha que diuen que no bufa com abans per tal de no espantar els turistes. Com sigui, alguna cosa hi ha que no tinguem

les tramuntanes d'abans. Això ningú m'ho treurà del cap. De tota manera, encara que el poble no sigui el de la meva jovuntut, devegades encara té rampells de quan ho era. Rampells que el fan diferent d'altres poblacions, rampells de coses que es porten a la sang, que van de pares a fills i que ve un moment que esclaten i no tenen aturador. El dia que el poble no presenti aquests rampellaments, serà un poble com molts, comerciants, protector de les Caixes d'Estalvis, sense caràcter, sense tradició, sense cants, sense cuiners..

Donatiu va al poble amb por. No sap de què la té perquè la por no se sap ben bé quina cosa és, però en té. Segueix la ruta de la costa i compren perquè el recader parlava de donar titols d'honor als paletes. A cada poble que passa en veu senyals dels senyors paletes: hotels, cases, pisos, botigues, restaurants...Anuncis i més anuncis de parcel.les i més parcel.les, milers d'anuncis de xalets amb vistes a la mar. Mai havia pensat Donatiu que aquella mar fos tan gran... I quan el vehicle es fica terra endins, pensa com va deixar el poble i com el trobarà. Fa un petit balanç, també, de coses passades, com si es confessés abans de fer l'entrada a casa. Una pila de les seves actuacions li foren encomanades per haver-se donat amb massa afecció a una determinada col.lecció de llibres. La seva llibreta de fracassos era el pecat de pensar-se que un fill d'un carboner pel sol fetd'haver-se enamorat a tot enamorar dels llibres dels fets de conquistador, navegants, descobridors i mariscals, podia assemblar-se'ls-hi. Què en faria d'aquells llibres que l'enlluernaren tan ellumnat? Els rellegiria per a donar-se compte de la distància que hi deu haver entre un element normal i un elegit, o els negaria com va negar els de l'aventurer Casanova i el del senyor

Defoe perquè a ningú tornéssin a passar els continuats infortunis que l'hi passaren a ell? Ara li toca el torn de pensar amb la família. Era dels seus familiars la culpa de que no hagués pogut arribar a primer mai en res? Ja ho havia d'haver vist abans d'embolicar-se amb les coses que s'embolicà, i que per herència no podía passar de fer les coses vulgaríssimes de tots els dies. Sempre ho veuen tard els que s'han embolicat quan ja s'han embolicat. I tanta gent que s'embolica! No pot fer altra cosa ara que ja no hi és a temps, que penèdir-se'n. I ha gent que les endevina, que va a les Amèriques i en torna rica, que va a votar i guanya el seu diputat, que fa obres a casa i hi troba una olla plena d'unces, que es casa i ho fa amb una dona que fabrica uns estofats fenomenals...I ara que el pensament li parla de casori, què s'haurà esdevingut de la petita Angela? Quanta mainada haurà portat al món? Se'n recordarà d'ell? Segur que no. Si ella sabés que cada vegada que ell s'havia de tornar vermell per resultats negatius hi havia pensat...Qui se l'hauria emportada a la petita Angela? Algú conegut del poble o un viatjant d'aquells que sabien tant de dir coses a les noies? Potser era casada a fora com havi apuntat el recader i devia venir cada any de forastera per la Festa Major...El recader li havia parlat del turisme. Si en venien tants com havia dit al recader deurien ser els propietaris de les platges. Quedaria pletja per a la gent del poble tan afeccionada que ara abans d'anar-hi? El recader havia recalcat que ara tothom anava de cara a la pela, i si els turistes eren gent de diners...I si tot era canviat, si el poble no era el poble i el nostre amic era més aviat mal vist per la majoria dels familiars, per què aquella ceba, aquell desig, aquell deler sentit a darrera hora per a tornar-hi. Què li cridava al poble? Què li feia anar? Què hi pensava trobar? Quil la feu aquella mena

de crida que li arribà de milers de milles i que li feu fer el sord a tot un govern de la República ? Quelcom hi devia haver que, malgrat tot, l'empenyia a tornar a casa amb aquella fal.lera sense aturador...

Ja el tenim al poble. Sí, els carrers són propietat dels cotxes. Com a la ciutat. També hi ha dones amb calces a la vista. I observa, igualment, la falla de barrets. Un temps, quan ell era criatura, al poble hi havien mitja dotzena de barretaires. Més tard en portà tothom. Ara veu que no en porta ningú. Es clar que deu ser un poble de diners. Els bancs es toquen. Abans, quan una botiga es posava al costat d'una altra, la que ja existia no dirigia mai més la paraula a la gent de la competència. Ara els bancs s'estableixen l'un al costat de l'altre, al davant, més amunt i més avall, però tots són amics. Es veu que els bancs ho tenen privat de renyir. I es veu que tenen obert de cara a la moneda forta perquè tots tenen uns grans rètols anunciant que canvien monedes, en totta mena d'idiomes. No hi veu massa moviment d'entrades i sortides als bancs, però els banquers són gent que saben esperar el diner i l'esperen. Saben que un dia o altre algú en tindrà, es pot trobar petroli pel rodal, algú pot fer una travessa de catorze resultats, poden venir turistes americans, es poden fer pisos per a l'any dos mil, construir i desconstruir ports, i tot això és diner que corra. Donatiu veu algú que surt d'un dels bancs i s'atura un moment amb un passant.

- Què n'hi has portat o n'has trets?

- Mira, tot a cop.

- Que vols dir tot a cop?

- Si, ahir els hi vaig portar i avui els vinc a treure. Convé que

s'hi vegi moviment pels bancs. Ara entraré a n'el del davant i demà m'hi veuràs sortir...

Es temps d'estiu. Botigues amb estris de platja: flotadors, ulleres, barques de goma, peus d'ànec, peixos de plàstic, de bon agafar, canyes a peces, vestits de bany transparents amb un rètol de "Ultima moda!"...

Veu collades d'estrangers amb calça curta i vermells de pell, els quals s'aturen a cada botiga, miren, miren, es veu que fan números ràpidament, hi entren i en surten somrient comprin la cosa que comprin. Fa una volta per la Plaça. Ningú conegut. Més tendes. Més bancs. Mira el nom de la Plaça per si se'n diu Plaça dels Bancs. No. Es el nom d'abans. La Plaça és plena de taules i para-sols de coloraines amb gent asseguda fora del refugi dels para-sols. Ells el volen parar el sol, no que un estri per colorit que sigui els n'hi privi. Els paradros de sol parlen tota mena de llengues. Cada taula parla la seva. Es una mena de ONU en petit on en lloc de fer-hi discursos sobre els disbarats que poden fer les armes nuclears, discuteixen sobre els vermuts i gelats del país. A Donatiu li sembla que s'ha errat de poble. No, no s'ha errat. Sent algú que diu:

- Mira, ets el primer del poble que trobo en dues hores de rodar per Plaça.

- Posa per dos. I la senyora?

- Ui, la senyora! A casa s'ha acabat el cuinar. D'ençà que es fa amb gent d'aquesta que diu que passar la vida als fogons és de poble del segle passat, que a casa es menja a base de pots de conserves. El bany María i avall! El dia que mengi un estofat honest, fora de casa naturalment perquè la dona ja no cuinarà mai més, estic segur que em farà mal. I la teva, encara cuina?

- Ja ho va provar això dels pots, ja, però jo li vaig dir: Modesta, fins ara a tothom has dit que havies encertat el marit, que tenies un home que ni era jugador, ni borratxo, ni fembrer. O a casa s'hi torna a cuinar com s'ha de cuinar o em passo a les cartes, al vi i als jocs de dames!
- I cuina?
- No. Ara cuino jo.

El nostre home es dóna compte que els servidors de les taules disposen d'una variada filologia. "Yes", sent, i "Oui" i "Ja". I "forty pesetes, sir", "Quarante pesetes, monsieur", o "Vierzig pesetes, Herr". Però al costat d'això escolta una petita conversa de dos passants.
- Sí, nosaltres encara fem els dilluns. Demà, com cada setmana, a la platja. Plogui o no plogui. Si vols venir...
- Hi ha massa gent, ara. No es pot anar ni a pescar.
- Oh, mira, jo no vull pas quedar fotut. Vinc de plaça. Ja porto per a l'arròs. Abans ens ho feiem tot nosaltres. Ara sembla que els peixos només es deixen agafar pels turistes. Vine, home. Encara devegades ens engresquem in en cantem quatre...

Sí, és el poble. Amb aquells rampells que deia el recader. Ara, són aquells rampells que l'han fet tornar de la manera que ha tornat? Si disposés de la rifa de la tia Eugènia podria haver tornat per a triar a quin banc la deixaria, però qui sap qui en va dir bé de la rifa de la tia Eugènia. Què m'hi ha fet venir al poble? Es torna a preguntar una vegada més. No hi ha resposta.
Es presenta a casa l'oncle menys afectat amb la qüestió de la famosa

rifa de la no menys famosa tia Eugènia.

- Donatiu! Es clar que ho ets! D'on surts? Ningú no comptava amb tu, ja. Veuràs ningú. Espéra't!

I l'oncle torna acompanyat d'una matrona alta, arrodonida, vermella de galta, bon garrot de braços, i de ple en la segona edat.

- Mira-te-la! Anys endarrera era la petita Angela. Ara, ja la veus! D'ençà que te'n vas anar que, al nys un cop per setmana ha vingut a demanar si sabiem res de tu.

Donatiu, durant uns segons, veu que tot comença a voltar al voltant seu i que ell és el centre d'aquell remolí. En aquest hi destría una circumferència zodiacal en la qual en lloc dels signes del zodíac hi veu, substituint a Àries, la carnissera Magna, a Taure, la vidua Fabiana, a Gemini, Valentina, a Cancer, Ivonne, a Lleó, Antònia, a Verge, Francesca, a Libra, Monsieur Blanchemine, a Escorpió, l'anarquista Maruny, a Peixos, la Tortuga Conxita, a Sagitari, la Pubilla Paperasse, a Capricorni, el Pastor Tizoc i a Aquari, la biblioteca de grans homes. Una circumsferència exterior substitueix els conegudíssims signes per dotze imatges variades de la petita Angela, de quan per primera vegada li va dir que l'esperaria, quan li va dir per segon cop ja de cara a la minyonia, i sofrint transformacions a mida que subtituia nous signes fins que el darrer, Peixos, la mostra tal com ell la veia al seu davant ara.

La grandiosa Angela, sense un plor, sense un xiscle, sense un desmai, sense cap repenjada de coll, es mira Donatiu com si l'hagués vist el dia abans, i diu:

- No he deixat de veure't mai. Quan tenia pocs anys et veia, i per a mi ho eres, com un d'aquells grans homes d'aquells llibres que em deixaves. I encara t'hi veig. Per a mi tu ets el més gran de tots. No es necessita fer res extraordinari, lloat pels llibres, per-

què un sigui el rei d'una dona. No sé si ho has fet. Jo penso que sí, però la cosa més extraordinària per a mi ja l'has feta. Has tornat. No pot ser que tu no penséssis amb mi perquè amb la força que jo hi pensava hi havies de pensar per força. L'edat? Les edats? En el meu cas ja t'ho vaig dir que t'esperaria. Em trobis com em trobis, t'he esperat més de vint anys. I si en vols passar altres vint fora, et seguiré esperant...

Donatiu veu que tot allò que esperava trobar al poble, ho ha trobat, que la cosa que li encomanà aquella àansia, aquell anhel, aquell no viure per a tornar al poble, la té al davant. Ara sap qui era que va fer aquella crida que li va arribar de milers de milles lluny, ara veu clar, clarissim, que cada vegada que es pensava senit la veu de la petita Angela, la sentia de debó. Alguna vegada havia sentit algú que deia que mai era tan gran l'home com agenollat i, com si algú d'aquells primers personatges que substituien els signes zodiacals, aneu a saber si l'anarquista Maruny o Monsieur Blanchemine, el prengués suaument per les espatlles, es va trobar de genolls als peus d'aquella que l'havia esperat més de vint anys, i l'home començà un plor silenciós que li feu un gran bé ja que no recordava haver plorat mai. I,

- Angela, Angela...- anava repetint.

Palafrugell 15 novembre 1980

Perill. Se sent un camió que no s'hi comptava. I ve amb totes les llums enceses, i de l'altre costat de pont. Alguna cosa deu haver fallat. El lector de Goethe es planta al mig de la carretera i amb un alemany puríssim conmina a la tripulació a apagar les llums que hi ha enemic pels voltants, però la tripulació no en fa cap cas i l'home s'ha d'apartar apressadament del radi d'acció del vehicle. I sent que surten de la cabina del camió, clarissims, aquests mots: "Alemanys mal-parits!" emesos en l'idioma del senyor Poincaré. El camió fuig carretera enllà, quan a l'altre costat de pont sembla que venguin terratrèmols. Els dinamiters s'han emportat un triomf. Han mal ferit un pont i un carregament d'explosius ha esclatat abans d'hora. Es va dir que el camió que reculà portava tripulació francesa i deixà la formació. Coses de la guerra.

-...i tots van a proveir-se d'aigua a la Font Vermella. La gent nostra està avisada de no tocar-la fins passats uns dies. Tres. Per a obligar a treure l'aigua del bassi de la font s'ha allargat el canó del doll per dessota el nivell del dipòsit. Això que hi has de tirar, Donatiu, és incolor i, ja veus, de procedència alemanya.

La missió és considerada de poca importància i això que es tracta d'emmetzinar a quanta més gent millor, i Donatiu és enviat sol a la Font Vermella. Abans de despurar l'aigua se'n fa un bon tip. I just quan de pensament diu: "Missió llesta" es troba de nassos amb una patrulla alemanya. Ja unes passes abans alça un braç. La patrulla també. Però li diuen quelcom que l'home no enten. Ell amb el seu francès els diu que si l'haguéssin trobat uns dies abans tenia un company que sabia l'alemany més bé que ells. No lliguen caps. La patrulla, amb signes, li senyalen que mostri papers. Do-

natiu els porta en regla. Són a nom d'un ciutadà d'una vila propera. La patrulla s'estranya que aquell home vagi sol per aquells camins. El nostre amic diu, com pot, que va a veure bestiar al Mas de la Gauche, que el tenen bé de preu...Els maquisards estaven ben instruits per si mai es trobessin amb patrulles enemigues, i a més a més n'estaven determinats masos de confiança els quals declararien, si s'havia de fer i els alemanys hi donaven temps, a favor dels sospitosos. Però aquella patrulla, no sabia per què, volia aclarir coses que per la barrera de l'idioma no aclaria prou bé Donatiu. El porten a un casal on hi ha una mena de quarter general. Hi ha detinguts els quals havien pertangut als primers equips on s'enrolà Donatiu. Per mediació d'un intèrpret es presenta Donatiu als detinguts. Tots diuen que no l'havien vist mai ni a ningú que se li assemblés.

- Tu en coneixes algun d'aquests? Ja sé que diràs que no.
- Que són maquisards aquests senyors?
- Per què no parles un francès com els altres?
- Jo, senyor, vaig viure molt temps pels voltants de Perpinyà on s'hi parla català.
- Català, per què?

Contesta de Donatiu a través de l'intèrpret:

- Perpinyà, formà part un temps, del Pais Català.
- I per què se'n sortí?
- Baralles i mals entesos. I per anar contra la Catalunya Vella uns reis se'l deixaren prendre, i es portà la frontera als Pirineus.
- Nosaltres vam fer guanyar la guerra espanyola a n'els que manen ara. Digueu-li - diu a l'intèrpret -, que si identifica a algun d'aquests detinguts o en descobreix d'altres dels que busquem, que

podem tornar Perpinyà a n'aquest Pais que diu. Guanyarem la guerra i arreglarem el món a la nostra manera.

Donatiu diu a l'intèpret:

- Espereu-vos que me'ls tornaré a mirar!

El gran carregament d'ingenuitat que el nostre amic porta al damunt li fa pensar, uns moments, que té a les mans l'oportunitat de refer una hegemonia territorial desfeta d'anys. Si a canvi de denunciar uns quants maquisards, que segurament també farien mala fi, aquell oficial tirés les coses endavant potser la llista de fracassos s'hauria acabat. Segur que el món parlaria d'ell i arribaria a tenir llibre. Ocasions com aquella només passen un cop a la vida...Els antics companys saben la procedència de Donatiu, i com altres resistents estimaven aquella procedència. Algun sap que el petit Pais va proclamar dues o tres vegades la República, que hi ha gent que malgrat haver-les perdudes totes dues o tres no s'ha donat i espera...I a despit d'haver passat situacions difícils hi ha qui pensa que potser aquell home és un separatista convençut i es pot haver deixat convèncer pel farol de l'oficial alemany, i espera la nova intervenció ocular de Donatiu amb l'ai al cor...A Donatiu Mercantil ja li plauria ser l'autor de la nova confederació catalano-aragonesa, ja, però se li apareixen vulgue's que no alguns dels fets que sabia dels detinguts que tenia al davant, i d'altres que seguien fent la seva feina per viles, boscos i camins. Recorda els molts que ho perderen tot en acte de servei, una llista incabable de sacrificis lluitant contra un gegant, pobles enters deixats sense cens per a guardar silenci, delacions, pèrdues d'oficis, carreres i virginitats... El fa decidir quan l'intèrpret diu:

- I si vols diners...

- Tots aquests fan cara d'haver begut molta aigua de Vichy...- diu després d'haver-se mirat a fons els presoners.

L'oficial alemany fa un petit apart amb l'intèrpret, i aquest fa una pregunta desorientadora a Donatiu.

- T'agraden les dones?

- He estat molts anys sense veure'n.

- Que no n'hi havien a Perpinyà?

- No...sí, però jo no les veia.

- Però t'agraden o no?

- Home...les guapes sí. Si mai n'he vista alguna l'he recordada anys.

L'intèrpret surt uns moments i torna acompanyat de Francesca. Donatiu està a punt de deixar anar un "Tú?" que se li recargola pel canyó. Se sent mirat, com si tinguéssin espines, pels ulls dels detinguts. Francesca apareix com si no passés absolutament res, amb un posat de indeferència total, com si aquells encaraments fossin una cosa de cada dia com esmorzar a fer-se la clenxa. Donatiu ha de fer un esfuerç formidable per tal de no trair el què sent al veure Francesca. Ha de rebutjar un batalló de pensaments que li recorden aquella nit que la va veure poca estona sense roba i que ell li va demanar que es deixés veure una mica. Intenta frenar aquella visió de Francesca amb els milers d'alemanys escampats per tota Europa fent funcionar canons, tancs, avions i bombes de tota mena contra tot el continent, pensa que ell ha format part d'un moviment de revolta contra una força més que bruta, nazi, pensa amb el què es diu de les grans cremades de jueus...sí ja hi pensa amb tot això, però la visió de Francesca sense roba és fortíssima. Per tal de no delatar uns resistents s'ha perdut la reunificació dels Paisos Catalans, Si sabés, pensa, que me l'haguéssin de donar,

diria que la conec, però i si no me la donen? I de la mateixa manera que es va jugar la Confederació es juga la possible propietat de Francesca. No serà mai un gran home, es veu.

- La troba guapa a n'aquesta?

- Molt! - respon l'home pensant que aquesta afirmació és veritat i no pot perjudicar a ningú.

- Et recorda a algú?

- Mai n'he vista cap de tan guapa com aquesta.

- L'havies vista abans?

Hi ha unes ensalivades silencioses.

- Es que ha estat a Perpinyà?

Francesca fa que no amb el cap.

- No l'has vista en lloc més?

- Encara que l'hagués vista ella no m'hagués vist a mi. Què voleu ni que em miri a mi una dona com aquesta. Que no m'ha mirat bé, senyor intèrpret...

- Però l'has vista abans en aalgun lloc o no? Mira-te-la bé! Tenim medis per a fer tenir memòria a la gent, però tracteu amb un bon oficial que per ara no els vol emprar...Pesa damunt aquesta dona l'acusació de conquistar oficals nostres...

- Qui en pogués ser, amic!

- Si ens dius que en saps alguna cosa et podem ingressar a n'el nostre exèrcit i fer-te oficial.

- I si després resulta que no és veritat que conquista oficials, com quedo jo?

Francesca ha variat el seu posat d'entrada. Fins fa poc mirava al sòl, a les parets o a les sabates de l'intèrpret. Ara té una mena de lluisor als ulls mirant-se Donatiu. Els detinguts tornen a respirar amb normalitat...

Una pallera fa de présó. La primera cosa que vol fer Donatiu és tenir una sentada amb Francesca, però un de la colla li diu que de cap manera, que la guàrdia entra en el moment menys pensat per tal de veure si sorpren xerrades en grup, i que el senyor intèrpret té elements escoltant tot el dia i part de la nit per les finestres. Quan entren a l'estància encara hi ha una mica de llum, i Donatiu es pot mirar Francesca que allò no ho devia pas privar la guàrdia. La noia li envia un petit somriure. Ell n'hi torna deu, però Francesca no passa del primer. Hi ha una petita llum arran de porta. El nostre amic no pot veure on fa vida Francesca, però sap l'indret on la fa i hi mira tota la nit. El dia el troba encara amb els ulls oberts mirant. La noia li dedica, agraida, un nou somriure. Donatiu creu que un somriure diari és molt poca cosa, però si no hi ha res més...

- A veure, el darrer entrat! - diu algú entrant del defora.

Donatiu s'alça.

- Seguiu!

Un nou interrogatori. Amb l'intèrpret i l'oficial ara hi ha el que havia estat un temps cap de l'escamot de Donatiu.

- Us coneixeu? - es pregunta.

- Jo he viscut sempre a pagès - diu el cap de fila -.Us penseu que un pagès, que no s'ha mogut mai d'un barri, pot conèixer a tots els empadronats de França?

- Ací no volem comentaris. Us coneixeu o no?

- Jo tenia un parent que s'hi assemblava bastant, però fa deu anys que és a Amèrica...

- Prou! Tu coneixes a n'aquest home? - es pregunta a Donatiu.

- No sé d'on ho ha tret que jo m'assemblava a un parent seu. Segur que em confon amb un farmacèutic de Perpinyà el qual deien

empaitava a totes les noies que entraven a la farmàcia. Era una farmàcia en la qual només hi podien presentar réceptes els homes. De tota manera aquell farmacèutic anava una mica coix, duia mitja cama de fusta, i jo, mirin...

- Es igual...un o altre caurà. I avance'ls - diu a l'intèrpret -, que es passarà per tots els masos on hi hagi gent fora i que si no poden explicar-ne la causa rebran i rebran fort...Això que feu si vosaltres sou del maquis, i jo crec que ho sou i acabareu confessant, és un disbarat. Us penseu que podeu destorbar l'exèrcit alemany? Beneits, més que beneits...Ja sabem que aneu a colles, que si us eliminem a vosaltres en sortiren d'altres, ja sabem que no hi ha un director general i que treballeu independentment. No sigueu mussols i no us deixeu enredar per aquests els quals lluny dels llocs dels fets us diuen per radio que ens haveu de seguir emprenyant. No en treureu res. Com a màxim fer agafar algun cabrot i segons qui l'agafi us el farà pagar car a vosaltres o als vostres familiars...No tot és gent com jo a l'oficialitat, però us adverteixo que vaig acabant la paciència i que seguiré els mètodes dels altres. I no sóu tants com us penseu. Són aquests de fora que es pensen que tots els francesos ens volen fer a l'ast. La gent de seny la qual ha vist que contra nosaltres no hi ha res a fer, no sols s'ha rendit sinó que s'ha fet alemanya. Ho enteneu?

Acabada aquella intervenció el cap de l'escamot de Donatiu es posà a picar de mans. Donatiu havia passat tants mesos seguint l'exemple i obeint les ordres d'aquell home que també s'hi posà.

- Aquests dos - comentà l'oficial a l'intèrpret - o són dos desgraciats o dos murris colossals. Però he dit que havia acabat la paciència i l'he acabada. Ja ho veuran!

Donatiu, mentre torna a la pallera pensa que aquell home que l'acompanya, o s'ha deixat agafar per a veure les coses com van o que si l'han agafat sense ell voler-ho s'escaparà. I ell el seguirà i s'emportarà a Francesca. Hi pensa hores i hores amb tot això, sobretot en escapar-se emportant-se'n Francesca. Havia passat anys sense ni veure dones, però ara se li ha despertat el desig venturós de passar una nit mirant la lluna amb una dona agafada pel coll quina cosa no ha pogut fer mai, i que la veritat, és molt de doldre.

Aquell dia l'intèrpret fa una visita als presoners acompanyat de l'anarquista Maruny. Ja hi ha una bona part de l'escamot de gala amb el qual treballava Donatiu.

- I a n'aquest tampoc el deveu conèixer, oi? - pregunta sabent per endavant la resposta.

Hi ha un general arrònçament d'espatlles.

- I tu tampoc en deus conèixer cap? - fa al senyor Maruny.

- A qui conec més ás a tu que ja fa estona que et veig...

- Penseu que aquest oficial és un bon home comparat amb altres. Si pot ho arreglarà tot amb bones paraules. Sé que malgrat renegui dels vostres fets, si és que sóu maquisards que tot podria ser, en el fons els dadmira ja que la vostra lluita és una lluita impossible. Com voleu sortir-vos d'una cosa que no ho han pogut fer els exèrcits de cinc o sis paisos? Si us confesseu o ens diueu on treballen altres companys vostres, l'oficial m'ha promès que us donarà la llibertat. A les altures es dirà que us ha eliminat. El tracte és un bon tracte...

En aquest precíss moment el cap de grup, Monsieur Blanchemine, deixà anar una ventositat fenomenal, seguida d'un:

- Pardon, Madame...- adreçat a Francesca.

L'intèrpret girà cap i cua sense acabar allò que volia dir. Se senten un seguit de rialles retingudes. Tots pensen que allò no acabarà pas així com així. Tots llevat de Donatiu el qual només segueix pensant que s'escaparà amb Francesca i, essent així la noia no voldrà pas deixar de compensar-lo. Com, no ho sap, però si a n'ell l'ajudés a escapar una noia li oferiria tot el que demanés i ho faria encara que no l'hi demanés. Potser ell, ja estava pensat, no demanaria res. Deixaria a la mà de Francesca donar-li la paga de l'alliberament. Pensar que podia ser la paga que ell desitjava el tenia hores i hores que semblava que no hi era. Quan els demés se'l miraven ja veien que pensava coses que ells no pensaven. No sabien en què pensava però l'aspecte facial del nostre heroi no era ni d'odi, ni de venjança, ni de com s'hauria de fer per tal d'eliminar alemanys. Semblava que estava bé al món, que se sentia com el peix a l'aigua en aquella pallera que podía representar l'avant sala d'una colla de futurs condemnats a no poder fumar mai més.

Són cridats tots a l'habitació de l'oficial. Junt amb l'intèrpret hi trobem un alemanyàs de grans proporcions. L'oficial es veu que ha mudat de procediments. Algú el deu haver convençut que amb bones paraules ben poca cosa en treurà d'aquells presoners. Ell es resisteix a donar passaports definitius a una colla de francesos els quals no han pogut justificar què feien o havien fet durant les darreres setmanes. Vol fer una nova prova la qual està segur donarà bons resultats. Si de debó són gent de la Resistència no hi veu altre remei que privar-los de tornar a resistir...I de bell antuvi fa plantejar un programa fort a l'intèrpret.

- Aquest alemany que contempleu té fama, i molt ben guanyada per cert, de tombar totes les dones que tingui al davant, i no per la

seva cara que com veieu més aviat les hauria d'espantar, ni per la seva llàvia perquè sol dir poques coses, sinó per la seva empenta. Quan envesteix no hi ha força humana femenina que l'aguanti! Es un cavall desbocat, i no hi ha hagut cap dona que no hagi claudicat. Totes se li han rendit i no vulgueu saber com han quedat després de la rendició. Bé, tots heu negat conèixer o tenir o haver tingut relacions amb aquesta dona que tenim al davant. En presènvostra aquest alemanyàs farà amb aquesta dona el què ha fet amb moltes. Es la seva feina en aquesta guerra. Si no hi teniu res a veure podreu contemplar un espectacle que en altres llocs haurieu de pagar. Si hi teniu quelcom a veure, penso que no voldreu ser testimonis d'una actuació d'aquest home el qual actua d'acord amb els seus dos metres d'alçada i els 120 quilos que pesa....
Hi ha un silenci anguniós entre els presoners. Francesca devia tenir de la Resistència un altíssim concepte o devia saber com actuava el gegant perquè amb posat desafiant es comença a treure roba. Sorpresa en el camp oficial i en el del gegant, i sorpresa en el camp dels presoners. Sorpresa general, en fi. Francesca ja està a punt de fer una bona promoció de roba interior femenina. El gegant, acostumat a resoldre aquells afers en mig de xiscles i plors, no sap què fer, no es posa en forma i diu a l'oficial que ell d'aquella manera no pot treballar bé. Davant l'actuació de Francesca els presoners si bé com a resistents la comprengueren, com a homes i tots a la vegada, amb Donatiu al davant llençant un crit que ningú no el sentiria mai més, i abans que ningú tingués temps de reaccienar, amb les mans, amb les dents i amb els peus, feren tres baixes fulminants. Quan Francesca anava a dir: "Ara ho heu espatllat tot!" no tingué temps de dir-ho. Tots surten al defora furients. Donatiu

s'emporta Francesca la qual encara té temps de dir:

- Que sempre m'hagis de veure amb poca roba...Un moment, que em poso quelcom!

Fugent tots en direccions diferents bosc enllà...Quan la guàrdia s'adonà del fet, entre mirar què es feia amb els tres immobilitzats i ordenar qui havia d'anar a la recerca dels fugitius, aquests ja eren qui sap a on. Dispararen en totes direccions. Alguns provaren d'endinzar-se pel bosc, però les nits de la Resistència eren nits que anaven del tot a favor dels resistents...

Francesca era bona en extrem per a presentar-se amb poca roba davant oficials enemics representant papers estudiats d'avantmà, però era una mala corredora i més de nits, pel bosc.

- No puc més...- diu al nostre amic -, córrer pel bosc ja no és la meva feina.

- Ens agafaran i ara rebrem de debó - fa Donatiu -. Hem de seguir!

- Segueix tu sol...Molt serà que em trobin aquesta nit...

Donatiu es converteix, en un moment, en quan a força corporal, en aquell alemany escollit per tal de desarborar Francesca. I potser com dos alemanys com aquell. Té la noia respirant fadigosament a dues passes. La nit, nit de la Resistència, era fosca, molt fosca, però els ulls de Donatiu tenen prou llum per a entreveure blancors memorables - recordem que la noia s'havia posat roba al damunt de la manera que havia pogut -. Posseït d'aquella força germànica l'home no ha ni pensat deixar Francesca sola. Pensant fer el sord si protesta, l'agafa d'una revolada i la porta en braços com si l'anés a oferir a algú. Francesca no ha protestat. Fa una mena de somriure al veure que ell la porta, amb un trot molt enraonat, com si no portés res. Donatiu, en aquells moments, no s'hagués can-

viat ni pel mateix general De Gaulle el qual des d'Anglaterra anava animant a la gent a fer baixes alemanyes. Tenia Francesca als braços. Es meravellà que pesés tan poc, però a mida d'anar fugint pensà que era natural que no li pesés gens ja que ell s'havia convertit amb aquell gegant alemany.

Trotaren en silenci una llarga estona. Donatiu hagués volgut que aquella caminada no s'acabés mai més. Tenia Francesca als braços i sentia els d'ella voltant-li el coll, i el seu respir li feia pessigolles a l'orella. No la deixaré mai més, era la única cosa que pensava durant aquella venturosa marxa, elmenys per a ell. Un moment intentà acostar els llavis als de la noia. Aquesta els aparta suaument. "Hem de caminar una mica més!", pensa Donatiu. I ho fa. I fins i tot alegra el trot que portava. "Potser, ara", pensa. I fa un segon intent. Francesca no diu res però torna a dirgir la seva boca al front. Donatiu pensa que ha caminat poc, i que si caminar més és el premi que espera, caminarà tota la vida.

- Francesca...- diu a poca veu.

La noia li posa un dit als llavis. "No vol que digui res", pensa l'home. "Vol que camini més..." I ho fa com si aquella caminada hagués de salvar França. Clareja.

- Para't, amic...Ja estic millor. Ja puc caminar...

Donatiu no l'hagués deixada ni davant del món en pes demanat-li a genollons. I no la deixa. I segueix caminant com si de llavors endavant aquell fos el seu ofici.

- Para't, amic. T'ho prégo. Estem en terreny de gent amiga. Aquest soroll d'aigua és, em penso, del rec del Mas Gueule-de-loup. Al mas hi ha gent nostra.

- No et puc baixar, Francesca. Els braços m'han quedat encarcarats. Sempre més els tindré com si et portés a tu a coll.

- Deixa'm a terra, t'ho prego. Només has d'ajupir-te una mica...
Era un segon prec de Francesca i Donatiu creié. Però tal com ell havia dit, després de deixar la noia al sòl restà amb els braços com si encara la portés a coll.
- Tu, no et moguis d'ací. No, no tinguis por, al mas hi ha gent amiga, ja t'ho he dit. I tornarem a cercar-te...
Donatiu la veu marxar en la mitja claror del sol que estava a punt de dir bon dia a tothom. No se senten canonades i el paisatge és el paisatge de la dolça França, d'aquella França que s'havia pensat, i molt ben pensat, que ho tenia tot entès fent enseyar davants i darreres a les seves noies més escollides dalt dels escenaris d'un Paris que ja li tocava fer aquestes coses d'ençà d'aquella degollada general d'anys endarrera, i que ara veia que s'havia de gastar els quartos fent a correcuita tancs i canons per tal d'evitar que aquells davants i darreres fossin vistos només per un públic alemany.
Francesca triga. Donatiu no té espera, Si al mas hi ha gent enemiga, ell en treurà Francesca. Veurà del què és capaç de fer per una dona un home que no ha festejat mai. S'acosta al mas i s'amaga dessota una figuera. Del seu amagatall veu clarament la porta de la casa. Hi entrarà i ho envestirà tot per a tornar a tenir Francesca, i si encara està cansada la tornarà a portar a coll. Ja té els braços a punt, ja ho sap ella...Quan es disposa a entrar en acció la porta del mas s'obra. En surten Francesca i un element portador d'escopeta. Però no va vestit d'alemany i Francesca el porta agafat del braç...Desorientació en el camp Resistent. La parella s'acosta. Donatiu pot sentir perfectament el què diu Francesca al seu acompanyant.
-...i m'ha tret del Mas Chandelier ple d'alemanys. Jo estava fent

una comèdia davant d'un gegantàs alemany que si no sent ais i gemecs no serveix per a res. Tot hauria anat bé, però aquells nois qui sap què es pensaren i no els aguantà ningú. I ell ha fugit amb mi, i quan m'he cansat m'ha portat a coll...

- I on has dit que l'havies deixat?

Donatiu vol aclarir situacions i diu:

- Ja sóc ací...

L'acompanyany de Francesca deixa, de moment, la noia i s'engalta l'escopeta en direcció d'on ha sentit la veu del nostre home.

- No, Pierre, és ell! Es ell!

L'anomenat Pierre fa un canvi de cara. El gest de resistent inicial es converteix en un somriure ample i amical.

- Perdó, amic...però en aquests temps que passem s'ha d'anar amb un dimoni a cada orella. Em permeteu que us abraci?

El company de Francesca deu dir aquests mots perquè veu que Donatiu té els braços a punt com si encara portéss la noia a coll. Intervé Francesca:

- Amic Donatiu, Jean Pierre Villeneuve, mon marit.

Els braços de Donatiu preparats per a portar Francesca sempre més s'abaixen al sentir la presentació de la noia com si s'hagués trencat el ressort que els tenia immobilitzats d'estones abans. Una cosa més, la que més volía, li surt malament com n'hi havien sortit d'altres. Francesca s'adona del posat llastimós del pobre decebut. S'emporta el seu marit unes passes. Li diu quelcom. L'home fa que sí amb el cap. Ambdós tornen al davant d'un element que al conèixer un estat civil ha quedat desarmat.

- Amic, si jo no fos ja de Jean Pierre, si ja no en fos de molt temps qui sap si hagués pogut ser teva. Però jo sóc de Jean Pierre en còs i ànima. Sóc de la Resitència perquè ell n'és. I en sóc a la meva ma-

nera. Que un dia em pot sortir malament? Molts resistents hi acaben tots els dies malament. Per a mi Jean Pierre ho és tot. I ell sap que tu no sabies el llaç que ens uneix.

- Sí, senyor, i ben poca cosa hauria estat jo si no m'hagués enamorat de Francesca! - diu el marit -. I no trobo gens estrany que vos..

-...doncs perquè has estat una nit enamorat de mi i perquè m'has tret d'un lloc de mal treure, amb el permís del meu marit et faré amb tota l'ànima el bes que m'has demanat tantes vegades anit passada.

I Francesca alçant-se de puntetes acostà la seva boca a la de Donatiu. Aquest sentí la tebior d'uns llavis que el deixaren encantat.

- Senyor - digué al marit de Francesca - , jo per això aquesta nit hagués mort a qualsevol. Es el primer que m'han fet en la meva vida. Ja veieu com el tinc de valorar bo i sabent que és un bes autoritzat. Si arriba a ser el que jo hauria volgut que fos, guanyo la guerra.

- D'on sóu, amic?

- Sóc català.

- Que sigueu ací sóu dels que van perdre, no?

- Sí.

- I per què vau perdre?

- A mi, la veritat, quan sentia canonades no sabia on amagar-me.

- Però no tothom debia pensar igual.

- Les canonades novan bé a ningú.

- Però si tothom s'amagava per què s'ha donat tan mèrit a qui va guanyar el qual per a fer un part de guerra dient que havia guanyat va necessitar tres anys.

- Oh, no tothom fugia al sentir canonades. Hi havia gent tan valenta com vosaltres, però eren pocs. Les darreres lleves ja eren homes amb ventre abundant i carregats de criatures. I quan a la guerra es pensa massa en què deu fer la dona i si la quitxalla fa bondat, la gue-

rra no som donar els resultats que ha de donar.

- Però al principi, almenys ací es va dir, el sollevament havia de durar cosa de vuit dies.

- També es deia allà. Ara, a casa nostra l'alçament no es va poder alçar massa. I es va portar el front a terres aragoneses. Llavors jo no hi era com no hi eren molts als quals les canonades espantaven.

- I per què no hi eres tu?

- Jo feia de Robinson en una illa deserta a moltes milles del front aragonès. Sí, coses dels llibres, saps? Seria molt llarg d'explicar...Quan vaig tornar a casa la guerra ja feia molts mesos que durava i la gent la trobava llarga.

- Ací es va dir que era una guerra de rics contra pobres, i es trobà estrany que havent-hi més pobres que rics la perdessin els pobres.

- No has sentit a dir mai que Espanya és diferent?

- Sí.

- Doncs una guerra que s'havia de guanyar es va perdre....Després els rics han manat sempre a casa nostra, i durant molts anys els pobres estaven convençuts que el seu ofici era creure els rics. Ja n'hi va haver que amb la guerra van dir que n'hi havia prou de creure, però van fer espantar la gent del mig la qual feu del País allò que era abans de la guerra, i, amb aquella gent espantada acabà espantant-se tothom. I no una guerra, res no es pot fer amb una gent espantada. Un metge que treballi espantat receptarà una cosa per altra; i ja em diràs quins decrets pot fer un consell de ministres que hi treballi espantat...Molta gent està abonada a la patologia degut a què la llevadora va actuar espantada..que hi estés la partera, mira, no són coper agafar-se-les rient... No es pot fer cap ofici estant espantat, i menys una guerra. S'ha vist. Un costat tenia tota mena d'eines, i

l'altre, refiant-se de les democràcies tenia moltes promeses i poques eines. Al començament hi havia combatents de molts paisos, però les democràcies van dir que si en aquella guerra s'hi anava embolicant gent de fora es convertiria en una guerra general...I tenien por de les coses que podien passar si la guanyessin els pobres.

- Doncs ja veus com, a despit dels pensament s de les democràcies ara ja la tenim una guerra general i moguda pels que us van fer perdre a vosaltres. Darrerament aquests animals d'alemanys s'han anat a batre amb els russos amb els quals tenien un pacte de no passar de dir-se paraules amables. A Rússia, amb la fred que hi fa! Ja veurem com ababaran. Ací falta que els americans es deixin de discutir i s'hi fiquin. Si ho fan la Resistència no haurà estat en va...

Entren a la casa. Hi ha rostres nous voltant una taula. Hi ha elements aparentment poca-cosa, amb ulleres i poc pes, i que sembla que un cop de vent una mica fort se'ls ha d'emportar. Jean Pierre en fa un gran elogi i explica a Donatiu que aquella gent que no sembla res, té tota una fulla de serveis admirable.

- Són culpables - diu -, magnifics culpables, d'haver fet renegar molts alemanys.

Es fa un petit repàs. Jean Pierre fa un gràfic en un paper on hi senyala els llocs on és probable hi trobi el cap Blanchemine i la seva gent. Quan s'acomiaden l'home recomana a Donatiu que es miri bé el gràfic i que el destrueixi.

- Amic, m'heu tornat Francesca i això per a mi ho mereix tot. Si jo manés i les canonades encara us espanten, us faria passar la guerra sense sentir-ne i us aixecaria un monument.

Quan tocà el torn a Francesca, Donatiu rebé el segon bes de la seva vida.

De nou tenim al nostre heroi integrat a l'escamot del darrer temps. Hi ha arribat baix de moral com a consequència del resultat completament dolent del cas Francesca. I, com sempre que experimentava un desengany d'amplada, sentia, com si la tingués a tocar, la veu de la petita Angela que li repetia que ella l'esperava. Punyefla d'Angela, pensava Donatiu, per què li sento sempre dir-me que m'espera quan les coses no em surten bé? Si ja deu fer temps que és tota una mestressa de casa...Però havia perdut voluntat i ja no en tenía ni per a evitar sentir les promeses fetes anys enllà per una mocoseta de deu anys.

L'anarquista Maruny el qual sabia l'estat d'ànim de Donatiu quan feia actuacions errades, en feu sabedor a Blanchemine, l'immortal Blanchemine, i aquest, gran coneixeder dels homes, el tingué un temps a la reserva esperant que es centrés. L'escamot portà a cap petitíes però grans intervencions durant les quals Donatiu actuà com si cantés de segon, sense primers papers.

- Aviat acabarem la feina - deia un dia Blanchemine -, i ja veurem quines coses fem una vegada acabat tot, una gent que s'ha guanyat la vida durant mesos fent renegar alemanys...

Les ràdios clandestines ja no en són tant, sobretot d'ençà que els americans, japonejats a Pearl Harbour, decidiren que la millor cosa que podien fer era portar homes amb fusells i bombes a Europa per a decantar la balança. A mida que els alemanys eren acomiadats dels territoris ocupats, molta gent ja gosaven posar els aparells de ràdio a tot volum...Els esdeveniment s'no tenen aturador...La destitució del mariscal von Rundstedt, la misteriosa mort de Rommel després d'uns dels atemptats sabuts que es feren al Fuhrer...Montgomery agafa dotze divisions alemanyes...Els americans desembarquen ja al Sud de França i la Resistència puja com un carabasser...No es dóna l'abast a tantes

noticies com es van succeint. N'hi ha masses. Allò que semblava que no podia ser, és. Pétain, de por dels maquisards, és portat pels alemanys a Sigmaringen. També hi va Laval. Els diuen que allà no hi entrarà mai cap aliat...La policia i el poble de Paris fan un va-i-tot i es llença al carrer amb males intencions...S'anuncia l'entrada del general De Gaulle a la capital i ho fa encara a mig de trets d'algun alemany que no s'acaba de creure que allò sigui veritat...Tornen a respirar pobles i ciutats...Els aliats ja s'han ficat a Bèlgica i Holanda...Ja hi ha canonades en terres germàniques...Els pocs sobrevivents de camps de concentració, amb milers d'hores de patir, s'hi tornen...Ja s'escolten noms de ciutats alemanyes lliures de creus gamades...La ràdio de Berlin anuncia la mort del Fuhrer i l'emmetzinament d'elements que es pensen que amb allò paguen el mal que han fet...En lloc d'himnes bèl.lics la ràdio berlinesa toca música de funerals...Pétain, al veure la fi alemanya té un gest i es presenta als guanyadors. Laval, pensant-se que a Espanya hi ha molta gent amb gorres alemanyes, se n'hi va. Pétain és condemnat a mort, però el general De Gaulle, el qual a França ja feia i desfeia i ho havia de fer molt temps, li commuta la pena gran per la de cadena perpètua. El mariscal, el qual ja va acabar la guerra vora de noranta anys, només té temps de fer-ne sis dels anys d'aquella cadena perpètua. El pobre Laval quedà fotut, els francesos demanaren l'extradició, i com que els alemanys ja havien perdut, la gent de la Divisió Blava va servir Laval amb safata a la frontera...

La Resistència reeixi en molts epissodis, i en altres no, i en alguns com en el cas de l'espionatge del Mas dels Gallets la cosa no fou per a sol.licitar medalles. I, de cap de les maneres una actució de resultats negatius, ni deu, havien d'entervolir un conjunt

de fets mereixedors, pels partidaris de les bombes de mà, d'una legió de Legions d'Honor.

Trobem l'escamot al paratge del Molí Vell. Blanchemine té la paraula:

-...i ara es tracta, no de suprimir alemanys sinó de suprimir francesos.

La gent es mira el comandant amb ulls més oberts que del compte, i pensa que les angúnies i penalitats passades durant mesos i mesos li han afectat els alts. Ells coneixen casos: el maquisard Fontaine després de la seva darrera actusió portada a cap entre un infern de trets i crits i que se'n sortí ben just, fou pres d'un tremolor general que no el deixà mai més; el resistent Audemard també sortí afectat per actuacions picades. No pot enraoner. Canta...Es contava també el cas de Couronne, el qual tenía un alemany engabiat amb un gramofon dins la gàbia tocant les vint-i-quatre hores del dia La Marsellesa...i el pobre Saint-Etienne el qual agafà un tartamudeig perpetu...

Blanchemine el qual pel temps passat amb els seus resistents en tants i tants moments de compromís sabia fins les coses que pensaven els seus homes només de mirar-se'ls, va dir:

- No, ni m'he passat ni necessito una temporada de sanatori. Això darrer al menys per ara. Tenim un cas d'espionatge. La central és al Mas dels Gallets. Se sap que, de nits, homes una, i dones l'altra, van i venen del Mas dels Gallets al Mas Negre i al Mas del Vent. Què poden fer homes i dones anant de l'un a l'altre Mas i de nits si no és fer passar informació? La confidència que s'ha tingut sembla provenir de bones fonts. I, si es confirma, no hi ha excusa ni perdó. Ja sabeu la fi que sempre, per mèrits que els donin els que els fan treballar, han fet els espies....A tenir en compte, i això va pels impressionables en questió de dones, que la mestressa dels Gallets

és una mestressa que fa rodar el cap. No cal fiar-se'n, i és prou segur que si és sorpresa utilitzarà a fons les seves gràcies femenines les quals, repeteixo, es diu que són extraordinàries, per a fer canviar d'opinió a qui s'hi hagi d'encarar en acte de servei...

L'escamot es divideix en tres grups. Un a cada Mas. A Donatiu li toca anar al Mas del Vent. Se l'ha informat que, precisament els dimecres, algú del Mas dels Gallets es va a reunir amb algú del Mas del Vent. Hi ha llum a una finestra de la pallera. La finestra és a poca alçada del sòl. L'home s'hi acosta. Es questió d'escoltar per si se sent quelcom important o de mirar per tal de veure si hi ha canvi de papers...Per què, pensa Donatiu després d'haver fet una primera intervenció ocular, a mi sempre m'ha de tocar, en casos de guerra o d'espionatge, ser testimoni de veure senyores amb poca roba? I aquella que té a poques passes deu ser la mestressa del Mas dels Gallets perquè respon a la descripció que en feu Blanchemine. Efectivament, aquella senyora, i sobretot tal com anava, podia fer canviar d'opinió a qualsevol si aquest qualsevol tingués una opinió contrària a la seva, és clar. Però segons observa Donatiu allà no hi havia opinions contràries sinó una coincidència total entre la magnificam mestressa del Mas dels Gallets i el personatge amb el qual celebrava aquella reunió. El nostre amic pensa que hi deu haver moltes maneres de fer espionatge i que potser sí aquella parella en feia i es deia coses a l'orella i que podien ser coses de transcendència nacional les quals segur que la mestressa del Gallets estava conseguint al seu aire que era un aire ben especial tanmateix. Però el resistent és allà per actuar i no per a fer d'espectador de segons quins espectacles que tant deuen impressionar a gent com ell que no ha tingut mai oportunitat d'esser-ne protagonista. I, obrint d'una revolada la finestra:

- Alto, en nom del general De Gaulle! - diu amenassant a la parella amb un nou llarg.

- El meu home! - exclama una mica esverada la mestressa dels Gallets. El personatge masculí es parapeta ràpidament darrera unes bales de fenc fresc. La senyora, al veure que el qui actua en nom del general de Gaulle és un desconegut, es tranquil·litza bastant i diu:

- Senyor, encara que em trobi en aquest estat, si vostè és de la Resistència sàpiga que jo he resistit com el primer.

A Donatiu se li escapa de dir:

- Ja ho he vist, senyora, ja ho he vist...

- Pel bé de la nació es pot treballar de moltes maneres...Bé, em poso roba o no me'n poso?

Donatiu pensa que segons quina contesta faci està perdut o ho estarà si aquella dona posa en joc arguments femenins.

- Senyora, pel bé de França, val més que se'n posi...Hem d'anar a judici.

- A judici per això? Si ací això no és res de l'altre món...Si fa anys que està de moda i és una moda que no passa. Que és un resistent forastèr vostè?

- Sóc català, jo.

- Aneu flacs de vaudeville al vostre poble. Per això heu perdut la vostra guerra.

- No em dirà que les guerres es guanyen de la manera que les enten vostè!

- Però home de Déu, miri...

Donatiu pensa que la senyora dels Gallets està disposada a posar en joc les seves armes personals, i, primer resistent que res més,

- A callar, senyora. Roba, i a judici. I vostè, senyor, posi's presentable i a judici...

Els altres dos grups de l'escamot Blanchemine es trobaren amb les mateixes escenes que contemplà Donatiu. També ho trobaren estrany que l'espionatge es fes d'aquella manera, però ells, de feia mesos, quan Blanchemine disposava una acció la seguien a cegues. I portaren els sospitosos i sospitoses a judici, perquè aclaríssin, entre les variadíssimes formes de fer espionatge quins aventatges tenia la que havien contemplat al damunt de les fins llavors sabudes.

El judici tingué lloc davant un tribunal de la Resistència. Sí, s'aclariren coses. Es registraren dues contestes de dos marits quan s'assabentaren dels descobriments fets pels resistents:

Un "Ja m'ho pensava!", a càrrec de l'home del Mas dels Gallets, i un: "Ja ho sabia" del del Mas del Vent.

Segons sembla, els marits, quan sortien de casa de nits, deien que anaven a actuar de resistents. Les tres mullers, coneixedores de la poca afecció de llurs marits a episodis amb bombes pel mig i no podent, ja de temps, tirar primeres pedres, quan tenien els homes a casa també sortien amb missions, deien, de Resistència. Per a no dir noms, si la cosa no era tal com una confident l'havia feta arribar a Blanchemine, aquest va numerar els Masos. El dels Gallets era el número u, el Mas Negre, el dos i el del Vent, el tres. Quedà fora de tot dubte que la muller del Mas número u visitava el marit del número tres, aquest a la muller del número dos, la muller d'aquest al marit del número u, i la muller del número tres al marit del número dos. I que la muller del Mas número u, per mor de la seva ostensibilitat, era visitada pels marits del número dos i del número tres. O sigui, que l'intercanvi de visites era general, continuat i consentit. La mestressa del Mas dels Gallets declarà que la denuncia, segur que l'havia feta Madame Mousqueton a la qual tothom passava pel costat sense fer-n'hi cas, i sobretot l'amo del Mas del Vent al qual Madame Mousqueton no va poder ni fes-

tejar, i no podent dir, per enveja, la veritat de les sortides, va fer sortir la cosa d'espionatge.

Blanchemine envià un delegat a casa Madame Mousqueton amb l'encàrrec de dir-li que la Resistència havia suprimit l'amo del Mas del Vent per pétainista. La dona tingué un disgust molt alt, i entre plors confessà exactament el que havia anticipat la mestressa del Mas dels Gallets.

Blanchemine acabà el judici arxivant l'expedient, amb aquesta intervenció:

- Jo, no havent-hi espionatge, no em puc ficar amb la manera de passar el temps de tots vostès. Només sento que amb l'excusa de la Resistència s'hagin fet unes visites que es podien haver fet igualment sense carregar-les en compte del maquis. I, ara, abans de deixar l'afer per mort, alguna vegada els marits i mullers de cada Mas han passat alguna nit junts al Mas propi?

- Home... alguna vegada sí. - va dir el marit del Mas del Vent en nom de la comunitat de visitadors.

La guerra ja és acabada. Surten estadístiques dels milions de morts i ferits, dels jueus cremats i de les ciutats destruides. Surten drames familiars, malalties noves i gent sense pis i sense quartos. Surt el Procés de Nuremberg per tàl de jutjar crims de guerra dels que havien perdut (dramàtic avís a n'els que perdin guerres). No havent pogut agafar viu al Fuhrer, es jutja i penja a segons i tercers. No els hi val a n'aquests dir que ells complien ordres. Potser si el Fuhrer s'hagués pogut portar al tribunal ell hagués pagat per tots, però el Fuhrer degué pensar que l'únic que el podia matar a ell era ell mateix....Els paletes no donaran l'abast, però qui els pagarà? Un secretari d'Estat, el general Marshall, com que a Amèrica no hi ha caigut cap bomba, està pensant deixar diners, i els deixa-

rà, a tots els que s'ho gastaren tot amb canons. Es veu que amb els americans s'hi va haver de comptar abans de la guerra, amb la guerra i després de la guerra. Amb gent aixi, va dir algú, dóna gust fer guerres de tant en tant...

Donatiu té una sentada amb l'anarquista Maruny.

- Noi, som uns sense feina - diu aquest.
- I ara què hem de fer?
- Què hem de fer, què hem de fer...Jo a Espanya no hi torno.
- Per què?
- Sóc anarquista.
- I això què hi fa?
- Donatiu, tu amb el temps passat fora de casa t'has descuidat de moltes coses. Els que manen ara hi han renyit amb els anarquistes.
- Si només hi han renyit i prou....
- Devegades fas contestes de criatura. Tu has renyit mai amb algú?
- No.
- I si hi haguéssis renyit, què faries?
- No ho sé, potser ananá pel carrer si el trobés no li diria bon dia.
- I si tu fossis govern, haguéssis guanyat una guerra i hi hagués gent que l'hagués perduda i que bo i havent-la perduda anés contra tu, què faries llavors?
- Veuràs jo havia sentit dir al pare, que era federal, que a Espanya sempre s'hi ha anat contra el govern. I no eren pas els anarquistes sols que hi anaven. Que vols dir que ho sóm tots anarquistes els que han perdut la guerra...
- Donatiu, deixem-ho córrer.
- Doncs deixem-ho córrer, Maruny.
- Doncs ja està deixat córrer. Però jo, que segueixo essent anarquista, a Espanya no hi torno.

- Mai més?

- No ho sé. Si els que manen ara manen molts anys, potser quan hi pugui tornar ja seré un anarquista jubilat.

- I manaran molts anys?

- De moment a l'amo l'han fet amo vitalici. I a Espanya ja no hi ha República.

- I això vol dir que no hi ha republicans?

- Donatiu, home, jo no sé si ets diferent dels altres o si vius en un altre món! Es clar que hi ha republicans, però es feu una guerra, els republicans, en general,passaren el temps tirant pilotes a fora, la perderen i ara és com si no n'hi hagués. Si els russos s'hi haguéssin embolicat més en la guerra espanyola, potser els americans ho haguéssin arreglat.

- I els anarquistes no ho podrieu arreglar això? Que no hi esteu bé amb els americans? Encara deuen estar carregats d'arms...

- Donatiu, saps què et dic? Que el que t'has d'arreglar ets tu. Que hi vols tornar tu a Espanya?

- Veuràs, a França, en pau i en guerra només m'ha tocat veure senyores lleugeres de roba. Després...

- Després hi ha algú que et va fer una promesa de matrimoni.

- Ah, la petita Angela...Ja hi penso de tant en tant, sobretot quan les coses no em surten bé, que són la majoria...Sí que es volia casar amb mi, i m'ho assegurava molt formal quan encara no tenía deu anys. Pobre Angela. Quan em deia que m'esperaria jo ja li portava més de vint anys...Ja deu ser una senyora mare de familia, i potser numerosa i tot. Com vols que hi torni per Angela? No ho sé, per altres coses, per tot, no ho sé encara què faré...

Diuen que el país no és el mateix de com el vam deixar...

- Oh, Donatiu, tu també en dius cada una! Com vols que sigui el ma-

teix un país que feia coses republicanes amb un que no les hi fa?
- Que seria el mateix si els anarquistes haguéssiu guanyat la guerra?
- No, és clar. Però és que ara hi ha un manador únic, un partit únic, un sindicat únic, un diari únic encara que n'hi hagi molts, un idioma únic i una boina única. Què et sembla?
- Però no la voleu els anarquistes una cosa única?
- Sí però la cosa única ha de venir imposada des de baix i no des de dalt. No n'hi ha d'anarquistes a dalt. Però el món acabarà essent anarquista. Quantes més guerres hi hagin, més serem. Els que mouen les guerres no ho saben això. Són uns pallussos. Es gasten tots els diners fent canons i amb això s'erren. Si un canó servís per a fer ponts, fàbriques i cases barates i provoqués neixements, mira...Peró no hi ha cap canó sabut, que no hagi fet al revés. Tu saps els ponts i les fàbriques que han enrunat els canons? I les cases barates, que són les que s'enfonsen més aviat? I les baixes, que fan els canons? I després d'això, què? La crisi. I quan els que fan les guerres es veuen fotuts, no veuen altra sortida que fer-ne una de nova. Ja veus quines solucions tenen aquesta gent. Es tiren terra als ulls perquè després de cada guerra la societat anarquista té més socis. Saps què vol dir una crisi? Gent que no treballa, preus que no paren de pujar...I saps què són tota aquesta gent?
- Si, sense feina.
- Anarquistes, Donatiu, anarquistes! I aquests cap-cigranys perquè no n'hi hagin faran una nova guerra.
- Maruny, jo no les entenc gaire aquestes coses, però si es van fent guerres i hi peta la gent que ha petat en aquesta, no quedaran ni anarquistes. Les crisis són cosa del progrés. El progrés fa màquines que suprimeixen homes...
- Hi ha coses que encara no les poden fer les màquines: llevadores,

notaris, pintors, poetes, pianistes, cuineres, cap-i-puntaires, oradors, còmics, biciclistes...

- I són anarquistes tota aquesta get?

- Tothom, quan neix, és un anarquista en potència. Es quan intervenen la teneduria de llibres, la urbanitat, l'aigua de colònia, les postes de llarg, els bancs i les confiteries que es perden molts anarquistes.

- Maruny, veig que estudiar per anarquista és molt dificil. Hauran de passar molts anys perquè no es passin comptes, la gent no es moqui, les dones no estrenin vestits, no es perfumin, no es portin diners als bancs, o no se'n treguin, i no es mengin tortells havent dinat. Vosaltres no voleu governs, què se'n farà dels ministres? Si tots som propietaris, al suprimer la propietat privada essent com dieu que és, la propietat un robament, què serem llavors els nous propietaris?

- Mira, Donatiu, val més que no en siguis d'anarquista. Jo volia intentar fer-te soci i veig que ens faries comprometre. Al cap i a la fi si no hi hagués gent que no en fos nosaltres no en podriem ser...

Maruny es quedà a França. Digué que el pais havia posat molt a punt pel cultiu de l'anarquia, malgrat que ho veiés una mica malament si el govern exigia danys i perjudicis als alemanys. Si aquests pagaven el govern faria quartos i no hi hauria cap ministre anarquista. Ara, si els alemanys no paguéssin, qui sap...

Donatiu ha restat sol. Les actuacions de quan era resistent el portaren lluny d'aquell mas primer on hi feu l'aprenentatge de pagés i de francès. Ara hi pensa amb les coses del començament, i, sobtadament es recorda dels balls ballats amb Ivonne. Què s'haurà fet

d'Ivonne, de la bonica Ivonne, la primera que li capgirà pensaments? I si mirés de trobar-la? Sap que serà feina en va, com sempre que ha decidit tirar una cosa endavant, però el pensament de trobar la noia no se li mou del cap. No pot pensar res més. I ja era una bella cosa pensar amb la bruna i riolera franceseta. I, amb la mateixa decisió inicial dels raptes, del robinsonejar, d'anar per general i de resistent, es dóna tot a la nova tasca: cercar Ivonne. Què farà quan la trobi? No ho sap, però la cercarà. No podria fer altra cosa encara que volgúes...

Al Mas dels balls hi passaren alemanys. Es veu que els feren enfadar i el Mas s'ha de fer de nou. Sí, algú ha sentit parlar d'Ivónne. Qui? Sí, el capataç d'un altre Mas, mestre Paloux, sembla. El nostre amic arriba al Mas que li han dit. Pregunta per mestre Paloux. Mestre Paloux és un gran francès, amable, cumplimentaire...

- Ah, sí, la petita Ivonne. Sí, la recordo. Tothom que l'havia vist una sola vegada l'havia de recordar. Venia a casa a portar formatges. una xicota de molt bon veure, que reia sempre...ui, sí, fins i tot quan venia a portar formatges...Un dia qui va venir va ser son pare. "I l'Ivonne - li vaig dir jo". "A casa, mestre Paloux, només la vam tenir a n'ella. Quan va esclatar la guerra, jo em queixava de no tenir cap noi per a suprimir alemanys. M'ho va sentir a dir tantes vegades Ivonne, això, que un dia es va apuntar a la Resistència. Era el temps que estàvem plens d'alemanys. Jo li vaig dir que feia un disbarat, però em va contestar que no m'hauria de doldre més de no tenir cap noi per anar contra els alemanys..." Sí, el pare d'Ivonne viu a tres quarts d'hora d'ací, al Mas de la Chatte. En diuen el Mas de la Chatte perquè l'àvia d'Ivonne era posseidora d'uns bigotis de sis pèls per guía allargassats a cada costat de nas...

-...i vos també hi ereu? Es clar, n'hi havia a molts llocs de resistents...Ivonne, al principi, escrivía i rebiem totes les lletres perquè teniem un carter de tota la vida. De tota manera ho haviem d'interpretar allò que ens escrivía...Que feia mal temps, però que alguna cosa s'havia collit; que s'havia fet amiga d'un alemany molt simpàtic, però que hi havia renyit...Aquest mot, renyit, portava una ratlla dessota agafant les sis lletres; que la casa on treballava es feia molta feina; que dissortadament algú, per confusió, degué posar una herba que no era la de sempre en els formatges i que uns convidats que tenien els pairen molt i molt malament aquells formatges...Plou, plou molt i s'ha mullat molta gent...Aquesta és la darrera que vam rebre. Ens van canviar el carter i mai més s'ha rebut cap més carta. Hi va haver una confidència insinuant que el nou carter era pétainista, i ja no eren les cartes unicament que es perdien. Es va perdre el carter. A son domicili se li trobaren encara uns paquets d'envelops que el carter enviava al comandant militar del poble per si es podia saber d'on venien les cartes i què s'hi deia. Els mata-segells de les cartes eren sempre de llocs distints. A cap dels envelops hi havia cartes d'Ivonne. Si va escriure després de la darrera que vam rebre, ja la degué tenir el comandant...Ací han vingut més d'una vegada a fer registres. Aquestes poques cartes que us he dit les teniem amagades dessota la llauna de la gàbia del canari, un canari-flauta que cantava a totes hores però que cada vegada que tinguerem registre no va fer ni una nota. No volia que cap alemany sentis cantar un canari francès...Ni idea de on pot ser, si és que és en algun lloc...Si no ha fet mala fi, tornarà... Un seu ballador? Li agradava molt ballar. Sí, ballar i festejar. Era una gran festejadora. Potser en excés, ja veieu. No sé si ho dóna el fer formatges o l'aire d'aquest rodal, però Ivonne mudava sovint

de festejador. Jo, mentre tornés, si encara li dura aquesta afecció pels canvis, mireu, que li durés...Al principi que ens escrivia totes les cartes portaven llocs d'origen distints. No volien orgues, ells. Es veu, però, que algú de la seva resistència quelcom devia tenir contra el vell Pétain perquè totes les cartes, darrerament, venien marcades com si procedissin de Vichy. O aquell home volia fer creure als alemanys que el districte de Lapalisse era ple de resistents, o era un element el qual, bo i essent un bon maquisard patia de la bufeta i volia resistir prop d'aquell centre d'aigues termals. Tinc entès que n'hi ha més de 30 fonts a Vichy...

Tan absurd com es vulgui, però l'amic Donatiu es referma i cada dia més, que la seva missió actual és anar a la recerca d'Ivonne. Se'l va veure amb un sarró a l'esquena per totes les carreteres de la França central. Trucà a la porta de centenars de Masos.

- Ivonne?
- Sí, Ivonne Clamart.
- I per què la cerqueu?
- No, per res, per a trobar-la...Erem balladors.
- Ací no hi és ni hi ha estat mai.
- I no sabeu on la podria trobar?
- Ja heu mirat a casa seva?
- Sí, sí, és clar.
- I si no l'haveu trobada a casa seva, que bé la deuen conèixer, com voleu trobar-la ací que no la coneixem?
- Era molt jove i riolera...
- Sí però si no la coneixem, ja en podia ser de jove i riolera.
- I era de la Resistència.
- Alto! I a on actuava?

- Darrerament vora algú que prenia les aigues a Vichy...
Es fan gestions amb supervivents de la Resistència i, finalment, un dia Donatiu és posat en contacte amb un element que va conèixer Ivonne.
- Sí, molt riolera, negra de cabell i molt festejaire...La darera vegada que ha vaig veure, ens va dir adéu, ja sense alemanys armats al país, de bracet d'un com es deia...com es deia...sí, Marcel, Marcel Vignau, era un camperol del Nord, de la Lorena o la Picardia...Li deia que li ensenyaria a fer formatges...
Nova pelegrinació ara per la Lorena i la Picardia.
- Sí, la mateixa. Va ensenyar al noi a fer formatges, i quan el va tenir ensenyat se'n va anar. I ara també ha marxat el noi a cercar-la. Deu ser a ensenyar de fer formatges a algú més...No, no ho sé cap a on. Jo us puc dir tots els que fan formatges dels voltants, però hi ha molta gent que en deu fer lluny d'ací...
Noves gestions infructuoses.
- Si que fem formatges...No, no, no ens n'ha ensenyat ningú. Tota la vida que en fem. Uns passats nostres ja hi van celebrar la vinguda de la primera República...Ivonne? No, no... Es especialista en formatges? No crec que els faci millor que els nostres. Proveu-los proveu-los...Què us sembla, són bons o no? Que no havieu provat mai els fets per aquesta noia que cerqueu? Així no podreu mai fer comparacions, home de Déu!

Ara hi ha, sabuts, dos homes que cerquen Ivonne. I no és cap cosa portentosa que un dia es trobin ambdós en una de les cases visitades.
- Mestre Pinoxet, ací n'hi ha un que també pregunta per la mateixa noia!

Donatiu fa la coneixença del darrer vist en companyia d'Ivonne.

- Ah, doncs mira, que passi, que passi...Aquest senyor també pregunta per una senyoreta que es diu Ivonne, bruna, riolera, resistent i manufacturadora de formatges...

Els dos cercadors s'amiden amb la mirada, i fan llurs càlculs de possibilitats.

- Marcel Vignau, encantat de saludar-lo.

- Donatiu Mercantil, més encantat que vostè.

- Aci, senyors meus, no sabem res de la senyoreta Ivonne. Si saben d'algú més que demani per ella diguin-li que estalviarà feina de venir a cercar-la a casa. No hi és. A més, ací mai ens hem dedicat a la fabricació de formatges. Tota la nostra producció de llet la tenim compromesa amb una casa de Camembert...

Marcel i Donatiu surten junts.

- Veurà, vostè de quan la coneix?

- De la Resistència.

- Així jo la vaig veure primer.

- La va veure i prou?

- L'entrada dels alemanys a Paris em va privar de tirar endavant.

- A mi em va ajudar a tirar-hi.

- A mi, quan la guerra encara era una guerra petita, em va ensenyar a ballar.

- A mi, després de la guerra, a fer formatges.

- Jo fa setmanes que la cerco.

- Jo, mesos.

- I ara, què vol fer?

- Seguir cercant-la.

- Sol?

- Per què?

- Es que fins ara cercant-la sol no l'ha trobada.

- Vostè tampoc.

- Podriem cercar-la junts.

- I de qui seria llavors?

- Que decideixi ella.

- I si no la trobem?

- Vostè al principi de la Resistència comptava que se'n sortis?

- No.

- I la Resistència reeixí!

- Bé, ara ja es pot dir, sort dels americans...

- Què vol, que els americans ens ajudin a trobar Ivonne?

- No, si venen americnas ens se la quedaran.

- Fora americans, doncs. La cercarem nosaltres sols. Fet?

- Fet!

Amdós feren la recerca junts. Fou una veritable volta a França. Cap dels dos sabé si la recerca durà anys ó mesos. Un, Donatiu, feia el recorregut segur de no trobar la noia. L'altre resseguía França gairebé casa per casa, segur de trobar-la. Malgrat la diferent predisposició per a la recerca, la volta al país francès els feu amics en altíssim grau. Tant, que sense dir-s'ho, cadascun havia decidit, si es trobava Ivonne, de renunciar-hi en favor de l'altre. Això és amistat, senyores i senyors!. "La cercaré per l'amic Marcel ~~Pierre~~" pensava Donatiu. "La cercaré pel pobre Donatiu" pensava Marcel Vignau ~~Pierre Clemart~~. I així passava el temps.

- Vols dir que aquest Mas no el coneixem d'anys endarrera?

- Es igual. Per a preguntar no es perd res...

Com que aquella volta la feren a consciència, arribaren un dia al

Mas de la Chatte. El pare d'Ivonne, al qual ja coneixem, els sortí a rebre.

- Vostès diran.

- Veniem a veure si hi havia Ivonne, que no hi deu ser, oi?

- Doncs, sí. Va tornar a casa, va tornar...Que la coneixen?

- Jo ja havia vingut fa anys...- diu Donatiu.

- Jo és la primera vegada, però també fa anys que la busco - fa Pierre.

Ha arribat l'hora del sacrifici per un dos dos cercadors. Al saber que Ivonne ha tornat a casa, els dos es fan una reverència deixant-se l'un a l'altre el lloc d'honor que és el de posar llum verda pen entrar al Mas.

- Per a vostè, Donatiu Mercantil.

- Per a vostè, Marcel Vignaud.

- Ivonne! Ivonne! - diu el pare de la noia al veure el gest dels dos forasters.

Tots dos volen retirar-se deixant el camp lliure per l'altre.

- Així no ens entendrem, Marcel!

- Veig que no, Donatiu...

L'aparició d'Ivonne deixa els dos incansables caminadors amb la paraula a la boca, lloc on generalment s'aturen les paraules quan no s'acaben de dir. La noia surt al llindar de la porta del Mas de la Chatte amb una criatura a cada mà i una abraçada al coll. Bisbe a càrrec dels dos astorats visitants:

- Ivonne!

- Amb tot comptava menys amb vosaltres avui. Aquest darrers temps he tingutn vàries visites d'antics festejadors, i la veritat, alguna vegada m'anava dient: "En falten dos!"...I ja ho veieu...No, no, el pare de tots tres menuts és a casa...Albert! Albert!

Es presenta l'anomenat Albert. Es un element embigotat, vermell de galta, blau d'ull, panxa en estat de desenvolupament, camisa poc cordada i escura-dents a la boca.

- Mira, aquest és ~~Pierre Clamart~~ Marcel Vignaud. El vaig conèixer a la Resistència, i li vaig ensenyar a fer formatges perquè tingués un bon record de mi si l'hi marxava. I aquest de la barba és, sí, Donatiu, el catalanet...A n'aquest només li vaig ensenyar a ballar...Vas anar a la Resistència també?

- Sí...

- No ho sé, sembla que aquest sí no és massa sí.

- Ara ja ha passat tot, però jo em vaig apuntar al maquis per a trobar-t'hi.

- De la manera que em volies trobar ben poca cosa hi haguéssis fet. Encara em recordo del darrer ball...Ui, que temps fa d'això! Bé, i què us porta per aci?

~~Pierre Clamart~~ Marcel Vignaud fa signes a Donatiu perquè calli, que la cosa ja està llesta, però l'home no en fa cas. Ja sabem que devegades fa intervencions poc calculades.

- Doncs mira, fa una pila de temps que et cerquem. Es veu que no podiem passar sense tu, encara que jo mai pensava trobar-te...

- Però tots dos em cercàveu?

- Sí, ens vam associar per a treballar més bé.

- Jo us estic molt, però molt agraida. Albert ja sap que jo he estat molt festejadora. No és veritat, Albert?

- Sí, sí, i li he conegut molts festejadors. Gent de bon gust. En tota la França potser només n'hi han tres com Ivonne.

- Per a nosaltres una sola, senyor Albert! - fa Donatiu.

- Gràcies, senyor. Ivonne i jo els estem molt agraïts, no Ivonne?

- Sí, sí, molt...I ara només cal que jo aclareixi quelcom ja que

tots plegats ens coneixem de temps. Jo, de tant en tant, em sento les mateixes ganes de festejar d'abans. No, no, no cal que feu plans, amics. Albert i jo ens vam casar, cosa que ni ell ni jo haviem fet mai. Provem-ho?,vam dir. I ho vam provar. A l'hora de les confidències Albert em va dir que al casar-se es pensava seguir fent la vida de fembrer que feia abans de casar-se, i jo li vaig dir que estava segura que el casori no em privaria pas de ser l'homenera del meu bon temps...I sí, sí...primer vingué Georges, que és aquest que porto a l'esquerra, després Dominique, la de la dreta, i fa relativament poc vingué André que és aquest que porto a coll i que no vol deixar mai la mare. Albert cada vegada que li naixia un fill es tornava boig de content. I jo, és un dir-vos-ho a vosaltres, al tenir-los no reia gaire, però passat el mal pas estava tan boja de contenta com Albert. Sí, si alguna vegada Albert no em lloa prou un estofat o com li deixo les camises, m'ha passat pel pensament organitzar una tanda de festejades, però on tinc d'anar amb tres criatures que no me'ls puc treure del damunt!

- Jo no la festejaria a gust, la veritat, amb una dona amb tres criatures a coll - diu el nostre amic.

- Doncs jo hi festejo tots els dies, amic - respon el marit Albert.

- Oh, carai, si jo fos en el seu cas també hi festejaria!

- I tu, Marcel Vignaud, que no dius res?

- Què vols que digui...He fet la volta a França per a trobar-te, t'he trobat, i t'he trobat casada i amb tres criatures...

- Espéra't! Cada vegada que Albert ha pressentit que jo tenia mals pensaments, al cap de temps hem hagut de fer venir Madame Clèves, la llevadora.I com que va sentir, no fa gaire, que jo parlava massa dels xicots que havia tingut, Madame Clèves ja es pot anar preparant.

- Ha quedat molt fotut, amic Donatiu? - pregunta, mentres la parella fa camí havent deixat el Mas de la Chatte.

- Sí, però no del tot. Jo quan començo una cosa da fa un temps, ja penso que no l'acabaré com voldria.

- Així no la cercava amb convicció a Ivonne ?

- Al principi sí, com sempre que he començat quelcom, però quan veia que el temps passava i no la trobava, ja veia que no en sabia prou de carcar-la i ho feia perquè no fos dit. Quan m'acostava a una casa, tant quan anava sol com quan ens vam associar, ja em dia jo mateix: "Tampoc hi serà!" A vostè el veig molt afectat. S'ho pensava de debó trobar-la?

- Sí. Quan va marxar de casa em va semblar que el sol s'havia apagat. Deixar una dona és una cosa, Donatiu. Ara, que una dona et deixi a tu n'és una altra. El disgust em durarà anys, i voldria, ja veu si el tinc fort, que hi tornés a haver Resistència...

- Però, encara, Pierre, aquesta noia li ha ensenyat de fer formatges bons...

- D'on surt vostè en aquests moments a parlar de formatges...! Si mai en torno a fer no tindran gust de res. Vostè sap el que és aprendre a fer formatges al costat d'una dona com Ivonne? Ara que potser els hauré de fer sol trobaré la diferència.

- De tota manera el senyor Albert va dir que potser a França n'hi havia tres més com Ivonne...Qui sap!

- Res, com Ivonne, cap...Ja sap que després de tants anys d'anar junts tenia pensat que si trobéssim Ivonne la hi deixaria per a vostè?

- Coses de l'amistat, Pierre. Jo havia pensat regalar-la-hi si la trobéssim. Però ja ha vist que el senyor Albert se la vol per a

ell tot sol. Hi ha marits que són així, es veu...En fi, crec que ha arribat el moment de desfer la societat. Ja no podem cercar més Ivonne.

- Ha estat un plaer cercar-la junts.
- I tal, amic Marcel, i tal!

Donatiu torna a quedar sol. Se sent distint de temps endarrera. Aquells anys de recerca infructuosa, malgrat que interiorment ja es deia que ho seria, l'han deixat, en determinats moments, en un estat d'esperit especial. Ho prova el fet de que, lluny ja el trist desenllaç de la trobada d'Ivonne, encara que entrat en dues o tres cases a preguntar si la noia hi era. Fou en moments així que, de nits tornà a sentir la veu de la petita Angela refent aquella promesa d'anys enllà. No, ell no hi tornarà al poble. I no hi tornarà precisament per a evitar que la petita Angela l'esperi. Quant més trigui a tornar-hi, més segur serà que Angela s'hagi convertit en la mestressa de casa que una noia com ella tenia dret a ser...

L'acabament de les guerres mai es fa a gust de tothom. Ara resulta que als petits poblets de muntanya la gent que pot en fuig ja que s'assegura que a ciutat tots els manobres van en cotxe. Qualsevol no hi va! A Donatiu li costa poc trobar feina de camperol. En fuig tanta gent de treballar el camp, que a la casa on treballa el tracten com a un ministre de quan els ministres es tractaven bé. Es corra que hi ha un home el qual ha deixat les viles per a dedicar-se a treballar la terra. Allò és considerat extraordinari i a Donatiu se'l disputen tots els pagesos de la contrada. Tothom li fa proposicions més bones, i no pot treballar més que poques setmanes en un mateix Mas. Se sap que un d'ells arribà a oferir-li, ultra una gran

millora de jornal, la mà de la pubilla i, si vol, a prova abans de tancar el tracte. Allò era nou. No era a cap llibre dels que l'havien seduït anys enllà. I l'home accepta l'oferta del Mas amb pubilla. La pubilla era una mica feta, però el Mas era un senyor Mas. Donatiu veu que s'hauria de treballar molt i que per quelcom al llogar-lo se li havia regalat la pubilla. Es veu que la pubilla havia estat ja oferta diverses vegades, però entre l'haver de treballar molt i encara haver-se de carregar aquella pubilla, ningú no la volgué. I succeí quelcom de mal argumentar. Aquella pubilla, amb el festeig es transformà. Guanyà, millor dit, perdé ben bé deu anys. La familia i coneguts se'n feien creus. I Donatiu creié, per primera vegada, que havia reeixit en quelcom extraordinari: transformar la pubilla Paperasse en bé. I qui estava més meravellada de la favorable metamorfosi aconseguida era la pròpia pubilla Paperasse. Era, en veritat un canvi de formes, posats, caigudes d'ulls i presentacions que deixaven parat a tothom que havia vist la pubilla unes setmanes abans i la veia ara. Els que deien mal del festeig no tenien més remei que rectificar al contemplar el nous aspecte de la pubilla Paperasse... El festeig dóna resultats discutibles quan no s'hi entra convençut, quan se'n fa soci per rutina, per obligació o perquè no sigui dit. Quan s'hi va com hi anà la pubilla Paperasse la qual feia anys que volia festejar i que molts havien preferit deixar un Mas que rajava abans d'arrossegar amb la noia, que quantes més dificultats trobava per a deixar de ser soltera, més ganes tenia de deixar de ser-ne, el festeig ho és tot. Es passar de mort a vida, de gemegar a riure, de tenir tots els mals a no tenir-ne cap, de passar hores a la finestra mirant un camí esperant, a saber que ja no ha d'esperar res, que ja ho te tot, d'anar-se'n al llit trobant les nits

de mal passar, a anar-hi saltant i ballant que l'endemà hi havia festeig.

Donatiu se'n sentía tot cofoi de ser l'autor d'aquella transformació meravellosa. Havia convertit una pubilla repetidament rebutjada per una vulgaritat facial i una manca absoluta de desnivells en la seva anatomia, en un rostre jovenivol, somrient, amable, i una mena de fusta de planxar en una plata de formes admirables, gracioses i desitjables.

A qualsevol que el festeig hagués fet aquells favors s'hagués passat la vida anant pel món en actes de promoció aconsellant a totes les solteres, per solteres que fossin, que festegéssin, que si per a festejar havien de posar un Mas al festejador que l'hi posessin, que si havien de pagar, que paguéssin, que si havien de ferir que ferissin però que festegessin...Però, ai les dones! El fet d'haver passat d'una pubilla de museu a una pubilla en actiu, omplenà tant d'orgull a la pubilla Paperasse, que per una de les coses incomprensibles que de tant en tant passen a determinades dones, li donà per anar a proclamar les seves actuals esplendorositats davant els que l'havien rebutjada anteriorment. Les intervencions foren més o menys així:

- Mira què et vas deixar perdre!

- Carai...

Potser la pubilla Paperasse només volia portar a cap una mena de venjança, però els rebutjadors, com que havien rebutjat la dona i ara la dona era tota una altra, no la rebutjaren, ans al contrari. I l'omplenaren d'elogis, tants, que la pubilla que mai no n'havia sentit, no hi pogué fer el sord. I no l'hi feu. I ho prova quan digué a Donatiu: